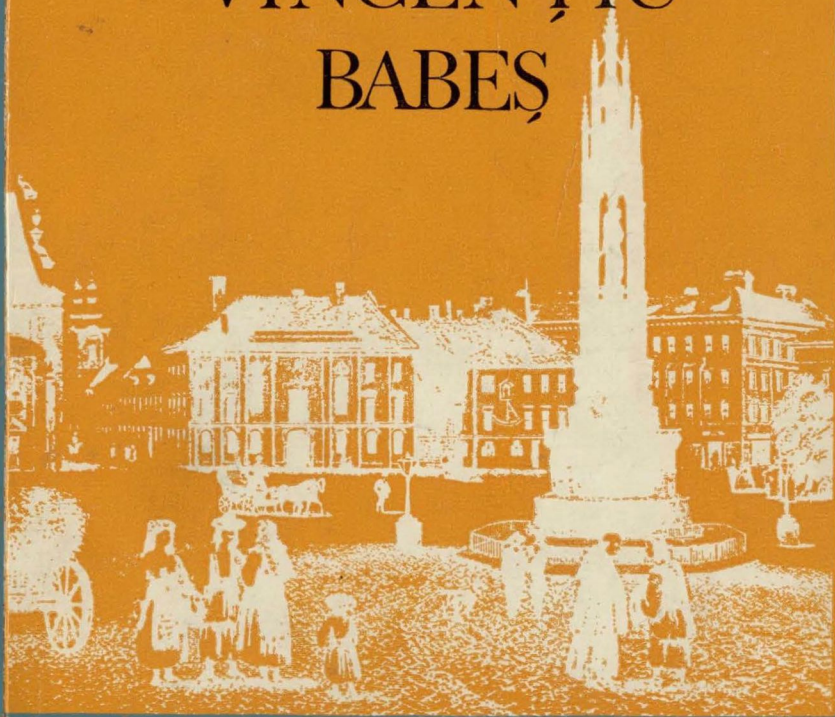


T E S T I M O N I A

CORESPONDENȚA
LUI
VINCENTIU
BABEȘ



CORRESPONDENȚA LUI VINCENTIU BABEȘ
(Scrisori primite)

COPERTA DE MIRCEA BACIU



VINCENTIU BABEŞ
(1821—1907)

CORESPONDENȚA
LUI
VINCENTIU
BABEȘ

(Scrisori primite)

Prefața de
Acad. ȘTEFAN PASCU

Introducere, ediție îngrijită,
note și comentarii de
MIHAIL P. DAN și GEORGE CIPĂIANU

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA, 1976

PREFAȚĂ

Pentru reconstituirea proceselor istorice sau a tabloului istoric-cultural al unei societăți, învățații și exegeții fac apel, cu folos, la feluritele izvoare de epocă. Intre acestea, corespondența dintre oamenii politici și oamenii de cultură, ocupă, în ultima vreme, un loc și un rol de însemnătate incontestabilă. Pe de o parte prin informația inedită ce o cuprinde. Pe de alta prin exprimarea neocolită, spontană și nealterată de considerente exterioare, a judecăților cu privire la evenimentele, sau fenomenele cultural-istorice la care se referă. Însemnătatea epistolelor ca izvor de informație și valoare de judecată se cuvine, firește, raportată la valoarea celor ce întrețin corespondența, la rolul acestora în viața publică, politică sau culturală.

Numeroase documente epistolare au fost și sînt publicate în revistele de cultură generală și în cele de specialitate. Colecții de documente literare au fost editate. Colecții de scrisori cu caracter politic le-au urmat. Un „Corpus“ epistolar Bariț — cel mai bogat, cantitativ și calitativ, se pare, prin cele circa 13.000 de piese ce le va cuprinde — este în curs de publicare.

O parte, o mică parte a corespondenței primite de Vincențiu Babeș este cuprinsă în acest volum: 174 de scrisori din cele circa 500 cîte se păstrează la Cluj-Napoca, nici una din cele păstrate în arhiva familială de la București. Regretul cercetă-

torului față de această situație, izvorăște din faptul că este lipsit de informații mai cuprinzătoare privitoare la istoria politică și culturală a românilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Mai cu seamă dacă ne gândim la personalitatea marcantă — politică și culturală — a celui ce a întreținut și a stimulat asemenea corespondență, *Vincentiu Babeș*, care vreme de vreo șase decenii a ocupat un loc de frunte în viața publică a poporului român de dincoace de Carpați și, ca urmare, a întregului popor român.

Vreo 60 de corespondenți sînt autorii celor 174 de scrisori. Corespondenți din *Transilvania* — în accepțiunea cuprinzătoare a noțiunii — în marea lor majoritate, dar și din *vechea Românie și Bucovina*. Dintre care 54 români și 6 străini. Personalități marcante ale vieții noastre politice și culturale, cele mai multe: *Axente Sever*, *Iacob Bologa*, *Iuliu Coroianu*, *Ioan Ghica*, *Bogdan Petriceicu Hașdeu*, *Ilie Măcelariu*, *Alexandru Mocioni*, *Ion Micu Moldovan*, *Aurel Mureșan*, *George Pop de Băsești*, *Aurel Popovici*, *Ioan Rațiu*, *Ioan G. Sbiera*, *Ioan Slavici*, *Vasile Alexandrescu-Urechia*, *Iosif Vulcan*, *Alexandru Xenopol* etc. etc. Iar dintre străini: *Torma Károly*, *Emile Picot*, *Mihail Polit* etc. Probleme de interes politic-național sînt dezbătute în cele mai multe scrisori, alături de care abundă preocupările de istoria culturii, a presei.

Ordonarea corespondenței alfabetic, după numele corespondentului are avantajul urmării cu mai multă ușurință a celor ce întrețin corespondență cu *Vincentiu Babeș*, dar cuprinde în sine și dezavantajul îngreunării posibilității de a întregi în chip firesc informația și tabloul epocii și evenimentelor prin gruparea cronologică a epistolelor (după o scrisoare datată din 1900, urmează alta din 1887, după una din 1880,

alta din 1867, după cea din 1901, una din 1872, după una din 1899 alta din 1849 etc. etc.)

Asemenea dificultăți sînt în măsură mulțumitoare remediate prin adăugirea unei liste cuprinzînd rezumatul, în limba franceză, al cuprinsului celor 174 epistole cuprinse în volum.

O muncă de migală, însoțită de răbdare și pasiune, întregită de pricepere și știință pe aceeași măsură, înmănunchează noul volum de corespondență epistolară. Numai cel ce a experimentat personal o asemenea osteneală poate aprecia dificultatea întreprinderii. Răbdarea și migala, știința și pasiunea în descifrarea și transcrierea textelor, în explicațiile cuprinse în note sînt, însă, răsplătite prin satisfacția împlinirii unei opere utile, de absolută trebuință pentru restituirea veridică și cît mai completă a unei epoci, a preocupărilor și gîndurilor unor generații mari, generoase. Asocierea celor doi valoroși cercetători, unul prin experiența și știința sa bogată, regretatul prof. Mihail Dan, celălalt prin sîrguința de a desțeleni noi ogoare ale vieții naționale, George Cipăianu, și-a vădit roadele: o lucrare de incontestabilă valoare informativă și educativă.

ȘTEFAN PASCU

INTRODUCERE

Încrezători în valoarea documentar-informativă a corespondenței¹ pentru istoria luptei de emancipare națională din secolul trecut, publicăm în volumul de față o parte din arhiva de scrisori și acte rămase de pe urma lui Vincențiu Babeș, personaj proeminent al mișcării politice românești din Imperiul habsburgic. Din fondul de scrisori primite, aflat în posesia primului semnatar al acestui volum*, operînd pe baza criteriului calitativ, am reținut pentru a fi publicate 174 piese. Prin urmare, o selecție a fost necesară pentru a le opri numai pe cele semnificative. Nădăjduim că din întreg materialul care ne-a stat la dispoziție, am reușit să selecționăm documentele cu adevărat grăitoare.

Arhiva din care ne-am extras materialul, trebuie să fi fost cîndva foarte cuprinzătoare și bogată în documente, mai vechi sau contemporane lui Vincențiu Babeș, om de o notorie meticulozitate în vremea sa, care-și nota totul, reținea orice înscris, aduna cărți sau manuscrise², împins nu numai de firea sa, dar și de preocupările de istorie, care l-au făcut să pătrundă rosturile și prețul documentului păstrat și transmis posterității. Biblioteca lui, cu multe cărți prețioase, s-a pierdut aproape cu totul; urme ale ei abia încep să se întrezărească astăzi³. Cît despre arhiva propriu-zisă, aceasta a avut destul de mult de suferit de pe urma numeroaselor schimbări de domiciliu ale posesorului ei⁴. Începînd din 1850, acesta s-a mutat de mai multe ori: de la Arad la Viena (aici n-a locuit numai la o singură adresă), de la Viena la Pesta. (mai tirziu Budapesta),

¹ Este vorba de împrejurarea că scrisorile, mai ferite de ochiul vigilent al autorităților, pot cuprinde informații pe care cercetătorul nu le găsește în alte izvoare cum ar fi: documente ale mișcării naționale, care uneori erau date publicității, documente oficiale, presă.

² I. Groșșianu, *Vincențiu Babeș*, ed. Astra bănățeană, Timișoara, 1938, p. 14—15.

³ După informații primite de la colegul Nicolae Bocșan, unele cărți provenind din fosta colecție a lui Vincențiu Babeș s-ar afla printre materialele în curs de prelucrare, depozitate la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca.

⁴ În legătură cu soarta arhivei vezi și I. Groșșianu, *op. cit.*, p. 14—15.

* Recent întreaga arhivă a fost predată Arhivelor Statului din Cluj-Napoca.

iar în acest din urmă oraș și-a schimbat de mai multe ori locuința. Incomparabil mai grave însă au fost pierderile cauzate de incendiu din 23 iulie 1878⁵, când au fost mistuite aproape în totalitatea lor documentele și cărțile pe care Vinčențiu Babeș le depozitase în podul locuinței sale⁶. Au fost distruse atunci multe documente de preț ale mișcării naționale românești, mai vechi sau mai noi, unele adunate de Vinčențiu Babeș în scopuri de cercetare. Iată de ce majoritatea pieselor care ne-au parvenit sînt ulterioare anului incendiului (excepțiile avuseseră probabil șansa de a fi fost păstrate în altă parte). Așa se și explică împrejurarea că din volumul nostru lipsesc în mare măsură mărturiile documentare ale unor acțiuni și evenimente al căror pârtaș a fost Vinčențiu Babeș înainte de 1878. Aceasta fără a mai socoti pierderile care a trebuit să le sufere arhiva, după părerea noastră considerabile, după moartea lui Vinčențiu Babeș, când o parte a acesteia, marea majoritate a scrisorilor ajuns la Cluj-Napoca, cealaltă, de o altă structură, mai mică și mai puțin semnificativă, la București⁷. Materialul publicat aici a fost selectat numai din cea dintîi, deși pentru Introducere și note am utilizat — mulțumită bunăvoinței Doamnei Sofia Babeș — și arhiva familială de la Muzeul memorial „Victor Babeș” din București.

Alte fonduri epistolare compacte privind *corespondența primitivă* de Vinčențiu Babeș nu există. Anumite piese dispartate, puține la număr, ajunse întîmplător în diferite alte fonduri, văzute de noi nu răspund exigențelor calitative care au stat la baza selecției acestor lucrări. Cit privește *corespondența semnată* (trimisă) de Vinčențiu Babeș, ea va face obiectul unui alt volum.

Acoperind o perioadă de timp îndelungată, din 23 mai 1849 (piesa LX) pînă la 21 aprilie 1902 (piesa CXV), *corespondența din volum* a fost adresată unui personaj care, începînd din anii revoluției din 1848—1849 și pînă la sfîrșitul secolului trecut, a fost puternic angajat în acțiuni și evenimente din cele mai diverse, privind lupta de emancipare națională și socială a românilor din Imperiul habsburgic în secolul trecut.

În îndelungata sa viață (1821—1907)⁸, Vinčențiu Babeș, ridicat dintr-o familie de țărani bănățeni, a fost unul dintre marșorii cei mai receptivi și întreprinzători ai convulsiiunilor interne și ai trans-

⁵ Arhiva Babeș, pachet VI. nr. 74 (numerotare provizorie, aplicată numai unor doc.)

⁶ Casa fusese locuită de Vinčențiu Babeș, dar aparținea lui George Moșion. Incendiul a distrus acoperișul și podul; vezi și *supra*, n. 5.

⁷ Acest material este păstrat de Muzeul memorial Victor Babeș din București și este proprietatea doamnei Sofia Babeș.

⁸ Vezi necrologul din *Gazeta Transilvaniei*, LXX, 1907, nr. 18 din 24 ian./6 febr.

fermărilor prin care a trecut în cea de a doua parte a secolului trecut imperiul Habsburgilor. Cu încercări literare și gazetărești încă din vremea când frecventa cursurile liceului din Seghedin⁹, el a pășit în viața publicistică a românilor din Banat și de la nord de Mureș de foarte tânăr. Mai târziu, de prin 1846, îl găsim funcționar la tribunalul din Arad dar lucrează și ca profesor suplinitor, fără plată, la Preparandia românească din oraș¹⁰. Foarte activ și nelipsit de ambiție, se face de curînd remarcat printr-o neostoită strădanie de a se ridica pe sine însuși și de a contribui la îmbunătățirea stării poporului din care se trăgea. Un cîmp mai rodnic de acțiune își găsește în primii doi-trei ani de după revoluție, la Viena, ca membru al uneia din multele delegații românești, care se perindaseră și urmau a se mai perinda, fără a prea culege roade, prin capitala imperiului¹¹. Aici, ajutat și de munca ce-i fu încredințată de redactor pentru limba română al buletinului care publica legile statului¹², ajunge în contact cu unele personaje de mare prestigiu național, dintre care o parte își dovediseră strălucit abnegația în vremea revoluției. Ioan Maiorescu, August Treboniu Laurian, Andrei Mocioni, Petru Mocioni, Timotei Cipariu, sînt numai cîțiva dintre ei. În aceste împrejurări s-au putut înfiripa începuturile corespondenței sale propriuzise, stimulată mai apoi și de relațiile îndelungate și foarte strînse cu mai mulți membri ai familiei Mocioni. Originile raporturilor cu aceștia trebuiesc căutate tot în anii primului deceniu de după revoluție, cînd este foarte probabil că Vinčențiu Babeș s-a hotărît a reține sistematic corespondența primită, care urma, împreună cu alte acte, de toate felurile, a se constitui în arhivă¹³.

Din schimbul sporadic de scrisori avut cu George Bariț, în vremea cînd, elev fiind, trimitea poezii și alte materiale foilor brașovene¹⁴, nu s-a păstrat aproape nimic, cel puțin în arhiva sa. Aceasta

⁹ Bibl. Acad. R.S.R., mss. rom. 1015, fila 7—8; 987, filele 41—42.

¹⁰ T. Botiș, *Istoria școlii normale (preparandia) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 67.

¹¹ În 16 ianuarie 1850, alături de Ioan Popasu, Petru Cermena, Ioan Dobran, Constantin Pomuț, Grigore Popovici, Sava Popovici, Constantin Udrea și Alexandru Atanasievici, „Die Deputierten der rumänischen Nation“, semnează la Viena o petiție cuprinzînd revendicări ale românilor, adresată Ministerului de interne; vezi M. Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848—1859*, București, 1929, p. 152.

¹² Arhiva Muzeului Victor Babeș, fotocopie neinventariată, după un înscris făcut de mîna lui Vinčențiu Babeș. Numirea de redactor al *Buletinului de legi și ordonațiuni imperiale* a primit-o în decembrie 1849.

¹³ Presupunerea se bazează pe faptul că acte și mai vechi, cum este numirea sa de profesor suplinitor la Preparandia din Arad, în 1846, s-au păstrat în arhivă; pachet V, nr. 32.

¹⁴ Arh. Acad. R.S.R., mss. rom., filele 135—137.

este însă mai lesne de înțeles decât lipsa cvasitotală a pieselor epistolare din perioada absolutistă, care și-ar putea totuși găsi o explicație în accidentul regretabil din 23 iulie 1878, la care am făcut deja referire.

Stabilit după revoluție la Viena, unde fusese numit într-un post la Curtea supremă de justiție și casatie¹⁵, Vincențiu Babeș ajunge la un incontestabil prestigiu politic printre conaționali pe la începutul perioadei „liberale”, când, folosindu-se de atmosfera politică nou instaurată în imperiu după 1859, publică (în 1860) în limba germană, apoi în traducere românească *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Oesterreich von einem Rumänen* (Chestiunea limbii și a naționalității în Austria tratată de un român), broșură politică militantă, menită a sluji luptei pentru egalitate națională, care pare a fi avut ecou și în medii influente din afara mișcării românești¹⁶. Sînt ani în care multiplicarea remarcabilă a posibilităților concrete de acțiune politică a dat impuls energiei latente a mișcărilor naționale. O deputăție după alta se succede la Viena. La Pesta revendicările naționale întîmpină opoziția grupării lui Deák Ferenc, promotoare a unei concepții politice ce se întrupează într-o tendință tot mai manifestă de a smulge împăratului măsuri care să garanteze delimitarea raporturilor Ungariei cu Casa imperială și asigurarea întîietății politice maghiare în teritoriile transilvane. Egalitatea națională revendică acum terenul dominat înainte de principiul dreptului istoric. Agitația politică nu face decât să întruchipeze, ca formă de manifestare, impulsuri venite din straturile adînci ale vieții sociale, unde importante transformări se operaseră deja, cu mersu lent, sigur și ireversibil, al evoluției structurilor interne ale colectivității.

Vincențiu Babeș se rînduiește acum printre conducătorii naționali care-și făcuseră din cucerirea egalității în drepturi a românilor un scop de căpetenie. Corespondența sa trebuie să fi înregistrat o considerabilă intensificare și lărgire. Există mărturii sigure despre un schimb de scrisori cu Titu Maiorescu, care, aflat la Paris în 1860 era rugat a face popularitate cauzei românești în presa franceză¹⁷ mai sînt și altele referitoare la corespondența cu Iacob Mureșianu succesorul lui George Bariț la conducerea *Gazetei* și a *Foii*¹⁸, cu viitorul membru al Academiei Române, Vasile Maniu, avocat bănă-

¹⁵ Numirea s-a făcut în februarie 1851; vezi piesa citată *supra*, n. 12

¹⁶ A. Banciu, *Scrisori vechi*, în *Tara Bîrsei*, I, 1929, nr. 1, p. 91.

¹⁷ Bibl. Acad. R.S.R., mss. rom., S $\frac{23 (1)}{XI}$ nr. 3001; vezi și G. Juvara, *Din*

corespondența lui Titu Maiorescu, Iași, 1942, p. 19, n. 1.

¹⁸ Vezi *supra*, n. 16.

țean stabilit la București, cu Andrei Mocioni, prestigioasă figură politică și filantrop român din Banat.

Anii „erei liberale“, bogăți în evenimente de seamă în viața românilor din imperiu (Dieta din Sibiu din 1863—1864, separarea ierarhică religioasă și restaurarea mitropoliei ortodoxe, apropierea politică, și mai târziu conlucrarea, dintre românii și slavii din imperiu, și mai ales realizarea de fond, ridicarea românilor la condiția de element de primă importanță în viața politică) sînt sărăcăcios oglinziți de arhiva lui Vincentiu Babeș, respectiv de ceea ce s-a păstrat din ea. Șansa a fost însă mai generoasă în ce privește soarta materialului provenind din anii 1870—1880, epocă de îndrjrită luptă parlamentară, începută pentru personajul nostru în 1861 și terminată în 1887¹⁹, și de activitate jurnalistică și cultural-științifică. Materialul abundă după 1880, mai ales de la crearea Partidului Național Român unitar în 1881, în cadrul căruia, pînă în 1892, Vincentiu Babeș va ocupa o poziție de prim rang.

După unificarea celor două partide naționale (1881) între reprezentanții tacticii „pasiviste“ și cei ai activismului, se mențin, în pofida conștiinței clare a necesității de a realiza o solidaritate operantă, disensiuni dăunătoare²⁰, deși de la o vreme vechile concepții tactice pierd din importanță, pentru a fi abandonate, în formele lor categorice, în 1887.

Vincentiu Babeș, cu un rodnic trecut în mișcarea românească, politică, publicistică și culturală, va întîlni, împreună cu Alexandru Mocioni, opoziția tot mai pronunțată a vigouroasei grupări tribuniste, care realizase conlucrarea unor foarte valoroase elemente, între care mulți tineri²¹. În decursul deceniului nouă al secolului trecut, încordarea între conducătorii P.N.R. s-a accentuat, dar nu pe fostul teren al tacticii celei mai îndreptățite (activism-pasivism) ci pe planul atitudinii față de oportunitatea înaintării la Curte a unui Memorand care să înmănuncheze „gravaminele“ românilor din Austro-Ungaria²². Adepții înaintării cit mai urgente a *Memorandului* se înmulțesc în timp, prin aderența unor conducători politici care înainte nu împărțeau fără rezerve punctele de vedere ale inițiatorilor. Gruparea Babeș-Mocioni, cum a fost deseori numită, compusă în majoritate din români bănățeni și de la nord de Mureș, — susținea ideea înain-

¹⁹ T. V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. VII, p. 354.

²⁰ Acestea devin mai evidente în 1887; vezi Ș. Polverejan, N. Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 37—38.

²¹ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 58, 59.

²² În 1887 Ioan Slavici și Vincentiu Babeș s-au retras din Comitetul Electoral Central, iar Eugen Brote a ajuns în conflict cu George Bariț, președintele partidului; vezi piesa XXVI din volumul nostru.

tării documentului numai în momentul cînd se putea obține efectul dorit²³. Au fost în consecință acuzați, și nu întotdeauna fără temei, de temporizare. Vincențiu Babeș, care în ciuda numeroaselor adversități întîmpinate în interiorul partidului și în afara lui, de multe ori extinse în România, își păstra un mare prestigiu și o reală influență în mișcarea națională²⁴. În 1890 fu ales președinte al Comitetului Central al P.N.R.²⁵ Adepții înaintării imediate a *Memorandului* cîștigă însă tot mai mult teren și prestigiu în cadrul partidului. Ei adoptă o atitudine de o intransigență crescîndă față de argumentele furnizate lui Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș și celorlalți partizani ai ideii de amîinare a înaintării actului, de nepotrivirea dintre interesele românilor și intențiile împăratului, foarte puțin înclinat a satisface niște doleanțe, care îndeplinite ar fi adîncit șubzenia dualismului, formulă politică ce prelungise, la urma urmei, viața monarhiei²⁶. Invocarea situației internaționale nefavorabile nu a găsit credit în fața adepților înaintării urgente a *Memorandului*. Tensiunea din interiorul conducerii P.N.R. și incriminările reciproce s-au înăsprit într-atîta, încît în 1892 Vincențiu Babeș renunță la demnitatea cu care fusese investit²⁷, și părăsi cu totul activitatea politică, nu înainte însă de a se fi înfruntat vehement cu Eugen Brote, Iuliu Coroianu, Vasile Lucaciu, Ioan Slavici, și de a fi fost criticat fără cruțare de aceștia, fie în dezbaterile de partid, fie în presă²⁸.

Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, George Pop de Băsești, cei care cu îndreptățire credeau în oportunitatea și necesitatea unei acțiuni vi-guroase și răsunătoare, menită a ridica în imperiu și în Europa problema nedemnei sorți politice hărăzită românilor în Austro-Ungaria, și-au asigurat controlul situației dînd curs prestigioasei acțiuni memorandiste. Fără a anula total justificarea unei atitudini născută în fond dintr-o analiză de adîncime, realistă, a evenimentelor vremii, memorandiștii au reușit totuși să se încadreze mai bine între liniile de evoluție a societății românești de atunci, și au preluat cu competență principalele pîrghii ale mișcării naționale din mîna unor oameni ce se numărau printre aceia care aveau totuși meritul de a le fi scos, cu ani înainte, de sub controlul înalților prelați.

²³ Piesa LXXXVI.

²⁴ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 58.

²⁵ T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. VII, p. 427.

²⁶ A. Cosma, *Istoria presei române din Banat*, Timișoara, 1932, p. 29.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ V. Netea, *Istoria memorandumului românilor din Transilvania și Banat*, 1946, p. 59; Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 59.

Volumul de față cuprinde o corespondență provenită de la numeroase persoane și din medii foarte diferite. Sînt multe deosebiri între semnatori. Îi despart în primul rînd orientarea politică, condiția socială și formația profesională. Unii, ca Axente Sever, Ilie Măcelariu, Ioan Rațiu, sînt foști revoluționari ardeleni de la 1848, care-și legaseră din tinerețe soarta de aceea a poporului lor. O parte au jucat un rol de frunte în mișcarea națională și după revoluție. Aceștia, ca și mulți alții dintre semnatori, rămași în monarhia habsburgică sau stabiliți în România, fac parte din intelectualitatea românească din fostul imperiu, de preocupări diverse dar unită de o trăsătură comună: încrederea în viitor și hotărîrea de a lupta pentru emanciparea politică, economică și culturală a poporului lor. Nădejdi nutrite de ani îndelungați îi apropie, modalități felurite de înfăptuire a idealurilor naționale îi fac de multe ori să-și dispute cu vehemență competența, cîteodată rîvna²⁹, puse de fiecare în slujba cauzei. Unii nici nu-l cunosc personal pe destinatar, sau îl văzuseră doar de cîteva ori; îl știu numai prin faimă, din ziarele vremii, sau prin intermediul altor mijloace care stăteau la îndemîna fiecăruia pentru a-și procura informații despre mersul zilnic al vieții publice, oficiale sau naționale. Așa sînt Iraclie Porumbescu, preotul din Stupca, Artemiu Alexi, învățat din părțile Năsăudului, Ioan Sbiera, profesor din Bucovina. Alții, cum este cazul lui Eugen Brote și Ioan Slavici, s-au numărat printre adversarii politici cei mai înverșunați ai lui Vinčențiu Babeș. Criticile aspre ale acestora vizau, dincolo de persoanele lui Alexandru Mocioni și Vinčențiu Babeș, conduita politică a unei grupări mai numeroase din cadrul P.N.R.³⁰, fără ca animozitățile personale să fi lipsit totuși. Corespondența lui Eugen Brote cu Ioan Bianu³¹, mai multe scrieri ale lui Ioan Slavici³², o sumedenie de articole răspindite prin ziarele vremii, din România și din imperiu³³, stau mărturie.

Foarte puține piese sînt semnate de persoane obscure, cum este acel Johann Stettner din Sighet (piesa CLIV), sau acoperite din punctul de vedere al istoricului, de anonimatul neangajării personale în acțiuni cu răsunset, care să fi fost înregistrate de izvoare; este vorba de majoritatea acelor care au semnat colectiv scrisori

²⁹ E. Brote, *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, București, 1895, p. 133; vezi și piesa XXVI din volum.

³⁰ Este vorba mai ales de conflictele de după 1887, an în care Ioan Slavici s-a retras din conducerea partidului.

³¹ M. Croicu, P. Croicu, *Scrișori către Ioan Bianu*, vol. I, București, 1974, p. 315, 351.

³² I. Slavici, *Românii din regatul ungar și politica maghiară*, București, 1892, p. 27; idem, *Tribuna și tribuniștii*, București, 1896, p. 42, 44, 45.

³³ *Tribuna, Românul, Gazeta Nouă, Timpul, La liberté roumaine.*

sau telegrame. Corespondența trimisă de ei suscită însă mult interes, în unele cazuri mai ales prin faptul că, pe lângă informațiile furnizate, scot la lumină frânturi ale reacțiilor provocate în unele cercuri românești (piesele XXIX, CLV), sau în afara lor (piesele LXV, CLVIII, CLIX), de lupta de emancipare națională, în care Vinčențiu Babeș ocupa un loc de frunte.

O notă interesantă și semnificativă aduce cu scrisorile sale unicul corespondent neromân din afara imperiului austro-ungar, învățatul și profesorul francez Emile Picot, unul dintre susținătorii cauzei românilor transilvăneni în capitala Franței³⁴. Manifesta sa simpatie pentru români și cauza lor se desprinde, în afara scrisorilor și acțiunilor publice, și din măsura remarcabilă în care stăpînea limba română. Prezența lui și a ziaristului austriac H. Bresnitz printre aceia cu care Vinčențiu Babeș se afla în schimb epistolar, confirmă aserțiunea de mai sus despre notorietatea politică și de jurnalist de care se bucura destinatarul pieselor noastre.

Materialul cuprins în prezentul volum se compune din piese trimise de persoane din Imperiul habsburgic, și altele, provenite din afara lui.

În legătură cu prima categorie o distincție se impune între emitenții întimplători, sau care au scris rar, împinși de felurite situații, fără permanență în timp, și cei ce formau grupul de colaboratori politici consecvenți, ori se numărau printre apropiații lui Vinčențiu Babeș, în virtutea unor preocupări de natură cultural-educativă, științifică, sau de alt fel. Cum este firesc, scrisorile acestora din urmă, mai multe, au avut, ipso facto, șansa de a se păstra în număr mai ridicat. Celelalte, împuținute și de avatarurile prin care a trecut arhiva, sînt reprezentate mai modest în volum, deși interesul pentru semnături, pentru preocupările și activitatea lor, nu depinde numai de proporția în care au fost reținute pentru publicare.

Cît despre emitenții scrisorilor venite din afara imperiului, dacă ne referim la români³⁵, unii sînt plecați din monarhia austro-ungară în România, antrenați ulterior în viața publică a Țării (cazul lui Vasile Maniu), ceilalți sînt cetățeni din totdeauna ai vechii Țări. Se face observată și pe această cale universalitatea românească de interese, rețeaua densă a raporturilor ce-i legau pe cei din Țară de ceilalți. Implicațiile rezidă nu numai în interesul arătat de unii pentru cauza celorlalți, dar și în angajarea în planuri și activități comune, care urmau a aduce roade în folosul întregului corp națio-

³⁴ Vezi M. Dan, L. Maior, *Emile Picot și românii din Transilvania*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj-Napoca*, XIII, 1970.

³⁵ Unicul emitent din afara monarhiei, dar care nu locuia în România este Emile Picot.

nal. Așa cum rezultă și din alte surse ale istoriei epocii de după 1881³⁶, destinatarul corespondenței din acest volum a stat ani îndelungați în mijlocul evenimentelor, a fost una din personalitățile românești din Austro-Ungaria cel mai adesea căutate de scrisorile contemporanilor, care, în contextul vremii și în virtutea opiniilor, intereselor și liniei proprii de conduită, îl solicitau, îi cereau sfatul sau colaborarea, îl dezaprobau, îi făceau reproșuri, îi aduceau acuze ori îl supuneau unei critici aspre.

Printre corespondenții din imperiu mai legați de destinatarul lor, de ideile și formele de activitate preconizate de acesta, sau care, angrenați în acțiuni comune, i-au scris mai cu asiduitate, cel puțin în anumite epoci, găsim nume de prestigiu ca: Coriolan Brediceanu, Iuliu Coroianu, Corneliu Diaconovici, Traian Doda, Atanasie Marienescu³⁷, Ioan Meșianu, Alexandru Mocioni, Andrei Mocioni, Mihail Polit, George Pop de Băsești, Nicolae Popea, Ioan Pușcariu, Ioan Rațiu, Iosif Sterca-Șuluțiu, Anania Trimbițașu.

Victor Babeș, fiul lui Vincențiu Babeș, îi scrie tatălui său din sentimente ușor de înțeles. Victor, care încă înainte de Marea Unire devine una din mindriile științifice ale vechii țări, a românilor în general, s-a stabilit la București³⁸, de unde a continuat să ceară sfatul și ajutorul tatălui său, care în calitatea lui de membru al Academiei Române era cunoscut și avea influență în cercurile oamenilor de știință din țară.

Coriolan Brediceanu, unul din foștii bursieri care au beneficiat, ca și Victor Babeș, de generozitatea familiei Mocioni, se pare tot prin intermediul lui Vincențiu Babeș³⁹, rămâne, odată cu începutul activității sale de maturitate, unul din cei mai consecvenți interlocutori epistolari ai lui Babeș. Corespondența lor, axată pe probleme diverse cu care românii locuitori în Austro-Ungaria erau confrunțați în ultimele două decenii ale secolului trecut, îmbracă pentru istoric semnificația unei colaborări susținute, născută dintr-o comunitate de idei care-și trăgea, la rindul ei, seva din niște constatări făcute

³⁶ *Actele conferinței electorale a reprezentanților alegătorilor români din Ungaria și Transilvania ținută în Sibiu 1—3 iunie 1884*, Institutul Tipografic Sibiu, 1884; *Actele conferinței Partidului Național Român ținută la 27 și 28 oct. 1890 în Sibiu*, Institutul Tipografic Sibiu, 1891.

³⁷ De la Atanasie Marienescu mai sînt și alte piese în arhivă, dar le-am lăsat deoparte pentru a face altora loc, mai pline de semnificație. Scrisorile sale trebuie totuși să fi fost mult mai numeroase, mai ales dacă avem în vedere asiduitatea cu care îi trimisese lui Vincențiu Babeș materiale literare, cînd acesta conducea ziarul *Albina*.

³⁸ În 1886.

³⁹ Arhiva Babeș, documente nenumerotate.

sub influența realităților și a necesităților din Banat și din vestul Transilvaniei în primul rînd.

Ca și Coriolan Brediceanu, Corneliu Diaconovici, dar mai ales Traian Doda, se lasă purtați de tendințe izvorîte dintr-o mentalitate politică cu rădăcini adînci în evoluția social-politică și religioasă locală. Este deci de înțeles de ce interesul pentru împrejurările imediate le reține atenția mai des. îi face să nu ezite în preferințe, chiar dacă obiectivul principal rămîne cu mult mai larg. Într-un fel, parțialitatea de care Vincențiu Babeș învinuia în 1887 societatea „Transilvania“ din București (piesele I, II și notele) care ar fi rezervat românilor din fostul principat al Transilvaniei mai multă dărnicie în acordarea de burse, ar putea fi regăsită, mutatis mutandis, în acest mod de a concepe lucrurile, dar, evident, în sens invers. Să nu uităm însă că solidaritatea de partid, al cărei prim pas de mare importanță îl constituie unificarea din 1881, este rodul unor ani de luptă și de muncă îndirjită care, fie că este vorba de una sau de cealaltă din fostele grupări, țintise, ce-i drept nu cu arme întru totul identice, în aceeași direcție: emancipare națională, egalitate, libertate.

Dintre corespondenții mai apropiați de Vincențiu Babeș, Atanasie Marienescu și episcopul de Arad Ioan Mețianu sînt în mai mică măsură tentați de meditația și de practica politică. Marienescu este însă un caz particular. Printre conaționali, puțini au jucat un rol atît de fructuos în prelucrarea materialelor de sorginte populară, generoasă în idei și prospețime pentru creatorii de literatură cultă. „Marienescu difuzează în sferele culte valorile născute din popor; el servește și educației estetice a cititorilor, și culturii românești în dezvoltare, dar și consolidării credinței colective în puterea geniului creator național.“⁴⁰

Andrei și Alexandru Mocioni⁴¹, figuri proeminente ale vieții naționale românești din secolul trecut, ocupă un loc deosebit printre corespondenții lui Vincențiu Babeș. Deși destul de numeroase, piesele semnate de ei nu se ridică totuși la un număr pe măsura raporturilor strînse care-i legau de destinatarul lor. De bună seamă, o mare parte au dispărut, așa cum iremediabil pierdută pare a fi propria lor arhivă⁴², prețioasă ca puține altele pentru completarea cunoștințelor noastre despre istoria românilor din secolul trecut.

Ceea ce a rămas de la acești doi remarcabili militanți naționali, a fost reținut în întregime pentru publicare. Scopul a fost eluci-

⁴⁰ G. Cipăianu, *Ziarul „Albina“ (1866—1876), apariție, colaboratori, orientare generală*, în *ActaMN*, X, 1973, p. 319—320.

⁴¹ Vezi capitolele respective din T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939.

⁴² Idem, *op. cit.*, p. 360, n. 2.

darea în detalii pe cât posibil precise, a naturii relațiilor dintre această familie și Vinčențiu Babeș, sperînd să ușurăm astfel munca cercetătorului istoriei P.N.R., a mișcării românești din secolul trecut în general, doritor a pătrunde în intimitatea resorturilor interne, a ceea ce s-a numit „gruparea bănățeană“ deși nu numai bănățeni se numărau printre componenții ei. Mai ales în ce-l privește pe Alexandru Mocioni, o prietenie solidă și durabilă pare să fi fost fundalul pe care s-au perindat ani mulți de colaborare complexă. Cu Andrei Mocioni, relațiile lui Vinčențiu Babeș evoluaseră mai puțin uniform. Pentru fostul participant la dezbaterile Senatului Imperial Lărgit⁴³, tovarășia unui spirit agitat de un dinamism politic ca acela al lui Babeș, cu totul pe măsura anilor 1860—1868, devine uneori împovăraătoare, ceea ce reiese și din scrisori. Amîndoi însă, atît Andrei cît și Alexandru Mocioni, scriu unui om foarte apropiat, cu care schimbul de idei și inițiative s-a petrecut în ambele direcții.

Sentimente de reală prietenie reflectă și scrisorile cunoscutului om politic sîrb, Mihail Polit. Limitată în timp, în volumul nostru, între 1878 și 1893, corespondența semnată de el indică ea însăși, ca și alte surse, un început mai vechi pentru încercarea de racordare a mișcărilor protestatere română și sîrbă, în care Vinčențiu Babeș a jucat un rol ce nu poate fi neglijat⁴⁴. Colaborarea politică a lui Polit cu Babeș ne apare cu atît mai semnificativă, și izvorită din sentimente cu atît mai pline de conținut, cu cît de multă vreme decurgea. nu prea fructuos, rezolvarea problemei despărțirii patrimoniale a românilor de sîrbi, în comunitățile religioase mixte, ceea ce comporta implicații mai profunde decît putea rezolva actul imperial din 1864, prin restabilirea mitropoliei ortodoxe românești cu sediul la Sibiu⁴⁵.

George Pop de Băsești a fost unul dintre conducătorii politici care au acordat multă vreme credit liniei politice recomandată de Vinčențiu Babeș în cadrul P.N.R. Lucrurile se schimbă însă pe măsură ce disputa internă se încinge în jurul redactării și înaintării *Memorandului*, în sensul că Pop de Băsești adoptă ideea înaintării actului, ceea ce îl pune în dezacord cu Babeș căruia îi aduce acuze grave în materie de procedură în viața internă a partidului⁴⁶.

Dacă Nicolae Popea, Ioan Pușcariu, Iosif Sterca-Șuluțiu scriu sub semnul unei cunoștințe legate și adîncite de preocupări în multe cazuri comune, Ioan Rațiu și Anania Trîmbițașu o fac în primul

⁴³ T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. II, p. 6.

⁴⁴ G. Cipăianu, *Vinčențiu Babeș, activitatea parlamentară între 1861—1869*, în *Anuarul Inst. de ist. și arh. Cluj*, XVI, 1973, p. 172—173, 181—183.

⁴⁵ T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. III, p. 747—748.

⁴⁶ Arhiva Babeș, pachet II, nr. 5.

rînd sub imperativul nevoilor politice cărora românii din imperiu aveau a le face față.

Mai puține se pot spune, în sensul relațiilor lor cu destinatarul, despre semnatarii pieselor izolate sau reduse ca număr. Trebuie însă menționate cîteva nume reprezentative ale epocii: Axente Sever, Iacob Bologa, Eugen Brote, Partenie Cosma, Ilie Măcelariu, Teodor Mihali, Ioan Micu Moldovan, Aurel Mureșianu, Aurel C. Popovici, Ioan Slavici, Torma Károly, Iosif Vulcan.

Corespondenții din vechea țară, fie că este vorba de cei plecați din monarhia habsburgică (generalul Gheorghe Adrian, Vasile Maniu, Ghenadie Gheorghe Popescu), fie de ceilalți (Dimitrie Brătianu, Ion Ghica, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Alexandru D. Xenopol), aduc, prin materialele care-i reprezintă în volum, argumentul angajării lui Vincențiu Babeș în acțiuni care nu și-au găsit în Carpați un stăvilar. În multe cazuri, scrisorile venite de peste munți sînt trimise de personaje care reprezentau instituții sau inițiative organizate de ele, ori răspundeau unor solicitări adresate acestora. Așa sînt Gheorghe Adrian, Dimitrie Brătianu, Ion Ghica, Bogdan Petriceicu Hașdeu. Vasile Maniu însă, bănățean stabilit peste munți, scrie lui Babeș ca unei persoane apropiate, cu rostul de a-l ține la curent cu mersul unor lucruri care trezeau interes dincoace de Carpați.

•

Un volum care cuprinde piese redactate de un număr atît de mare de emitenți (61), atît de diverși ca formație intelectuală, preocupări, idei politice profesate, împărțindu-și simpatiile și antipatiile personale după criterii care nu întotdeauna pot fi alăturate, nu atinge gradul de omogenitate tematică la care ar avea îndreptățire să aspire materialul epistolar lăsat de un singur personaj. Nu numai sursele de proveniență diversă aduc prejudicii uniformității materialului și încercării de a-i da o organizare cît de cît conformă unei desfășurări cronologice rectilinii; varietatea tematică are aici un cuvînt greu de spus, poate cel mai plin de consecințe. Trebuie de asemenea reținut că o seamă de piese, redactate de funcționari ai unor instituții, conțin uneori formulări neutre, impersonale, și au fost semnate doar de personalități ale vremii. Totuși o încadrare tematică a materialului, care să schițeze măcar cuprinsul de probleme abordate în corespondență, se impune cu necesitate.

Scrisorile și depeșele cu caracter politic se înșiră pe mai mulți ani, între 1868 și 1902. Date, fapte, întîmplări, luări de poziție, invitații la acțiune, reproșuri vădite sau dezavuări deghizate, dovezi de

încredere și adrese de mulțumire, se perindă sub ochii noștri, prinse în redactări mai îngrijite sau mai modeste, puțin grijulii pentru soarta ulterioară a documentelor⁴⁷, nerăbdătoare a transmite informația de moment. Spontaneitatea expresiei, plină câteodată de prospețimea ce o îngăduie nepremeditarea, readuce o fărîmă de culoare a vremii de mult scurse. În plus, informația istorică cîștigă, este uneori corectată, prin aportul de noi nuanțe, care slujesc analizei faptelor istorice.

Gruparea pe considerente politice a pieselor nu face decît să insumeze o multitudine de acțiuni, încercări, aspecte ale mișcării naționale. În majoritatea lor scrisorile din volum sînt de natură, sau ating probleme politico-naționale. De la cele ale lui Andrei Mocioni din 1868 (piesele XCIX, C), redactate într-o germană aleasă, cuprinzînd informații despre felul în care fruntași ai mișcărilor de emancipare națională, (piesele XCIX, C) își caută drumul în noul mediu politic, dualismul, și pînă la relatările lui Aurel Mureșianu, din 21 aprilie 1902 (piesa CXV), despre colaborarea ardelenilor cu bănățenii și despre încercările *Gazetei* de a contribui la clarificarea atmosferei politice, nenumărate aspecte sînt înfățișate. Ecourile produse în opinia publică română din vechea țară de luările de poziție ale deputaților români în dieta din Pesta, răzbat din scrisoarea lui Gheorghe Ghenadie Popescu din 8/20 decembrie 1868 (piesa CXXXIV). Știri interesante, legate nu numai de stările de lucruri din interiorul imperiului austro-ungar, cuprind scrisorile din 1871 ale lui Emile Picot (piesele CXVIII, CXIX), care reflectă sentimente de grațitudine pentru colecta organizată de Vinčențiu Babeș, prin intermediul ziarului *Albina*, în folosul francezilor care au avut de suferit de pe urma războiului. Sentimente antiprusace, care-și făcuseră de o vreme vad statornic în Austro-Ungaria⁴⁸, sînt asociate nădejdi de libertate, intruchipată de Republica Franceză⁴⁹, și dau gestului conducătorului *Albinei* o vădită semnificație politică. Declarația lui Emile Picot: „Recunoaștem fiecărui popor dreptul de a [se] pronunța asupra soartei sale, de a dispune de sine“ (piesa CXVIII), a trebuit să aibă în epocă, și pentru personajul căruia i se adresa, o rezonanță cu totul deosebită. Continuarea este la fel de semnificativă: „Acesta este, după noi, un drept fundamental,

⁴⁷ Foarte puțini emitenți s-au gîndit poate că scrisorile lor vor fi vreodată publicate.

⁴⁸ A. Lorant, *Le compromis austro-hongrois et l'opinion publique française en 1867*, Geneva, 1971, p. 175—177, 181.

⁴⁹ *Albina*, V, 1870, nr. 84 din 27 sept./9 oct., publică materiale ale ziaristului francez Félix Pyat, care îndemna la luptă pentru o Europă republicană.

pentru națiuni precum și pentru indivizi, un drept ce nu se poate denega și pe care violențele unui Bismarck nu-l vor izgoni de pe pământ“ (piesa CXVIII). Picot găsește că pentru români activismul este calea salutară de emancipare și aduce laude activității deputaților lor (piesa CXX).

Relații despre campaniile electorale și viața parlamentară sînt de asemenea prezente. Se recomandă atenției, prin însuși mesajul ei istoric, încercarea de armonizare a acțiunii între români și sîrbi, care reiese din scrisorile lui Mihail Polit din 1878 (piesele CXXI, CXXII). Despre afaceri electorale scrie și Coriolan Brediceanu în 9 septembrie 1884 (piesa X). Adresa de mulțumire pentru niște interpelațiuni ale lui Vincențiu Babeș în dietă, semnată de românii din Sinnicolaul Mare în 6 ianuarie 1872 (piesa XXIX), abordează și ea domeniul parlamentar, ca și scrisoarea lui Nicolae Popea din 1881 (piesa CXXXII). Revelatoare sînt telegramele de felicitare pentru conduita în dietă, trimise în 1886 de alegători și de cetățeni sîrbi lui Vincențiu Babeș (piesele LXV, CLVIII, CLIX).

Mai multe scrisori cu conținut integral sau parțial politic cuprind date referitoare la viața internă a Partidului Național Român după 1881, tot mai pregnant marcată, spre sfîrșitul deceniului de dezbatere, pînă la urmă tumultuoasă, a chestiunii Memorandului. În parte, situația aceasta își găsește în documentele noastre o reflectare trecută prin filtrul concepției grupării care se formase în jurul lui Vincențiu Babeș și Alexandru Mocioni. Scrisorile lui Coriolan Brediceanu sînt grăitoare din acest punct de vedere (piesele XV, XVI, XVII, XVIII, XXI), de asemenea, unele provenite de la Corneliu Diaconovici (piesa XLII), Alexandru Mocioni (piesele LXXXVI, LXXXVII, LXXXVIII, LXXXIX), Nicolae Popea (piesa CXXXII). Generația aceasta, în general mai vîrstnică, a fost legată în ce privește *Memorandul*, mai mult prin similitudinea de concepție, care a funcționat însă numai între anumite limite. George Pop de Băsești spre exemplu, colaborează cordial cu Alexandru Mocioni și Vincențiu Babeș, mai ales în anii de răscruce dintre penultimul și ultimul deceniu din secolul trecut (piesa CXXIX), dar se detașează de ei, în momentul cînd pentru el, ca și pentru alții, linia politică a celor doi începe a avea tot mai mult aerul unei temporizări care comporta riscuri.

De pe altă platformă și cu alte intenții tactice, mai la început nu de o intransigență insurmontabilă, scrisorile lui Iuliu Coroianu aduc mărturia strădaniei pline de rîvnă a grupării Rațiu—Lucaciu—Coroianu—Brote, în direcția definitivării actului și înaintării lui cît mai urgente (piesele XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVI). În aceeași categorie intră și două piese provenind de la Ioan Rațiu

(CXLIII, CXLV). Argumente scoase din scrisori ca acestea ne fac să ne alăturăm opiniei formulate într-o lucrare mai recentă în legătură cu poziția față de *Memorand* a lui Vinčențiu Babeș: „Așadar exemplarul tipărit (de *Memorand* n.n.) oglindește de fapt orientarea grupării Babeș—Mocioni, dominantă în timpul conceperii și întocmirii lui, care *departe de a fi «antimemorandistă», cum greșit se mai susține uneori*, (sublinierea noastră) a apreciat succesul și valoarea acțiunii memorandiste în funcție de posibilitățile obținerii unor rezultate concrete, imediate⁵⁰. În cadrul mișcării, gruparea sus-amintită s-a înfruntat cu tribunisții nu în problema de căpetenie de a se înainta sau a nu se înainta un *Memorand*, ci pe marginea unor chestiuni care vizau: formularea actului, momentul politic al „așternerii” și forul căruia îi era destinat. Tocmai pentru că erau perfect conștienți de importanța acordată de Curte formulei dualiste⁵¹, despre Vinčențiu Babeș și Alexandru Mocioni nu putem crede că „În concepția lor, împăratul însemna încă factorul prin care românii puteau primi totul sau nimic⁵². Este o afirmație căreia anevoie i s-ar putea găsi un suport documentar irefutabil, cel puțin în formularea ei de mai sus.

Alte informații de ordin politic pot fi găsite în volum, multe cu privire la Banat, cum ar fi procesul Doda din 1888, pregătirea apărării (piesele XI, XII) și detalii despre persoanele implicate în desfășurarea lui, sau procesul de presă al redactorului Ștefan Albu de la *Romänische Revue* în 1888 (piesele XIII, XLI). Nu lipsesc datele despre legături politice cu cei din România (piesele XLIX, XXIII, XLI), cu Tinerii Cehi (piesa XL) și cu alte persoane și grupări cislaitane, hotărît antidualiste, ca ziaristul vienez H. Bresnitz de exemplu, redactor al revistei *Schwarzgelb* (piesa XXV).

Conținutul politic al pieselor din volum este mai amplu. Ne-am mulțumit aici a atrage doar atenția asupra câtorva aspecte, pentru a înlesni cercetătorilor formarea unei imagini, conturată pe cât posibil, din compartimentarea pe autori a conținutului. Din aceleași motive încercăm să completăm schița tematică a volumului prin creionarea în continuare a problematicii ce o cuprinde: domeniul cultural-științific, gazetăresc, economic, instructiv-educativ și aspecte ale istoricului separării ierarhice.

Știrile cultural-științifice furnizate de corespondența trimisă lui Vinčențiu Babeș, cel puțin de aceea reținută în urma selecției, sînt mai diverse decît cele de ordin politic dar nu atît de bogate; ele pot

⁵⁰ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 56.

⁵¹ A. Cosma, *op. cit.*, p. 29.

⁵² Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 56.

fi grupate mai greu. Unele se înscriu în continuarea firească a interesului mai vechi, tot mai frecvent după 1848, pentru acțiuni culturale⁵³, pentru crearea de societăți sau asociații cultural-științifice. (piesele III, V, CLXXIII), încurajat de înființarea Astei în 1861, când se renunțase de nevoie la ideea unei „Academii de Drepturi“, care reținuse încă în 1850 atenția lui Avram Iancu și a altora⁵⁴.

Cîteva scrisori reflectă căutarea de care s-a bucurat scrierea istoriei (piesele XXVIII, LXVI, CLXI); cercetarea trecutului continuă să tenteze spiritele într-o epocă de recrudescență a înfrunțărilor politice ce-și căutau suport și justificare în istorie. Ecouri ale preocupării pentru trecutul nu prea îndepărtat răzbat din scrisorile lui Axente Sever (piesa IV). (care fără a fi istoric se străduiește totuși să reconstituie anii revoluției sau să înregistreze fapte ale oamenilor trecuți prin ea) și Iosif Sterca-Șuluțiu (piesa CLVII), grijiuliu de a recupera moștenirea documentară ce trebuia să cuprindă înfăptuirile Iancului și ale tovarășilor săi.

Activitatea istorică a bănătenilor își găsește obiect de materializare în istoria mai îndepărtată în timp a Banatului (piesa LXVI), precum și în aceea a grănicerilor din regimentul banatic numărul XIII, în anii 1848—1849 (piesa LIX).

Preocupări ale membrilor Academiei Române, obiective de lucru ale prestigioasei instituții, sau intenții din afară îndreptate spre ea, ocupă paginile unor scrisori (piesele LXIII, LXIX, LXXI, CLXXI, CLXXII, CLXXIV). Încercări de schimbări de membri ai Academiei pot fi și ele remarcate (piesele CXI, CXIII). Legături culturale peste hotarele imperiului, cu alte medii însă decît cele din România, își găsesc reflectarea în volum, prin interesul arătat de Emile Picot față de limba română, de folclorul românesc, în legătură cu care îi cere informații lui Vincențiu Babeș (piesa CXX).

Corespondența primită de Vincențiu Babeș care atinge probleme gazetărești a fost, din păcate, în mare parte distrusă. Spunînd aceasta, ne referim și la incendiul din 1878, dar și la anii care au urmat. Astfel, marea majoritate a materialului de redacție, inclusiv scrisorile adresate ei, care trebuie să fi rămas în păstrarea lui Vincențiu Babeș după sistarea apariției ziarului *Albina* (1876), nu ne-a parvenit. Activitatea gazetărească cea mai rodnică a lui Vincențiu Babeș s-a desfășurat între anii 1866—1876⁵⁵, ori tocmai intervalul acesta de timp este mai greu de ilustrat, cu puținele piese care le avem la dispoziție. Cele care s-au păstrat (LXI, CLXX) furnizează

⁵³ S. Retegan, *Fundația școlară a lui Avram Iancu*, în *Revista de istorie*, nr. 5, tom. 27, 1974, p. 697.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ G. Cipăianu, *Ziarul „Albina“ ...*,

informații despre osteneala ce și-a dat-o conducătorul de fapt⁵⁶ al proaspăt creatului ziar românesc pentru a-i asigura circulația în Principatele Unite și pentru a obține ajutorul autorităților de acolo. Pentru epoca de apariție a *Albinei* există informații despre ajutorul bănesc acordat publicației de Andrei Mocioni (piesele XCVI, XCVIII), precum și altele, legate de începuturile probabile ale unei dispute politice cu Ioan Slavici, la care au contribuit se pare și amănunte de ordin publicistic (piesa CLIII).

După încetarea apariției ziarului *Albina* Vincentiu Babeș a încercat, cu ajutoare din diferite părți, a crea un nou ziar românesc la Pesta. Demersurile făcute pentru a asigura un fond bănesc prin subscriere de acțiuni nu au dat rezultate. S-a renunțat pînă la urmă la o parte a proiectului inițial, care, modificat în multe puncte, s-a transpus în faptă prin apariția *Luminătorului*, în 1880 la Timișoara, pus sub conducerea lui Pavel Rotariu. În anii 1877—1879 fostul spiritus rector al *Albinei* renunță la angajarea personală în dirijarea unor organe de presă, dar este nelipsit din acțiunile destinate înființării unora noi; împreună cu Alexandru Mocioni, el patronează, prin influență politică și prestigiu cultural, inițiativele de fondare a unor noi gazete și le urmărește cu interes evoluția. Seria se deschide în 1880 cu *Luminătorul*⁵⁷, continuă în 1885⁵⁸ cu *Romänische Revue* despre care Mihail Polit avea frumoase cuvinte de laudă („Die Romänische Revue wird mir zugesendet und ich bin dafür sehr dankbar. Diese Revue wird ausgezeichnet redigirt und kann von grosser Wirkung für das Ausland sein“, piesa CXXIV) și se încheie la sfîrșitul lui 1893, odată cu apariția ziarului *Dreptatea*⁵⁹, care lua locul *Luminătorului*. Anumite momente ale acestui răstimp de activitate jurnalistică pot fi urmărite grație informațiilor din piesele CXXVIII, XLV, XLVI, CLXIII, CXXIV, CLXIV, XLVIII, XXII, XLIX, XXIII, L, CLXV, XL, XXIV, XXV, XXXV, XLI, XXVII, XLII, XLIII. Acestea mai conțin alte informații de natură jurnalistică, cum ar fi raporturile grupului Babeș—Mocioni cu *Tribuna* sau amănunte referitoare la procesele de presă.

Conținutul scrisorilor care înfățișează aspecte economice, îndeltnicirile de această natură ale oamenilor vremii, nu este omogen. Merită însă să reținem preocuparea remarcabilă pentru înființarea și fortificarea unor institute de credit (piesele VII, VIII, CLXVI,

⁵⁶ Vincentiu Babeș nu a fost tot timpul redactor responsabil sau director, ori editor oficial al *Albinei*; vezi și *supra*, n. 55.

⁵⁷ Arhiva Babeș, Documente nenumerate; N. Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, tom. I, București, 1913, p. 393.

⁵⁸ N. Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *op. cit.*, p. 622.

⁵⁹ *Idem*, *op. cit.*, p. 212.

CXL, CXLI, VI, XXXVIII, XXXIX, XIV, XXXIV), modalitate economică spre care le era și românilor drumul mai deschis, chiar dacă lipsa capitalului inițial constituia un impediment. Amănunte interesante pot fi aflate despre situația financiară și funcționarea internă a băncii „Albina“ (piesele VII, XXXVIII, XXXIX), despre eforturile unor fruntași români din Banat, între care și Coriolan Brediceanu, de a-i face părtași și pe conaționali lor la colonizările plănuite de administrația de stat (piesa XX), sau despre tentativa de a înființa în Transilvania o reuniune agricolă, atât de necesară raționalizării muncii pământului și dezvoltării spiritului gospodăresc (piesa CLV).

Un număr de scrisori din volum vizează activități de ordin instructiv-educativ. Ele sînt diverse, iar materialul care le ilustrează, sărac. Răzbat din paginile lor crîmpeie despre bursele acordate unor tineri ca Victor Babeș, pictorul Nicolae Popescu, și alții (piesele XCVII, XCVIII) și cereri de burse adresate societății „Transilvania“ din București (piesele I, II), pe seama unor bănașeni care voiau să învețe meserii. De o semnificație particulară ne apar strădaniile de a înlesni educația elevilor celor mai tineri, pentru care învățătorul Ioan Tuducescu, familia Mocioni, Vincențiu Babeș, ziaristul și pedagogul George Popa, caută modalități cît mai adecvate (piesele CLXIX, CXXX).

În sfîrșit, în cuprinsul tematic, creionat în linii sumare, apar și relațiile, care, fără a aborda nemijlocit istoria bisericească, o ating totuși și scot în evidență nuanțe de coloratură politică sau cultural-educativă ale mișcării românești, ori detalii implicînd personaje cu posturi importante în ierarhia bisericească românească a vremii, inevitabil confruntate cu decurgerea evenimentelor publice din zilele lor. Cel mai adesea scrisorile de acest fel au ca subiect problema despărțirii patrimoniale, care urma separării ierarhice. Fenomenul, în aparență predominant religios, evolua din antecedente îndepărtate în istoria românilor din fosta monarhie. Privăți de unitatea politico-administrativă a teritoriului național din cadrul imperiului, revendicată în repetate rînduri, aceștia, răspunzînd unor îndemnuri încurajate de era nouă deschisă de revoluție, cer și după 1849 tot mai insistent restabilirea autocefaliei bisericii ortodoxe române din imperiu și o obțin în 1864. Dedesubtul politic, nu s-a realizat însă, parte din cauza paralelismului ierarhic (greco-catolic și ortodox), dar nici măcar în ambianța ortodoxă, căci episcopul Bucovinei, Eugeniu Hacman, care la început s-a alăturat eforturilor de emancipare față de Carloviț⁶⁰, și-a potrivit mai apoi ambiția per-

⁶⁰ I. Pușcariu, *Metropolia românilor ortodocși din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1900, p. 78, 79, 140, 143.

sonală cu o foarte plauzibilă intenție politică venită din sferele înalte de stat, pentru a ajunge la întemeierea unei mitropolii hibride, de Bucovina și Dalmația, a cărei conducere și-a asigurat-o. Scrisoarea preotului din Stupca, Iraclie Porumbescu (piesa CXXXVI) dă glas nemulțumirii pe care preparativele pentru crearea acestei arhidieceze o întrețineau în Bucovina: „Noi ne-am ferit de Carloviț și acum o să dăm în Zara și Spalato“.

Cit despre piesele referitoare la dese încercări de rezolvare a diferendelor patrimoniale în comunele mixte (piesele CXLVII, LXXVII, LXXVIII, CXLIX, LXXX și altele), ele aduc mărturii despre încercarea părții românești de a lichida un subiect de discordie, care putea, între altele, învenina relațiile politice dintre două grupări naționale amenințate de pericolul comun al deznaționalizării.

Încheiem schițarea structurii interne a volumului cu nădejdea că pentru istoria românilor de dincoace de munți, dar și pentru a celorlalți, scrisorile primite de Vincențiu Babeș, adunate parțial în volum, constituie o colecție utilă, a cărei necesitate ne-a și îndemnat la lucru. Încrezători în rosturile istorice ale corespondenței, cum spuneam la începutul acestei Introduceri, nutrim speranța că rîvna noastră nu a fost mai prejos de dorința de a servi istoriei mișcării naționale.

•
•

Ținem să aducem aici expresia celei mai sincere grațitudini colegilor Ana Maria Cipăianu, Costin Feneșan și Maria Maxim, de al căror ajutor generos și prompt am beneficiat în întocmirea prezentului volum.

Cuvinte de mulțumire aducem de asemenea Editurii Dacia, care ne-a întâmpinat cu toată sollicitudinea.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Au fost cuprinse în prezentul volum 174 de scrisori, în marea lor majoritate nepublicate înainte, avînd, cu excepția uneia (piesa CXLVI), ca prim destinatar pe Vincențiu Babeș.

Atenția autorilor s-a restrîns asupra celor 174 de piese în urma unei selecții, care a fost făcută nu în virtutea proporționalității tematiche sau a provenienței, ci în aceea a valorii conținutului informativ. Fără a încălca acest principiu, am căutat a nu scăpa din vedere în primul rînd piesele care conțin importante informații de ordin politic; nu înseamnă însă că din asemenea rațiuni am fi lăsat la o parte scrisori ce constituie documente ale trecutului nostru cultural, jurnalistic și, uneori, cînd evenimentele descrise îmbracă semnificații mai adînci (de natură politică, școlară sau social-economică), piese referitoare la istoria bisericească.

Din materialul nostru 19 piese (LXXII, LXXXVII, LXXXIX, XCIV, XCIX, CI, CIV, CV, CVII, CVIII, CX, CXII, CXIII, CXXI, CXXXV, CXXXVII, CL, CLV, CLVIII), s-au păstrat numai în copii, făcute cu ani în urmă de primul semnatar al volumului și au fost publicate după acestea; celelalte au fost transcrise după originale.

Deosebirile mari, de ortografie și punctuație, inconsecvențele, frecvente chiar și în cuprinsul aceleiași scrisori, ne-au determinat a interveni uneori în text. Operația a fost însă făcută cu cea mai mare prudență, cu permanenta grijă de a reda nealterat, în rezonanța lui originală, limbajul particular al fiecărui emitent. Nu au fost înlocuite cuvinte și nici modificate substanțial, așa cum vorbitorul de azi al unei limbi române corecte ar fi fost tentat să o facă. Modificările au vizat mai ales punctuația, atunci cînd mediocritatea acesteia ar fi făcut textul de neînțeles sau echivoc, și uneori ortografia, care, în aspectele ei esențiale, a fost adusă la zi. Am păstrat majusculele în formulele de politețe, din titlu, din cuprins sau din încheierea scrisorii, dar am modificat cu consecvență forme nefirești, care nu puteau corespunde sonorității reale a limbii vorbite în secolul trecut (primesce — primește, firese — firește, scientia — știință). Textele în limbile germană și maghiară au fost redată în ortografia și formele lexicale ale vremii cînd au fost scrise, cu posibile elemente de detaliu curioase pentru cititorul de azi. Atitudinea față de limba textelor s-a concretizat în strădania de a menține între modificarea ortografiilor care nu acopereau realități fonetice pe de o parte, și, pe de alta, respectul față de substanța nealterată a formelor în circulație pe atunci (pre, școalei, espresiune, venitoriu) un echilibru capabil să facă din piesele în discuție niște surse care să-și ofere conținutul informativ într-un grai cît mai apropiat de cel al timpului din care provin.

Organizarea materialului s-a făcut pe emitenți, ordonați alfabetic. În cazul semnatarilor mai multor piese, acestea se înșiruie cronologic, grupîndu-se astfel într-o formă care, subliniată și de succesiunea comună a notelor în pa-

ginile rezervate unui anume emitent, conturează compartimentarea internă a volumului.

Pentru clarificarea punctelor de vedere care ne-au călăuzit în redactarea volumului, mai precizăm următoarele:

— tot ceea ce este străin textelor originale a fost încadrat între paranteze pătrate, cu excepția lui *sic*,

— am marcat cu trei puncte încadrate de paranteze pătrate locurile unde documentele sînt rupte, textele șterse sau cu totul indescifrabile,

— întregiri de cuvinte, introduse între paranteze pătrate, au fost operate numai cînd corectitudinea gramaticală sau claritatea textului le-au reclamat,

— prescurtările au fost completate numai cînd textul ar fi fost altfel confuz sau fără sens,

— sublinierile din texte aparțin emitenților, cu excepția titlurilor de periodice, cărți, articole, studii, de scrieri în general; acestea au fost făcute de noi,

— sfîrșitul paginilor de manuscris sînt însemnate în textul tipărit prin bare oblice (/). În cazul pieselor păstrate în copie am putut marca numai sfîrșitul textului propriu-zis,

— data scrisorilor a fost lăsată neatinsă, în ortografia și punctuația semnatarului; în cazul pieselor datate la sfîrșit, data, întregită și încadrată de paranteze pătrate, a fost plasată și în fruntea textului, în dreapta,

— pentru coerența volumului, și pentru a facilita consultarea, piesele au fost numerotate cu cifre romane, în continuare, de la prima pînă la ultima,

— în scopul de a înlesni folosirea volumului de către cercetătorii străini, am întocmit o listă de regeste, redactată în limba franceză, care au fost plasate după textul ultimei scrisori.

GEORGE ADRIAN

I

[București, septembrie 1887]*

Domnule,

În urma intervenirii D-Voastre către Dl. Alesandru Lu-pășcu, vicepreședintele și casierul Societății „Transilvania“¹, pentru ca ace[a]stă Societate să mai înființeze noi centre și în părțile Ungariei, pentru corespondință și aplicarea elevilor la meserii, vă facem cunoscut că adunările generale ale societății, din 8 și 22 martie trecut, precum și comitetul societăți[i], în ședința sa, ținută în ziua de 28 iunie curent, s-au ocupat de această chestiune și rezultatul este următorul:

Pentru moment nu putem forma alte noi centre peste cele existente, din cauză că avem angajat deja venitul de care dispunem². Cît pentru viitor, vom face aceasta, însă în orice caz ar trebui ca să se formeze mai întii acolo niște comitete³, din persoane care sunt pătrunse de scopul ce urmărim, și acele comitete să se adreseze la societatea noastră, ca în urmă, prin comun acord, să stabilim la timp modul cum avem să procedem.

Ne facem o plăcută datorie a vă aduce aceasta la cunoștință.

Primiți vă rugăm, Domnule, asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

Președintele Societății

Gener. G. Adrian⁴

Secretar

D. Precup

[Destinatar:] Domniei Sale, Domnului V. Babeșiu, membru al Academiei Române. /

[Sus, pe verso, însemnat de Babeș:] *Transilvania* din București, relativ la centrele ptu. industrie.⁵ /

II

București, aprilie nouă 1888

Prea onorate Domnule,

Adunarea generală a societății „*Transilvania*“. viu impresionată de ero[a]rea ce Domnia voastră ați scăpat din vedere în cele publicate prin ziarul *Luminătorul*, nr. 14/88⁶, cu privire la mersul acestei societăți în modul distribuirii burselor, și la centrele [de] peste munți cu care societatea ar trebui să se pună în [co]municațiune pentru împărțirea ajutoarelor. în ședința sa [ținută] în ziua de 3 aprilie curent, a însărcinat pe subsemnații ca să pună pe Domnia voastră în cunoștința adevăratelor fapte și date care trebuia să le aveți în vedere înainte de a fi dat comitetului conducător lovitura ce se vede în numitul ziar.

După cit mijloacele societății ne-au iertat, față cu micul număr al membrilor cotizanți, care scad din zi în zi. pe lângă celelalte spese ce se văd în actele imprimare pe care vi le anexăm, societatea noastră în privința elevilor meseriași s-a pus pînă acum în comunicațiune cu *Asociația Transilvană din Sibiu pentru învățătura și cultura poporului român*⁷, cu *Reuniunea sodalilor români din Cluj*, cu *Societatea pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români din Brașov*⁸, care sunt înființate cu mult înainte de anul 1878, cînd am mers pînă la modificarea statutelor. într-adins pentru a putea veni în ajutorul elevilor care se aplică la meserii. industrie și comerț. Pe lângă aceste instituțiuni, am mai intervenit de s-a înființat un singur comitet de trei persoane în districtul Bistrița-Năsăud. cu care încă stăm în corespondență. / [Aceste] instituțiuni au fost și sunt rugate și povățuite a [...] ca să distribuie sumele ce le punem la dispozițiune tinerilor români din orice parte de peste Carpați, fără distincțiune de provincie sau localitate.

În special pentru Banat s-a dat chiar fiului Domniei voastre⁹. astăzi doctor-medic în București, 1015 lei. S-a[u] dat D-lui Mera. astăzi inginer, 400 lei. S-a dat o bursă complectă D-lui Andercu Homorodeanu din Maramureș. cu care a studiat medicina doi ani la universitatea din Turin și alți doi ani la cea din Roma. unde, din nenorocire. tocmai în anul al V^a(sic!) a încetat din viață. S-au dat burse și ajutoare la mai mulți tineri din Bucovina. între cari lui Teofil Olinescu. o bursă complectă pentru mine în Belgia. S-au dat și alte diferite ajutoare în marginile putinței și a[le] statutelor.

Toate aceste fapte putându-le Domnia voastră controla cu actele societății, ce probabil le posedăți, vă rugăm să binevoiți a ne lumina și pe noi unde și în ce anume vedeți Domnia voastră *influența dușmană la tot ce nu este transilvan?*¹⁰ *Unde este nedreptatea sistematică pe seama românilor ungureni și bănățeni la care provocați în Luminătorul?? De unde v-ați convins, când afirmați că vă punem condițiuni și vă cerem unele formalități cari în Transilvania nici prin vis nu ne-au trecut?? Unde găsiți Domnia voastră că administrăm un venit de 12.000 lei, pe când în realitate el este de 8.000 și ceva??*

Dacă afirmările noastre nu vor fi îndestulătoare spre a vă ajuta în formarea unei convingeri conforme cu starea reală a lucrurilor, comitetul Societății este gata a vă pune la dispozițiune toate scriptele Societății de la început și pînă astăzi. / Ace[a]sta o facem pe întemeiata speranță ce nutrim că un bărbat luminat și român fruntaș și zelos ca Domnia voastră nu veți mai persista în eroarea comisă, îndoindu-vă de echitatea și dreptatea cu care ne conducem în administrațiunea unei societăți care a dat și va da, sperăm, roade minuitoare românilor. Se cere numai ca bărbați[i] de o autoritate ca a Domniei voastre, să nu-i dați izbiri nemeritate, cari ar face pe placul acelor de alt neam, cari și de altmintrelea o privesc cu ochi răi.

Prin urmare, comitetul Societății noastre este bine încredințat că însuși (sic!) Domnia voastră va binevoi a rectifica cele zise la adresa Societății prin același organ în care ne-ați atacat atît de amar și nedrept.

Terminînd, vă rugăm să credeți că cea mai mare parte din conducătorii de astăzi ai Societății „Transilvania“ sunt amici, colegi și elevi ai lui A. Papiu Ilarian și A. Treb. Laurian, cari au luat inițiativa fundării acestei Societăți, alături cu mulți din membrii actuali ai ei, au muncit zeci de ani și ca furnica împreună cu dînșii au adunat obol după obol capitălașul ce se vede astăzi.

Așa fiind, ideea inițiatoare a lui Papiu și alții continuă a fi vie între noi sub forma statutelor inspirate și elaborate sub auspiciile lor. De la aceste statute, orice ar fi și orice ar obveni, nu ne vom abate cîtuși de puțin, căci și acei[a] dintre fondatori cari astăzi sunt în viață și cari, prin încrederea și sub controlul societărilor, administrează avutul ei, sunt tot atît de geloși¹¹, precum sunteți Domnia voastră, că Societatea „Transilvania“ să răspundă la menirea ei.

Primiți, vă rugăm, încredințarea distinsei noastre considerațiuni.

Președintele Societății
general G. Adrian

Secretar

D. Precup /

[Destinatar:] Domnului V. Babeș, membru al Academiei Române.
[Sus pe prima pagină, în dreapta, o însemnare a lui Vinčențiu Babeș, indescifrabilă din cauza deteriorării documentului.]

I

* În legătură cu această piesă vezi infra, nota 6.

¹ Inițiată în 1867, la București, cu scopuri culturale și politice, societatea a fost condusă un timp de Al. Papiu-Ilarian, activând în continuare sub președinția altor personalități din România. Mulți tineri studiosi români din Austro-Ungaria au beneficiat de ajutoarele bănești oferite de „Transilvania“, predecesoare, prin contribuția adusă la fortificarea luptei românilor pentru emancipare națională, a „Ligii culturale“.

² În aprilie 1888 „Transilvania“ abia dispunea de un venit ceva mai mare de 8.000 lei. Cel puțin aceasta este cifra declarată de președintele ei, generalul G. Adrian (vezi piesa II). Oricum, fonduri prea mari nu putea avea, căci sursele lor de înflorire nu erau dintre cele mai îmbelșugate.

³ Comitetele trebuiau să servească de intermediar între candidați și societatea din București; aveau datoria de a analiza cu imparțialitate situația materială și școlară a candidaților la burse, pentru a asigura prioritatea celor mai merituoși și săraci.

⁴ Om politic și filantrop român, de origine ardelenescă. A participat la revoluție în 1848 în Transilvania, apoi a trecut în Țara Românească, a intrat în serviciul militar activ, ajungând până la rangul de general. În 1867—1868 a fost ministru de război în Principatele Unite.

⁵ Intenția lui Vinčențiu Babeș era de a obține ajutor bănesc pentru cei care voiau a se instrui în activități economico-mestesugărești. Acțiunile de formare a unor buni meseriași, artizani, comercianți sînt numeroase, cu deosebire în a doua jumătate a secolului trecut, și au cuprins cercuri din cele mai largi și variate între românii din Austro-Ungaria (vezi și actele „Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român“ din primii doi-trei ani de existență, păstrate la Arhivele de stat din Sibiu).

II

⁶ Este vorba de o scrisoare deschisă adresată de Vinčențiu Babeș lui Pavel Rotariu, redactor și editor al *Luminătorului*. În ea Babeș susține că el ar fi insistat încă în 1887 pe lângă societatea din București în vederea extinderii centrelor (cele existente erau: Cluj, Gherla, Blaj, Sibiu, Brașov) de acordare a bursei și în Banat și părțile de dincolo de Munții Apuseni, dar că ar fi primit numai promisiuni, în septembrie 1887, printr-o scrisoare semnată de G. Adrian și D. Precup, al cărui text îl inserează în adresa sa către Rotariu, și care nu este altceva decît scrisoarea noastră nr. I. În noiembrie 1887 Babeș scrisese la Arad lui V. Mangra iar la începutul lui 1888 lui Coriolan Brediceanu la Lugoj pentru întărirea stăruințelor pe lângă socie-

tatea „Transilvania”. Din partea sa, redacția *Luminătorului* adăuga că în distribuirea burselor Banatul și celelalte părți extra-transilvane din monarhie, locuite de români, fuseseră neglijate.

⁷ „Astra” nu făcea altceva, prin colaborarea pe această temă cu „Transilvania” din București, decât continua o acțiune a sa proprie, începută mai demult. Încă în 1862, dar fără a se limita la atîta, ea organizase concurs cu premii pentru meșteșugarii care se distingeau prin măiestrie profesională.

⁸ Asociații de ajutorare a calfelor și a celor care învățau meserii. Sublinierea aparține semnatarilor scrisorii.

⁹ Victor Babeș, reputatul microbiolog român, fiu al lui Vinčențiu Babeș. Cheltuielile cerute de studiile sale, unele făcute peste hotare, lungi și costisitoare, au depășit posibilitățile bănești ale familiei.

¹⁰ Adică dintre limitele fostului principat.

¹¹ Doritori.

ARTEMIU ALEXI

III

Năsăud, la 22 aprilie 1888.

Stimate Domnule Babeș!

De puține ori am avut în viață fericirea de a conveni în persoană cu D-voastră, prin urmare pe baza unei cunoștințe personale abia mi-aș lua curajul să vă molestez cu aceste șire.

Și dacă, cu toate acestea, vin a vă adresa această scrisoare, o fac aceasta pe baza venerațiunii ce vă cultivez pentru trecutul D-voastre, atît de frumos și împodobit cu atîtea fapte și cu atîtea vrednicii pentru neamul nostru și în special pentru cultura românească. Se poate susține cu tot dreptul, cum că la noi dincoace de Carpați nu s-a făcut nici o mișcare românească, ori pe teren politic ori pe teren literar-cultural, la care D-voastră să nu fi luat parte între primii anteluptători.

În urmarea aceasta, sum încredințat că și rugarea mea veți binevoi a o primi și considera cu bunăvoința ce o merită cauza pentru care pledez.

În zilele acestea va apare în *Tribuna*, și mai tirziu și în alte foi, un articol mai lung intitulat: *Să întemeiem o Asociațiune românească științifică în Ungaria.*¹ /

Aș ieși din cadrul unei epistole, dacă m-aș încerca de a vă analiza aci conținutul acelu articol, de aceea mă mărginesc numai pentru a vă ruga să binevoiți a-l ceti cu atențiune și în urmă a vă da părere-

rea. De cumva veți fi de acord cu părerile mele, dezvoltate în dînsul, și dacă veți recunoaște cum că este momentul suprem să întemeiem o societate științifică, atunci vă rog de sprijinul și prețiosul D-voastre sfat.

D-voastră, cu un trecut atît de bogat, cu vaza, cu influența, cu autoritatea, cu stima și venerațiunea ce o aveți la toți românii, puteți face mai mult ca oricine, ca realizarea acestei idei propuse să se întîmple în un mod impunător și cu un bun succes.

Dacă românii din Ungaria, în lupta lor pentru existență, sunt excluși de pe terenul luptei politice, trebuie să dovedească că nu abdic de la luptă, ci aceasta o continuă pe alte terenuri, de pe cari nu-i va putea da afară nici o putere din lume, adică pe terenul științelor, pe terenul muncii serioase în toate disciplinele științifice, îndeosebi acelea ce sunt strîns legate de patria noastră, și prin aceasta se vor confirma și mai bine înaintea lumii ca popor de progres.² /

Dacă veți afla și Dv. de bine a se face acești pași, apoi vă rog să binevoiți a ventila³ această întrebare și cu alți amici ai Dv., și mai ales cu d. colegi ai Dv. din Academie, înțeleg pe cei de la noi [...] D. Bariț, Porcius, Marienescu, Teclu, dar și afară de Academie, cu cine veți afla cu cale.

Îndeosebi am dori, noi [a]cești[a] de pe aici, dacă ar succeda a se angaja familia Mocioneștilor, spre care scop îmi permit a vă ruga să binevoiți a întreveni Dv., carele știu că sunteți cel mai de influență și cu trecere la acea fam. onorabilă⁴. Sau dacă veți crede că va fi bine, mi-aș permite și eu a mă adresa de-a dreptul, însă numai după obținerea sfatului D-voastre. Eu, și împreună cu mine mulți alții mai tineri, sum de părere că famil. Mocioneștilor să nu fie lăsată de la nici o întreprindere românească de a fi pusă în frunte. Noi românii, ne-am purtat rău pînă acuma față de această familie generoasă, unica⁵ la noi care ne poate reprezenta cu demnitate din toate punctele de vedere. Alte neamuri nu fac așa cu familiile lor cele mai însemnate, ci le dovedesc la toată ocaziunea mai multă stimă și recunoștință decît noi. Dar eu sperez că ceea ce s-a făcut rău pînă acuma se / poate îndrepta pentru viitor. Chiar și din acest motiv, eu aș dori tare mult și aș stărui din toate puterile ca în fruntea acestei Asociațiuni să punem pe D. dr. Al. Mocioni, sau dacă nu ar voi, pe alt membru din această familie.

Eu cunosc mulți tineri cari ar avea multă voință, ma (sic!) unii o adevărată pasiune, ca să lucre cîte ceva pe unul dintre terenurile de știință, însă fiind săraci și necăpătînd de nicăierea nici cel mai mic sprijin, dar nici barem un sprijin, o încurajare morală, trebuie să sisteze lucrările începute. Astfel rămîn o mulțime de talente neutilizate, moarte, spre dauna științei și culturii românești. Este tim-

pul ca să nu mai lăsăm tot așa și pe viitor, să deschidem teren acelor tineri ce au dorul de a lucra. Iată unul dintre scopurile de frunte ale societății proiectate.

Mi-am permis a vă adresa aceste șire pînă cînd sunteți la Academie⁶, ca așa să puteți conferi acolo și cu Domnii amintiți mai sus.

În fine, vă rog a mă onora cu un răspuns, pe care îl aștept cu nerăbdare precum și povețele Dv., și pînă atunci vă rog să primiți încredințarea despre înalta stimă și venerațiune ce vă cultivez pentru totdeauna,

dr. Alexi⁷. /

III

¹ Se gîndea la o societate destinată a cultiva în special științele naturii.

² Ideea este mai veche, ea nu aparține lui Artemiu Alexi. Orientarea spre științe, cultură, luminarea poporului, este în societatea românească din imperiu o realitate încă din vremea Școlii Ardelene. Mutatis mutandis, ea se prelungește și în secolul trecut, reflectare a condiției politice precare a poporului român (vezi Keith Hitchins, *The Romanian National Movement in Transylvania (1780—1849)*, Harvard, 1969, p. 278).

³ A comunica și a dezbate.

⁴ Aflat în strînse legături cu influența familie românească din Banat, Vincențiu Babeș a fost foarte des solicitat a interveni pe lângă diferiți membri ai acesteia pentru a le obține colaborarea în acțiuni cu caracter național.

⁵ Afirmatiia conține o doză de exagerare, datorată poate dorinței lui A. Alexi de a obține ajutorul familiei Mocioni.

⁶ Nu avem dovezi că Babeș ar fi primit scrisoarea la București; nu este însă exclus să se fi întîmplat așa.

⁷ Artemiu Alexi (1847—1896), originar din Sîngiorz (teritoriul regimentului grăniceresc român nr. II), profesor cu preocupări științifice și culturale la gimnaziul românesc din Năsăud. A studiat la Viena și Graz unde a obținut titlul de doctor în științele naturii. La Năsăud a funcționat ca profesor de științe naturale între 1873 și 1893. Autor al unor lucrări numeroase și variate, unele remarcabile, Artemiu Alexi a fost ales membru al mai multor societăți științifice.

AXENTE SEVER

IV

Brașov, 21/III 1900

Frate Vichentie!

În ultimele zile ale lui februarie, am cercetat pe văduva lui D. Moldovan¹, născută Farkas², și am rugat-o să-mi dea unele date din viața consortelui său, ca să-i fac biografia; vei ști că noi,

ad[ic]ă eu cu Moldovan, am fost cumnați, fiind primele noastre neveste surori. fetele lui Georgie Cergedî (sic!). postmagistru la Mercurea.

Doamna Hani [i]mi pusă la dispozițiune 3 lăzi mari pline cu acte și scrisori rămase de [la] neuitatul [să]u bărbat.

Între aceste[a] am aflat scrisori de la toți contimpuranii cari ne-au părăsit: Șuluțiu, Șaguna, Pap, Barițiu, Bologa, Măcelariu, Moga, cele mai multe de interese particulare dar conținând și cite ceva de interes istoric, demn de a fi cunoscut pentru a face lumină și a explica faptele petrecute, cum se zice, după culise, iacă o copie după o scrisoare a lui G. Barițiu, dato Brașov, 1867, ianuarie 23, adresată lui Dimitrie Moldovan, consilier de curte.

„Văd că D-ta. sperezi în viitor, însă [...] / sperez și eu tare și virtos, pentru că am credință în puterea de viață a națiunii noastre. Scirbele întâmplare între noi³ înșine m-au alterat și pre mine. însă nicidecum nu m-au clătit în credința mea. Nu știu de ți-am mai observat sau nu că toate aceste certe care încă tot nu voiesc a înceta, făcură asupra-mi numai impresiunea unor operațiuni chirurgice, cît dureroase, cît grețoase, însă pre cît mi se pare mai salutarie. Adu-ți aminte de intrigele din timpul dietei, acelea trebuia[u] să coacă și să se spargă odată. Mai tîrziu vom vedea că totul se reduce numai la cîteva persoane. Din acestea cea mai importantă este persoana Metropolitului Andrei. Bine era dacă aceea s-ar fi putut cruța; eu însă am *mai multe documente autentice*⁴ la mîna mea, din care se va cunoaște la lumina soarelui, cumcă urzitorii și motorii celor mai grele învinuiri ridicate contra prea-sînții sale n-au fost uniții, precum crede Es[cel]enția Sa [ci] au fost cîțiva bărbați fruntași gr. răsăriteni, și că uniții au fost informați despre toate de cătră aceștia. Acestea documente pot să vadă lumina numai după moartea mea, iară pînă atunci am să tac, să suferim și să mor. Îmi vine însă a crede că la caz de o adunare nouă. aceiași gr. răsăriteni vor avea curajul de a ieși pre față. Ceea ce se vede în *Telegr.[aful] r.[omân]* de alaltăieri sunt sofisme⁵. pretexte. gogoși. care amăgesc numai pe copii. Timpul pe toate le va resfira; eu unul voi tace.“

Acestea în legătură cu cele ce le descopere Șuluțiu în al VI-lea memoriu⁶ al său, scos la Kraft⁷ în Sabinu, 1899, la pag. 120: „Domnul Barițiu nu poate să ne lipsască mult îndelung de scrierile Metropolitului Șuluțiu, Laurian, dr. Rațiu, Vasici, Bărnuțiu. Maiorescu. Iancu și alții, privitoare la istoria noastră contimpurană. așteptate de întreg neamul românesc cu atîta dor; D. sa știe foarte bine tocmai ca și noi toți, că acelea scrisori s-au dat D. sale ad fideles manus spre a le păstra pentru istorie, / nu sunt proprietatea D. sale ci sunt proprietatea neamului românesc.“

Deci, aflînd cu mare bucurie c a ești atîta de bine și voinic — precum sum și eu — de ai putut alerga la București, te rog răsfoiește cu Vulcan cele două volume de scrisorile dăruite de Barițiu Academiei, de aflați scrisorile despre care scrisese acesta la D. Moldovan c a numai după moartea sa vor vedea lumina, și de nu veți da de urma lor în cele două volume, adresați-vă și la familia pre care cred c a o reprezintă Iuga, bibliotecarul său, arhivarul Academiei; scoțind și public nd acelea acte poate s-or mai rușina cei ce fac fel de fel de intrigi și fapte nepotrivite în ziua de astăzi, tem ndu-se de judecata și condamnarea posterității.

Așteptăm cu dor cuv ntarea episcopului de la Sebeșul Negru⁶ despre Șaguna [care] cred c a ne va face unele descoperiri pre care până acum nu le cunoaștem.

Am 200 exemplarie din *Răspunsul la Cartea Neagră*⁹, depuse strada Bibescu Vodă nr. 8—9, la frate-meu, Constantin I. Axentea, dacă ai crede timpul oportun, și pre academicienii imortali dispuși a le cumpăra, nu lipsi a le recomanda.

Salutare,

Axentie Severu. /

IV

¹ Dimitrie Moldovan (1811—1889), fruntaș politic și filantrop român. A avut o prodigioasă carieră funcționareasc , ocup nd posturi la care rar au ajuns românii sub vechea monarhie.  n 1863 a fost numit consilier la Cancelaria Aulică a Transilvaniei din Viena și apoi membru al consiliului imperial. Conform poziției sale prealabile, după moarte familia a donat 35.000 florini în favoarea studenților români din Cluj.

² Hanny Farkas, fiica unui preot maghiar din Abrud (vezi S. Dragomir, *Avram Iancu*, ed. II-a. București, 1965, p. 326), căsătorită cu Dimitrie Moldovan.

³ Disensiunile interne ale mișcării naționale românești.

⁴ Este greu de precizat la care anume dintre foarte numeroasele acte donate de George Bariț Academiei Române face aluzie aici.

⁵ Se referă la articolul * nc  un răsunet din Brașov*, publicat în *Telegraful Român*, nr. 2 din 5/17 ianuarie 1867, în care se respinge afirmația canonicului blăjan Ioan Negruțiu (dintr-un articol al său, publicat în nr. 99 al *Gazetei Transilvaniei* din 1866) că prestigiuul mitropolitului Andrei Șaguna nu a fost subminat de *Gazeta Transilvaniei*, ci de *Telegraful Român*, prin laudele prea numeroase și repetate ce i le-a adus.

⁶ Este vorba de partea a VI-a și ultima, din lucrarea cu caracter autobiografic și istoric, intitulată *Memoriu*, a lui Iosif Sterca-Șuluțiu.

⁷ Editor și tipograf sas din Sibiu.

⁸ Referire la episcopul ortodox al Caransebeșului, Nicolae Popea.

⁹ Lucrare redactată de Axente Sever și publicată în 1896 la Brașov, de tipografia A. Mureșanu. Este, așa cum se poate vedea și din titlu, un răspuns îndrăzneț, semnificativ nu numai prin conținutul său, dar și prin dificultatea momentului politic în care a fost dat. Venind din partea unuia dintre puținii conducători pașoptiști români în viață, această replică lipsită de echivoc a fost provocată de redacția ziarului *Magyarország*, care în numerele 121—131 din 1895 dăduse publicității o scriere mai veche, din 1849, în forma originală în limba germană, intitulată *Cartea neagră* (A fekete könyv), ieșită de sub condeiel contelei Kemény István, fost comite suprem în 1848 în Alba Inferioară. *Cartea neagră* zugrăvește în culori nefavorabile pe luptătorii români din 1848 din Transilvania și pe căpeteniile lor, acuză pe Iancu, Balint, Axente și alții, că s-ar fi făcut vinovați de atrocități, plâsmuite de imaginația contelui Kemény care a rămas nemîngîiat de pe urma pagubelor suferite de moșia sa de la Ciumbrud în timpul revoluției (în realitate provocate de ostile împărătești; vezi A. Sever, *Răspuns* . . . , p. 19).

VICTOR BABEȘ

V

Budapesta, în 6 apr. 87.

Iubite tată,

Cetind epistola ta, nu m-am putut convinge, că venirea mea la București ar fi necesară tocmai în acest moment. Lucrul mai însemnat pentru mine ar fi să știu dacă banii pentru laboratorul de bacteriologie és (sic!) de patologie experimentală sunt votați¹. Numai în cazul acela, sau dacă aş putea influența hotărîrea asupra acestora și dacă călătoria pentru care nu dispun de mijloace mi se va plăti, aş veni acuma la București. Ce atinge trebuințele mele. [î]mi este de mare importanță să am pe lingă institutele mele oProsecutură². Mi-ar pare bine, dacă aş ști încă, că oare aş avea locuință liberă lingă institutul meu.

Pentru înființarea *institutilor de patologie și de bacteriologie* se recere 50.000 franci pentru aparate, instrumente și material. Afară de aceea mobilele și instalațiunea ar consta (sic!) 30.000 frcs. Pentru institutul de bacterio / logie [î]mi trebuie personalul următor: un subdirector, 2 asistenți, 3 preparatori și 3 servitori și următoarele localități³.

Laboratoriul meu și cancelaria mea ar putea să se continue în locuința mea. Acest laboratorul (sic!) meu personal ar trebui să conțină 3 chilii mari și biblioteca. Apoi ar trebui ca subdirectorul să aibă 2 și asistenții câte o chilie. Laboratoriul comun ar trebui să consiste din 4 saluri mari cu câte 4 pină [la] 8 ferestre. Ar trebui

incă o sală de conferință, localități pentru servitori și pentru animale. Institutul analog din Berlin are o dotațiune anuală de 140.000 franci. Ar trebui ca laboratorul meu să aibă mai puțin jumătatea (sic!), care ar trebui să se folosească în modul următor: /

Director 12.000 frcs. pe an și locuință.

Subdirector 7.000 frci.

2 asistenți cu cite 4.000 frci.

3 preparatori cu cite 3.000 frc.

3 servitori cu cite 1.200 frcs. și locuință.

Cheltuieli de iluminat, reparature 2.000.

Aparate, animale, material de experiențe și biblioteca, 20.000.

Expeditivul și cercetări mai mari, vaccinațiunea preventivă în-
contra hidrofobiei, 8.000.

Total: 69.600 frci.

Dacă laboratorul acesta s-ar uni cu cel de patologie experimen-
tală, pentru cel din urmă s-ar trebui o sumă cu mult mai mică.
Ar trebui atunci pentru director 3.600 frci., pentru 1 prosector 4.320
frci., 1 șef al lucrărilor chimice 3.600 frci., pentru 3 preparatori
4.800, 3 servitori 3.000 frci., iar pentru aparate 8000 frci., pentru
iluminat și diverse, 1.000 frci. Adecă tot institutul ar ave[a] lipsă
de 28.320 frci. Amîndouă laboratorie ar consta [sic] la an 97.920 frci.

Localitățile necesare pentru institutul de patologie, unit cu insti-
tutul de bacterio / logie, ar trebui să fie următoarele: 2 chilii pentru
directorul, 1 chilie pentru prosectorul, laboratorul său, consistînd
de 2 chilii, 2 chilii pentru chemist, 3 sale de lucrare. Localități pen-
tru servitorii și animale.

Dacă mi s-ar da ocaziunea să vin acuma la București, aş fi gata
să conlucrez la executarea planurilor, să aranjez laboratoriele și să
mă decid a alege aparatele și instrumentele necesare. În finea lui
mai, aş pleca spre acest scop în Germania și la Paris.

Dar să înțelegi că călătoria ar trebuie să-mi fie plătită. Dacă
vin la București în tot caz, aş aduce și pe Iosefina⁴, căci [i]mi pare
că este important că și ea să fie orientată.

Mulțumindu-ți pentru osteneala ce-ți dai în cauza mea, sunt al-
tău mulțămitor fiu,

Victor.

[P. S.] Fii bun, lasă epistola aceasta la Aurel⁵ ca să mă pot orien-
ta după ea. Tocmai primesc cart[e]a poștală în care-mi ceri nește
esemplarie de Bacteriologia mea maghiară⁶. Îți trimet două, mai
multe nu am. Ce oare a scris Slavici? Nu am timp de detailes (sic!).
mai mult cele necesare pentru laboratoriele mele. Dacă pentru una
alta aş fi pus o sumă prea mare, cu superfluul se poate cumpăra alte

ce poate am uitat. Dacă numai pînă marți (12 apr.) rămii la București, nu putem să te mai aflăm acolo, căci înainte de marți nu plecăm. Dar dacă ai fii joia, în 14, aici la Pesta, te-aș aștepta aici și numai atunci aș pleca. Fii bun și scrie-mi încă că oare unde mă pot dar întîlni cu tine. *Scrie-mi dar apriat că cînd și în ce ore și unde te găsec.* /

V.

¹ În anii aceștia, la București oficialitățile românești dezbăteau proiectul înființării unui centru de cercetări în bacteriologie și patologie experimentală, ce urma a fi pus sub conducerea lui Victor Babeș (1854—1926), fiul lui Vincențiu Babeș. Savant de renume europeană, Victor Babeș acceptă propunerea făcută în 1886 de parlamentul și guvernul României de a ocupa catedra de patologie și bacteriologie a Universității din București, aducîndu-și aportul la înființarea Institutului de bacteriologie pe care-l va conduce ani de-a rîndul, ridicîndu-l la un înalt prestigiu științific.

² Dependință a catedrelor de anatomie, destinată experiențelor și muncii prosectorului (asistent al catedrei de anatomie; cuvîntul a fost împrumutat din terminologia medicală a universităților germane). Servind adesea pentru autopsii, prosectura a fost de multe ori identificată cu morga.

³ Încăperi.

⁴ Soția lui Victor Babeș, fiica savantului maghiar Torma Károly.

⁵ Aurel Babeș, fiul cel mai vîrstnic al lui Vincențiu Babeș. A studiat filozofia și chimia la Viena și Budapesta. Și-a terminat studiile la Heidelberg, în laboratorul lui Bunsen. Trece în 1884 în România și lucrează ca profesor la Școala Veterinară Superioară, conducînd în același timp și sectorul de lucrări chimice al Institutului de bacteriologie. A lăsat cîteva remarcabile lucrări de specialitate.

⁶ Tratat de bacteriologie scris de Victor Babeș, în vremea cînd era profesor de histologie patologică și bacteriologie (anii 1885—1886), la Universitatea din Budapesta. Mai tîrziu cartea va apare și în versiune românească, scoasă de Institutul de bacteriologie din București.

ALIMPIU BARBOLOVICI

VI

Șimleul Silvaniei, la 27/2 887.

Magnifice Domnule!

Vă rostesc adinca mulțămîtă, precum Magnificenței Voastre, așa și Ilustrei familii de Mocsonyi pentru mărinosul sucurs

intins spre întemeierea institutului nostru de credit și economii „Silvania”¹, iar despre primirea ratei prime a 10⁰/₀ și a speselor de constituire după 35 acțiuni, în suma de 210 fl. v.a., mă aflu în pusetiune[a] plăcută a vă străpune Magnificenței Voastre / su./ cu toată onoarea acłusa² cuit[an]ță.

Urindu-vă de la Dumnezeuul părinților noștri, precum Magnificenței Voastre, așa și Iluștrilor bărbați a[i] familiei de Mocsonyi, ca întru mulți ani fericiți să puteți lucra în cîmpul națiunii române spre regenerarea neamului nostru, cu profundă venerațiune și sinceră iubire perseverez.

al Magnificenței Voastre devotat cultore
Alimpiu Barbolovici
vicariul Silvaniei.³ /

VI

¹ A fost înființată la 1888, în Șimleu, de o societate pe acțiuni.

² Alăturată.

³ Vicariatul greco-catolic al Silvaniei fși avea centrul la Șimleu, făcea parte din dieceza Gherlei și cuprindea 11 protopopiate.

IACOB BOLOGA

VII

[Sibiu, 8 iulie 1874.]

Mult stimate frate!

În urma prețuitei tale scrisori din 1 ale acestei luni, vin a-ți comunica cu toată sinceritatea, că prima impresiune ce mi-a făcut cetirea lamentabilei scrisori din 23 iunie a.c., a D-lui Teodor Pap¹ din Lugoj, a fost întrebarea, că cum se poate pune atita pondre pe acea scrisoare, cînd ea, după mine, care cunosc bine relațiunile institutului „Albina”², n-are nici o însemnătate. Cu atit mai mult m-am mirat văzînd că și în articolul din nr. 48 al jurnalului *Albina*³ se menționează de acea scrisoare ca de mare lucru. Bine frate, așa se face la noi opiniunea publică? Se poate oare ca opiniunea publică [să] se bazeze și pe neadevăr? Și atunci unde-i e prestigiul ei?!

În toată lunga epistolă a D-lui Pap nimica pozitiv, nici o cauză arătată limpede a stării rele, de care lamentează, afară de ace[e]a că dînsul n-a fost ales de membru al Consiliului. Mărturisesc că pînă în momentul de față n-am știut nimica de dorința D-sale / a fi ales în Consiliu la taniemele⁴ cele grase, cu atit mai puțin a putut să

știe cineva de cele ce i-a promis Dl. Aureliu Maniu⁵. Apoi alegerea celor doi bărbați în Consiliu la adunarea generală din urmă a urmat cu deplina înțelegere a Ilustrităților Lor dd. Mocionești, fără ca să fi amintit cineva de Dl. Pap.

Apoi taniemele noastre au făcut, precum arată computul publicat, 72 fl. și 14 cr. de un membru al Consiliului. I le cinștim bucuros D-lui Pap dacă și le dorește.

Nu pot să gîcesc mai departe, că cine sunt cei rămași pe stradă, fără de subzistență, și cari apoi ar fi încăput în posturi grase la „Albina”? Cei patru impiegați la direcțiunea institutului nostru sunt niște tineri acum ieșiți din școală, pe cari cu multă osteneală i-a format pentru acest ram directorele nostru⁶ în școala practică a sa din Cancelaria institutului. Apoi un director trebuia să avem, și știut este că Directorele nostru n-a fost lipsit de stare materială și venitele ce le are astăzi le-a avut și înainte de a fi directorele „Albinei” și ce te pot asigura mai este că a avut oferte de post în acest ram cu salariu și mai bun decum are astăzi, anume cu 600 lei pe lună la „Dacia”⁷, afară de taniemă. /

Și ce mai știu zice de distincțiunile nu prea fine ale D-lui Pap între ardeleni, bănățeni și ungureni. La adunarea generală trecută era aci o fracțiune, carea cerea respecte confesionale și pretindea ca cei doi membrii de ales în Consiliu să fie uniți; acum Dl. Pap vine cu provincialism. Cred că nu *Albina* redigeată de Babeșiu va fi cîndva carea va putea sprijini la românii din Austro-Ungaria atari idei ruinătoare.

Cu aceste puține observări [i]ți reîntorn în alăturare scrisoarea D-lui Pap.

[I]mi iau voia a-ți descoperi mai departe că nu consimt cu cele scrise în jurnalul *Albina*. Se înspăimîntă fără de nici o cauză publicul și acționarii și se discreditează institutul, atunci cînd el prosperă cît se poate de bine. Prin aceasta însă, înainte de toate și d-a dreptul, se lovește în interesul acționarilor.

Invitațiunea la ședința din 15 iunie a.c. a Consiliului, adresată persoanei tale, ca membrului Consiliului, o publicarăți în *Albina*, și încă fără de nici o deslușire; firește că în forma aceia cei mai mulți din cetitori au trebuit să-și esplice rău / lucrul. În articolul din nr. 48 al *Albinei* s-a făcut un pas mai departe spre rău.

Dar pentru Dumnezeu, fiți cu mai multă cruțare cătră un institut național fondat din scumpi bănișorii românilor noștri în timpuri atît de grele și care institut aduce deja atîtea foloase pipăite. Nu faceți pe voia inamicilor noștri, carii pe întrecute și cu bucurie s-au grăbit a reproduce din *Albina* cele scrise în dauna institutului „Albina”.

Cauza că nu ți-am scris și nu te-am informat pînă aci despre cele petrecute la institutul nostru a fost căci țineam cumcă convini des cu Dl. președinte⁸ al nostru, care le are toate [l]a mîină și este întotdeauna și deplin informat. Văd însă că lucrul nu e așa, fiindcă altcum era preste puțință să fi publicat în *Albina* ce ați publicat. Dl. președinte înainte de toți vă poate asigura de bunăstarea institutului și crede-mi că nici pe departe nu împarte opiniunile voastre despre pericolele semnalate.

Timplarea neplăcută cu resignarea I. Sale e în scurt următoarea: /

Consiliul de administrațiune, din considerare ca să nu ne tot mutăm cu cancelaria institutului, a decis să cumpere, în a doua licitațiune esecutivă, o casă din cele mai corespunzătoare, aici în Sibiu, prețuită judecătorește cu 18.300 fl. Suma preclusivă⁹ ce a decis Consiliul a se oferi era de 15.000 fl.; casa s-a vîndut cu 15.300 fl., cumpărînd-o altul, după ce plenipotențiatul institutului nu era autorizat a trece cifra de 15.000 fl. Așadară, numai la cazu[l] d-a se putea cîștiga casa foarte ieftin, a decis Consiliul cumpărarea ei. Venitul casei pe an e de 1.400 fl.; era deci rău informat Dl. Pap cînd ți-a scris că casa numită ne-ar fi adus numai 2^o‰.

Casa e atît de mare, încît jumătate era de ajuns pentru cancelaria institutului și jumătate se putea închiria.

Și oare decis pentru cumpărarea unei case să fie un semn rău de starea institutului? Nu cred să poată da cineva atare explicațiune lucrului.

Dl. președinte înțelegînd de concludul adus, s-a adresat cătră Consiliu, descoperindu-i că nu este pentru cumpărarea unei case, și pentru ca pe venitoriu să nu mai fie surprins / cu atari concluse¹⁰, a pretins ca Consiliul să declare prin conclud formal că pe venitoriu afară de obiecte comune curente ale institutului. Consiliul nu va mai lua nici o conclusiune fără de votul și consensul Ilustrității Sale. §§ 38, 39 și 40 ai statutelor însă n-au permis Consiliului de a împlini dorința I. Sale din care cauză apoi I. Sa a resignat¹¹ Consiliul n-a primit resignațiunea, ci a rugat pe Il. Sa să și-o retragă și noi sperăm complanarea lucrului.

Iată deci, pentru ce n-a fost încă bine a ieși cu cauza la publicitate. Demisiunea nici nu e primită încă, cu atît mai puțin a putut să urmeze alegerea altui președinte. După ce lucrul s-ar fi decis în dreapta sau în stînga, s-ar fi dat apoi, precum se vor și da, publicului odată și bine informațiuni pozitive despre starea faptică a lucrului. Publicitatea și opiniunea publică treb[ui]e să ne fie mult mai sintă decît să-i luăm numele în deșert.

Așadară, fratele meu, cauza demisiunii D-lui președinte nu e starea rea a institutului, căci acesta, te asigur, stă cât se poate de bine; nu e amenințarea vreunui pericol / pentru acționari, căci aceștia pot fi siguri de un bun venitoriu al acțiunilor lor; nu este nici cumpărarea unei case, căci aceasta n-a urmat, ci este că Consiliul nu s-a văzut îndreptățit d-a împlini dorința D-lui președinte, ca să nu mai aducă concluse în obiecte mai însemnate fără de învoirea I. Sale. Afli tu frate consult să se aducă acestea acum la publicitate? și dacă, precum sper, ne va succeda a îndupleca pre I. Sa la retragerea demisiunii, nu va fi atunci mai bine să rămână lucrul nepublicat? Consiliul nostru, fratele meu, nu poate să se lase în polemie de jurnal, ci el la rindul său poate răspunde numai cu publicarea actelor relative, și te asigur că în astă privință putem apoi aștepta cu fața senină opiniunea publicului.

Încît poți așadară îndrepta curînd răul făcut și aveți paciență pînă la deplina dezlegare a cauzei, carea nu mai poate dura decît cel mult una sau două săptămîni.

În privința președintelui Asociațiunii transilvane de ales la Deva atîta-ți pot comunica că Escel. Sa Dl. Papp¹² din Pesta la nici un caz nu voiește a mai fi / reales. Asupra altei persoane nu ne-am unit încă. Aud vorbindu-se de mai mulți, dintre cari, după a mea părere, Dl. Alessandro Mocioni are cele mai bune prospecte. Te rog deci, scrie-mi ca, cînd ne-am decide cu toții pentru Ilustritatea Sa, putere-am fi siguri că va primi alegerea? și că spre acel scop ce succurs de alegători ne-ați putea da la Deva?

Primește și cu astă ocaziune salutările mele cordiale.

Sibiu, 8 iulie 1874.

Al tău frate stimător,
Iacob Bologna¹³ /

VIII

Sibiu, 8 aprilie 1880.

Mult stimată Domnule!

Adunarea generală a acționarilor institutului nostru, din 19 martie a.c., a luat spre știință cu părere de rău demisiunea D. voastre, făcută verbal în aceeași adunare, din postul de membru al Direcțiunii institutului nostru.

Aducîndu-vă aceasta la cunoștință, ne permitem a da și din parte-ne espresiune regretului nostru pentru demisiunea D. voastre și

a vă exprima mulțumita noastră pentru concursul ce ați binevoit a ni-l da la conducerea afacerilor societății noastre.

Cele 10 acțiuni depuse la casa institutului nostru, în sensul § 38 din statute, vă stau la dispozițiune, putându-se ridica oricând pre lângă returnarea reversului¹⁴ de depunere.

Primiți încredințarea stimei noastre deosebite.

Direcțiunea institutului *Albina*.

Iacob Bologa
președinte,

V. Roman
direct. esec. /

[Destinatar:] Domnului Vincențiu Babeș în Budapesta.

VII

¹ Acționar din Lugoj al băncii „Albina” din Sibiu; în 1874 posedă 99 acțiuni.

² Banca românească „Albina”, înființată la 1871, cu sediul în Sibiu.

³ Articolul cu pricina este un ecou al neînțelegerii survenite, în prima jumătate a anului 1874, între Alexandru Mocioni, președinte al consiliului de administrație și ceilalți conducători ai băncii „Albina”. În 25 iunie 1874, Alexandru Mocioni renunțase în scris la calitatea de președinte și membru al consiliului de administrație. În numărul 40 din același an *Albina* din Pesta publică o invitație semnată de P. Dunca, adresată membrilor consiliului de administrație, din care făcea parte și Vincențiu Babeș, chemându-i la o ședință pentru a dezbate demisia lui Mocioni. Aproape în același timp, un alt membru al consiliului de conducere al băncii, baronul David Urs de Margine, pleca la Căpîlnaș, nădăjduind să-l convingă pe Alexandru Mocioni a reveni asupra gestului făcut. Redacția ziarului *Albina*, care la înființarea băncii din Sibiu îndemnase publicul să subscrie acțiuni, primise probabil (lucrul nu poate fi controlat), așa cum arată într-un articol din numărul 48, intitulat *În cauza institutului „Albina” din Sibiu*, adrese din partea unor acționari neliniștiți, care apreciau exagerat criza momentană de conducere, mergînd cu gîndul la lucruri mai grave. Articolul, care a provocat nemulțumirea lui Iacob Bologa și a colegilor săi, cerea conducătorilor băncii sibiene să lămurească publicul interesat în legătură cu faza concretă în care se afla acel impas administrativ. Scrisoarea lui Teodor Pap din Lugoj, menționată și ea dar nepublicată în numărul 48 al *Albinei*, fusese în prealabil trimisă de Vincențiu Babeș la Sibiu lui Iacob Bologa.

⁴ În terminologia financiară, suma încasată de o persoană în procente, după profitul unei întreprinderi. Era atribuită des membrilor consiliilor de administrație ale societăților pe acțiuni. Spre deosebire de onorariu, care este fix, tantiema variază în funcție de profit.

⁵ Avocat și militant politic român din Lugoj.

⁶ Visarion Roman, directorul executiv al băncii „Albina”.

⁷ Societate de asigurări din București.

⁸ Alexandru Mocioni, deși demisionat, încă nu fusese înlocuit.

⁹ Admisă în prealabil.

¹⁰ Hotărâri.

¹¹ Demisionat.

¹² Ladislau Basiliu Popp (1819—1875), funcționar și om politic român, din 1863 consilier imperial. A fost președinte al „Astrei” din 1867 pînă în 1874, precum și președinte de onoare al „Societății pentru cultura poporului român din Bucovina”.

¹³ Membru al consiliului de direcție al băncii „Albina”. În 1874, în urma refuzului lui Alexandru Mocioni de a-și retrage demisia, va deveni președinte al Consiliului de administrație.

VIII

¹⁴ Cupon.

DIMITRIE BRĂTIANU

IX

[București], 1867 iunie 2.

Domnul meu!

Cu o vie plăcere mă grăbesc a vă anunța că Măria Sa Domnitorul, prin Înaltul decret nr. 874, a binevoit a convoca pentru I-i august Societatea Literară Română.

Avînd onoare a vă comunica aceasta, nu mă indoiesc Domnul meu, că răspund la o dorință intimă a D. voastre, care e dorința tuturor românilor de a vedea întruniți pe bărbații eminenți din toate părțile României¹, spre a conlucra pentru stabilirea și formarea limbii patriei comune.

Așteptînd cu nerăbdare acea zi frumoasă, care va fi o sărbătoare națională, vă rog să binevoiți a-mi arăta unde și prin ce mijloace să vă trimit cît s-ar putea mai curînd suma necesară pentru venirea D. voastre în București.

Primiți vă rog asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

Ministru D. Brătianu²
Capul Diviziei
G. B. Sciurea

IX

¹ Toate părțile locuite de români.

² Dimitrie Brătianu (fratele lui I. C. Brătianu), între 1 martie 1867—18 august 1867 ministru de culte și instrucțiune publică în Principatele Unite.

CORIOLAN BREDICEANU

X

[Lugoj, 9 septembrie 1884]

Magnifice Domnule!

Bocșanii insistă și azi pe lingă protest, deci vă rog a-mi comunica toate formele unui protest și dacă se poate un regulament al casei deputaților.

Alegerea se poate nimici căci sunt pentru Tisza introduși alegătorii cari nu au fost de față și dovedesc cu martori unde au fost în ziua de alegere.

Recomandă-ne și avocat în Budapesta, carele să susțină cauza înaintea comisiunei.

Și dacă s-ar nimici alegerea, mie nu-mi este cu puțință a candida, căci nu mai sum în stare a repeta jertfele cari și de astă dată au petrecut puterile mele. Cu toate acestea nimicirea alegerii aș dori-o și cred tare că contrarii nu vor lăsa să vină cauza la cercetare, căci informându-se despre dovezile adunate de noi au și lățit vestea / că Tisza nu primește mandatul și va fi alegere nouă, la carea voi avea să mă lupt cu D. Simonescu. Față de D. Simonescu reușirea mea ar fi și mai sigură, căci acei neromâni carii se luptă cu cerbicie și desperațiune contra noastră cînd e vorba de români ori unguri, cînd sunt doi români lasă acțiunea lor mai moale. Apoi bocșanii, și noi toți, l-am rugat și l-a oară să-și țină cercul, apoi fiindcă nu l-a primit, a înstrăinat de la sine și pre puținii adicți¹ ai săi.

N-avem partidă disciplinată și puternică, dar acest cerc nu s-ar putea pierde nicicînd, aceea însă ca cineva să se ruineze pentru cauză orbecăind în întuneric și nesprijinit de nime, aceea nu cred că se poate pretinde.

Altcum, aștept sfatul și dispozițiunile Magnificenței Tale ca să le implinesc.

Al Magnif. Tale cu tot respectul devotat.

Lugoj, 9/9 884.

Brediceanu.² /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui Babeș:] Răspuns și trimis regulamentul sub 3/15 sept. 84.

XI

[Lugoj, 1888.]

Távirat [Telegramă]

Hoetvoes (sic!) telegrafiert an Hatieg³ er soll ihm Akten hinausschiecken im Pressprozesse Doda⁴, da alles dort bitte ordnen.

Koriolan.

[Adresa:] Babes Vincze, Budapest, Gizella tér, 2.⁵ /

XII

[Lugoj, 4 septembrie 1888.]

Magnifice Domnule!

La „Arad“ sunt șanse bune pentru 17/9 888⁶. Aceasta o știu din cercurile maghiare. Procurorul I la carele m-am prezentat în cauza lui Albu⁷, mi-a comunicat că ca acuzator va veni Cserna Vincze, viceprocurorul general din Bpesta. Eötvös⁸ a vizitat pe toți matadorii partidei extreme și i-a preparat. Dar românilor li frică de terorizări din partea șoviniștilor.

Am speriat în procesul lui Albu, cumcă procurorii se estind asupra relațiilor personale ale acuzatului, nu știu are Eötvös informațiune asupra *relațiilor personale* a Dl. G⁹ și asupra *împrejurărilor locale caransebeșene și grănițerești* — dacă nu are — ca să nu se facă aplomb cu neadevăruri și sucituri aflu de bine a designa pe cineva ca să-i fie apărătorului¹⁰ la dispozițiune. Consultați-l¹¹ și faceți aceasta în interesul persoanei și a[l] cauzei.

M-aș bucura foarte dacă aș ști când sunteți în Capolnaș¹² sau la Bpesta. căci poate că voi avea lipsă a vă mai comunica unele.

Lugoj, 4 septembrie 1888.

Devotat,
Brediceanu. /

XIII

[Lugoj, 5 septembrie 1888.]

Magnifice Domnule!

Ieri v-am scris dar am uitat cauza adevărată pentru carea am prins condeiul. *Alföld*¹³ și *Temesvarer Zeitung* alte (sic!) au publicat articlii de fond în cari mă vatămă cu cuvintele: „impertinente Lüge“¹⁴ referitoare la cele zise în apărare. Pe Albu *Alföld* îl face „bolond daszkal“¹⁵ pentru că a primit răspunderea. Eu știu scopul acestor atacuri. Apărarea ați cetit-o, a fost obiectivă, dar n-am revocat nimic, ci am dovedit tot cuvîntul din articolii incriminați.

Ce avem noi să facem:

1. Să pășim pe calea procesului de presă, ca să cîștigăm dovada că față de noi „nu-i dreptate“, căci știu că ar fi absolvați Dnii redactori¹⁶.

2. Să cer satisfacțiune pe cale cavaleriească. ce ar trebui să o fac. și poate că aceasta voiesc a ajunge.

Sum parat la orișicare mod, dar vă rog de sfat. Procurorul a zis la Arad: „astfel de oameni ca Albu și cei ce stau la spatele Rom[änische] Rev.[ue]“¹⁷ trebuie — dacă nu se poate altcum — „es-tirpați cu puterea“ (erőszakkal kiirtani).

Așteptînd răspunsul pentru acele[a], mă rog, rămîn stimător devotat,

Lugoj, 5/9 888.

Brediceanu. /

[Pe verso însemnarea lui Babeș:] Brediceanu d-to 5 sept. 88, ptr. sfat; primit la 10 sept., și rescris la moment.

XIV

[Lugoj, 22 noiembrie 1889.]

Magnifice Domnule!

Socrul meu nu e acasă, deci în cauza a lui Iana¹⁸ nu-ți pot da deslușirile cerute. Voi reveni.

Ratele M. Voastre la „Lugojana“¹⁹ sunt plătite și ți se va tramite cuita²⁰.

„Lugojana“ o duce greu căci nu are bani. Din Caransebeș și din partea bisericilor de fel nu e sprijinită — lucru de mirare și întristare căci dacă află națiunea — salutare „institutele de credit“, și poporul [i]și dă obolul, de ce sfinții părinți ai bisericii naționale să nu arete interes pentru bună prosperarea lor.

Depuneri sunt urgent de lipsă și se primesc cu 50%.

De la Toma Găletariu are institutul cu 60%, căci în lipsă mare a fost silit a lua, dar primind din alt loc banii / deloc i s-ar abzice.

Acestea vi le scriu ca informațiuni sigure, deși nu sum în directoriu. Am spus socrului meu²¹ să vă scrie, dar lui precum nu-i place să se apropie nimeni de el, așa nici el nu [se] „căciulește“. E însă de un interes colosal pentru noi ca „Lugojana“ să se dezvolte în proporțiune cu punctul unde e așezată. Așa va merge foarte greu; oamenii trebuie să aștepte 5—6 săptămâni după împrumute, și jumătate trebuie să-i respingă din lipsă de bani.

Voi spune socrului meu ca să vă scrie, sau îi voi da carta de corespondență și așa desigur va scrie. Ce? Veți vedea.

În privința *Luminătorului* nu avem informațiuni; știu că Dl. Rotariu²² a fost miercuri (21/XI) în Lugoj, dar am fost absent și nime nu m[i]-a comunicat / că ar fi făcut vorbă de starea jurnalului. N-am crede că poate fi mai mare lovitură pentru viața noastră publică decît încetarea acestui jurnal, de ace[e]a încît s-ar cere vro jertfă, cu mine vă rog a dispune, și voi face în cercul nostru ce va fi posibil.

Despre *L'Europe* nu am nici o informațiune și vă rog a ne tramite cele promise.

La Caransebeș merg lucrurile bine. Toți laudă simțul constituțional al episcopului²³. Faptele concrete încă nu contestează aceasta. O mașină stricată e greu de a o conduce bine sau a o repara iute și bine. De vro lipsă de sfatul nostru atît poentat (sic!) „al lugojenilor“ n-am simțit; asta ar fi însă răul mai mic, dacă ar fi esecutiva onestă și conducerea adevărat constituțională.

Bătrînul general²⁴ pierde memoria și de aceea azi se leagă cu oameni pe cari odinioară nici nu scuipa. La comunitatea de avere²⁵ / sunt oameni destul de tari ca să poarte naia²⁶ contra valurilor furtunoase și neîntrerupte ale ocîrmuirii de azi, dar ai noștri, cari se joacă cu „așa vrea generalul“ (carele abia mai știe ce vrea și abia mai poate ști ce vrea) și încurcă trebile, de contrariilor le înlesnește, poate foarte curînd, dărîmarea acestei instituțiuni, carea între împrejurări nouă favorabile ar fi cel mai puternic factor al dezvoltării cultural-naționale pentru grănițeri.

- Așa aș putea continua tot cu triste și mai triste; închei în speranța că-mi voi putea face reverința în curînd în persoană.

Și pînă atunci vă rog a primi asigurările devoțiunii mele cu care rămîn preplecat,

Lugoj, 22 novembr. 1889.

Brediceanu. /

XV*

[Lugoj, 12 februarie 1890.]

Magnifice Domnule!

Azi dimineată primii cu espres[ul] o invitare la Cluj. Dr. Rațiu din Turda [i]mi scrie că voiesc a mă alege în comitetul național; acela va ține acolo ședință; memorialul²⁷ se va stabili definitiv și se va discuta asupra atitudinii noastre în viitor, carea trebuie să fie mai aspră față de atacurile crescînde a[le] contrarilor noștri.

Vă rog a-mi telegrafa să merg ori nu, dar depeșa orișicum să o primesc pînă la 11— $\frac{1}{2}$ 12 ore înaintea de amiazi, căci de va fi lipsă merg la $\frac{1}{2}$ 1 ora trebuie să plec per Soborșin.

Încît, precum cred, și Mf. Voastră ați primit o asemenea invitare și veți merge, încă vă rog — fără subcriere — a-mi notifica în depeșa cerută.

Lugoj, 12/II 890.

Stimător,
Brediceanu.

P.S. Alăturatul raport²⁸ despre cele din Sebeș era început cînd primii epistola din Turda. Din Sibiu nu am primit protocolul.

[Sus în dreapta însemnarea lui Babeș:] Dto 17/II 890, despre chemarea la Cluj. /

XVI

[Lugoj, 6 septembrie 1890.]

Magnifice Domnule!

Dl. Rațiu m-a invitat pe 11/9 la ședință. Scrie-mi să merg ori ba.

Nu mă trage inima să mai merg după cele esperiate²⁹, iară punga de fel nu mai poate suporta erogațiuni de astea.

Dacă s-ar putea și ați fi învoiți, mai bucuos m-aș retrage.

Aștept ordinul.

Lugoj, 6/9 890.

Devotat,
Brediceanu. /

XVII

[Lugoj, 8 septembrie 1890.]

Magnifice Domnule!

Am primit de la dr. Rațiu pe 11-a invitare la Cluj. Te rog depeșează-mi să merg ori ba. Pe mine nici inima nu mă trage a mai face călătorii degeaba, nici punga nu-mi iartă spese de această categorie.

Lugoj, 8 sept. 890.

Devotat.
Brediceanu.

[Sus însemnarea lui Babeș:] Prim. în Căpălnaș în 9. și răsp. prin depeșă teleg., în 10 sept. 890. /

XVIII

[Lugoj, 6 februarie 1892.]

Magnifice Domnule!

Cu grăbirea la Sibiu, apoi cu o influență plămădită acolo și purtată și aici, nu putui răspunde de loc la epistola din ianuarie și ți-o spun franc, nici nu voiam să o fac după cele întâmplate și petrecute și după ce vă știam în suferință. Apoi de când am sosit acasă mă tot așteaptă un domn client al meu în Bpesta ca să ne consultăm în unele afaceri și așa credeam că ba azi, ba mâine mă reped și așa ușor se poate să te trezești cu mine când nici nu cugeți.

Căci zău, [i]mi zace greu pe suflet impresiunea celor întâmplate și mare e grija mea pentru cele ce se pot întâmpla³⁰. Nu știu cum vom putea răspunde vro [. . .], de care să ne ferească Dzeu, punind

dreptul de dispozițiune în mâna unor oameni — onoare excepționali-
lor — cari nu au ce pierde.

Păcat că nu ai conceptul proiectului de raport, ca să vezi cum
s-a[u] pregătit invectivele tocmai din acea parte pe cari public i-a[u]
mișelit / compatrioții lor.

Acestea, și altele locale, ar pretinde lămuriri și deslușiri.

Invitare pentru Sibiu nu am primit, dar eu știam de 18/2 și acum
ver că pe 16/2 va fi adunarea. Voi fi nesmintit acolo.

De nu voi veni în curînd la Bpesta, voi comunica și planul împru-
mutului³¹ despre care tot din considerațiunile de mai sus am tăcut.

Mulțumindu-vă din inimă pentru prețuita bunăvoință. rămîn

Lugoj, 6 februarie 1892.

devotat,

Brediceanu. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. în 7 faur n. 892.

[Sus pe pagina a doua o altă însemnare a lui Babeș:] Pr. în 7
faur n. 892. Sosit Bred. aceeași zi d.m.

XIX

[Lugoj. 6 decembrie 1892.]

Magnifice Domnule!

Ieri am avut o congregațiune³² foarte interesantă și im-
portantă. Ungurii ziceau că e parlament român. Succesul moral
estraordinar. În galerie am avut 300 de țărani. Am denegat noului
minister sprijinul și încrederea, apoi 9 vorbitori români or susținut
propunerea mea în cauza colonizărilor³³. Veți ceti și sper că vă veți
bucura cum se bucură toți pe aici, și precum sunt mîndri toți cîți
or fost de față.

La cele scrise vin a vă împărtăși că Aur. P.³⁴ e vărul meu pri-
mar, dar nu am asupra lui nici o influență. L-am ajutat, ba eu l-am
silit de a învățat în contra dispozițiunii părinților lui, de mic însă
a arătat idei „hoch-panseur“ înalte și pe toți îi privea lași și ne-
conștii de datorința lor națională. Voiește și va fi om mare. Azi nu
mai poți vorbi / cu el. Aud că a luat parte și la ultimul cortegiu
triumfal a[l] lui dr. L.³⁵ în București.

Are simț curat, e materialmente aranjat prin căsătorie și cro-
iește politica română în Gratz. fără nici o considerare la program,
puteri, și dispune efectuarea. Om în genul modern. Din acestea poți
vedea că precum n-am putut simpatiza de la început cu el, azi di-

vergențele între noi au devenit tot mai mari, și așa nu pot spera ca el să primească la noi o redacție.³⁶

Lugojenii nu au pe nime. De dr. G. Popa³⁷ a fost vorba, dar nu știu de ce nu se prind cei din Timișoara de această idee.

S-a vorbit a se procura un gazetar de profesiune din afară, ma chiar s-a înfățișat un om cu conexiuni literare a face întrebare în acest / respect, rezultat nu avem și nici nu sperez.

Proiectul mai nou al Dl. U.³⁸, a aduna înainte subsidiile cu greu va succede.

Noi avem lipsă de un jurnal la care să lucre toți și să-l susțină toți și toți să conlucrăm a organiza pe toți, căci toți sunt adicți și devotați în fond. Azi însă e un haos provocat și nutrit din Sibiu. Acest haos trebuie spulberat, luminat, și aceasta numai în o conferință a delegaților se poate, iar pînă atunci mai bine ar fi să vegetăm în Lu[goj] cum putem, cu sau fără Dl. R.³⁹

Dacă precum zice că ori și cum voiește a se retrage în interesul „a contribui la strîngerea șirurilor“. La Arad aș putea veni, de aceea încît mai / aflați de lipsă, vă rog a mă aviza. Acuza în cauza de la Ciacova merge la Hieronimy⁴⁰ acum și în contra lui Desan.

Lugoj, 6/12 892.

Devotat,
Brediceanu. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. în 10, răspuns în 11 dec. n. 892.

XX

[Lugoj, 12 decembrie 1892.]

Magnifice Domnule!

Ieri v-am espedat o epistolă la Capolnaș, crezînd precum [i]-mi scriasăți, că vă veți afla deja acolo. În speranța că va ajunge acea epistolă în miinile D-voastre, continui cele comunicate. Episcopul⁴¹ d-aicea m-a primit bine și mi-a făcut reproșuri că nu-l orientăm despre cele ce cu atîta dibăcie și perseverență le susținem în frumoasa noastră luptă. Zice că duminica trecută, cînd eram la Timișoara m-a poftit la sine tocmai în cauza colonizărilor și de atunci pînă în [...] congregațiunei nu a fost la Lugoj. Se vede că a auzit că poporul a strigat sub poarta mea: „Ce, E[piscopul] nostru ne-a părăsit?“. Eu am răspuns poporului: „E[piscopul] D-voastră vă pof-

tește tot binele întru asemenea ca și mine. Fiți liniștiți și mergeți cu Dzeu!“ . Asta am comunicat-o și Il. Sale ca să știe că de altă dată bucuros [il] orientăm. / Eu pînă acum nu am fost chemat nici din partea sa, nici ai noștri nu mi-au dat nicicam (sic!) vro misiune la el, dar din incidentul prezent l-am rugat să mă primească și voi veni orișicînd. Situațiunea lui aici acum [i]i cade mai grea, cînd voiește a se răzîma pe puterea guvernului și așteaptă și personalmînte scutul aceluia. Sum de părere a nu-i îngreuna pozițiunea, căci după cît eu pot pricepe, are simț curat și adevărată iubire cătră popor. Că i-ar pare bine să scape din sărăcia asta de dieceză, cu popor puțin și înconjurat de și mai puțini cu voie [bună], înțeleg. Foaia guv. de aici se pune diametral contra noastră zicînd: „Vază lumea că nu numai Bred. are grijă de binele poporului, și însuși epu.⁴² l-a dezavuat ținînd cu noi“. Raportul la L. l-am spedit, veți vedea că noi am voit să sărim peste acel lapsus, cu atît mai virtos cu cît fôispănul [a] scris că s-a rugat de E. ca să sprijinească „propunerea balmoșită“ (sic!) / La întrebarea mea că voiește a sprijini întreprinderea noastră din T. mi-a răspuns: *prea bucuros*. Caransebeșenii încă au spedit apel energic. Marți avem aici adunare, ca să stabilim pe cei aleginzi; prota⁴³ pleacă azi cu Hațieg la Birchiș⁴⁴, eu vin miercură viitoare la Bpesta cu o deputăție, tot în cauza coloniilor.

Eram să uit a vă comunica că ungerii au scornit minciuna că nu le trebuie românilor pămînt, ci Bred[iceanu] are pact cu „Albina“ ca aceasta să plătească pămîntele și B. să capete percente. Ast mod se încearcă [a] discredită întreprinderea. Răbdăm și mergem înainte. Asigurîndu-vă de tot devotamentul meu nestrămutat, rămîn

Lugoj, 12 decembrie 892.

Sti[mător],
Brediceanu. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. 2/14 dec. 892.

XXI*

[Lugoj, 6 februarie 1894.]

Magnifice Domnule!

Înainte de a pleca la Cluj v-am scris o epistolă în carea v-am rugat a-mi comunica părerea Mf. Voastre în cauza eventualei întregiri a Comitetului. Răspuns nu am primit. Înainte de a pleca, [ne]-am consultat aici între noi și am venit la rezultatul că întregirea ar fi incorectă.

La Cluj nimeni nu a făcut nici o amintire de această cauză; se vede deci că „monopolul“ rămîne.

În fața procesului i-am aflat foarte deprimați. La investigațiune au fasonat⁴⁵, afară de trei (Tripon, Mihali, Suciuc)⁴⁶, toți neesact și controvers.

Am cerut ca această bază clăti / nătoare să se delătoreze, stabilindu-se o fasiune esactă, aceea apoi să se facă din partea tuturoră barem la pertractare, că anume Com. din însărcinarea conferinței a făcut, tipărit, distribuit el Memorandul și toți iau răspunderea. „Voiți să ne duceți cu sila la Seghedin (Raț); voiți să ne faceți martiri cu sila (Frincu)⁴⁷?“ s-a zis, iar eu am răspuns că voim ca să avem o bază comună sigură pentru apărare și voim ca barem la pertractare să se înfățoseze cauza cu *demnitate*. În sfîrșit, cu rezerva ca fiecare să spună adevărul faptic, dar răspunderea să o primească *solemn*, ne-am apropiat.

De răspunsul dl. Alesandru dat Comitetului la provocarea ca să *primească apărarea* au fost consternați. Vor face / nouă armă de atac, dacă va trece procesul.

Tristă aparență a fost tot mai tare simțita dezbinare. Comitetul și apărătorii erau *două tabere* una cătră alta cu foarte puțină încredere. Și Comitetul îmbumbat față de apărători, ca nu cumva să le ia pita, ori să-i cunoască cum sunt în adevăr.

Pe mine personal m-au primit binișor. Cu apărarea m-a concretizat Mihali.

Se susține fama că Curia va înceta procesul contra Comitetului pe baza prescripțiunii sau la pertractare se va susține acu / za din partea procurorului *numai* față de șase inși, cari factice au recunoscut răspunderea.

Apărarea s-a împărțit după material și s-a instituit un birou care să prepare toate. Eu voi fi la partea *formală*.

A[u] lipsit apărătorii neromâni cari nu au fost chemați, Pop de Băsești bolnav, Lucaci bolnav. Spiritul diregător e *Coroianu*. Contra lui E. Br[ote] e mare mîhnirea⁴⁸.

Asigurîndu-vă de neclătitul meu devotament, rămîn

Lugoj, 6 febr. 894.

plecat,
Brediceanu. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. în 7. răspuns în 2/14 faur 894.

X

¹ Aderenți.

² Coriolan Brediceanu (1850—1909), personalitate politică pro-

eminentă din Banat. Avocat de renume, a susținut în nenumărate rânduri cauzele țăranilor români din comitatul Caraș, fără a pretinde întotdeauna a fi plătit pentru aceasta. În 1884 a obținut majoritate de voturi în alegerile parlamentare din cercul Bocșei, dar autoritățile au asigurat, prin abuz, contracandidatului Tisza câștig de cauză.

XI

³ Titu Hațieg, avocat bănățean, fost bursier al familiei Mocioni.

⁴ Procesul Doda a avut loc în 17 septembrie 1888, în urma scrisorii trimise de general, ales deputat în parlamentul din Budapesta, președintelui dietei ungare, în care declară că, fără a renunța la mandat, nu va participa la dezbateri, în semn de protest împotriva nedemnei condiții politice în care era ținut poporul român din Ungaria. Anulându-i-se mandatul, Traian Doda s-a explicat alegătorilor săi printr-o scrisoare deschisă, ceea ce a și servit autorităților pretextul de a-i intenta proces de „presă”. Condamnat la doi ani închisoare și 1000 florini amendă — pedeapsă maximă — a fost grațiat de împărat; pentru proces vezi *Luminătorul*, IX, 1888, 10/22 septembrie.

⁵ La Budapesta, Vincențiu Babeș a avut mai multe adrese; aceasta este una din ele.

XII

⁶ Aceasta este data la care s-a judecat la Arad, în primă instanță, procesul de presă intentat generalului Traian Doda. Apărător a fost Eötvös Károly, secondat de Coriolan Brediceanu, acuzator Cserna Vincze, adjunctul procurorului general din Budapesta (vezi *Luminătorul*, IX, 1888, 10/22 septembrie). În privința șanselor, Brediceanu s-a înșelat (vezi supra, nota 4).

⁷ Proces de presă intentat lui Ștefan Albu, redactor al publicației românești de limbă germană *Romänische Revue*, condusă de Corneliu Diaconovici. Procesul s-a rejudecat la Budapesta. Albu a primit trei luni închisoare și amendă în bani (vezi *Luminătorul*, IX, 1888, nr. 78 din 28/16 noiembrie).

⁸ Eötvös Károly, politician maghiar, membru al partidului independist, al cărui președinte va ajunge în 1892. Fost susținător al lui Deák Ferenc, a avut de multe ori mandat în parlamentul maghiar. A fost apărătorul lui Traian Doda în procesul din 1888.

⁹ General; este vorba de Traian Doda.

¹⁰ Sarcina de a-l asista a revenit pînă la urmă lui Coriolan Brediceanu (vezi supra, nota 6).

¹¹ Pe Eötvös.

¹² Căpîlș, sat din Banat (comitatul Caraș-Severin, azi județul Arad), unde se afla una din moșile familiei Mocioni. Diferiți frunțași politici români s-au întîlnit adesea acolo, au inițiat și organizat acțiuni cu caracter național.

XIII

¹³ Ziar maghiar din Arad.

¹⁴ Minciună sfruntată.

¹⁵ Dascăl nebun.

¹⁶ Brediceanu se referă la o eventuală acțiune împotriva redacțiilor celor două ziare defăimătoare și a membrilor lor.

¹⁷ Aluzie la Coriolan Brediceanu, apărătorul acuzatului Albu, și la alți conducători ai mișcării naționale românești, care făceau opoziție politicii oficiale.

XIV

¹⁸ Neidentificat.

¹⁹ Bancă bănățeană, înființată în 1889 și controlată de o societate pe acțiuni.

²⁰ Chitanță.

²¹ Avocatul Constantin Rădulescu, directorul executiv al băncii „Lugojana”.

²² Pavel Rotariu, redactorul responsabil al ziarului *Luminătoriu*; despre Rotariu și ziarul său vezi și G. Neamțu, *Din corespondența lui Pavel Rotariu privind ziarul Luminătoriu (1880—1894)*, în *Banatica*, II, 1973.

²³ Nicolae Popea, de la 2/14 iulie 1889, episcop ortodox de Caransebeș.

²⁴ Traian Doda, primul președinte al Comunității de avere (între 19 decembrie 1879—1 noiembrie 1892), a foștilor grăniceri din regiunea Caransebeșului, înființată în 1880. Prin ordonanța imperială din 9 iunie 1872, regimentul românesc de graniță nr. 13 din Banat a fost desființat. Ca urmare, averea fostului regiment (păduri, poieni, pășuni, munți, teren neproductiv) urma a rămâne în stăpînirea comună a satelor și locuitorilor de pe teritoriul fostei zone militare, dar „pădurile defalcate pe seama comunităților regimentale, fiind dată importanța lor pentru avuția țării, n-au mai fost subîmpărțite pe comune, și în cadrele acestora pe familii. Grănicerii îndreptățiți din aceste unități s-au constituit, în baza dispozițiilor cuprinse în ordinul circular (legea) din 15 iunie 1873, în comunități de avere independente, aducînd ca aport în comunitate întreg domeniu forestier și alpin ce au primit în baza legii din 8 iunie 1871. Circumscripția fiecărei comunități este aceeași ca și a regimentului respectiv desființat și poartă numărul aceluia. În circumscripția fiecărui regiment desființat a și luat ființă cîte o comunitate de avere. Ordinul circular din 15 iunie 1873 este un formulare de statute, care conține amănunțita reglementare a mînuirii acestor comunități.” Cf. A. Marchescu, *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de avere (contribuțiuni istorice și juridice)*, 1941, p. 310, 314. Comunitatea de avere a fostului regiment româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș poseda în total 251.919 iughere (vezi idem, *op. cit.*, p. 316).

²⁵ Vezi supra, nota 24.

²⁶ Nava.

XV

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș. În *Mișcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, p. 127—128.

²⁷ Memorandumul.

²⁸ Documentul nu ne-a parvenit.

XVI

²⁹ Aluzie la disensiunile dintre gruparea condusă de Vincențiu Babeș și Alexandru Mocioni, și adepții înaintării neîntârziată a *Memorandumului*, care minau coeziunea internă și forța Partidului Național Român.

XVIII

³⁰ Vezi supra, nota 29.

³¹ Lectură nesigură; este vorba probabil de un împrumut pentru colonizări; vezi infra, nota 32a și textul piesei XX.

XIX

³² Adunare comitatensă a comitatului Caraș-Severin, ținută în 5 decembrie 1892 la Lugoj. S-a vorbit în decursul ei despre organizarea alegerilor comitatense, în vederea cărora românii au cerut și au obținut promisiunea ca și dintre ei să fie numiți președinți de cercuri; s-a mai dezbătut problema colonizărilor (*Luminătorul*, XIII, 1892, nr. 87 din 7 decembrie/25 noiembrie).

³³ Guvernul a organizat în Banat colonizări. În special de elemente etnice maghiare. Noile așezări erau plasate fie pe pământul parcelat al fiscoșului, care trebuia a fi despăgubit în câțiva ani de cei colonizați, fie pe pământuri cumpărate de stat de la moșieri, urmînd a fi amortizate în aceeași formă. Cu concursul lui Coriolan Brediceanu, românii din jurul Lugojului au cerut să li se dea și lor posibilitatea de a beneficia de înlesnirile economice preconizate de această inițiativă. (vezi *Luminătorul*, XI, 1890, nr. 81 din 10 decembrie/28 noiembrie).

³⁴ Publicistul și gînditorul politic Aurel C. Popovici.

³⁵ Vasile Lucaciu a făcut în iulie 1892 o călătorie la București, unde a rămas mai multe zile. Circa 30.000 de locuitori ai capitalei au organizat o manifestație de simpatie și adeziune în fața hotelului unde trăsese, în semn de solidaritate cu românii din Austro-Ungaria. Vasile Lucaciu a vorbit mulțimii adunate lângă statuia lui Mihai Viteazul, iar fostul prim-ministru Gheorghe Vernescu organizează în cinstea lui un banchet, la care participară și conducătorii „Ligii culturale” (vezi Șt. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p. 168—169).

³⁶ Vincențiu Babeș și Alexandru Mocioni pregăteau la această dată apariția unui ziar politic de anvergură, care urma a lua

locul *Luminătorului*. Pentru ca noua foaie românească să-și poată îndeplini menirea, urzitorii ei căutau gazetari cu experiență, oameni cu bun condei, cu o cultură solidă, în stare să asigure o calitate corespunzătoare publicației. Vincențiu Babeș se gândise probabil la Aurel C. Popovici (vezi infra, însemnarea lui Babeș de pe piesa CXXXV), în care scop îi scrie lui Coriolan Brediceanu, cerându-i părerea. Nici A. C. Popovici și nici George Popa, fostul redactor al *Albinei*, vizat și el, ci Valeriu Braniste și Corneliu Diaconovici, primul în calitate de redactor responsabil, iar al doilea ca editor, luară conducerea noii gazete, cotidianul *Dreptatea*, al cărui prim număr, de probă, apărură la 25 decembrie 1893/6 ianuarie 1894 (vezi A. Cosma, *Istoria presei române din Banat*, vol. I, p. 54; idem, *Bănățeni de altădată*, vol. I, p. 40).

³⁷ George Popa (1841—1897), pedagog și om de cultură român, cu studii de drept și filozofie. A fost primul redactor responsabil al ziarului *Albina*, la apariția acestuia, în 1866 la Viena. Ca gazetar a arătat reale calități.

³⁸ Emanoil Ungurian, avocat din Banat, unul dintre fondatorii ziarului *Dreptatea*.

³⁹ Ioan Rațiu.

⁴⁰ Hieronymi Károly, politician maghiar, ministru de interne în cabinetul Wekerle (din 19 noiembrie 1892 pînă în anul 1895).

XX

⁴¹ Victor Mihali de Apsa, episcop greco-catolic al Lugojului între 25 noiembrie 1874—16 aprilie 1893.

⁴² Episcopul.

⁴³ Protopopul. Este vorba de George Popovici, protopop ortodox al Lugojului.

⁴⁴ Localitate în Banat, comitatul Caraș-Severin, azi județul Arad; acolo se afla una dintre moșii și un conac al familiei Mocioni.

XXI

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 245—246.

⁴⁵ Au făcut depuneri.

⁴⁶ Gavril Tripon, avocat în Bistrița, Teodor Mihali, avocat în Dej, Aurel Suciu, avocat în Arad, oameni politici români condamnați în procesul Memorandumului.

⁴⁷ Amos Frîncu, apărătorul lui Ioan Rațiu în procesul Memorandumului.

⁴⁸ Eugen Brote, de la 1890 vicepreședinte al Comitetului Central al P.N.R.; urmărit în procesul Memorandumului, s-a refugiat în 1893 în România, ceea ce a stîrnit nemulțumirea multora dintre conducătorii partidului (vezi L. Boia, *Eugen Brote (1850—1912)*, București, 1974, p. 112).

H. BRESNITZ

XXII

[Wien, 5 April 1878.]

Hochgeehrter Herr!

Ich habe Ihnen die letzte Nummer des *Osten*¹ geschickt, um Ihnen bekannt zu machen, dass ich die neuesten Alluren der Bukurester (sic!) Politiker nicht billigen kann. Ich habe auch Bratiano offen meine Meinung gesagt. Bal² hat die Herren irregeführt. Nur Ihnen scheint er gesagt zu haben, dass Sie im slavischen Fahrwasser sind³.

Ist es Aussicht, dass Sie in der nächsten Zeit nach Wien kommen? Und trifft man Sie in den nächsten Wochen in Pest? Die rumänischen Angelegenheiten erheischen eine sorgfältige politische Leitung, aber Bukarest liegt zu fern, und dies könnte am besten in Wien durch ein Tagblatt⁴ geschehen. Könnten Sie sich an einem solchen mit 6.000 bis 10.000 fl. persönlich betheiligen? Ich stehe wegen des Erwerbes eines hiesigen gut gehenden deutschen Tagblattes in Unterhandlung.

Ich grüsse Sie vielmals, als Ihr se[h]r ergebener

Wien, 5 April 1878.

H. Bresnitz.⁵
Angartenstrasse 25.

P. S. Ich erlaube mir noch, Sie ergebenst zu bitten, mir die Nummer 86 des *Pester Lloyd*⁶ vom 27 März d. J. gefälligst unter Kreuzband zukommen lassen zu wollen. /

XXIII

[Wien, 11 April 1878.]

Hochgeehrter Herr!

Wenn Sie diese Zeilen erhalten, befinden Sie sich wahrscheinlich bereits auch in dem Besitze des Schreibens, das ich vor einigen Tagen an Sie gerichtet habe.

Es ist meine Meinung, dass Balaceano [...] die Bukurester (sic!) Regierung auf einen falschen Weg führt. Desshalb (sic!) hielte ich es für nothwendig, dass Sie hieher kommen, um Bratiano aufzuklären⁷.

Popowicz⁸ sagt mir, Balaceano dränge in Bratiano, dass er nach Pest gehe, damit die Magyaren dort mit ihm demonstrieren. Ich meine, dass wir ihm diesen Ausflug abrathen sollten.

Ich weiss nicht, was Bratiano beabsichtigt. Es war bestimmt, dass er Montag oder Dienstag aus Berlin hierher zurückkehre und dann am Freitag abreise. Aber das Programm hat eine Abänderung erfahren müssen, da er heute Donnerstag einer Hofsoiree in Berlin beiwohnt, und deshalb erst morgen von Berlin abreisen kann.

Sollte es Ihnen nicht möglich sein, nach Wien zu kommen, dann werde ich in den nächsten Tagen nach Pest zu kommen trachten. Wir müssen irgend eine Aktion vereinbaren. Die Dinge sind in Fluss gerathen und jetzt mehr denn je ist die Gelegenheit, um zu handeln. Auch in publizistischer Beziehung müsste eine Anstrengung gemacht werden.

Doch wäre es unstreitig besser, wenn Sie Bratiano noch hier antreffen und sprechen würden.

Ich grüsse Sie vielmals und bin Ihr sehr ergebener

Wien, 11 April 1878.

H. Bresnitz.

untere Angartenstrasse 25. /

[P. S.] Georg Hormuzaki⁹ sagt mir, er habe die Herren Ion Ghika und Mitica Stourdza¹⁰ bei ihrer Abreise nach Pest an Sie und an Moczonyi¹¹ adressirt. Es scheint, dass Sie zu der Zeit von Pest abwesend waren. Wahrscheinlich hätten Sie auch die zwei Herren besser instruirt, als Sie sich in Wirklichkeit gezeigt haben. /

XXIV

Wien, 29/I 889.

Verehrter Freund!

Ich schicke Ihnen anbei die zwei jüngsten Nummern unserer Wochenschrift¹². Ich wundere mich, dass Sie sich wundern. Die Richtung, die ich gehe, ist die alte: der Dualismus muss niedergeworfen werden! Man hat einen Theil Österreichs magyarisch angestrichen. Aber ein geübtes Auge wie das Ihre muss doch noch hinter der neuen Tünche die Conturen des alten Österreich erkennen. Dass unser Hof und unsere hiesigen massgebenden politischen Kreise nicht anders als österreichisch und habsburgisch gesinnt sein können, auch wenn der Schein dagegen spricht und auch

wenn gute Miene zum bösen Spiele gemacht werden muss, dies alles brauchte ich Ihnen nicht zu sagen. Jetzt ist die Frage der Niederwerfung des Dualismus auch zu [einer] europäischen Frage geworden, weil der preussische [Einfluss¹³] die Zerreiſung Österreichs und die magyarische Hegemonie braucht, während die anti-preussischen Mächte in Europa zu erkennen beginnen, dass das alte Österreich für das europäische Gleichgewicht nöthig ist. Diese Konkurrenz zwischen innerer und auswärtiger Politik giebt uns Kraft und Chancen und auf dieser Basis habe ich meine Wochenschrift begründet, welche, wie Sie wissen, gerade deshalb die ausserordentlichste Sensation in der deutschländischen, französischen und englischen Presse hervorgerufen hat. Europa wäre es vielleicht noch für Jahrzehnte hinaus gleichgiltig gewesen, ob hier in Österreich die Magyaren, die Slaven und die Rumänen terrorisiren oder nicht. Dadurch aber, dass diese Vergewaltigung Österreichs durch die Magyaren zu einem Hauptfaktor der preussischen Politik geworden ist, haben wir den wichtigen Vortheil gewonnen, dass alle antipreussischen Elemente in Europa unsere natürlichen Bundesgenossen sind. Diesen Vortheil müssen wir rasch und energisch ausnützen und darum habe ich mich ohne Zögern zur Herausgabe des Wochenblattes entschliessen müssen, obwohl ich sonst gerne gewartet hätte, bis meine Freunde mehr als jetzt aus ihrer begreiflichen Reserve heraustreten können und bis wir die Ressourcen für ein tägliches Blatt beisammen haben. Aber es war kein Augenblick mehr zu verlieren und wir müssen die uns jetzt günstige europäische Gruppierung benützen, um den um unseren Hals geschlungenen Strick abzustreifen. Mögen die Magyaren nur recht entschieden und recht lange in dem preussischen Fahrwasser ausharren. Es wäre ein grosses Unglück, wenn sie die Möglichkeit einer Annäherung an Frankreich oder Russland fänden. Sie werden danach ermessen, welche Haltung uns vorgezeichnet ist und wo sich unser natürlicher Platz befindet. Eine gewisse Klugheit wird vielleicht glauben, mit einem Gesäss auf zwei Sesseln sitzen zu können. Aber solche Klugheit ist die höchste Dummheit. Wir, die wir den Dualismus beseitigen wollen, müssen ein Glied der in Bildung begriffenen grossen anti-preussischen Coalition werden und mit ihr zu triumphieren trachten. Das ist die Quintessenz aller politischen Weisheit und so klar und einfach, wie dass einmal eins eins ist.

Es wäre sehr zweckdienlich, wenn Sie mir ab und zu schreiben würden. Ich grüsse Sie herzlich als Ihr sehr ergebener

H. Bresnitz. /

Wien, 17 Februar 1889.
Mittags.

Sehr verehrter Freund!

Ich habe Ihren Brief vom 15-t d. soeben durch die hiesige Post erhalten und wiewohl ich mit Arbeiten überhäuft bin, beeile ich mich, Ihnen zu schreiben. Auf ihre jüngste Anfrage antwortete ich nicht, weil es mir schien, dass die inzwischen in Ungarn eingetretenen Ereignisse die Antwort für mich übernommen haben. Diese Ereignisse sind sehr ernst und führen eine laute und vernehmliche Sprache. Die Magyaren wollen die Monarchie noch mehr als bisher vergewaltigen und es ist ganz unzweifelhaft, dass sie von Berlin aus hiezu ermuthigt werden. Die Beugung der österreichischen Monarchie unter das magyarische Uibergewicht (sic!) wird in Berlin für eine der vitalsten Bürgschaften der heutigen europäischen Stellung der Hohenzollern angesehen. Gerade die furchtbare Katastrophe von Meyerling¹⁴ hat Ereignisse heraufbeschworen, welche die wirksamsten Argumente für eine Rückkehr zu dem vordualistischen und vor Königgrätzlichen Österreich sind. Es ist gewiss im höchsten Grade bedauerlich, dass die Ereignisse sich in dieser Weise entwickelt haben. Aber andererseits muss man sich auf einen gewissen therapeutisch-politischen Standpunkt stellen und es willkommen heissen, dass die Krise ihren äussersten Stadien sich nähert und so die Ausstossung des Krankheitsstoffes aus dem staatlichen Organismus beschleunigt wird. Uiber den Charakter der jetzigen Bewegung in Ungarn kann man sich wohl keiner Täuschung hingeben. Die Magyaren sind richtig wieder bei dem Kossuthischen Programm angelangt! Der gute und jetzt doppelt schwer gebeugte Kaiser wird nachgeben, so lange er kann. Aber endlich werden wir doch an dem Punkte stehen, wo alle Nachgiebigkeit von 1867 an ad absurdum geführt sein wird. Wer regiert denn heute schon in Ungarn? Sie sehen, wie richtig ich die Dinge beurtheilt habe [...]. Jetzt mehr denn je ist ein klares und unzweideutiges Programm nöthig, ein Programm, welches in der inneren wie in der äusseren Politik regierungsfähig ist, und welches nicht nur innerhalb der österreichischen Monarchie sondern auch in Europa an eine grosse politische Combination sich anlehnt. Schon vor Jahren habe ich einem Ihrer Politiker auseinandergesetzt, dass die rumänische Nation, wenn sie weder in Wien noch in Budapest ein legales Organ besitzt, sich ein

solches selbst schaffen müsse. Dieses legale Organ hätte die rumänischen Interessen wahrzunehmen und bei jeder wichtigen Gelegenheit seine Stimme zu erheben. Dieses Organ hätte in der Weise geschaffen werden können, dass in allen sicheren rumänischen Wahlbezirken verlässliche Patrioten gewählt würden, welche den Eintritt in den Pester Landtag abgelehnt, wohl aber ihr Mandat behalten hätten. [...] Ich, der ich allerdings die Dinge etwas genauer verfolge, habe etwas von einem Centralwahlkomitee oder etwas ähnlichem gehört¹⁵, bei welchem sich die nationale Führung in deposito befinden soll. Aber das ist ein Geheimniss, das nur sehr Wenige kennen. Mir scheint, Ihre nationale Führung schwankt zwischen Wien und Budapest, zwischen Apponyi¹⁶ und Mocsáry¹⁷, und ist sich über den Zusammenhang zwischen innerer und äusserer Politik nicht genügend klar. Die durch den Dualismus bedrohten Völker kämpfen den härtesten Existenzkampf, den je ein Volk gekämpft hat. Anderswo kämpfen die Völker um ein grösseres Mass von Freiheit, um eine Änderung der politischen Institutionen, um irgend eine Reform oder dergleichen. Bei uns aber wird um das nackte Leben gekämpft. In solchen Situationen kann es weder ein Schwanken noch ein Diplomatisiren geben. Da muss man muthig und unerschrocken geradeaus auf das Ziel losgehen und alle Kräfte und Mittel gebrauchen, um das gefährliche feindselige System in Trümmer zu schlagen. Es giebt in der politischen Praxis gewisse Fundamentalsätze, die man als bekannt voraussetzen kann und über die eine Diskussion unter Männern von politischer Einsicht ganz überflüssig ist. Solche Fundamentalsätze sind beispielweise:

1. dass die Magyaren ihre Stellung den preussischen Siegen von 1866 und 1870 zu verdanken haben;

2. dass die Berliner Politik in den Magyaren das beste Werkzeug erblickt, um sich Österreich dienstbar zu machen;

3. dass eine Befriedigung der Slaven und Rumänen auf Unkosten der magyarischen Hegemonie von Berlin aus niemals gebilligt und noch weniger empfohlen werden wird;

4. dass eine Verwirklichung der nationalen Gleichberechtigung daher in Österreich nur dann zu erwarten ist, wenn der Dualismus gestürzt sein wird;

5. dass ein Sturz des Dualismus die Emanzipation Österreichs vom preussischen Drucke zur Voraussetzung hat;

6. dass in Belgrad und Bukarest (sic!) nicht Systeme herrschen dürfen, welche die preussisch-magyarische Richtung in Österreich zum Nachtheile der serbischen und rumänischen Nationalität unterstützen;

7. dass die österreichischen Nationalitäten nur mit der Condition siegen können, welche gegen die jetzige preussische Präpotenz begriffen ist; [...] /

Wien, 18 Februar.

Der Brief ist mir unter der Feder länger geworden, als meine Mittel an Zeit es mir erlauben und ich habe seine Beendigung um einen Tag verschieben müssen. Je mehr ich Ihre grosse politische Erfahrung und Ihre grosse Autorität im Schosse Ihrer Partheifreunde zu schätzen weiss, desto dringlicher scheint es mir, Ihnen die Nothwendigkeit einer klaren und unzweideutigen Politik darzulegen, einer Politik, die mit Europa und mit der Europa rechnet. Sie werden mir vielleicht sagen, warum handeln die Serben und Kroaten, die Slovaken und Ruthenen nicht so? Darauf könnte ich erwiedern: was geht das uns an? Aber in Wirklichkeit ist es stets die schlechteste Politik, auf eine fremde Initiative zu warten. Wer die Uiberzeugung hat, dass er handeln muss, der muss handeln. Die rumänische Nation ist unter allen vom Dualismus bedrohten Racen die stärkste, kompakteste und aktionsfähigste. Wenn sie den Anfang macht, wird ihr Beispiel nicht ohne grossen Consequenzen bleiben. Wenn Sie auf die Anderen warten wollen, so werden die Anderen auf Sie warten und so werden Jahre vergehen und Generationen ins Grab sinken. Das Wiener Cabinet muss es auf allen seinen Pfaden empfinden, dass es die Rumänen gegen sich hat, so lange es nicht mit dem jetzigen Systeme bricht. In ganz Europa muss man erfahren, dass die Rumänen unter gewissen Voraussetzungen Alliirte sind. Jeder Einzelne muss so handeln, wenn er Beachtung finden will. Bismarck weiss, dass ich ihn / überall bekämpfe, wo meine Feder Eingang findet, und Boulanger¹⁸ weiss, dass ich Sympathien für ihn hege. Die Magyaren wissen, dass ihre Hegemoniegeleüste in mir einen unversöhnlichen Gegner haben und Graf Kálnoky¹⁹ begegnet meiner Opposition auf Schritt und Tritt in der gesammten europäischen Presse, solange er sich nicht dazu aufrafen will, dem Kaiser eine Lossagung von der Prädilektion für die Magyaren zu empfehlen²⁰. Um wieviel mehr muss eine Nation dafür sorgen, dass Freund und Feind wissen, was sie von ihr zu erwarten haben. Ich für meinen Theil stehe Ihnen mit meiner ganzen Kraft und mit allen meinen Verbindungen gerne zur Verfügung. Ich schicke Ihnen die letzten zwei Nummern des *Schwarzgelb*. Empfehlen Sie dieselbe Ihren Freunden und in Ihren Journalen. Die Entziehung des Postdebits in Ungarn²¹ ist kein Hinderniss.

da wir das Blatt unter Couvert versenden. Wenn es Ihnen möglich, so schicken Sie mir ein Verzeichniss der Notabilitäten, die wir zum Abonnement einladen können. Wollen Sie etwas wirksames für uns thun, so schicken Sie mir noch überdies eine Anzahl Ihrer Visitenkarten, auf deren Rückseite sie bloss die Worte schreiben: „Ich empfehle das Abonnement dieses Blattes“.

Und jetzt schliesse ich, indem ich Sie vielmals bestens grüsse.

Ihr ergebener
H. Bresnitz. /

XXII

¹ Ziar vienez; a publicat materiale referitoare la români și la lupta lor națională.

² Ioan Bălăceanu, om politic din România, fost participant la revoluția din 1848. În vremea lui Cuza a fost prefect de poliție în capitală. A fost un timp ministru de externe, apoi agent diplomatic, și în urmă ministru plenipotențiar al României la Paris, Constantinopol, Viena, Roma și Londra.

³ Aluzie la relațiile sale strinse cu liderii sârbi din monarhie, datorată încercărilor lui Babeș de întărire a colaborării între reprezentanții naționalităților în tabăra opozițională. Putea fi și un zvon, provenind din cercurile diplomatice din România, în situația externă delicată a țării între cele două păci, de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878), și Berlin (1/13 iulie 1878), (Cf. *Istoria României*, vol. IV, p. 637) când considerente teritoriale au tulburat relațiile cu Rusia.

⁴ Români au avuseseră la Viena ziarul *Albina* (1866—1876), căruia, odată cu separarea administrativă cauzată de dualism, guvernul maghiar îi retrase, în 1869, debitul poștal, așa încât redacția fu nevoită să se mute la Pesta. În afară de *Albina*, la Pesta apărea *Federațiunea* lui Alexandru Roman. După ce ambele gazete fură sistate (*Albina* în 1876), noile apariții jurnalistice românești mai importante au fost la Timișoara (vezi piesa XIX, nota 34) și Sibiu (*Observatoriul*, 1878, *Tribuna*, 1884).

⁵ Redactor al gazetei *Osten* și mai târziu al hebdomadarului *Schwarzgelb*, amindouă apărute la Viena. De o orientare politică antiprusacă și net antidualistă, a manifestat interes pentru români, dar de pe poziția unui partizan al unității monarhiei habsburgice (vezi *Luminătoriul*, IX, 1888, nr. 66 din 31 octombrie/12 noiembrie).

⁶ Publicație oficială din capitala Ungariei.

XXIII

⁷ Ion C. Brătianu se afla la acea dată în misiune diplomatică la Viena și Berlin, în scopul de a pregăti terenul pentru România înaintea conferinței de pace de la Berlin.

⁸ Mai mulți români de vază din Austro-Ungaria purtau acest

nume (vezi C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, vol. III). Nu am putut stabili de care anume este vorba aici.

⁹ Publicist și om politic (1817—1882). A fost unul din principalii promotori ai mișcării naționale românești din Bucovina. Din 1862 pînă la moarte, a jucat un rol de seamă în cadrul „Societății pentru cultura și literatura română” din Bucovina, al cărei președinte a fost.

¹⁰ Mitică Sturdza este cunoscutul politician liberal Dimitrie Alexandru Sturdza, între 1876—1888 de mai multe ori ministru în cabinetele Brătianu (la finanțe, externe, culte). S-a străduit mult pentru întărirea prestigiului Academiei Române al cărei secretar general a fost.

¹¹ În 1878 cel mai activ și mai influent membru al familiei Mocioni era Alexandru, ceea ce ne face să credem că și în acest caz este vorba despre el.

XXIV

¹² Scrisorile nr. XXIV—XXV, semnate de Bresnitz, poartă antetul noii publicații la care acesta lucra, săptămînalul *Schwarzgelb*; textul antetului este următorul: „*Politisches Journal Schwarzgelb*” (Negru și Galben, simbol heraldic al Habsburgilor și prin extensiune culori ale Austriei, imperiu unitar), Wien, Währing, Herrengasse 12.

¹³ Spațiile dintre paranteze corespund unor părți deteriorate ale scrisorii.

XXV

¹⁴ Arhiducele Rudolf, unicul fiu al lui Francisc Iosif, s-a sinucis în castelul de acolo, împreună cu amanta sa, baronesa Vetsera (vezi J. Droz, *Histoire de l'Autriche*, 1946, p. 99).

¹⁵ Partidul Național Român, era condus de un Comitet Electoral Central, în frunte cu un președinte. Cererea repetată des de români de a li se acorda dreptul a ține congres național și a avea reprezentanți naționali, recunoscuți oficial, revendicare legată direct de autonomia națională, le-a fost refuzată întotdeauna înainte de dualism, iar după 1867 cu atît mai mult. În legătură cu organizarea politică a românilor din vechea monarhie și cu istoricul ei, informațiile lui Bresnitz sînt nesigure și lacunare.

¹⁶ Apponyi A. Albert, politician maghiar, adversar al lui Tisza Kálmán dar și al kossuthiștilor. A făcut parte din gruparea deakistă, după aceea din „opozitia moderată”, condusă de Sennyei Pál. În 1891 se angajă în acțiunea susținută de cercurile politice influente din Ungaria pentru impunerea elementului maghiar în armată și alte resorturi ale întregii monarhii.

¹⁷ Mocsáry Lajos (1826—1916), om politic maghiar. Membru al partidului deakist între anii 1860—1861, trece mai tîrziu la kossuthiști. Un timp a fost președintele acestui partid, dar se văzu obligat să-l părăsească, în urma conflictelor pe care le-a avut din cauza atitudinii sale binevoitoare față de naționalități.

¹⁸ Georges Ernest Jean Marie Boulanger, general francez, șef al unei grupări politice care promova o zgomotoasă politică de revanșă împotriva Germaniei.

¹⁹ Kálnoky Gustav Siegmund, baron de Kőröspatak (1832—1898), om de stat austriac, provenit din ramura moravă a familiei. A fost ministru al monarhiei la Copenhaga, ambasador la Petersburg și ministru de externe (1881).

²⁰ În legătură cu părerea lui Kálnoky despre situația naționalităților în Ungaria și despre rosturile dualismului în menținerea integrității imperiului, vezi B. Jelavich, *Foreign Policy and the National Question in the Habsburg Empire: a Memorandum of Kálnoky*, în *Austrian History Yearbook*, vol. VI—VII, 1970—1971, p. 142—159.

²¹ Măsură destul de frecventă a guvernelor maghiare, care a lovit mai multe publicații antidualiste, după separarea administrației (1869); cf. supra, nota 4, și infra, scrisoarea XL, nota 1.

EUGEN BROTE

XXVI

Sibiu, 30 decemv. 1888.

Prea stimate Domnule!

Îmi pare foarte bine că prin scrisoarea D-voastre prețuită, din 28 l.c., mi-ați dat ocaziune a mă exprima asupra atitudinii mele ce o luasem față de comitetul nostru central electoral.

Informațiunile D-voastre de aici, încît ele se referesc la persoana mea, într-atîta nu sunt esacte, încît nu *voința* ci *putința* a fost cauza absentării mele de la consultările comitetului.

Diferențele de vederi care există de mult timp aici în Sibiu, între fruntașii inteligenței române, au ieșit cu deosebire la iveală, precum bine știți, cu ocaziunea așa-numitei crize a școlii de fete¹. Lupta se purta cu arme foarte agere și a mers pînă la marginile posibilității. Bătrînul Barițiu nu era angajat în nici un mod la această luptă, fiindcă el a mers cu curentul și nimeni / din combatanți n-a socotit d-lui Barițiu atitudinea sa drept o greșală. Pre cînd valorile luptei se domoliseră și situațiunea începuse a deveni mai pacinică, se ridică bătrînul Barițiu și cu arme cu totul neobișnuite între oameni culți, ne atacă pe noi cu o vehemență nemaipomenită. Maniera atacului său a fost ordinară și vătămătoare, așa încît era cu neputință a mai susține legături sociale cu acest om.

Trebuie să vă spun aceste[a], fiindcă dl. Barițiu a convocat ședințele comitetului electoral în locuința sa privată. D-voastră înțelegeți foarte bine că eu nu mai puteam ține la corectitatea purtării mele de bărbat, dacă merge[a]m în locuința privată a unui om cu care nu se mai pot susține în nici un chip legături sociale.

În vreme ce ședințele se continuau în locuința dlui Barițiu, cred că eu ave[a]m destul motiv a nu putea lua parte la ele.

Dar mai aveam și un motiv politic. Oricum s-ar esplica încrederea guvernului în dl. Barițiu, dovedită cu ocaziunea aprobării / alegerilor de prezidenți la Asociațiunea transilvană², dl. Barițiu era dator să-și lămurească pozițiunea înainte[a] Partidului Național. La actul aprobării, pe guvern nu-l puteau conduce decît vederi politice, iar noi nicidecît nu ne putem împăca cu ideea poznașă că tocmai omul care stă în fruntea Partidului Național opozițional este omul de încredere al guvernului!³

Eu socoteam la sigur că dl. Barițiu se va retrage din comitetul electoral și ne va lăsa pe noi ceștialalți, care nu suntem strimtoriți, a continua lupta. Dl. Barițiu n-a făcut nici aceasta. D-voastră înțelegeți foarte bine că sub asemenea[a] împrejurări făceam un pas greșit din punct de vedere politic, dacă discutăm cestiuni ale partidului nostru opozițional sub prezidiul unui om de încredere al guvernului.

Trebuiam să țin cu atît mai mult la corectitatea procederei mele, cu cît doi dintre cei de frunte membrii ai comitetului, și cei mai corecți partizani, s-au retras din comitet fără ca eu să fi avut / cunoștință despre motivele retragerii lor. N-am înțeles pe dl. Slavici, cînd și cum s-a retras. Aud că D-voastră, care de altcum țineți să avem legături cu comitetul, încă v-ați retras.

Cu domnii Coroianu și Lucaci nu m-am putut întilni, pentru a le desfășura vederile mele, și așa a rămas lucrul într-atît.

Țin că am procedat în ace[a]stă afacere precum trebuiam să proced, și aș fi satisfăcut dacă procederea mea ar întîmpina și consimțămîntul D-voastră.

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitei mele stime ce vă păstrez.
A[1] D-voastre devotat servitor.

Eugen Brote.⁴ /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Prim. și răspuns în 2/I 889. Esplicînd despre B. și Ieronim și deducînd consecințe practice.

XXVII

Sibiu, 19 martie 1891.

Prea stimate Domnule!

Din nrl. de aseară al *Tribunei* veți fi văzut îndestul de lămurit aceea ce voim noi. Nu puteam, așa credem noi, ca să nu

valorăm arma ce o aveam în mână în contra politicei de maghiarizare, favorizată în mod atât de deschis de însăși Coroana.

De altcum, ne eram datori chiar nouă a ne trage sama cu programul foaiei și cu atitudinea noastră „prea umilă“ față cu noua situațiune politică.

Soartea *Tribunei* am pus-o în minile acționarilor. Dacă ea va înceta politica românilor nu va pierde mult, căci pentru moment, înțeleg un period de timp mai îndelungat, pare a nu fi pentru noi nimic de pierdut, nici de câștigat⁵. Prin cea din urmă mișcare / a noastră nu numai că s-a pus bază pentru o solidaritate trainică, ci și simțămîntul național s-a ridicat în mod însemnat. Și din acest punct de vedere deci, momentul ar părea mai potrivit a cruța mijloacele spirituale și materiale pentru timpuri mai grele în luptă, dar mai mănoase în succese. Partidul Național se va servi acum numai de celelalte organe, cari vor duce-o mai ușor și vor fi suficiente pentru lupta actuală.

„Actele“ altcum asupra acestei cestiuni încă nu sunt încheiate și nouă ne va părea foarte bine să auzim păreri cît de multe, mai ales de la fruntași[i] noștri.

Cu obicinuita distinsă stimă, al D-voastre cu totul devotat,

Eugen Brote. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Prim. în 8/20 mart. 891. Răspuns imediat.

XXVI

¹ Școala de fete din Sibiu, subvenționată și patronată de „Astra“. Primul an de funcționare a fost 1886—1887. În primii ani director a fost Daniil P. Barcianu, iar profesori Enea Hodoș, Sep-timiu Albin, Sabin P. Barcianu, Aurelia Filipescu. Școala, prevă-zută cu internat, avea menirea de a da fetelor o cultură generală la nivelul epocii, precum și cunoștințe practice, necesare în viață.

² Afirmăție eronată și răuvoitoare a lui Eugen Brote. Confir-marea din partea guvernului a unui președinte ales al „Astreii“ nu poate nicidecum dovedi sentimente speciale din partea admi-nistrației austro-ungare, chiar dacă n-ar fi vorba de George Bariț, a cărui conduită în lupta națională de pînă la anul 1888 a fost ireproșabilă.

³ Resentimentele personale ale lui Eugen Brote, avîndu-și ră-dăcinile în conflictul politic dintre el și George Bariț, îl duc la afirmații grave și nesocotite ca și aceasta.

⁴ Eugen Brote a fost între anii 1879—1888 asesor consistorial al mitropoliei din Sibiu. În mișcarea națională românească s-a făcut cunoscut ca un personaj combativ dar cu atitudine uneori contradictorie (vezi L. Boia, *op. cit.*, p. 131). În anul 1893 el se refugie în România unde deveni unul din partizanii lui D. A.

Sturdza. Resentimentele sale vechi se dezlănțuie în România prin atacuri la adresa unor foști adversari din cadrul P.N.R. Faptul se reflectă și în lucrarea sa *Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn* (Chestiunea românească în Transilvania și Ungaria), scrisă în 1895 și publicată după aceea și în limba română. Lucrarea conține documente valoroase, dar suferă mult în ceea ce privește obiectivitatea aprecierii date atitudinii și acțiunilor politice ale unora dintre conducătorii mișcării naționale românești din imperiu.

XXVII

⁵ Opinia lui Eugen Brote nu corespunde situației politice reale, căci dacă de câștigat nu era prea mult, se putea în schimb pierde foarte mult.

AUGUSTIN BUNEA

XXVIII

[Blaj, 24 aprilie 1901.]

Magnifice Domnule!

În interesul promovării istoriografiei române cutez a mă adresa către Magnificența Voastră cu o rugare.

Am aflat că Magnificența Voastră ați multiplicat manuscrisul lui P. Bod¹ despre românii din Transilvania în 25 exemplare. Eu tocmai acum am început a scrie o lucrare nouă, care va cuprinde istoria românilor transilvăneni de la 1750—1765. Spre scopul acesta, pre lângă documentele foarte număroase adunate cu grea osteneală și chiar cu însemnate jertfe materiale din arhivele țării, am lipsă și de manuscrisul citat al reformatului P. Bod. / Ca să-mi cruț timpul de vreo săptămână ori două, ce ar trebui să-l petrec în Cluj spre a-mi lua notițe depre manuscrisul din cestiune, cutez a mă adresa către Magnificența Voastră, cu rugarea să binevoiți a-mi pune la dispoziție, măcar ca împrumut, un exemplar din manuscrisul lui Bod.

Primiți vă rog asigurarea distinsei stime și considerațiunii ce vi-o păstrez.

Blaj, în 24 aprilie 1901.

Devotat serv,
dr. Augustin Bunea²
canonic metropolitan. /

XXVIII

¹ Petru Bod (1712—1768), pastor calvin din Transilvania, scriitor ecleziastic și istoric. A studiat în Olanda la Leyden, la Uni-

versitatea „Wilhelm de Orania“. A lăsat mai multe scrieri printre care și una despre români: *Breviș Valachorum Transylvaniam incolentium historia*. Istoria lui Bod despre români a rămas în manuscris. Vincențiu Babeș are meritul de a fi fost primul care a pus în circulație mai largă textul ei cuprinzător de interesante informații pentru poporul nostru.

² Augustin Bunea (1857—1909), doctor în teologie, a studiat teologia și filozofia la Roma. A funcționat o vreme ca profesor la seminarul teologic din Blaj fiind în același timp și asesor consistorial și din 1888 secretar mitropolitan.

MIHAI BUNEI

XXIX

[Sin-Miclăușul Mare, 6 ianuarie 1872]

Magnifice Domnule!

Memorabilele interpelațiuni, adresate miniștrilor de interne și de instrucțiunea publică în camera Ungariei, în cauza calamității dominante în Banatul nostru¹, și în cea a instrucțiunei publice², atât de delăsată de actualul guvern, precum și remarcabilele reflesii făcute asupra răspunsului ministerial, au străbătut adinc inimile noastre și ne-au convins și de astă dată că Magnificența Ta, bărbatul doririlor noastre, ai fost pururea cel mai aprig luptător al cauzei poporului român, pre carele, prin sublimitatea ne[î]nfrîngibilului caracter, sacrul devotament și admirabilul curaj dezvoltat întru apărarea neprescriptibilelor sale drepturi, l-ai deobligat la cea mai adincă mulțămire și recunoștință eternă.

Drept aceea, și noi românii din Sin-Nicolaul Mare³, consimțind întru toate cu cele desfășurate de Magnificența Ta în parlamentul țării, și plini de recunoștință față de splendidele merite cîștigate întru apărarea sacrei noastre cauze naționale, ne-am ținut de conștiincioasă detorință a-ți aduce și cu ocaziunea aceasta omagiul, încrederea și iubirea noastră, rugînd pe atotpotintele Dumnezeu ca să se îndure a-ți restitui sănătatea cea atât de scumpă pentru întregul românism, și să facă ca sublimatele principii ale egalității naționale să-și serbeze cit mai curînd grandiosul lor triumf! / Primește, te rugăm Magnifice Domnule din nou, încredințarea simțămintelor noastre de aderență și încredere, și te asidăm că națiunea română este pururea cu întrepidul ei anteluptător! Trăiască românismul! Trăiască marele bărbat al națiunei noastre. V. Babeșiu!

Cu toată cea mai adincă stimă suntem ai Magnificenței Tale
devoți,

Mihai Bunei, candidat de avocatură și deputat
sinodal. [Urmează 155 semnături] /

În Sin-Miclăușul Mare,
6 ianuarie n. 1872.

[Pe ultima pagină, jos însemnarea lui Babeș:] Suvenire de la
Sin-Miclăușul Mare, 1872.

XXIX

¹ Interpelarea ministrului de interne a fost făcută în ședința din 27 noiembrie 1871 a camerei deputaților. Ministrul a fost întrebat dacă a luat sau dacă avea de gând să ia măsuri pentru a preveni foametea care amenința pe locuitorii unor părți ale Banatului, unde recolta a fost slabă (vezi textul complet al interpelării la T. V. Păcățian, *Cartea de aur, sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. V, p. 604).

² Ministrului de culte și instrucțiune publică Vincențiu Babeș îi adresa o interpelare în 10 decembrie 1871, cerându-i să declare dacă ministerul avea sau nu intenția de a trece în bugetul pe anul următor sume destinate construirii de licee de stat, cu predare în limba maternă pentru cetățenii nemaghiari, precum și pregătirii unor profesori pentru aceste școli; ministrul a mai fost solicitat a da informații asupra felului în care guvernul înțelegea să rezolve problema instrucțiunii în limba română, limba majorității populației din Transilvania, la Universitatea din Cluj, ce urma a fi înființată (vezi textul complet al interpelării la T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. V, p. 610—611).

³ Comună mare în Banat, comitatul Torontal, azi județul Timiș, centrul unuia din cercurile electorale unde a fost ales Vincențiu Babeș. Celălalt își avea centrul la Sasca, comitatul Caraș-Severin, azi județul Caraș-Severin.

LUDOVIC CIATO

XXX

[Blaj, 1 februarie 1891]

Prea Stimată și Prea Prețuite Domnule!

Mai întâi de toate vă rog a mă escuza că, din cauza unei absențe de mai multe zile, numai acum pot a vă răspunde la prețuita D-voastră scrisoare dto. 24/1 a.c., ce ați binevoit a-mi adresa.

Sum întru toate de acord cu D-voastră că ar fi timpul suprem

ca prelații noștri besericești de ambe confesiunile, făcînd cauză comună în mod solidar, să pășească întru apărarea cauzelor noastre naționale. /

Ce se ține de metropolitul¹, așa sum informat din isvor autentic că dînsul *la tot cazul* în casa magnaților va vorbi în contra proiectului de lege despre azilele de copii².

Mergînd metropolitul și ceilalți prelați de ambe confesiunile la Pesta, D-voastră ați fi în prima linie mai competent a esopera o bună înțelegere între dînșii și a-i determina ca solidari să se întrepună și la coroană și la alți factori / dătători de directivă pentru ameliorarea soartei poporului nostru.

Mă bucur de împărtășirea ce ați binevoit a-mi face în finalul prețuitei D-voastre scrisori, și tare m-ați deobliga dacă mergînd la București ați binevoi a mă aviza și pre mine, ca însoțindu-vă și eu, prin D-voastră să pot cunoaște bărbații noștri mai de frunte de acolo.

După cari, primiți vă rog asigurarea despre cel mai profund respect ce vi-l păstrez.

Al D-voastre pururea devotat,

Blaaj, 1/2 891.

Ludovic Ciato /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Prim. în 3 febr. n. 891.

XXX

¹ Se referă la mitropolitul greco-catolic Ioan Vancea.

² Proiect de lege cu tendință de maghiarizare, pus în dezbateră Camerei magnaților în 9 martie 1891. Mitropolitul Vancea a vorbit într-adevăr împotriva proiectului; la fel au făcut mitropolitul Miron Romanul, episcopul greco-catolic Victor Mihali și episcopul ortodox Ioan Mețianu (T. V. Păcățian, *Cartea de aur* . . . , vol. VII, p. 432—452).

IULIU COROIANU

XXXI

[Cluj, 9 martie 1886.]

Venerate Domnule!

Vă rog scuzele pentru că la prima epistolă nu v-am răspuns. Cauza a fost că așteptam listele esmise pentru subscrieri, cari au fost emanate pe terminul de 1 ma martie. Acuma însă vă aclud cu toată plăcerea lista nrl. 95, și vă rog ca cele 110 acțiuni¹ să

binevoîți a le subscrie (cu mina proprie fieștecare acționar) pînă în 15 l.c. Cît pe atunci cu primele rate dimpreună să le putem primi. Ziua, adecă datul subscrierii, vă rog a *nu-l* induce în listă.

Ne pare bine că între acționari[i] noștri vom fi norocoși a număra / distinșii membrii a[i] familiei ilustre Mocioni, precum și pe persoana prea venerată a Magnificenței Voastre; ne bucurăm cu atît mai mult cu cît deja avem între acționari și [pe] cei mai de frunte arhieriei români, și așa atît s. beserică, cît și elita civilă română este reprezentată în optimă formă.

Aci vă aclud și formula de statute, cari vă rog să ni le retransmiteți pînă în 15 l.c., și încă cu părerea-vă prețuită la unele și altele dispozițiuni, cari apoi conform și vederilor noastre se vor putea modifica la adunarea generală.

Ne pare bine că cu adresa noastră, trimisă dlui de Mocsonyi, aflați că am fi / făcut un lucru bun și vrednic; ne simțim însă cam reci față de „Album“ pentru că nu știm ce tenore va avea textul care se va induce în el?! Apoi precum binevoîți a ne cunoaște, noi clujenii sîntem foarte precauți în espresiunile noastre politice.

Vă rog ca să ni se trimită imediat *textul* care va fi indus în acel „Album“², ca văzîndu-l acela, și noi să putem fi liniștiți în ce[fe]a ce facem cînd subscriem.

Vă rog cu tot respectul, ca mai tirziu pînă în 15 l.c. să binevoîți a ne trimite lista cu subscrierile, pentru / că pînă în 10 aprilie st.n. voim să conchemăm adunarea generală, fiind toate acțiunile subscrise cu cele 110 cari ni le veți trimite.

Primește te rog espresiunea deosebitei mele stime și adîncă venerațiune.

Cluj, 1886 martie 9.

Iuliu Coroianu, adv. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Răsp. espedînd 660 fl. cu coala de subscriere sub 2/14 martie 1886.

XXXII*

[Cluj, 12 ianuarie 1889.]

Magnifice Domnule!

Incep cu a-ți ura an nou fericit! Dea Dzeu să fie acest an fericitor și pentru cauza noastră; dacă ne-ar aduce *încredere și reciprocă iubire frățească, nouă între noi*³, ar fi mai îmbelșugat decît că ar posede strămutarea sistemii distrugătoare de azi, pentru că

fără acele două criterii așa sum convins că nu am fi stăpîni noi românii, nici în cele mai largi drepturi naționale, situațiunei.

Un om fără trecut politic, precum sum și eu, cunosc fazele vieții politice naționale din cetit, și-mi fac conceptele conform preceperi[i] individuale, și / prin aceste[a] am ajuns la convingerea de mai jos.

Toată intențiunea și dorința-mi este, precum cred că la toți cei ce voiesc serios a lucra, nu poate fi alta, de a realiza aceste[a], cari durere, mi se prezentează ca un vis încă azi.

Vei crede, Magnifice D-le, după ce știi care-mi este dorul animei, că cu deplină bucurie am primit epistola ce ai avut afabilitatea a mi-o adresa, în 7 ian. a.c. st.n., însă la care, în absența mea de acasă, numai azi pot să-ți răspund.

Rămînă între noi, te rog, dară la tot cazul doream a comunica conceptul memorialului⁴ cu Dl. Mocsonyi Alesandru, pentru că doresc să fie o espresiune corespunzătoare acela tuturor românilor din Ungaria, și D-sa putea să aibă unele dorințe cari să le reclame interesele românilor de peste Meseș și acelor (sic!) / din Banat.

Aceasta doream să o fac între noi trei inși, și adecă M. D. A. Mocsonyi, Magnificența Voastră și eu; și aceasta debe să se facă îndată ce voi fi gata definitiv; ar fi bine să fie cu noi și dr. Lucaciu.

În prezent se finisează(?) operatul⁵ și în vro 10—15 zile va fi gata; apoi te voi molesta cu o epistolă pentru defigerea unui termen unde să convenim ca să-l cetim, și să-l studiați, și să fiți buni a vă da părerea.

Tot cu acea ocaziune ne vom înțelege și asupra unei conformări⁶ (sic!) a comitetului electoral, după cum om afla de bine.

Acuma este ocaziune ca să se facă lucruri bune, numai să voim și eu cred că vom și face. Dee D-zeu!

Primește, Magnifice Domnule, / espresiunea distinsei mele stime, precum și smerite salutări de la amicul meu dr. Silași⁷.

Cluj, 1889 12/I st.n.

Iuliu Coroianu. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. în 1/13 ian. 1889; răspuns în 3/15 [...].

XXXIII

[Cluj, 29 ianuarie 1889.]

Magnifice Domnule!

La corespondența D-niei tale [i]ți fac cunoscut că eu în 9 febr[uarie] voi fi în Budapesta, pînă atunci nu pot nici la un caz, deși aflu afacerea foarte urgentă.

Amicul Lucaciu încă cred că va fi acolo pe atunci, azi l-am avizat. Vă rog să fiți acolo ca să putem vede[a] de afacere.

Primește espresiunea distinsei mele stime cu care sum al Magnificenței Tale devotat stimător,

Cluj, 1889 29/I.

Iuliu Coroianu. /

XXXIV*

[Cluj, 19 martie 1889.]

Magnifice Domnule!

Fii iertător te rog pentru lunga mea întârziere cu aceste orduri. Cauza este că de 6 zile numai aseară sosii acasă de la Recea Cristur⁸, unde fusei ocupat într-o cauză de comasare.

Epistola Domniei Tale cetind-o azi, pot să-ți notific că amicul Silași, încît l-am sondat, abia pe departe, *parcă n-ar fi străin de a primi onoarea să fie membru ordinar la Academia Română.*

În celelalte despre cari ai afabilitatea a-m[i] aminti / suntem aproape de o părere, decît am diferi numai la acel caz dacă st. Domnia Voastră ați crede priincios pentru cauza noastră ca să facem și pe aici pe acolo într-o formă care ar arăta dezinteresarea.

Eu încă aflu că p.e. memorialul⁹, precum zice și dl. Mocioni A., e bine să fie gata și să se aștepte cu el momentul binevenit; noi însă, sum de părere, ca să ne creem cele de lipsă, să le avem la îndemină în momentul binevenit.

Adecă mai debuie să facem parale, de cari nu avem nimica. /

Doresc să nu facem nimica nici într-această privință. Debuie mai incolo să ne fie completat comitetul și iată, dl. Mocioni nu intră! Asemenea nu venerat D-nia Ta. În această privință *te rog să mă clarifici*, că în săptămîinele acestea poate vom fi conchemați membrii comitetului la ședințe. și aș dori să fiu în ordine cu această afacere, care o țin de foarte importantă.

[I]ți doresc din inimă cale fericită cătră țară și reîntoarcere în deplină sănătate.

Al Magnificenței Tale sincer stimător,

Cluj, 1889 martie 19.

Iuliu Coroianu. /

[Cluj, 13/25 ianuarie 1890.]

Venerate Domnule Babeș!

Cauza pentru care nu ți-am scris la epistola din noiembrie o poți cugeta, voiam adevărat a cerca cițiva prenumeranți foaiei franceze¹⁰, din care cu multă plăcere aflu că se ocupă cu cauzele noastre românești prin ce tot mai larg se face terenul necultivat de noi pînă aci conform importanței lucrului, și devine cauza noastră din ce în ce mai cunoscută și discutată.

Durere însă, că nici barem unul nu am găsit care să fi voit a jertfi acei 20 franci pentru acest scop salutar.

Acluși vă trimit 10 fl. v.a. ca prenumerațiune pentru mine, ce ați avut bunătatea a-mi anticipa și pentru care vă mulțumesc călduros.

Referitor la cele scrise în carta / ultimă, vă aduc la cunoștință că scrisoarea trimisă pentru amicul Silași i s-a înmînat. Iară în meritul celei mai importante chestiuni, vă afidez¹¹ că românii din mai multe părți ne silesc, așa zicînd, ca să înaintăm Memorialul, al cărui text deja adunarea comitetului l-a primit definitiv. Încît însă de la acea adunare și pînă acuma s-a[u] întimplat multe ce ne interesează pe noi românii și iară altele s-a[u] strămutat chiar, se înțelege de sine că va mai fi de adaus, șters și cores ici colea, și încă în primul rînd prin mine căruia i s-a dat și această sarcină din partea comitetului.

Așa eu, în zilele proxime, gat ale mele corecturi.

[Î]mi pare foarte bine că D-l. Mocioni A. se interesează mult de această / cauză și că deopotrivă cu dnia voastră crede a se apropia timpul unei acțiuni serioase și ponderoase; de asemenea convingere suntem și noi, cu excepțiunea că noi credem de sosit timpul ca Dl. Mocioni A. cu Dnia Ta și Brediceanul să veniți în comitet și să înaintăm Memoriul la Monarh. Și ca să fii convins că așa ne este convingerea, iată cele petrecute.

Mai mulți membri din comitetul central ne-au adresat la președintele actual Dl. dr. Rațiu pentru ca să ne convoce la o adunare în care să fie comitetul întregit, și după ce dl. Georgie Pop din Băsești ne-a asidat¹² că Dl. A. Mocioni, Dnia voastră și Brediceanul sunteți gata de a intra în comitet, noi am cerut de la președintele ca să vă convoce și pe Dnia voastră cești trei încît fără amînare să putem lua hotărîri definitive, referitor la cele ce avem de făcut. Dl. Rațiu însă în / scrisoarea sa dto 15 l.c. zice că secretarul să facă

un proces verbal în care noi vă alegem și apoi dacă vor trimite decretele vă va convoca ori la Cluj ori la Bpesta.

Eu îmi iau voie a vă ruga ca cu poșta proximă să binevoiți a-mi scrie dacă Dl. A. Mocioni, Dnia ta și Brediceanu, fiind aleși veți primi ori ba alegerea, ca să nu ne facem lucru în zadar.

La tot cazul sosit este timpul când toți factorii independenți români datori sunt a veni în lupta noastră dreaptă și cu cea mai mare căldură va saluta toată suflarea adevărată de român pe ilustrul nostru bărbat A. M. dacă ne va veni cu vaza și autoritatea, și mai ales cu talentele sale escelente, întru ajutor. Știindu-l între noi vom lucra mai veseli și mai cu abnegațiune ca să-i dovedim noi, și prin noi el inamicilor noștri că pușca pusă la colțul chillei nu este goală . . . / [Continuarea nu s-a păstrat.]

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Prim. în 16/28 ian. 890, adecă a patra zi și fără 10 fl. Răsp. la moment la toate.

XXXVI

[Cluj, 8 februarie 1890.]

Magnifice Domnule!

Am onoare a-ți face cunoscut că eu luni dimineața cu trenul accelerat plec spre Budapesta și așa luni la 2 ore p.m. voi sosi acolo, adecă în 10 l.c.

Aș foarte dori ca să convenim, deci te rog să stai să ne întâlnim. Este o lipsă arzătoare ca să facem ceva să se deslușească mințile, și calmeze animele oamenilor.

Vă spun sincer că pe mine m-a[u] surprins cele cetite în prețuita-vă epistolă, și tot atunci am primit și din București un articolu sub plic scris în *Voința națională* care referește la întrebarea subversantă¹⁹.

Negreșit debe să convin cu Magnificența Voastră să vorbim simțind și să vedem ce va fi de făcut. / pentru că încordați noi între noi nu vom putea face lucru de treabă și de cinste neamului nostru.

De nou vă rog să stați acasă pe marți să convenim la Il. dr. A. Mocioni.

Vă rog să primiți espresiunea distinsei mele stime.

Cluj, 8/II 890.

Iuliu Coroianu.

Vă rog să-i aduceți și Il. dr. Mocioni A. la cunoștință că eu marți voi fi acolo și-l voi cerceta dimineața la 10 ore.

I. Coroianu. /

XXXI

¹ Subscrierile de acțiuni se făceau pentru banca „Arieșana”, înființată la Turda, în 1887.

² Album omagial care se pregătea pentru George Barițiu.

XXXII

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 115—117.

³ Aplanarea disensiunilor dintre principalii conducători naționali români îi apare lui Coroianu ca un imperativ de primă importanță în acești ani de pregătire a *Memorandului*.

⁴ Proiectul *Memorandului*.

⁵ Textul conceptului de *Memorand*.

⁶ Alcătuirii comune.

⁷ Grigore Silași, doctor în teologie, din 1872 profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Cluj. Pentru activitatea lui în sprijinul mișcării românești de emancipare națională a fost pensionat forțat în 1885. A fost membru onorific al Academiei Române.

XXXIV

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 117—118.

⁸ Sat în Transilvania, comitatul Cluj, azi Crișeni, județul Sălaj.

⁹ *Memorandul*.

XXXV

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 124—125.

¹⁰ *L'Europe*.

¹¹ Încredințez.

¹² Asigurat.

XXXVI

¹³ Referire la animozitățile apărute între membrii Comitetului Central al P.N.R., după ședința din 6/18 februarie 1890, cînd, în ciuda împotrivrării lui Vincențiu Babeș (ale cărui puncte de vedere au fost prezentate de Coriolan Brediceanu), Comitetul s-a pronunțat pentru înaintarea cît mai grabnică a *Memorandului*. Toate acestea s-au răsfrînt și în presa din România.

[Sibiu, 8 octombrie 1880.]

Magnifice Domnule!

Avind subscrișii în decursul acestui an ocaziuni mai multe de a conversa în diverse ținuturi cu bărbați de frunte ai națiunii noastre, asupra împrejurărilor în cari se află ea în epoca de față, ne cîștigărăm convicțiunea că toți simt o necesitate imperioasă de a conveni¹ cît mai curînd la un loc anumit, cu scop de a ne consulta și a lua unele deciziuni salutare pentru viitorul națiunii noastre cîtă se află în Ungaria și Transilvania.

O convenire comună din ambele țări a bărbaților noștri de inteligență superioară nu ar fi mai mult decît o înnoire a conferințelor din anii 1849, 1850, 1860 și 1861, și poate că astădată cu rezultate mai mult salutare decît au fost cele de mai [i]nainte.

Se apropie un nou period electoral pentru dieta Ungariei. De nu ar mai fi alte rațiuni grave și interese vitale, cari ne impun necesitatea unei conferințe, aceasta singură ar fi prea de ajuns, ca cineva să ia asupră-și misiunea de a o convoca.

Această misiune ni s-a impus nouă înainte cu 2 luni, de către bărbați eminenți ai națiunii noastre, însă cu acea restricțiune, ca conferința la care ne permitem a vă invita prin aceasta pe Magnificența Voastră pe zilele din 17/5 și 18/6 octobre a.c. să aibă caracter privat², în care după elaborarea unei programe clare, să se ia măsuri, dacă așa se va afla cu cale, pentru convocarea / la un termen anumit, a unei conferințe generale publice, din ambele țări, cum și de formarea cluburilor electorale în toate colegiile în cari se află alegători de naționalitate românească, acestea nesmintit pentru ambele cazuri: de intrare în acțiune, sau de perseverare în rezistența pasivă.

Numărul domnilor pe cari ne luăm voie a-i ruga să nu-și pregete a osteni la Sibiu, pe zilele sus arătate, va fi cel mult de 30 inși din ambele țări.

Din cauză că pe aceleași zile este convocată și adunarea generală a Societății fondului de teatru³, orele conferinței noastre electorale și naționale se vor fixa după împrejurări.

Pe lângă espresiunea dorinței noastre fierbinți ca să binevoiiți a ne veni în ajutor și cu propuneri pozitive suntem și rămînem cu perfectă stimă și respect,

Sibiu, la 8 octobre st.n. 1880.

G. Barițiu P. Cosma.

[Sus pe a doua pagină însemnarea lui Babeș:] N.B. La confer. particulară din 17—18 oct. 1880, la Cosma în Sibiu. /

Frate Vichentie!

Am primit epistola ta din 2 crt. și-ți mărturisesc sincer că m-a foarte surprins cuprinsul aceleia, mai cu seamă după introducerea ce o faci, chiar cu privire la grava situațiune de astăzi, și în fine, nu vini nici cu o propunere concretă, ci numai să mă adresez către „fratele nostru Ales. Mocioni și să-l conjur să-mi deie conclucrarea, căci așa cere interesul comun, cauza cea mare a națiunei“.

Îmi mai puni apoi și cuțitul la gît cu cuvintele „Poate că tu atît de puțin vei concede, sau vei simți lipsa unei reforme în instituțiunea și aparatul în a cărui frunte stai⁴. cît de puțin Coloman Tisza⁵ recunoaște lipsa și posibilitatea de îndreptare și resp. modificare a sistemii de guvernare a statului unguresc“ prin cari a priori mă puni alătura cu Tisza, cel ce ne persecută pe toate terenele, dacă eu, carele cunosc afacerile institutului mai bine, din întimplare n-aș ghici care este intențiunea ta și n-aș afla timpul de oportun pentru ca să provoc ca din senin reforme, cari pentru că nu le-aș putea justifica [i]naintea factorilor decizători în cestioni de bani, poate ar produce chiar efectul contrar de la aceea ce aștepti tu.

Îm[i] zici că „Albina» se bucură de prea puțină sprijinire, din contră are a se teme de prea multă dușmănie chiar din partea celor mai puternici vrăjmași și pizmași“.

Aș dori ca să te esplici mai lămurit la acest punct, căci încît privește „sprijinirea“ eu sum de altă părere, iar încît privește „dușmă / nia ce se prepară“, de asta n-am aflat să progreseze, din contra, încît știu eu s-a mai moderat, deci ți-aș fi dator mare mulțămită dacă mi-ai descoperi ce știi? Eu, firește, nu înțeleg dușmănia *Tribunei*, pentru că aceea numai atîta poate strica cît oricare „*revolverblatt*“⁶ pe care oamenii cu minte nu pun nici un pond.

„Sprijinirea“ eu o judec din încrederea ce o are publicul către institut, iar încrederea se manifestă mai evident în depuneri. Să-ți fac un tablou scurt despre acestea:

Cînd am ajuns eu în fruntea institutului erau depunerile 1.666.000. La 1 aprilie a.c. au fost 2.552.000 fl. iar astăzi au trecut peste 2.600.000 fl., deși în primăvara asta a fost foarte mare lipsă de bani și toți speculanții și-au scos capitalele (sic!) ca să facă treburi mai bune cu ele în alt mod, ba și capitaliștii mai mici au aflat mai profitabil a-i inloca⁷ în efecte de stat, cari le-au căpătat cu un preț foarte redus.

Mai adaugă că scrisori funciare⁸ avem vindute peste un milion. Va să zică administrația „Albinei“ cu un capital social de fl. 300.000, din carele fl. 200.000 sunt legați cu garanță specială pentru scrisorile funciare, au atras 3 milioane și jumătate, ba aproape 4 milioane capital străin, cu carele manipulează în interesul acționarilor și mai cu seamă pentru prosperarea țaranului român. Și să nu cugeți că acest capital este românesc, căci cea mai mare parte este străin, și p.e. Blajul nici cu 1 cruceriu nu figurează la depunerile noastre, ba din contra noi avem la „Patria“⁹ din Blaj fl. 30.000 ca reescompt.¹⁰ /

Se mai manifestă sprijinirea și în creditul de carele se bucură un institut de bani la băncile cele mari din capitale.

Eu am aflat pe „Albina“ cu un credit de reescompt:

| | | |
|--|-----------|---------|
| 1. La banca națională de | fl. | 60.000 |
| 2. La Commercialbank din Bpesta de | „ | 50.000 |
| 3. La Escomptbank „ „ | „ | 40.000 |
| | total fl. | 150.000 |

Astăzi avem credit:

| | | |
|---|-------|---------|
| 1. La banca națională de | fl. | 150.000 |
| 2. „ Commercialbank din Budapesta | „ | 150.000 |
| 3. „ Első hazai takarékpénztár „ | „ | 100.000 |
| 4. „ Escomptbank „ | „ | 60.000 |
| 5. „ Egyesült fővárosi takar „ | „ | 60.000 |
| 6. „ Magyar ált. takarékp. „ | „ | 60.000 |
| 7. „ Wiener Bankverein „ | „ | 100.000 |
| | total | 680.000 |

Credit de carele nu ne folosim numai pe cât avem trebuință dar ne servește drept rezervă pe lângă hîrtille de valoare de aproape 1/2 milion, ca să nu venim în perplexitate față cu depunerile cele multe.

Atunci abia la Făgăraș¹¹ aveam un reescompt de fl. 30.000.

Astăzi la multe institute românești din provincie avem peste fl. 240.000 elocați în reescompt.

Băncile din Viena nu lucră numai cu cele din capitală; cu noi precum vezi, una din cele mai mari lucrează. /

Dacă tu nu ești mulțumit nici cu acesta „sprijin“ nu știu ce-ți inchipuiești, eu te pot încredința că în tot Ardealul, în afară, „Albina“ se bucură de cea mai bună reputațiune.

Dușmănia a fost mai intensivă atunci cînd maghiarii aveau lipsă de a-i intimida pe ai lor, mai cu seamă pe cei din Ungaria, ca să

scoată la cale cu orice preț „Kulturegyletul“¹² (sic!). Agitația contra „Albinei“ o pusese la cale un oarecare Ugron^{12a} și cons., în urmă însuși „Kulturegyletul“ a dat o circulară către toate redacțiunile ziarelor maghiare, prin care le roagă să agiteze contra „Albinei“, ca a unui institut întemeiat pentru deposedarea proprietarilor maghiari din Ardeal. Tot atunci „Prima bancă transilvană“ din Brașov, al cărei președinte este dl. c[on]te Andr. Bethlen¹³, s-a folosit de ocaziune și ne-a denunțat în scris și cu cuvîntul pe la băncile cu care eram în legături, că noi nu suntem institut solid, împrumutăm la orice „bukott oláh ügyvéd, pap vagy tanító“¹⁴, dacă agitează contra maghiarilor, pe cînd proprietarilor celor mai bine aranjați dacă sunt maghiari nu le împrumutăm, tot astfel ne-a denunțat și la guvern, și guvernul a și pus la cale pe sub mină un fel de investigațiune în direcțiunea aceasta, toate acestea însă le-am paralizat cu succes, și nu numai că nu ne-a scăzut creditul la bănci, dar chiar și guvernul ne-a dat concesiune de a lega magazinele noastre din Brașov cu șine cu gara, prin ce am făcut concurență „Primei bănci transilvane“, ceea de ce dorea dînsa să scape prin denunța / rea la guvern. Astăzi însuși dl. conte Bethlen ține acțiunile noastre de cele mai bune papire¹⁵ și a dispus ca și în Brașov să se depună banii pupilari¹⁶ la filiala noastră, ceea ce pînă în anul acesta nu se făcea.

„Pizmași“ da, a avut „Albina“, de atunci de cînd a început a se consolida, pe toți aceia carii își băteau joc de ea la început și nu credeau în reușita ei, și azi cînd o vād impunîndu-se. ar dori să dispună de ea, și a avut pe toți uniții¹⁷, îi are și astăzi și-i va avea pînă va fi lumea, dar pe aceștia nu-i va cura nimene.

În administrațiunea internă da! conced și eu că au fost multe scăderi, și cînd la 1877 am intrat eu ca avocat în serviciul institutului, am aflat institutul discreditat total, mai cu seamă din cauza advocaților, și cred că vei concede și tu că mie mi-a succes încă ca avocat a vindeca răul. Nu mai puțin ca 5 esecutori¹⁸ am persecutat, pînă cînd s-au destituit, în Bănat unul a pribegit, altul s-a împușcat în urma arătărilor mele, cu încetul mărăcinile s-au curățit și acțiunile cari atunci erau cu 60—70 fl., astăzi se vînd cu 150 fl. și mai sus.

Prin direcțiune s-au făcut Regulamentele necesare pentru controlă și disciplină.

Astfel membrii direcțiunei n-au credit personal, n-au nici dreptul de a recomanda și interveni pentru esoperare¹⁹ de împrumuturi, încă la 29 iunie 1882 s-a făcut Regulamentul / de serviciu pentru oficialii institutului. La 26 febr. 1886 am făcut Normativ pentru avocatul institutului, care este funcționar al institutului și nu mai mult independent, la 16 nov. 1887 alt Normativ pentru organizarea

biroului institutului prin care se împart toți funcționarii în 3 secțiuni, avînd fiecare secțiune șeful său, carele este răspunzător pentru greșelile tuturor funcționarilor din secțiune, iar directorul este răspunzător pentru toți; la 10 ianuarie a.c. s-a făcut alt Normativ pentru sistemizarea posturilor de funcționari și a salariilor, și astfel astăzi fiecare funcționar știe ce datorie are și la ce se poate aștepta funcționînd onest încît astăzi funcționarii noștri lucră cu toată inima pentru că știu că dacă se poartă cumsecade viitorul le este asigurat.

Disciplina se aplică cu toată rigoarea. Eu deja am destituit pe un funcționar carele nu s-a purtat corect, și am făcut de și-a dat demisiunea altul carele nu mai era harnic de oficiu.

Poți vedea deci, că la institutul nostru decurg afacerile corect și conducerea din partea consiliului de direcțiune este contiincioasă. Toate acestea lucruri însă se fac în liniște și nu se bucină prin ziare, căci dregerea multă prin ziare numai strica poate institutelor de bani, dar folosi nicicînd.

Chiar pentru că am văzut că intențiunea tuturor / inamicilor institutului este ca să ne prezinte ca pe un institut care se pune în serviciul politicei militante, m-am retras de la politică în cunoștința răspunderii ce o am pentru acest institut, pentru carele mi-am abandonat trecutul, libertatea ce o aveam mai [i]nainte, și chiar interesele materiale ale familiei mele, căci poți fi convins că eu ca avocat cu mult mai ușor și mai mult cîștigam decît face salariul meu de director, destul de frumos de altmintrea.

Ei bine, eu într-adevăr nu știu cu ce aș putea motiva astăzi, din incidentul răposărei lui Bologa, intervențiunea sau mai corect întetirea de a mișca pe fratele Mocioni ca să-mi vină într-ajutor pentru modificarea statutelor și încă nu știu ce.

Eu nu sum om necapacitabil, fii bun și-mi arată răul și pericolul ce există, și eu voi fi cel dintii carele voi face totul ca să se evite pericolul. Îmi rezerv însă, dacă se cere și conlucrarea mea, ca să esaminez însumi motivele și mijloacele, și dacă e vorbă ca să se bage și politică în sinul direcțiunii și să se facă din partea direcțiunii multă gură prin publicitate despre afacerile institutului, din capul locului o spun că în astă direcțiune nu-mi voi da concursul, să o facă alții dar eu nu.

Dacă e vorbă ca fratele Alesandru să reintre în direcțiune și să-și reocupe postul de președinte, pe carele l-a avut pînă la 30 iulie 1874, eu voi fi cel mai fericit dacă l-aș / putea îndupleca la aceasta, și poți fii sigur că membrii direcțiunii și adunarea generală unanim l-ar alege, dar ca să nu ne blamăm ar trebui totuși să știm ce rezultat ar putea avea intervențiunea mea, eventual a direcțiunii, la fratele Alesandru.

Te rog deci, vorbește chiar ca să te înțelegem, și fii sigur că orice lucru salutar²⁰ se poate face.

Eu deocamdată nu pot face alta, decît voi stărui pe lingă membrii direcțiunii să nu grăbească cu îndeplinirea (sic!) postului devenit vacant prin moartea mult regretatului Iacob Bologna.

Salutare de la al tău amic,

Cosma.

[Jos în dreapta, pe ultima pagină, însemnarea lui Babeș:] Part. Cosma, dto 8 iunie 888; răspuns în privința asigurării prin reforme a „Albinei“. Primit în 16, răspuns sub 17/5 iunie 888, trimițînd și 31 cuponuri. /

XXXIX

Sibiu, 20 iunie 1888.

Frate Vichentie!

Epistola ta din 5/17 crt. am primit-o numai astăzi și prin urmare numai astăzi îți pot răspunde, nu știu dacă vineri [i]nainte de plecare te va afla încă acasă sau ba.

Se înțelege de sine că eu nu pot avea nimic în contra ca să comunic epistola mea și cu Sandru, căci aceea nu conține nici un lucru carele poate forma secret față de dînsul, și eu nici nu voi să am secrete față de un Alesandru Mocsonyi.

Prețul cuponilor tăi, fl. 310, l-am espedat astăzi la adresa lui Grozescu²¹.

Mi se pare că știu cine a fost omul carele în București s-a exprimat așa precum îmi scrii despre „Albina“. Acela a fost Slavici sau un amic de al său, căci numai ei nu încap de Cosma și de Metropolitul²².

„Politica curții metropolitane“ nu știu ce va să zică prin Bănat, aici însemnează „îndepărtarea gescheftarilor din consistoriu“ și introducerea disciplinei și ordinii în biserică, și la asta bucuros mă angajez, ori cine va fi Metropolitul și ori le va place nihilistilor gr. or. ori ba.

Asta n-are nemic de a face cu „Albina“, ci de astă dată e un lucru sprijinit de toți oamenii de bine, și cred că în scurt timp i se vor vedea rezultatele binefăcătoare.

Altă politică, și cu deosebire „politică“, la curtea metropolitană nu se face. /

Nu mă mir că Slavici a avut impertinența de a se adresa și cătră fratele Alesandru, și încă doară își va fi și justificat gravele vătămări ce le-a făcut în trecut familiei Mocsonyi, și chiar lui Alesandru, nu mai de mult decît la ultima conferință națională; m-aș mira însă cînd o gură atît de păcătoasă ar afla ascultare și la acel loc.

Dușmănia uniților provine din invidie, că acest institut, devenit astăzi un factor considerabil la români, nu este curat unit, gata de a le face propagandă prozelitică, și fiindcă cred că niciodată nu va deveni aceea ce doresc ei, pentru aceea am zis că pe aceștia nime nu-i va cura pînă va fi lumea, și să nu-ți inchipuiești că civilii²³, fie ei chiar și soldați, sunt mai puțini fanatici în astă privință decît popii. Ei țin la disciplină și toți sprijinesc Blajul, dar în fine tot nu pot face nimica, noi nu le dăm ansă să fie nemulțumiți.

Salutare de la al tău amic,

Cosma. /

[Sus în stînga pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Răspuns sub 12/24 iunie 888.

XXXVII

¹ A se întîlni.

² Conferință cu caracter confidențial, care a precedat și a pregătit conferința de unificare (1881) a celor două ramuri ale Partidului Național, constituite separat, în 1869, ca două partide distincte: cel din Banat și Ungaria și cel din Transilvania. A avut loc la Sibiu, în casa unuia dintre semnatarii scrisorii, Partenie Cosma, fost deputat, directorul executiv al băncii „Albina“, personaj cu o bogată activitate, în special culturală și economică. Format în cancelaria avocațială a lui Emanoil Gojdu, a fost moderat în politică. A luat parte, între altele, la numeroase acțiuni ale „Astrei“, în cadrul căreia a avut de multe ori inițiative utile.

³ „Societatea pentru fond de teatru român“ a luat ființă în 4—5 octombrie 1870, la Deva (vezi N. Cordoș, *Societatea pentru fond de teatru român și introducerea cinematografului ca mijloc de culturalizare*, în *Centenarul Societății pentru crearea unui fond de teatru român (1870—1970)*, p. 53; în legătură cu societatea respectivă vezi și alte studii din același volum). Primul ei președinte a fost Iosif Hodoș, personalitate de prim rang în viața românilor din Austro-Ungaria. În conducere și printre membrii ei societatea număra și alți frunțași politici și oameni de cultură români: Vincențiu Babeș, vicepreședinte, Iosif Vulcan, secretar (această era situația în 1882; cf. M. Dan și V. Faur, *Corespondența lui Iosif Vulcan cu Vincențiu Babeș*, în *Centenarul Societății...*, p. 84, nota 3). „Societatea pentru fond de teatru“, după cum numele ei o spune, a fost creată pentru a pregăti, material și spiritual, fun-

darea unui teatru românesc în Austro-Ungaria. Acțiunea nu a reușit din cauza sumei insuficiente de bani care a putut fi adunată prin colectă sau alte modalități, căci autoritățile, respectiv Ministerul de culte și instrucțiune publică, au refuzat a contribui cu ceva.

XXXVIII

¹ Banca „Albina“.

⁵ Tisza Kálmán (10 decembrie 1830—23 martie 1902), om de stat maghiar, ministru-președinte între 1875—1890. În timpul guvernelor Tisza, politica de stat față de naționalitățile din Ungaria s-a înăsprit treptat, devenind foarte dură în ultima parte a perioadei. Tisza Kálmán este inițiatorul acțiunilor de transpunere în faptă a noțiunii de „stat național maghiar“.

⁶ Gazetă bătăioasă, care atacă în toate părțile, zgomotos și fără a-și alege armele. Nuanța peiorativă nu lipsește, aprecierea vine însă din partea unui om cu opinii moderate, apropiat al curții mitropolitane, aflat în discordie politică cu grupul tribunist.

⁷ A investi.

⁸ Titluri eliberate de instituțiile de credit a căror contravaloare era garantată de debitori prin bunurile lor mobiliare.

⁹ Bancă românească, înființată la Blaj în 1886.

¹⁰ Beneficiu procentual, care poate fi realizat din valoarea nominală a unei polițe pe termen scurt, în cazul când, purtând minimum trei semnături, este achitată înainte de scadență la emitent.

¹¹ La sfârșitul secolului trecut, în Făgăraș exista o instituție românească de credit, „Furnica“, înființată în 1883.

¹² În text „Asociația culturală“. Este vorba de „E.M.K.E.“ — „Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület“ (Asociația culturală maghiară a părților ardelenene), întemeiată la 27 decembrie 1884. A fost destinată a servi intereselor maghiare în Transilvania și maghiarizării. Mijloacele de acțiune erau culturale și economice. Acestea din urmă constau în întreprinderi economice, în special industriale și de credit, care trebuiau înființate și sprijinite, pentru ca la rândul lor să constituie pilghii eficiente ale societății în înfăptuirea programului său.

^{12a} Moșier maghiar din părțile Secuimii.

¹³ Conte Bethlen András, (1849—1898) din 1882 comite suprem la Brașov, ministru de agricultură (martie 1890—iunie 1894) în cabinetele Szapáry și Wekerle. A avut o activitate economică susținută. Banca în discuție este „Brassói takarékpénztár“.

¹⁴ Orice „avocat, popă sau învățător român scăpătați“.

¹⁵ Hirtii de valoare.

¹⁶ Tutelari.

¹⁷ Greco-catolicii. Opinie foarte discutabilă.

¹⁸ Funcționari însărcinați a aduce la îndeplinire hotărâri judecătorești civile sau penale, în materie de despăgubiri sau confiscări.

¹⁹ Obținere.

²⁰ De mare utilitate.

²¹ Persoană neidentificată.

²² Vezi supra, nota 6. Ioan Slavici a fost unul din principalii membri ai grupării tribuniste. Mitropolitul era Miron Romanul, cu a cărui nepoată era căsătorit Partenie Cosma.

²³ Mireni.

CORNELIU DIACONOVICI

XL

Resicza (Süd-Ungarn), am 1 Dezbr. 1887.

Hochgeehrter Herr!

Mit der gestrigen Post habe ich Ihnen 40 Exemplare des Bogens der *Rom. Revue*¹ zugesendet, welche die Angelegenheit des H. Doda enthält. Ausserdem habe ich nur noch an den Herrn General 20 Bogen gesendet und bitte Sie, die erhaltenen Exemplare nach Gutdünken zu Informationen zu verwenden.

Ich habe von Ihnen mir in dieser Sache s. Z. gemachten freundlichen Antrage aus dem Grunde keinen Gebrauch gemacht, weil ich von allem Anfange mit dem H. General in Verbindung stand und die betreffenden Schriftstücke theils direkt zugesendet bekam, theils aber persönlich abholte.

Euer eingehender Ennunziation der *Revue* in dieser Angelenheit wird bis zur Entscheidung des Reichstages aufgespart. /

Nun erlaube ich mir Ihren Rath in einer anderen Sache zu erbitten.

Dr. Eduard Grégr² hat am 21/11 ein Schreiben an mich gerichtet, in welchem er unter Berufung auf die jungczechische Parteiversammlung vom 20. November meine Ansicht darüber erbittet, ob die ungarländischen Romänen geneigt wären mit den Jungczechen u. ev. mit den übrigen bedrückten Völkerschaften in Cis- und Transleithanien eine Defensivallianz gegen die aus dem dualistischen System für dieselben erwachsenen Gefahren einzugehen und in welcher Weise eine derartige Coalition realisirbar wäre.

Ich habe Herrn Grégr eine provisorische Antwort ertheilt u. versprochen, die Sache den massgebenden Männern unseres Volkes vorzulegen, um ihm dann später mit direkten Anträgen zu antworten.

Ich wäre Ihnen daher sehr dankbar, wenn Sie so gütig sein wollten, mir diesbezüglich die Ihnen notwendig erscheinenden Weisungen zu ertheilen.

Ich reise übrigens im Januar nach Wien, ev. auch nach Prag und könnte dann bei Grégr in dieser Sache interveniren. /

Ihrer gütigen Antwort entgegensehend bitte ich Sie die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung entgegenzunehmen.

Ihr ergebenster
dr. C. Diaconovich.³ /

[Pe prima pagină însemnarea lui Babeş:] Dr. Diaconovich, primit și răsp. sub 2/12 87.

XLI*

[Viena, 1890(?)]

Bemerkungen zur Jahresrechnung pro Jahr 1889.

ad: A. Ordentliche Einnahmen.

- ad 1. Vom 1. bis 31. Januar sind an Pränumerationsbeträgen bloss fl. 2308 eingelaufen, obwohl die Zahl der zahlenden Abonnenten in 1889 275 betrug, demnach noch f. 442 hätten einlangen müssen. Dieser Rest entfällt zum kleineren Theile auf Rabatte u. das Übrige auf Pränumerationsrückstände, von welchen nur ein geringer Theil einfließen wird. Als Beleg für diesen Posten dient mein Abonnentenbuch, welches ich auf Wunsch vorlegen kann.
- ad 3. Die Subvention von der rom. Regierung war ursprünglich höher bewilligt; nach der Demission des Cabinets Rosetti⁴ ist es nur mit schwerer Mühe gelungen, 600 frcs. per Quartal zu erwirken. Bei jedem Wechsel im Portfeuille des Äusseren wird diese Zahlung aufgehoben.
- ad 4. Herr Bredicean hat für H. Albu durch 4 Monate das halbe Kostgeld in Waizen gezahlt. Zur Deckung der Procentspesen sind im Jahre 1888 auch andere Unterstützungen (von den Herren v. Mocsonyi⁵, Adv. Ungurian⁶ u. kleinere Beträge von Bischof Maetian u. Mihályi⁷ u. Hrn. Cosma⁸) eingelaufen. doch / reichten dieselben nicht einmal dazu aus, um die im Jahre 1888 aufgelaufenen Kosten des Prozesses (im Juli Kleider für H. Albu, die mehrmaligen Verhöre in D/eutsch/Bogsán⁹, dann die Verhandlung in Arad, im November: Win-

terkleider, Reise u. Aufenthalt in Budapest bei der zweiten Verhandlung) zu decken.

Ausgaben.

- ad 1. die Rechnungen der Buchdruckerei kann ich auf Wunsch vorlegen. Waren gewöhnlich 800 Ex. (bei wichtigen Anlässen 1.000) gedruckt, von welchen circa 300 an Abonnenten, 400 gratis ins Ausland, circa 100 bleiben am Lager für Reclamationen und Nachbestellungen.
- ad 2. Postspesen per Ex. nach Deutsch[and] 5x, ins übr[ige] Ausland 6x. Rechnungen der Expedition kann ich gleichfalls vorlegen.
- ad 4. Postspesen der Redaction. Nach jedem Zeitungsexemplar, das an unsere Adresse einlangt, haben wir ausser der Quartalszustellungsgebühr nach inländischen Z[eit][un]g[e]n 1 x. nach ausländischen aber 2x als Zeitungsstempel für jede Nummer zu entrichten, mal bei dem Umstande, dass wir an 40 Z[eit][un]g[e]n erhalten, zumeist im Tausch u. theilweise im Abonnement sehr viel ausmacht. Dann haben wir ausser unserer ziemlich grossen Correspondenz sehr viel für die Postaufträge mit welchen die Abonnements eincassirt werden, zu entrichten. Diese Posten, wie auch die folgenden 5, 6 u. 7 sind blos *aproximativ aber minimal* in Rechnung gestellt. Sobald ich Zeit finde werde ich die Auszüge aus meinen Büchern anfertigen (es sind unzählige ganz geringe Posten) und kann sie dann vorlegen. Leider weiss ich heute schon, dass nach Richtigstellung / der Summen unter 4. 5. 6 u. 7 die Rechnung eine bedeutend ungünstigere sein wird.
- ad 5. mit f. 10 pr. Monat sind aproximativ berechnet die Auslagen für Zeitungsabonnements. Anschaffung neuer Werke u. Geschäftsbücher. sämmtliche Erfordernisse des Bureau's. sammt Beleuchtung u. Heizung, was unzweifelhaft zu gering berechnet ist.
- ad 6. Personalauslagen circa 300 fl. Hieher gehören: das Honorar des verantw[ortlichen] Redacteurs (muss österr[eichischer] Staatsbürger sein), der während meiner Abwesenheit mich vertretende Person, kleinere Honorare und Gefälligkeiten für unsere Mitarbeiter, Honorare für Übersetzungen und Correcturen, wie auch Christgeschenke für Briefträger und Druckereipersonal.

Hier will ich bemerken, dass es sehr im Interesse der Revue gelegen wäre, wenn ich die Mittel hätte, zumindest *einen*

ständigen Angestellten zu bezahlen, da ich von ausgiebiger Arbeit an der Revue durch die zahllosen Administrationsangelegenheiten u. technischen Arbeiten sehr abgehalten werde.

ad 7. diese Summe (fl. 100) für Reisen ist in Wirklichkeit bedeutend grösser gewesen, da ich zumindest einmal im Jahre Rumänien, Siebenbürgen, u. Banat bereisen muss, um Mitarbeiter u. Abonnenten zu haben u. meine Rückstände einzucassiren.

ad 8—9. glaube ich keine Bemerkung machen zu müssen.

ad 10. Herr Albu ist ein 4. Monat in Waizen geblieben, anstatt 300 fl. Geldstrafe zu bezahlen. Er hat nun hiefür 200 fl.¹⁰ zu bekommen gehabt. Einen Theil dieses Betrages habe ich ihm jedoch nicht zahlen können. /

ad 11. diese ausserordentliche Ausgabe umfasst: meine Reisen nach Wien, die Fracht meiner Möbel und neue Anschaffungen in Wien, wie auch die mit der Einrichtung der Redaction verbundenen sonstigen Spesen.

Die vorliegende Rechnung dürfte es erklärlich erscheinen lassen, dass ich im September 1889 nahe daran war das Erscheinen der *Revue* zu sistiren. Meine Freunde haben mir jedoch zu Darlehen verholfen, mit welchen ich mich einstweilen flott machte. Nun tritt die schwierige Aufgabe an mich heran, aus den geringen Einkommen der *Revue* die Defizite der früheren Jahre zu decken.

Dr. C. Diaconovich. /

XLII*

Hermannstadt. (Siebenbürgen). 21 December 1891.

Sehr geehrter Herr,

Ihr freundliches Schreiben vom 16. d. M. bestätigend, beehre ich mich auch Ihnen die Mittheilung zu machen, dass ich die übersendeten Briefe an ihre Adresse habe gelangen lassen.

Das Memorandum habe ich schon am 16. d. M. an alle Mitglieder des Comité's expedirt u. hoffe ich dasselbe längst in Ihren Händen. Ich habe dann auch nach Möglichkeit beschleunigt u. trotzdem ich mit Arbeiten sehr überbürdet war, die Correcturen doch bewerkstelligt. Übrigens glaube ich, dass die Expedition noch rechtzeitig er-

folgte, um die Mitglieder des Comité's erkennen zu lassen, dass die Arbeit des Hrn. Coroian kaum geeignet sein dürfte ihren Zweck zu erreichen; hätte ich dieselbe genauer gekannt, so wäre ich *gegen* die Drucklegung gewesen.¹¹ /

Mit dem jüngsten Ministerwechsel in Romänien bin ich insofern zufrieden, als ich bereits mit Hrn. Lahovari¹² zu thun hatte u. derselbe die Subvention der *Revue*, wenn auch *reducirt*, so doch angewiesen hat. Ich hoffe bei ihm durch Hrn Al. Ciurcu¹³ mein Ziel zu erreichen. Übrigens lauten die nun öftere Nachrichten nicht gerade beruhigend u. so will ich meine Reise nach Bucureşti einstweilen verschieben bis sich die Situation klärt und ich die Mittel dazu haben werde. Wenn die Liberalen zur Regierung gelangen sollten, dann werde ich Ende 1892 wohl „sperren“ müssen.

Nach Graz habe ich erst vor einigen Tagen wieder geschrieben u. hoffe in den nächsten Tagen genauen Bericht zu erhalten, den ich Ihnen sofort mittheilen werde. Meines Wissens sind die Arbeiten ziemlich weit fortgeschritten.

Was die Persona des Hrn Popovici¹⁴ anbelangt, mit dem ich gut bekannt bin, muss ich ihm das Zeugniß ausstellen, dass er ein bedeutendes Wissen u. eine gute Feder hat und auch ein passionirter Journalist ist, bei uns eine der ersten Bedingungen / dazu, um auf publicistischem Gebiete auszuharren. Wir haben wenige junge Leute, die über Politik so viel gelesen hätten und so viel wüssten, wie er.

Wenn wir Ihn gewinnen könnten, wäre er jedenfalls eine werthvolle Kraft, aber die *Leitung eines Blattes*¹⁵, wie das zu gründende, müsste ich ihm doch *unter keiner Bedingung* anvertrauen, da er seine ganze Praxis nur im Caféhause gemacht hat u. wie man so sagt, ein Himmelstürmer ist. Ich zweifle nicht daran, dass er in kürzester Ziet noch ärgere Conflictе provociren würde, als unsere gegenwärtigen. Er muss eben noch einige Jahre die Hörner abstossen u. sich — was bei unseren Leuten so selten zu finden ist — etwas mehr *Takt* aneignen.

Dass Herr v. Mocsonyi¹⁶ — wie Sie erwähnen — von dem perfiden Treiben unseres nationalen Gesindels nicht besonders erbaut ist, kann ich nur zu gut begreifen; ich könnte aber noch nicht glauben, dass er dadurch „disgustirt“ wäre in *dem* Sinne, dass er sie nach ihrer eigenen façon glücklich werden lassen wollte. Er dürfte doch / schon zu weit engagirt sein, um *solchen* Elementen das Feld zu überlassen, und dann ist er ja vielleicht auch nicht daran schuld, dass ihm die Hörner so hoch gewachsen sind. Ich denke, dass es nie nothwendiger war, als jetzt, in der heute allerdings ein wenig unsauberen Situation auszuharren und endlich einmal die halben Mass-

regeln aufzugeben. Sollte die Majorität der einzuberufenden Conference anders denken, dann kann man Platz machen.

Ebensowenig erfreulich wie diese Dinge ist mir auch meine Lage bei der „Albina“¹⁷ geworden. Bei meinem Eintritte verlangte ich wenigstens fl. 1.500 was Hr. Cosma s. Z. auch versprochen und beantragt hat. Die Direction wollte aber nicht von dem Reglement abgehen; man gab mir fl. 1.200 u. versprach „la proxima ocaziune“ den Gehalt auf fl. 1.500 zu erhöhen, was aber weder bei meiner definitiven Anstellung, noch jetzt bei den Gehaltserhöhungen erfolgt ist. Ich glaube nicht, dass Hr. Cosma auf sein Versprechen vergessen hätte, ich befürchte vielmehr, dass man ihm diesbezüglich Schwierigkeiten / macht, damit ich *Anderen* nicht zu nahe komme. Wie dem auch sei, kann ich doch mit fl. 1.200 nicht auskommen, namentlich nicht, nachdem mich jetzt die *Revue* um fl. 800 jährlich mehr kostet (Administrator, Locale in Wien, Reisen, Postspesen etc.). Ich verdiene also im Grunde genommen nur 400—500 fl. u. muss nun wegen diesem Betrage 12 Stunden täglich arbeiten, um mit Allem fertig zu werden. Obendrein habe ich für meine Mühe nicht einmal so viel, um die unumgänglichsten Bedürfnisse zu decken u. es ginge mir noch schlechter, wenn meine Frau nicht eben im strengsten Sinne des Wortes anspruchslos wäre.

Unter solchen Umständen habe ich selbst schon meine eventuelle Demission bei der „Albina“¹⁸ in Betracht gezogen u. bringe Ihnen diese Verhältnisse vertrauensvoll wie auch *vertraulich* zur Kenntniss, um in dem Falle, wenn man bei dem zu wartenden journalistischen Unternehmen auch auf meine Dienste (mehr als Leiter, denn als Artikelschreiber) reflectiren sollte, / dieselben in Berücksichtigung ziehen zu können.

Zum Schluss erlaube ich mir noch die nachfolgende Bitte.

Aus den beiliegenden Rechnungen wird es Ihnen leicht sein, sich ein beiläufiges Bild über die finanzielle Lage der *Romän. Revue* wie auch darüber zu bilden, dass dieses Unternehmen auch heute noch der Unterstützung bedarf, um sich weiter erhalten zu können.

Unter solchen Umständen glaube ich, dass die Herren von Mocsonyi, die die *Revue* seit Beginn subventionirt haben, mir diese Unterstützung auch für das nächste Jahr nicht entziehen werden.

Aus diesem Grunde erlaube ich mir die Bitte, die Anweisung der Subvention pro 1892 unter Vorlage der beigeschlossenen Informationen erwirken zu wollen. Zu Neujahr habe ich sowohl an meine Buchdruckerei u. Expedition grössere Zahlungen zu leisten, als auch persönlich Mehreres zu zahlen (darunter eine grössere Summe für Arzt u. Apotheker meiner Frau) / und deshalb kämen mir jene fl.

400 doppelt gut, wenn ich sie bis Ende dieses Monats bekommen könnte.

Sollten die Herren v. Mocsonyi, wie Sie einmal erwähnten, die Absicht haben, keine Subventionen an Einzelne, sondern nur eine bestimmte Summe an das Comité zu geben, so könnte der mir angewiesene Betrag dann abgezogen u. durch das Comité auf meine Rechnung gestellt werden.

Im übrigen glaube ich, dass jene Absicht der Herren v. Mocsonyi unter den bestehenden Verhältnissen aufgegeben worden sein dürfte.

Indem ich meine Bitte, diese Angelegenheit einer *möglichst raschen* Erledigung zuführen zu wollen, nochmals wiederhole, zeichne ich für Ihre gütige Intervention in Vorhinein dankend, mit besonderer Hochachtung.

Ihr ergebenster.
dr. Diaconovich. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeş:] N. B. Cu arătarea bilanţului pe 1891 de la *Rom. Revue*. N. B.! Actele originale remise la cerere in febr. 1892.

XLIII

Hermannstadt, (Siebenbürgen), 10 Febr. 1892.

Sehr geehrter Herr,

Auf Ihr geehrtes Schreiben vom 8. d. M. beeile ich mich im Folgendem zu antworten.

Seit mehreren Tagen bin ich endlich bemüht in Sachen der Generalversammlung der *Typ. Anstalt*¹⁹ mein Möglichstes zu thun, ohne dass es mir jedoch bisher gelungen wäre wesentlichere Resultate zu erreichen. Die Herren der *Tribuna* haben sich mit einer wahrhaftigen chinesischen Mauer umgeben und trachten uns jede Action unmöglich zu machen.

Herr Preda²⁰ hat durch mich gedrängt, wiederholt Versuche gemacht, eine Liste der Actionärn zu verschaffen, aber alle Energie war in dieser Richtung umsonst. Zum Schluss sagte man / ihm gerade heraus: „Wir sind nicht so dumm, unseren Feinden (den Grossactionären der Anstalt!) selbst die Waffen in die Hand zu geben“.

Ebenso ist es mir bis heute nach dreimaligem Briefwechsel noch nicht gelungen, als Actionär ein Exemplar der Statuten heraus zu bekommen.

Unter solchen Umständen werden Sie es begreiflich finden, dass ich auf Ihre Fragen, die übrigens auch unter günstigeren Umständen nur schwer zu beantworten wären, nur mangelhaft erwidern kann.

ad 1. die Tribunisten für sich dürften wohl kaum im Stande sein für den 16. 200 Actien aufzutreiben; nachdem jedoch ein nicht unbedeutender Theil der Actionäre, namentlich jene Erzpriester etc. welche s. Z. auf die Lauer gingen und in Anhoffung reichlicher Dividenden subscribirt haben, retten will was noch zu retten ist und deshalb die baldigste / Liquidirung wünscht u. durch uns nicht zurückgehalten werden könnte (da wir in Ermanglung der Liste der Actionäre gar nicht an die betreffenden schreiben könnten), so ist es wahrscheinlich, dass die 200 Actien auch ohne die unsrigen zu Stande kommen.

Sollte dies aber auch nicht der Fall sein, so wird man am 16. die Liquidirung wohl nicht beschliessen können immerhin aber die übrigen Gegenstände der Tagesordnung erledigen. Und das wäre für die Herren der *Tribuna* schon ein bedeutendes Resultat, denn ich glaube, dass es ihnen sehr an Absolutorium gelegen ist.

ad 2. Es gilt hier als ausgemachte Sache, dass die Tribunisten die Liquidirung selbst mühsan und das ganze Geschäft um eine Bagatelle für einen Bruder der Brote's²¹, welcher Buchdrucker u. momentan beschäftigungslos ist, ankaufen wollen, / um dann ungenirt durch Actionen ihr sauberes Handwerk fortsetzen zu können. Ob sie das Geld schon beisammen haben u. von wo sie es haben, weiss ich nicht. Jedenfalls liegt ihnen daran, dass zu Liquidatoren Leute ihres Schlags gewählt werden.

Hier will ich erwähnen, dass ich heute durch einen Zufall erfahren habe, dass Sonntag an Hrn. E. Brote aus Szamos Ujvar²² eine Postanweisung über fl. 1.500 eingelangt ist. Wer der Aufgeber war weiss ich nicht, aber ich vermüthe den dortigen Buchdrucker Todoranu, Liquidiren am Ende diese Herren schon anticipando? die Sache verdient jedenfalls Aufmerksamkeit.

ad 3, 4. Wie viel Actien sie u. wieviel wir zur Verfügung haben, darauf wäre schwerlich eine verlässliche Antwort zu geben.

Vorderhand weiss ich herüber bloss folgendes: / Hier können wir rechnen auf:

| | | | | |
|-----------------------------|-----|----|--------|------------------------|
| I. Preda | mit | 10 | Actien | |
| Al. Lebu ²³ | „ | 10 | „ | |
| Erzpr. Şergău ²⁴ | „ | 10 | „ | (sind schon bei Preda) |
| Dr. Russu's Grossvater | „ | 4 | „ | |
| Dr. Mihi ²⁵ | „ | 2 | „ | |
| Dr. I. Meţian ²⁶ | „ | 2 | „ | (schon hier) |

Erzpr. Droc, Szerdahely²⁷ „ 10 „
 Ich u. Dr. Russu²⁸ „ 2 „
 Dr. Basil Preda „ 5 „

Ausserdem habe ich nach Blasendorf²⁹ an Dr. Hosszu³⁰ geschrieben, dass er dort auftreibe, was zu haben ist u. Dr. Russu hat eine Clientin mit 10 Actien, die ihn im Vorjahr bevollmächtigt hat u. an die er jetzt geschrieben. Ebenso wurde Pfarrer Urnia in Kronstadt brieflich ersucht zu erscheinen u. Vollmachten mitzubringen eventuell zu schicken u. auch nach Zernest³¹ habe ich geschrieben.

Wenn meine Schritte Erfolg haben u. Ghiță Pop³² Etwas thun wird so hoffe / ich, dass wir wenigstens über 150 Actien verfügen werden. An 100 werden gewiss ganz absentiren, so dass wir damit die Majorität hätten, was die Zahl der Actien anbelangt.

Wieviel *Stimmen* wir haben werden, das ist eine zweite Frage u. hängt namentlich von der Gruppierung der Vollmachten ab. Nach den Statuten haben

| 1—2 | Actien | 1 | Stimmen |
|---------|--------|---|---------|
| — 5 | „ | 2 | „ |
| — 10 | „ | 3 | „ |
| — 20 | „ | 4 | „ |
| über 20 | „ | 5 | „ |

Eine Person kann für sich und für andere nicht mehr als 10 Stimmen ausüben.

Daher wäre es erforderlich, dass möglichst viele *Actionäre* theilnehmen u. dass ich bis 13. wisse, wer persönlich kommt um die Vollmachten, die ich erbeten, dementsprechend vertheilen und ausfüllen zu können.

ad. 5. Herr Lengher³³ hat heute an Hrn. Cosma wegen Bevollmächtigung irgend Jemandes von Seite Ghiță Pop's u. anderer Kronstädter geschrieben. Ich antwortete ihm noch heute. Sollte Gh. Pop den Brief des Hrn. Alexander³⁴ recht erhalten haben?

Könnten Sie nicht vielleicht an Al. Filip in Abrudbánya³⁵ telegraphiren, dass er theilnehmen, die Actien (ev. mit blanco-Vollmacht) an mich sende. Ich bin mit ihm zu wenig befreundet u. möchte nicht, dass man hinter mir wieder Miron Roman³⁶ vermühte.

Über all' dies ersuche ich Hrn. von Mocsonyi zu verständigen u. mir baldigst Ihre Weisungen zukommen lassen zu wollen.

Mit vorzüglicher Hochachtung. Ihr ergebenster,

dr. Diaconovich.

P.S. Mehr als durch die Zahl unserer / Actien haben wir die Tribunisten durch das Gesetz in die Hand bekommen. Es handelt sich nun darum, consequent vorzugehen u. vor nichts zurückzuschrecken. Preda ist nun zu Allem entschlossen u. wäre es gut, wenn wir vor der Generalversammlung eine kleine Conferenz abhalten könnten.

Ioan³⁷ kann in dieser Sache nichts thun. In seinen Kreisen gibt es keine Actien.

Ein Aufschub der Sache wäre wie ich glaube nicht in unserem Interesse gelegen, denn nicht wir sind die beati possidentes.

Obiger. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Prim. 11 și răspuns la moment, febr. n. 892.

XLIV

Hermannstadt, (Siebenbürgen). 26 febr. 1892.

Sehr geehrter Herr,

Ihr fr[eundliches] Schreiben vom 24. d. M. ist mir gestern abends zugekommen u. beeile ich mich auf dasselbe zu antworten, dass wir hinsichtlich der eventuell zu exmittirenden Sachverständigen bereits im Reinen sind. Sowohl der Cassier als der Oberbuchhalter der *Albina* sind gerichtlich beeedete Sachverständige u. werden durch uns proponirt werden. Eventuell werden wir — in typographischen Fragen — Herrn Binder³⁸ beiziehen.

Der Inhalt meines gestrigen Briefes an Hrn. v. Mocsonyi dürfte Ihnen bereits bekannt sein u. hoffe ich, dass auch Sie unseren Entschliessungen nachträglich beipflichten werden. /

Die Antwort A. Brote's auf die Proposition des Hrn. v. Mocsonyi habe ich demselben heute telegraphisch mitgetheilt u. schliesse sie nun diesen Zeilen in origine bei.

Was Ihre fr[eundliche] Weisungen bezüglich der Liste der Actionäre etc. anbelangt, habe ich darüber mit Hrn. Preda gesprochen, doch war er der Ansicht, dass wir ähnliche Schritte insolange unterlassen sollen, bis die Brote'sche Ausgleichproposition endgiltig erledigt sein wird. Da dies nun heute der Fall ist, werde ich Hrn. Preda neuerdings ersuchen, Ihrem Wunsche zu entsprechen.

Sollte es zu einer Exmittirung von Experten kommen, so wird diese Procedur *mindestens* 3—4 Monate in Anspruch nehmen, doch / hoffen wir, wie ich in meinen gestrigen Schreiben erwähnte, auf anderem Wege eher ans Ziel zu gelangen.

Über den weiteren Verlauf der Angelegenheit werde ich Ihnen pünktlich berichten.

Mit vorzüglicher Hochachtung, Ihr ergebener,

Dr. C. Diaconovich

P.S. Im December v. J. war ich so frei, Ihnen mehrere Rechnungen meines Buchdruckers und Expeditors mit der Bitte um baldige Retournirung einzusenden. Nachdem ich nun meine Buchesrechnung abschliessen möchte u. hiezu jene Rechnung benöthige, wie auch wegen der fällig werdenden Zahlungen dieselben nicht entbehren kann, ersuche ich höflichst, / mir jene Schriftstücke bei nächster Gelegenheit gütigst zukommen lassen zu wollen.

Obiger. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeş:] Pr. și răspuns imediat, cu remiterea compturilor cerute, legat din *Revue* [...] în 16/28 febr. 1892 cerind esemplar complet, b[ib]lioteca Mocioni și redau ptr. nrul 11 din *Telegr.* pt. Alesandru.

XL

¹ *Romänische Revue*, revistă literar-politică, editată de Corneliu Diaconovici, între 1885—1894, în limba germană, la Budapesta, Viena și apoi Sibiu. Misiunea ei era de a informa opinia publică europeană despre situația și viața cultural-politică a românilor din Austro-Ungaria. A fost una din publicațiile Partidului Național Român. După retragerea debitului poștal (1892), redacția se mută la Sibiu iar revista își schimbă numele cu acela de *Romänische Jahrbücher*. Piesa nr. XL poartă antetul: „Direktion der Romänischen Revue“ (la mijloc, sus pe prima pagină), „Redaktion der Resiczaer Zeitung“ (stînga), „Buchdruckerei der Romän. Revue“ (dreapta).

² Eduard Grégr, militant național ceh, fruntaș al „Partidului cehilor tineri“, frate al publicistului Julius Grégr, întemeietorul foii *Národní Listy*, organ al aceleiași partid. Julius Grégr se număra și el printre șefii „Tinerilor cehi“.

³ Corneliu Diaconovici, remarcabil om de cultură român, originar din Banat. Prin 1876 începuse să colaboreze la diferite publicații de limbă română, maghiară sau germană. În 1884 este redactor la *Viitorul* în Budapesta, iar în 1885 înființează revista *Romänische Revue*. În 1894 fu desemnat director al ziarului nou apărut, *Dreptatea*, iar în 1896 prim secretar al „Astrei“ și direc-

tor al revistei *Transilvania*. A coordonat munca de redactare și editare a *Enciclopediei române* (3 volume), scoasă sub patronajul „Astrei“.

XLI

* Constituția anexa unei scrisori adresată lui V. Babeș, care însă nu s-a păstrat.

⁴ Teodor G. Rosetti, om politic român, cumnat al fostului domnitor Cuza. Din 24 martie 1888 pînă în 28 martie 1889 a fost șef al cabinetului „junimist“. A fost unul dintre întemeietorii societății „Junimea“.

⁵ Probabil Alexandru Mocioni.

⁶ Emanoil Ungurian.

⁷ Probabil Teodor Mihali, director al băncii „Someșana“ din Dej.

⁸ Partenie Cosma, director executiv al băncii „Albina“.

⁹ Bocșa Germană (Vasiovei), localitate în Banat, comitatul Caraș-Severin, azi contopită cu orașul Bocșa, județul Caraș-Severin.

¹⁰ Cei 200 florini, pe care Corneliu Diaconovici trebuia să-i înmîneze lui Ștefan Albu, constituiau un ajutor pentru redactorul condamnat într-un proces de presă (vezi supra, piesa XII, nota 7).

XLII

* Publicată parțial de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 186—188.

¹¹ Vincențiu Babeș, solicitat a se îngriji de tipărirea *Memo-randului*, luase pentru aceasta legătura cu Corneliu Diaconovici.

¹² Alexandru L. Lahovari, membru al Partidului Conservator, între 1888—1895 ministru al domeniilor în cabinetul lui Teodor Rosetti, și apoi de mai multe ori ministru de externe în guverne conservatoare.

¹³ Alexandru Ciurcu, directorul ziarului *L'Indépendance Rou-maine* (vezi Polverejan, Cordoș, *op. cit.*, p. 188, nota 2).

¹⁴ A. C. Popovici.

¹⁵ Este vorba de ziarul *Dreptatea*, care va apare la începutul anului 1894.

¹⁶ Alexandru Mocioni.

¹⁷ Banca „Albina“ din Sibiu.

¹⁸ Între anii 1890—1898 Corneliu Diaconovici a ocupat postul de secretar și director supleant al băncii „Albina“.

XLIII

¹⁹ Complexul de materiale și dependențe (în primul rînd tipografia) care servea la editarea unui ziar. Aici este vorba despre *Tribuna*, scoasă la acea dată de o societate pe acțiuni, în care Vincențiu Babeș și Alexandru Mocioni erau și ei membri.

²⁰ Avocatul Ioan Preda din Sibiu, unul dintre semnatarii articolului—program din primul număr al *Tribunei* (14/26 aprilie 1884), președinte al „Reuniunii Române de Agricultură” din comitatul Sibiu.

²¹ Aurel Brote, fratele lui Eugen Brote, fost funcționar la Cancelaria Aulică a Transilvaniei din Viena, director al societății de asigurare „Transilvania” din Sibiu.

²² Gherla.

²³ Alexandru Lebu, economist român din Sibiu, vicepreședinte al băncii „Albina”.

²⁴ Nu am putut stabili unde era protopop.

²⁵ Ioan Mișu, avocat român din Orăștie.

²⁶ Episcopul ortodox din Arad.

²⁷ Miercurea Sibiului.

²⁸ Probabil avocatul Octavian Rusu, ginerele lui Ioan Rațiu.

²⁹ Blaj.

³⁰ Vasile Hossu, canonic blăjan, profesor și rector al seminarului teologic din Blaj.

³¹ Zărnești, localitate în comitatul Făgăraș, azi oraș, județul Brașov.

³² Profesor la liceul românesc din Brașov.

³³ Ioan Lengher, avocat din Brașov, bănățean de origine.

³⁴ Alexandru Mocioni.

³⁵ Abrud; Alexandru Filip, membru al Comitetului Central al P.N.R., inculpat în procesul Memorandului, era avocat în localitate.

³⁶ Mitropolitul Miron Romanul.

³⁷ Ioan Rațiu (?).

XLIV

³⁸ Neidentificat.

TRAIAN DODA

XLV

Caransebeș, 29 decemb. 877.

Prea stimatul meu!

Pînă astăzi am asigurat 10 acțiuni sau 1.000 fri. Publicului nostru de aici îi pare foarte rău că nu s-a făcut cu 2, 3 sau mai multe luni mai [î]nainte invitarea la subscripțiunea acțiunilor și că nu s-a hotărît plățirea lor *in rate*. Am fi adunat pînă la 2.000 fri. numa în Caransebeș¹.

*Titlul*² gazetei nouă nu place aici nici decît. Mulți îl țin de prea provocator. Nu ar fi cu puțință a adopta altă numire? D.e.: Opiniu-

nea. Steagul, Prezentul, Viitorul. Presa română, Albina (rediviva), Adevărul, Orientul, / Dunărea, Progresul, Observatorul. Poporul, Naționalul, Vocea poporului, Conducătorul, Călătorul, Statornicul, Luminătorul, Vocea liberă, Curi[e]rul (român) ș.a.

Caransebeșenii așteaptă programa tipărită și totodată și invitarea la rezolvirea acțiunilor. Nu s-ar putea îngădui plățirea lor în rate?

Ar fi bine, ca cu edarea programei, să trimiteți la foștii abonenți ai *Albinei*, și la alți cunoscuți, invitarea de prenumerațiune la gazeta nouă.

Tramis-ai invitare la Orșova? Tramite invitarea vicecolonelului Trapșia³, în Viena, care desigur va lua / acțiuni.

Suntem aici de părere că, dacă nu s-ar putea înființa gazeta nouă la 1^a ianuarie, ar fi bine a o amîna pînă la 1^a februarie, numa ca ea să se poată eda *regulat*. De la începerea bună depinde mult.

Pînă la 1^a febr. poți avea acțiunile plătite și lista prenumeraților.

Cu salutare patriotică, și cu tot devotamentul, al tău

Doda. /

XLVI*

Caransebeș, 2/I 1878.

Prea stimatul meu!

Am primit epistola ta din 31/I 1877 și am să-ți răspund următoarele:

1. În privința numirei foi am liniștit pe cei fricoși.

2. Nouă nu ne trebuie programă tipărită, dînd autograful tău cătră mine deslușirile necesare. Acțiunarii au cetit și procetit autograful numit, pînă se convinseseră că el conține și programa.

3. Pînă astăzi am adunat 13 acțiuni, sper că voi mai aduna cîteva, cu atîta mai virtos dacă se va îngădui solvirea⁴ în 2—5 rate lunare.

Cu aceasta îți trimet 700 fri. (șapte sute fiorini) / ca preț de 7 acțiuni, adică de la episcopul Popasu⁵ 400 f., de la mine de astă dată 200 f., de la căpitanul în pensiuone Ștefan Dancia⁶ 100 f. În 2—3 zile vei căpăta și celelalte 600 fri.

4. Eu însumi voi scrie vicecolonelului Trapșia, și totodată voi trimite invitarea la Orșova prin căpitanul Dancia, carele mine pleacă spre Orșova, unde are să petreacă sărbătorile.

Așadară, tu ești dispensat de a le scrie și din partea ta.
Pentru o carte manuală, conținând artea (sic!) militară întreagă
trebuie / să mă orientez mai [i]nainte, că de 5 ani, de cînd nu sunt
în activitate, vor fi ieșit opuri mai bune decît cele mie cunoscute.
Trebuie să cer informațiune de la persoane competente.
Cu salutare și stimă deosebită, al tău,

Doda gen. /

XLVII*

Viena, 21 faur 1878.

Prea stimatul meu!

O nouă cestiune, de mare importanță pentru noi, mă re-
ține încă cîteva zile aici. Voi veni, așadară, duminica sau luna
viitoare la Pesta.

Te salută cu inima sinceră, al tău,

Doda. /

XLVIII

Caransebeș, 26/III 78.

Prea stimatul meu!

Publicul nostru este în încordată așteptare de a vedea
odată apărută foaia cea promisă⁷. Cînd fusei mai în urmă la Pesta,
îmi ziseși că foaia va apare la 1^a aprilie, și că programele ni se vor
trimite cît de curînd după plecarea mea.

Programele nu le-am căpătat pînă astăzi și aprilie e aproape.
Ce este cu foaia ta?

Ieși-va cu 1^a aprilie sau ba? / Te rog să binevoiești a-m[i] da
cît de curînd o deslușire despre starea lucrului. Totodată să-mi dai
știre, căpătat-au Mocioneștii cărțile militare de la Seidl⁸ sau ba?

Cu salutare patriotică și cu stimă deosebită, al tău amic,

Doda. /

Prea stimatul meu!

[I]mi pare foarte rău că nu sunt eu însumi în stare a depune cele 400 fri. A-i cîștiga aici de la alții nu este cu putință. Acțiunile subscrise se pot plăti, dacă avem odată programa și invitarea la prenumerațiune. Ele s-ar fi plătit încă în decembr[i]e, dacă nu s-ar fi amînat edarea foii.

Adevărat este ce spune dl. Ep[isco]p Mețianu că fiind necesitatea foii în cel mare grad urginte și simțită, trebuie înființată fără a aștepta realizarea deplină / a planului cu acțiunile, dară ce să faci, dacă cei ce ar putea să dea ajutor nu dau. Despre treaba aceasta vei căpăta deslușiri mai pe larg de [la] dl. subcolonel Seracin.⁹

Stările comitatului nostru sunt ție cunoscute. Aici domnește volnicia și nu legea. Ar fi de mare lipsă a descrie situațiunea într-o foaie germană din Viena sau di[n] Pesta. Dar cine să facă aceasta?

Întîlnitut[e]-ai cu Brăteanu?¹⁰ Ce idea (sic!) ai tu despre politica României / față de cestiunea Besarabiei? Mă tem că România o strică cu rușii, fără de a dobîndi ajutorul Austro-Ungariei¹¹.

Cu salutare, sincer al tău,

Doda. /

L*

[Budapesta, 17 decembrie 1878.]

Suma de 800 fl. (opt sute florini) v.a., ce prin mijlocirea mea s-a fost dat D-lui V. Babeșiu, spre scopul înființării unei foi române în Budapeșta, după ce acest plan nu s-a putut realiza, astăzi mi s-a restituit pentru d-a o remite contribuitorilor.

Budapeșta, în 17^{ea} decembrie 1878.

Traian Doda gen. /

Băile Herculane, 21 sept. 1879

Amice!

Școala superioară confesională din Bozovici a încetat de a mai fi între cei vii, firește prin sirguința înțeleptului din Caransebeș¹².

Comunele din Almaaj vre[a]u să deschidă *cît de curînd* o altă școală *comunală*.

Părintele Blidariu și judele Chețan au fost astăzi aici a se sfătui cu mine despre modalitatea înființării și mai cu seamă despre conducerea trebilor și administrarea banilor destinați pentru susținerea școlii.

Cametele fondurilor grănicerești vor servi pentru susținere, cu atît mai virtos fiindcă autoritățile politice au declarat de repețite ori că aceste camete se pot întrebuița pentru școli comunale fără nici o pedecă.

Presupunînd că vei posede programa pentru gimnaziul carele ar fi să se înființeze în Caransebeș, te rog să binevo / iești a mi-o trimite, măcar *în brouillon*¹³, dacă se poate de loc¹⁴. Această programă ne va servi de model pentru numita conducere și administrare.

Eu mă aflu tot la băi; în loc să mă întăresc, m-am bolnăvit după plecarea Mocioneștilor. Abia mă aflu mai bine de cîteva zile.

Te rog a mă scuza dacă nu-ți scriu mai pe larg, însă nu pot, simțindu-mă prea slab.

Te sălut și rămîn al tău amic,

Doda. /

LII*

Caransebeș, 20 iulie 882

Stimate amice!

Sunt tare ocupat — n-am timp să-ți scriu multe — deci:

1. Voi nizu a aduna suma amintită și a o trimite D-lui V. Roman¹⁵.

2. Ochi de trandafir astăzi nu sunt, poate că într-o săptămînă, după a 2^{ea} înflorire se vor afla.

3. Am dat ordine ca să mi se procure o descriere despre cultura melcilor. / La timpul său vei căpăta-o.

4. Episcopul¹⁶ a venit de la Carlsbad; se află aici.

5. Nu știu, merge-voi la Băile Herculane sau ba; îmi lipsește timpul.

6. Te salută, și dacă Alesandru¹⁷ se află tot acolo, și pe el, al tău amic,

Doda. /

LIII*

Sebeș, 14 octomvre 1883

Prea stimat Babeșiu!

Am primit epistola ta, dt. Căpilnaș, 8 l.c., și cu părere de rău trebuie să-ți răspund cu un „non possumus“ à la Pio nono.

Comunitatea de avere¹⁸ își va avea adunarea generală între 22 și 27 a lunii c. Prin urmare, eu, ca președintele ei, mai avînd nește pregătiri, nu pot absenta d-aici tocmai acuma. / Deci trebuie să renunț la petrecerile de cîteva zile în mijlocul unei societăți atît de ilustre, rugîndu-te a saluta cordialminte pe toți cunoscuții mei d-acolo.

Al tău amic,

Doda. /

LIV*

Caransebeș, 20 faur 1886

Amice Babeșiu!

Strimtorat prin multe și nenumărate afaceri, n-am timp a-ți răspunde la amabila ta epistolă, ci îți fac numai atîta cunoscut că marți, în 23 l.c. (stil nou) voi sosi dimineața la Pesta, cu trenul accelerat, și că în aceeași dimineață voi avea bucuria a te săluta la Alesandru¹⁹ cel macedonic. /

Deci te rog să binevoiești, făcînd o promenadă, să te oprești la hotelul Frohner și să avizezi pentru mine o odaie care să fie pregătită pe timpul amintit.

La întîmpinarea noastră voi da deslușiri despre puntele epistolei tale.

Te salută cordial al tău amic.

Doda. /

LV*

Caransebeș, 13 noiembrie 1886

Stimate amice!

Peccavi! Trebuiau cel puțin să-ți adeverez primirea celor 5 acțiuni de la „Albina“, de cari aveai să te folosești la adunarea din martie. Deci constatez prin epistola de față această primire.

Cauza lui Nicolae Rădulea din Iladia (sic!) voi lua-o în considerare însă nu acuma ci după adunarea generală / a noastră ce se va ține în 25 l.c.

La alegerea municipală am picat în Caransebeș. Cei cu mare înțelepciune, adevărații cărțurarii de aici, cu Bartolomei în frunte, m-au candidat și pe mine *în contra voinței mele espresse*. N-am ce le face. *Gegen die Dummheit kämpfen selbst die Götter vergebens*²⁰.

A fost mare prostie din partea lor. / Mare bucurie în Israel! În decembrie voi veni la Pesta.

Salutare cordială, ție și la toți Mocioneștii pe care îi vei întîmpina pe la Căpilnaș, Bulci²¹ etc., de la al tău amic,

Doda. /

LVI

Caransebeș, 18. März 1887.

Lieber Freund!

Wir haben nicht den Ministerial-Erlass 6325 vom 19. Febr. 1886, wohl aber die Verordnung des K[öni]gl[ichen] Commissärs Ujfalussy N.²² 165 vom 24 Febr. 1880 durch welche auch die mini-

sterielle Entscheidung über die Beschlüsse unserer constituirenden Versammlung mitgetheilt wird.

Diese Verordnung welche den Ministerial-Erlass vollkommen vertritt, lege ich in Abschrift bei sammt der deutschen Übersetzung. / Auch schliesse ich ein Exemplar unseres Statutes²³ bei, nur erbitte mir seiner Zeit die Rücksendung desselben, so wie jene der Verordnung 165.

Pardon, dass ich so garstig schreibe — habe keine freie Zeit; die Arbeiten wachsen mir über den Kopf. seit ich wieder in Caransebes sitze!!

Mit den besten Grüßen, dein Freund,

Doda. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeş:] Răsp. și remis toate, sub 26/14 martie 887, întrebînd și în privința lui Iosa.²⁴

LVII*

Caransebeș, 25 iunie 1887.

Amice Babeșiu!

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni!

Vom vedea cît timp se vor bucura Dzeii noștri de victoria lor, peste măsură rușinoasă!

Ich bin nicht in der Stimmung um dir über den tiefen Fall unserer Intelligenz zu schreiben. schweige sonach bis auf weiteres.

Cornel²⁵ wird jedenfalls von uns ein Stipendium erhalten, um das Forstwesen an der Wiener Hochschule / zu studieren. Pro 1888 beträgt das Stipendium 400 fl. für die folgenden Jahre wird es mit Rücksicht auf die zu unternehmenden Excursion angemessen erhöht.

Wir warten Ende Juli o. Anfangs August den Concours ausschreiben. Ich werde dir solchen mittheilen o. mittheilen lassen. Dann erst soll Cornel sein Gesuch — romanisch o. deutsch — ein-senden. Zeugnisse genügen auch in legalisierte Copie. /

Cornel möge mit der Idee die genannte Hochschule zu frequen-tiren, sich schon jetzt vertraut machen.

In 2—3 Wochen fahre ich nach Carlsbad zur Cur zu brauchen (sic!) — hiebei werde ich Pest nur tangiren.

Ich bedauere, dass ich nicht in die Lage kam, dir und unserer Nation zu deiner so erwünschten Cause zu gratuliren.

Mit herzlichem Gruss, dein Freund,

Doda. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Răsp. în aug. 17 și 22, întrebînd și informînd.

LVIII*

Caransebes, 8^{ber} 1890.

Mein lieber Freund!

Ich schreibe kurz. Der zur Untersuchung des Orsova'er Schulskandals remittirte Wincent Budincean²⁶ hat refüsirt; du würdest an dessen Stelle bestimmt. Solltest du diese Mission annehmen, dann bitte ich Dich, ohne Rücksicht auf Personen vorzugehen. Mach das Recht triumphire! Es möge den hiesigen Machthabern ein bis hieher u. nicht weiter / zuggedauert werden. Sonst nimmt die Corruption grössere Dimensionen an. Sapiienti sat!

Mit Gott und freundlichen Grüssen, dein Freund,

Doda. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui Babeș:] Răsp. la moment, sus 10 oct. 1890.

XLV

¹ După ce în 1876 ziarul *Albina*, controlat de Babeș și Mocioni, își încetă apariția, foștii lui susținători plănuiră editarea unei alte gazete, care să îplinească misiunea unei publicații culturale și politice în părțile vestice ale teritoriului locuit de românii din Austro-Ungaria. Noua foaie va apare în Banat, nu în una din cele două capitale ale imperiului (deși ideea nu fusese cu totul abandonată; cf. piesa LXXIV), cum a fost cazul *Albinei*, la al cărei debut se socotise că vecinătatea imediată a factorilor politici determinanți din stat îi vor oferi posibilitatea unei informări prompte și terenul unei activități mai rodnice (vezi G. Ci-păianu, *Ziarul Albina, apariție, colaboratori, orientare generală*, în *Acta MN*, X, 1973). Trăgînd învățăminte din greutățile materiale și de altă natură, înfruntate de *Albina*, Vincențiu Babeș avea de gînd să scoată plănuita sa publicație sub auspiciile unei societăți pe acțiuni, chiar dacă modestă, dar îndeajuns de solidară, pentru a asigura existența ziarului. Deci, încă din 1877 începu a căuta în stînga și în dreapta subscripții de acțiuni. Colecta nu pare a fi fost mănoasă, căci *Luminătorul*, noul ziar, apărură abia în 25/17

martie 1880. la Timișoara, sub redacția lui Pavel Rotariu, cu concursul bănesc substanțial al bogatului protopop Meletie Drăghici, socrul lui Rotariu și proprietar al gazetei. Sistemul acțiunilor nu a fost folosit (vezi piesa L). Vincențiu Babeș a fost unul dintre principalii colaboratori la definitivarea programului *Luminătorului* (vezi arhiva Babeș, proprietatea prof. M. Dan din Cluj).

² Nu am descoperit ce titlu voia Babeș să dea în 1877 ziarului proiectat. Remarcăm însă că pînă la urmă a fost acceptată una din soluțiile propuse de Traian Doda.

³ Mihail Trașia (1838—1896), ofițer român din armata austriacă și austro-ungară, originar din Banat. În 1893 s-a retras în rezervă cu gradul de general de divizie.

XLVI

* Publicată de M. Dan și I. Uzun în lucrarea *Din corespondența generalului Traian Doda cu Vincențiu Babeș*, în *Banatica*, II, 1973, p. 225.

⁴ Achitarea.

⁵ Ioan Popasu, episcop ortodox de Caransebeș între 1865—1889. A desfășurat o intensă activitate în mișcarea națională încă de cînd era protopop al Brașovului (1837—1865).

⁶ Ofițer român din armata austro-ungară.

XLVII

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 225.

XLVIII

⁷ Vezi supra, nota 1.

⁸ Probabil librar în Viena sau Budapesta.

XLIX

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 226.

⁹ Teodor Seracin, ofițer român din Banat. A ajuns pînă la gradul de general în armata austro-ungară.

¹⁰ I. C. Brătianu.

¹¹ Referire la tensiunea constatabilă pe plan extern între cele două păci, de la San Stefano și Berlin, cînd Austro-Ungaria, în măsura în care avea de cîștigat, a dat a înțelege guvernului român că acesta s-ar putea bucura, cu anumite condiții, de o atitudine diplomatică binevoitoare din partea imperiului (vezi *Războiul neatîrnărei*, București, 1927, p. 103—106).

L

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 226.

LI

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 227—228.

¹² Episcopul Ioan Popasu.

¹³ Ciornă.

¹⁴ Expresie frecventă în Ardeal și Banat cu sensul de: imediat, cit de curînd.

LII

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 229.

¹⁵ Visarion Roman, pe atunci director executiv al băncii „Albina”.

¹⁶ Ioan Popasu.

¹⁷ Alexandru Mocioni.

LIII

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 229.

¹⁸ Vezi supra, piesa XIV, nota 24.

LIV

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 230—231.

¹⁹ Alexandru Mocioni.

LV

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 231.

²⁰ Împotriva prostiei chiar și zeii luptă zadarnic.

²¹ Sat în Banat, comitatul Caraș-Severin, azi județul Arad; familia Mocioni avea acolo o moșie.

LVI

²² Funcționar austro-ungar.

²³ Documentele nu ne-au parvenit.

²⁴ Neidentificat. Scrisul foarte dificil al lui Traian Doda nu a permis o lectură certă, deci numele poate fi greșit.

LVII

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 232.

²⁵ Cornel Babeș, fiul lui Vinčențiu Babeș.

LVIII

* Publicată de M. Dan și I. Uzun, *op. cit.*, p. 233.

²⁶ Vinčențiu Budincian, intelectual român, fost bursier al familiei Mocioni.

[Caransebeș, 1/13 noiembrie 1899.]

Magnificența Voastră!

Am primit alaltăieri de la colegul Enea Hodoș¹ 20 fl., și amăsurat dorinței Magnificenței Voastre, am espedat cu poșta de astăzi 5 exemplare din *Istoria Banatului Severin*, partea I; la timpul său nu voi întrălăsa a mă achita de deoblegămintele mele.

Vă mulțămesc atît pentru sprijinul oferit, cît și pentru îndigitațiile² M. Voastre. Dacă voi avea norocul să văd a doua ediție, îmi țin de datorință a ținea cont de vederile exprimate în epistola adresată lui Hodoș, și a mai îndrepta, ici-cole, unele lucruri, care după studiile și esperi[e]nțele mele posterioare aparinței părții I., reclamă o îndreptare. Pun preț deosebit pe opiniunea M. D-voastre, avînd convingerea că sunteți cel mai valoros / bărbat și cel mai profund scrutinător și în materia istorică a neamului românesc. D-aceea vă rog, încît vă permite timpul și sănătatea, a-mi fi conducător în întreprinderea mea. Regret că n-am destule izvoare la mină, pentru ca să scoatem la iveală adevărul falsificat cu rafinărie rară din partea contrarilor noștri.

Partea cea mai interesantă, în care mă voi ocupa de idealul grănițerilor, de generalul Traian Doda, va fi participarea românilor din reg. rom. ban. XIII la lupta din 1848—1849. Avînd la mină material bogat (Gefechtsrelationen)³ în original și asigurîndu-mi sprijinul fml. Vetzell, directorul arhivului de război din Viena, cred a scoate la iveală vitejia fără de cumpăt a românașilor noștri.

Spesele ce le-am avut cu tiparul nu le-am acoperit încă. La proptopi am o mulțime de cărți, distribuite încă pe timpul sinodului, dar pînă astăzi n-am primit nici bani, nici cărți. Deoarece edarea lucrării / reclamă spese ce trec peste puterile mele materiale (la ciștig nu contez), m-am înțeles cu dr. Barbu, redactorul *Foaiei diecezane*, ca să public materia ce urmează în acest jurnal și apoi să-l retipăresc în broșură. D-sa s-a angajat în cazul acesta a suporta toate spesele încopciate⁴ cu broșuratul, afară de clișeurile necesare pentru lămurirea textului, care am să le procur din al meu. Edarea între astfel de împrejurări va suferi întîrziere, dar sunt silit a mă acomoda necesității.

Pe lingă mulțămita profundă, rugîndu-vă să primiți încredințarea stimei și venerațiunei ce v-o păstrez, sunt al M. Voastre devotat,

Caransebeș, la 1/13 noiembrie 1899.

P. Drăgălina⁵. /

[Pe ultima pagină însemnarea lui Babeș:] Drăgălina, dto. 1/13 nov. 899, relativ la lucrarea istorică din Biblioteca noastră, și primirea ajutorului de fl. 20. N.B! ocazional *de răspuns!*

LIX

¹ Fiul lui Iosif Hodoș. A fost profesor la institutul teologic și pedagogic român din Caransebeș. A întreprins o stăruitoare activitate literară, culegând și publicând mult folclor, în special din Banat; a publicat documente ale mișcării naționale românești.

² Indicații.

³ Informații tactice.

⁴ Legate de...

⁵ Patriciu Drăgălina, istoric al regimentului românesc de graniță nr. 13 din Banat.

LEOPOLD FILEP

LX

[Lugoj, 23 mai 1849.]

Decretul.

Traducere nr. 76, de la comisariul ocîrmuiesc, plin împuterit din comitatul Carașului și din miliția românească.¹

Domnule profesor de preparandie, Vichentie Babeșiu.

După cum îți este cunoscut și Domniei Tale, reprezentantele de la dietă și directorul școalelor g.n.u.², Maxim Pascu³ este pentru faptele sale împotriva patriei sub cercare criminală, și că așa a încetat a-și duce direcția sa directoarească, așadară atinsa direcție este interimal vacantă. Cu cât a fost creșterea⁴, mai ales creșterea poporului român, sub domnirea necredincioasei case austriace mai părăsită, cu atât este ace[ea] mai plăcut obiect de îngrijire a cîrmei noastre naționale⁵. Căci, precum stăpînirea despotică și-a căutat puterea în orbia poporului, dorește ea a înființa puterea, [...] ⁶ și fericirea pe temeiul luminării, cultivării și civilizării poporului. /

Dar acest scop se poate ajunge numai prin creșterea poporului; poporul carele s-a învățat din leagăn spre iubirea libertății și spre toate acele virtuți, carele sunt izvoarele fericirii, atât a familiei lor cât și a patriei, nu prinde nicicînd arma asupra libertății, asupra dreptului, asupra patriei, cu credința că împlinește datorințele cetățenești, căci cu prețul acesta cîștigă rodul [o]pului vieții, a bunului comun. Și spre scopul acesta vreau să te pun pe Domnia ta mijloc

tare și virtos când îți încredințez îndreptarea districtului vacant, a școalelor din comitatul Carașului și din miliția românească, și te înzestrez cu toate foloasele ce se țin de această diregătorie.

Deprinderea Domniei Tale în treaba aceasta îmi este cunoscută (știută). Domnia Ta toată viața ți-ai hotărât-o spre treaba creșterii. Pentru simțămîntul Domniei Tale cel patriotic, cu carele ai știut a / duce în armonie frumoasă iubirea celor de o lege și de un neam cu Domnia Ta îmi stă buna viață trecută a Domniei Tale.

Iată deschid chemării Domniei Tale ce[le]și sînte cîmp mai larg; sîrguiește-te în cîmpul acesta a lucra cu energie, a pregăti și a coace sporul sîrguinței ce dorește cîrmuirea a dezveli în treaba creșterii, povățuiește pre învățători ca să învețe pre învățăcei bine și spre bine. Folosește-ți diregătoria spre aceea ca să fie fii poporului crescuți în credința spre libertatea comună, în iubire cătră patrie și în ura cătră tiran, folosește-o spre aceea ca din cei de o lege cu Domnia Ta să se ridice buni cetățeni pentru patrie, lățitori de civilizare și luminare.

Dat în Lugoj, la 23 mai 1849.

Leopold Filep m.p.,

plin împuterit comisar ocîrmuiesc. /

[Sus pe ultima pagină însemnarea lui Babeș:] Din 1849. Circulară.

LX

¹ Regimentul românesc de graniță nr. 13 din Banat.

² Greco-neunite.

³ Fost director al școlilor românești, destituit sub acuza de a fi agitat în contra nobilimii și a proprietarilor de pămînt (vezi I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, p. 120; despre activitatea lui Vincențiu Babeș ca director districtual de școli vezi G. Joandrea, *Vincențiu Babeș ca director districtual de școli*, Lugoj, 1903).

⁴ Educația.

⁵ Guvernul maghiar.

⁶ Documentul este deteriorat.

ION GHICA

LXI

București, 3/15 mai 1866.

Domnule,

Am salutat cu bucurie și recunoștință aparițiunea ziarului *Albina*, ce mi-ați trimes cu epistola Domniei voastre de la 3/15 aprilie d. u.

Acest nou organ de publicitate în limba română, editat într-una din cele dintii capitale ale Europei¹, fiind menit a aduce servicii importante naționalității noastre, eu l-am recomandat celei mai călduroase sollicitudini a Domnului ministru al instrucțiunii publice și al cultelor², spre a-i acorda tot sprijinul cuvenit. /

Rog tot deodată pe Dumnezeu să protejeze întreprinderea Domniei voastre, încununînd-o de cel mai deplin succes, spre triumful *drepătății și al adevărului*.

Primiți Domnule asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Ion Ghica. /

[Jos pe prima pagină destinatari:] Domnului Vic. Babeșiu, directorul jurnalului *Albina*, editat la Viena.

LXI

¹ *Albina* a apărut la Viena.

² C. A. Rosetti.

IOAN GOLDIȘ

LXII

[Arad, 19 august 1882.]

Magnifice Domnule Babeșiu!

Mie mult stimate!

Motive grave mă rețin de la traducerea Memorandului¹.

De trei ani nu am avut timp liber nici măcar trei zile și sum morbos de obosit, încitu-mi cerui de la Minister concediu pe 6 săptămîni spre a putea folosi vreo scaldă².

Dacă traducerea operatului, ce conține atîtea adevăruri mari, chiar și cînd deocamdată s-ar putea tăinui, ar deveni divulgată, catedra limbei române din Arad, carea, vă mărturisesc, multora li-e spine în ochi, ar deveni pentru totdeauna sacrificată cu mine împreună.

Deci, te rog Magnifice, nu vă supărați pe mine, căci căzui astădată în neconsecință³, și din atinsele motive vă transpun operatul

cu tot respectul, rugându-vă ca să binevoiți a-l concredre unui bărbat mai independente, de cari mulțumită cerului, nu ducem lipsă.

Arad, 19 august 1882.

Al Magnificenței Voastre,
adict⁴ stimător,
I. Goldișiu.⁵ /

[Sus pe verso însemnarea lui Babeș:] Politice. La Memorand și adrese din Marmația-Sătmar.

LXII

¹ Este vorba de *Memorialul* cu care conferința Partidului Național Român din 1881 îl însărcinase pe Vincențiu Babeș (vezi infra, piesa LXVII, nota 14).

² Cură balneară.

³ Desacord.

⁴ Atașat, credincios.

⁵ Ioan Goldiș, între 1873—1892 profesor de limbile română și latină la gimnaziul de stat din Arad. O vreme a fost și funcționar comitatens. În 1869 s-a călugărit, schimbându-și numele de Ioan cu acela de Iosif și a ocupat postul de profesor de teologie la seminarul din Arad și asesor la consistoriul din localitate. În 1899 a fost ales episcop ortodox de Arad. Era membru corespondent al Academiei Române din anul 1880. A activat rodnic pe tărîm literar.

BOGDAN PETRICEICU HASDEU

LXIII

București, 1881 ianuarie 23.

Domnule Colega,

Trebuința ce se simte și datoria ce are Academia de a culege date exacte despre viața și activitatea membrilor săi care nu mai trăiesc, a dat d-lui coleg și secretar general A[lexandru] Odobescu bunul gînd de a trimite spre acest scop o propunere în scris, care comunicîndu-se Academiei, la 10/22 octobre, s-a aprobat în ședința de la 19/31 decembre trecut.

În urma acestei hotărîri a Academiei, mă grăbesc Domnule Colega a vă face cunoscut că sunteți însărcinat a culege și a trimite la cancelaria ei, pînă la viitoarea sesiune generală, notițele biografice și bibliografice despre răposatul membru *Andrei Mocioni*¹.

Sunteți rugat a da mai cu seamă notițe esacte despre anul și locul nașterii, despre studiile făcute, cînd, în ce locuri sau cu cari învățători, despre funcțiunile și ocupațiunile principale ale vieții, despre opurile produse, cu titlurile esacte și cu anul publicațiunii lor, precum și despre activitatea în sensul culturai naționale, despre activitatea mai specială în sînul său pentru scopurile Academiei Române, despre epoca și locul morții, și în fine, despre familia lăsată. Aceste notițe vor cîștiga foarte mult în valoarea lor dacă le veți însoți de aprecierea operilor, a activității și a caracterului răposatului.

Sper că această rugare va fi primită de D-voastră cu aceeași bucurie cu care a fost primită de toți membrii Aca / demiei prezenți la 19 decembre, propunerea d-lui coleg Odobescu, căci aceasta este o lucrare de pioasă rememorare și de utilitate istorică pentru literele române în general și pentru *Analele* Academiei noastre în special.

Folosindu-mă de această ocaziune vă rog Domnule Colega să primiți încredințarea stimei și distinsei considerațiunii ce vă păstrez.

Secretar general,
Hașdeu² /

[Jos pe prima pagină destinatar:] Domniei Sale D-lui V. Babeșiu, membru al Academiei Române.

[Sus pe ultima pagină, însemnarea lui Babeș:] Academia cătră mine, pentru scrierea biografiei decedatului Andrei Mocsonyi, 1881.

LXIII

¹ Lucrarea lui Vincențiu Babeș a apărut în *Analele Academiei Române*, 1883, seria II, tom V, secția II, Memorii și notițe, cu titlul *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni (Mocsonyi), membru al Academiei Române*; ea numără 42 pagini.

² Scrisoarea este semnată de Bogdan Petriceicu Hașdeu, deși la acea dată secretarul general al Academiei Române era Vasile A. Urechia.

VASILE HOSSU

LXIV

Blaj, în 4 noiembrie 1892.

Ilustre Domnule!

Grăbesc a vă esprima cea mai ferbinte mulțămîtă pentru prețioasa epistolă cu care ați binevoit a mă distinge. Interesarea vie față de cauza noastră bisericească m-a atins foarte binefăcător. Este

un act de adevărat și pur naționalism¹. Vă răsplătească bunul Dumnezeu.

Informațiunile ce mi le-am putut cîștiga eu, atît din minister², cît și de la nunțiatu³ din Viena, îmi spun că dreptul nostru de alege-re este asigurat⁴. În special Roma, unde noi am pus „pirghia“, ne va susține între toate împrejurările. Din partea noastră vom recurge la cele mai extreme mijloace pentru salvarea drepturilor noastre.

Comunicările aceste binevoîți a le păstra cu cea mai mare discrețiune. / Vă urez mult succes în misiunea D-voastră de la Carlo-veț⁵.

Tribuna, precum veți fi aflat, mă copleșește cu grațiozități. Eu încă nu i-am rămas dator.

Binevoîți la ocaziune a împărtăși Ilustrului domn Al. Mocsonyi respectele mele cele mai devotate.

Primiți, în fine, Ilustre Domnule, pre lingă esprimarea mulțumi-rilor mele și asigurarea stimei înalte ce v-o păstrez.

Al Ilustrității voastre devotat servitor,

dr. Vasiliu Hossul.⁶ /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. Bpesta în 6 nov. n. 1892. Cu mulțămire la acte!

[Sus pe ultima pagină altă însemnare a lui Babeș:] Dr. Vas. Hossu.

LXIV

¹ Simț național; în secolul trecut termenul nu avea semnificația care i-a fost atribuită mai târziu (șovinism).

² De culte și instrucțiune publică.

³ Misiune papală, pînă în 1870 cu caracter bisericesc și diplomatic, de atunci numai cu rosturi ecleziastice. Nunțiatu³ mai importante, din Paris, Madrid, Lisabona și Viena, erau încredințate pentru a fi conduse cîte unui cardinal (nunțiu).

⁴ Este vorba de alegerea pentru funcțiile mai înalte din ierarhia bisericii greco-catolice române.

⁵ Din 1864 pînă la sfîrșitul vieții, Vincențiu Babeș s-a ocupat cu asiduitate de separarea patrimonială a comunelor bisericesti românești de cele sîrbești, din Banat; despărțirea ierarhică a fost urmată de o serie interminabilă de procese, căci averile comunităților religioase erau în multe locuri amestecate și foarte disputate pe la tribunale. Misiunea lui Babeș la Carloviț era și în acest caz de aceeași natură.

⁶ Canonic greco-catolic la Blaj. A fost profesor la Institutul teologic și primul redactor al foii *Unirea*. În 1903 fu ales episcop de Lugoj, de unde trecu la eparhia Gherlei, în 1913. A dat multă atenție învățămîntului.

ȘTEFAN JEFTICI

LXV

Tăvirat [Telegramă].

Budapest — Ujvidék¹ nro 343 109 11 12 m.

Salutăm pe amicul sa consorțiul alui (sic!) Mileticu va multiamim ca v-am vazut ancas iară la braniria supurulus (?!) poporul nostru iubira sa cinsta care o samtie srbi au maitea domnia vostru se roagă ca să vă susține Dumnezeu au anteresul patrie nostre la mulți fericiți ani cu viață.

În numele srbilor din Plantanuova²

Stefan Jeftits

[urmat de alte 25 de nume].

[Adresa:] Babes Vincze képviselő úrnak, Bpest.³ /

LXV

¹ Novi Sad; în text în limba maghiară. Telegrama nu poartă dată dar se încadrează sigur între 1884—1887. Ar putea fi din 1886, an în care, la 6 februarie, Babeș a vorbit în parlament în favoarea naționalităților asuprite. După cum se poate observa, a fost redactată într-o limbă foarte greșită, considerate fiind și greșelile comise de funcționarul de la telegraf. Se poate totuși înțelege ce exprimă: mulțumire pentru apărarea în parlament a drepturilor poporului sîrb.

² Novi Sad; forma latinizantă, traducere, ca și denumirea maghiară dealtfel, a expresiei sîrbești ce desemna localitatea.

³ „Domnului deputat Vincențiu Babeș, B-pesta”.

VASILE MANIU

LXVI

1870, București, 19/31 martie.

Iubite Vicentie!

Deși nu primesc răspunsul tău dar îți scriu, și te supăr mereu, de astă dată poate cu prisos; mă vei scusa și-mi vei împlini cererea.

Iubite, mi-am pus în cap să scriu istoria Banatului și a Crișanei, Marmației etc. după stăruințele amicilor mei de aici, le-am promis că mă voi hotări îndată ce îmi va fi cu putință să-mi procur date și documente vechi privite la starea Banatului, politico-bisericească, din timpii chinezaturilor¹ pînă la înființarea comitatelor² și în urmă.

Spre acest sfîrșit iubitul meu, eu mă adresez la tine, la d-nii Mocionești și la toți amicii noștri.

Arhivele *Hungariei* (Pestei), *Vienei*, *Timișoarei*, *Aradului*, *Urbei Mari*³, *Caransebeșului*, *Ceanadului*, *Lipovei*, *Carlovățului* (relativ la datele înființării metropoliei sîrbe)⁴, vor fi pline și nimini altu decît tu, poate fi mai competente / în descoperirea și aprecierea lor.

Dau cu socoteala că prin arhivele comitatelor se vor fi aflînd acte de la capii districtelor după timp.

Ar fi poate posibil să găsim prin arhiva militară a Timișoarei ordinațiuni de la Chinezu⁵ și I. Huniady⁶, asemenea să aflăm cam ce legi au fost în uz pe timpii chinezatelor și cum s-a cîrmuit biserica noastră (date întemeiate pe documente).

În această privință îmi iau voie a te ruga din tot adinsul, în speranța că vei face tot posibilul pentru procurarea unor asemenea date și documente, prin care mă vei îndatora prea mult.

Repet dar a te ruga să-ți dai toată osteneala și să te interesezi în cauză transmițîndu-mi orice vei găsi sau primi de la amicii la cari te vei adresa.

Noi aici mergem prost în toate. Neamțul⁷ și-a arătat arama; acum suntem în claritate și cu sentimentele și intențiunile lui. Are un apetit nemțesc nesăturabil, se grăbește a înghiți de s-ar putea toată terra, dar bun / e D-zeu, doar i-a sta vrun os în gît. Ne va scăpa D-zeu și de acest mare canon ce a dat peste sărmana Românie!

Cu sănătatea frate merg bine, cu trebile însă foarte rău, m-am săturat de toate și mă încărunțesc grijile în greutățile vieței, încep a mă căi amar de venirea mea aici, dacă ar fi leac l-aș primi.

Te rog spune Domnilor Mocionești omagiile mele, amicilor noștri salutări.

Pe tine și pe ai tăi vă sărut din inimă.

Salutare fratelui Poppa.⁸

Al tău amic,
Vasile M.⁹

[P. S.] Oare nu faceți voi rău a sta în Cameră¹⁰? Amăgîndu-vă pe voi cu speranțe deșerte, amăgiți și poporul și lumea!! /

[București, 28 noiembrie 1882.]

Frate Vicentie,

Adresa fiului meu la Paris este următoarea: Grégoire Maniu. *Rue de Sommerand*, no. 17, Paris.

Cred că fiului tău¹¹ nu-i va lipsi concursul lui Grigorie mergînd la Paris.

Scrierea¹² ta citită la Academie este pusă sub tipar. și ți se va face exemplarele cerute deosibit¹³.

Dn. Cogălniceanu / mi-a spus că are adunați pînă la 2.000 franci pentru tipărirea în limba franceză a memoriului de la Sibiu¹⁴; el așteaptă venirea voastră aici pentru ca să vi se pună la dispozițiune. sau dacă vi se pare prea întîrziat, ia înțelegere cu Bariț și adresați-vă de-a dreptul D-lui Cogălniceanu.

Cei de la *România liberă* / și de la *Românul*¹⁵ n-au nici o observare de făcut modului cum s-a[u] împărțit banii pentru bănăteni¹⁶

Dacă ar avea cumva un cuvînt de zis aș fi eu, care am început și am dat semnalul la această colecțiune, ca la multe altele, fără ca darea ta de seamă să fi amintit un singur cuvînt, fie măcar în trecere.

Îți iert această reticență / și o las conștiinței tale de român bun și vechi amic.

Acestea sunt puntele la cari [i]mi cereai un răspuns și te rog a le primi în cele expuse dimpreună cu îmbrățișările mele.

Al tău nestrămutat,

1882 noembrie 28,

V. Maniu.

București. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] N. B. Victor¹⁷ [a] scris sub 24/12 82 despre toate.

1883, noiembrie. 11/23. București.

Iubite frate!

Îmi este dificil a răspunde după dorință la toate întrebările puse, și mai mult încă a-ți da informațiunile cerute.

Voi începe cu cele de la finea epistolei. Nu știu unde țintește politica D-lui. Brătianu; totul pare a fi învălit într-un mister, numai

dacă nu s-ar sparge norii asupra românilor. Ceea ce nu se poate ascunde este pozițiunea dificilă creată românilor de peste munți adăpostiți aici. Oficialii se feresc de ei ca de ciumați; la rîndul lor trebuie și ei să se ferească a nu da motive la conflicte și învrăjbire păgubitoare pentru cauza română. Să nu așteptăm de la oameni și fii oamenilor, nimic bun, și să nu ne desperăm, să nu ne pierdem cum-pătul, curînd sau mai tîrziu vor înceta suferințele seculare și pentru [ei] va suna ora dreptății! Eu stau departe de toți oficialii; am fost combătut cu vehemență și îndărătnicie ca nici unu dintre declarații opoziționali la alegerile trecute. Nu pot ave nici o opinie despre ceea ce se urzește și se urmărește în sferile înalte. /

Nu sunt în stare nici a-ți da informațiuni mulțumitoare în chestiunea fiului tău¹⁸, nici pentru moment a face ceea ce doresc. Te consilies însă să te adresezi la *Maiorescu*¹⁹, la *Felix*²⁰, la *Bernhardt*²¹ (bărbat distins și foarte binevoitor), în fine, poți face un pas și la *Davila*²². *Calinderu*²³ este un medic foarte căutat, are inimă bună, este foarte îndatoritor; ca om al științei nu-ți va refuza concursul său!

Am să te reflectez asupra unui lucru. Este neapărată necesitate ca fiul tău să se informeze prin sine însuși despre starea lucrurilor de aici; va fi trebuință să facă cunoștință de aproape cu persoane și lucruri, și întrebarea este posedă dînsul limba română sau cea franceză²⁴ ca să țină conversațiuni, sau chiar și cîteva conferințe!

În asemenea caz ar putea să vină dimpreună cu tine pe timpul sesiunii noastre estraordinare de primăvară²⁵! Într-atît se mărginesc informațiunile și opiniunile ce ți le pot da. /

Eu lipsesc mult din București și poate să mă strămut de primăvară la Brăila, în tot cazul o schimbare se va face în mersul lucrurilor mele.

Te rog să arăți scumpei tale familii ale noastre complimente. Pe tine te îmbrățoșez.

Maniu. /

LXIX

6/18 fevr. 85.

Iubite frate Vicentie!

Ieri seara am primit prin fiul tău scrisoarea ta. Grăbind a-ți răspunde, voi începe prin a-ți declara că vei face foarte rău, un

necalculabil rău, lipsind de la ședințele Academiei de astă dată. Trebuie să fiți toți în păr ai noștri, dacă nu voiți să vă surprindă nescari preschimbări ticluite de D-nii Maiorescu, Hașdeu, Sturdza etc. De la Maiorescu și Hașdeu a venit propunerea ca un trăznet din senin pentru a-și declina Academia răspunderea lucrărilor emanate de la secretari. Am protestat energic dar în deșert. Șchiopu Quintescu²⁶ parcă i-a luat D-zeu mințile precum mișeliile sale i-au luat picioarele; i-a secondat, atrăgînd după sine pe babu Melchisedec²⁷, Bacaloglu²⁸ etc.

Cogălniceanu și Ureche²⁹ (sic!) se vor uni cu noi în lupta contra intriganților care vor să prefacă Academia / într-un patrimoniu pentru adepții și clienții lor³⁰. De aceea *vă conjur să veniți*. Ca noutăți nu avem decît mizerii de toate soiurile și peste tot. Cu sănătatea merg eu unul. rău. și mai rău încă cu starea materială în lipsă de muncă. Mi se pare că sunt pe sfirșite. De altcum ajunge suferințele îndurate în decurs de 33 ani; numai zile albe n-am avut, doar o continuă luptă pentru Regele Prusiei³¹; aș putea zice căci eu nu m-am ales cu nimic din toată lupta vieții.

Îmbrățișîndu-te cu iubire frățească sunt al tău iubitor frate

V. Maniu. /

LXX

8/20 sept. 86.

Iubite frate!

Întors acasă din excursiunea mea prin județ. Ialomița și Brăila am găsit scrisoarea ta; mi-a făcut nespuse plăcere să mai aflu cîte ceva despre tine.

Aveam mare dorință să trec de la Elôpatak³² la Foeni ca să văd pe D. și Dna. Csernovits³³ și mai ales pe Dna. Mocsonyi³⁴, dar bolnă-vindu-mă și fiind slăbit nu mi-am putut ajunge scopul.

La băi am avut fericirea să văd și să petrec mult timp cu Dn. Hamsa³⁵ din Arad precum și cu P. Sfințit vicariul Popea³⁶. Am rămas foarte încîntat și mulțumit de cunoștința făcută cu acești demni bărbați. / Am văzut la Elôpatak și prin prejur cit de maltratat și asuprit este poporul român. Nici pe timpii cei mai răi, cei mai dureroși ai odiosului trecut, de tristă memorie, n-a îndurat atîta urgie sălbatică ca în acești timpii ai civilizațiunii. Minciună! Prevăd că timpul nu este departe ca crima ce se comite în contra românilor să-și răz-

bune în mod zguduitor asupra nelegiuitorilor asupritori. Vom peri poate și noi românii, dar mormîntul pe care l-a deschis orbia și trufia ungurească³⁷ ne va înghiți pe toți; și este mai bine să perim decît să urmăm o viață amărită, fără vina noastră. / Rău fac ungurii adevărați că dau ascultare șovinismului fals manifestat cu ipocrizie de înfiații renegați cari își fac interesul lor săpînd mormîntul și al românilor și al națiunii maghiare.

Am scris lui Arsenie³⁸, i-am arătat situațiunea. Ea este tristă din cauza că s-au vîndut [i]eftin moșiile căci nu sunt prețuri. Apoi pe calea legii toate se pot face spre a-ți dobîndi dreptate, dar însă stare să fac de unde nu-i îmi este peste putință.

Dacă cineva a ieșit bine și ciștigat, sunt / soții Csernovits; pe cînd ei au luat apoi 200 mii fr. ca parte, celorlați nu le revine nici măcar 40—42 mii.

Judecă tu dacă m-am purtat bine.

Te salut,

Maniu. /

LXVI

¹ Instituție (chinezatul) social-politică, derivînd dintr-o formă de proprietate țărănească liberă asupra pămîntului. Avea și unele rosturi administrative. După 1366, odată cu intensificarea iobăgirii țărănilor, chinezatul își pierde competența reală, noțiunea se goleşte de conținut și cu anii chinezul ajunge un simplu jude sătesc pe un domeniu feudal sau altul.

² Unități administrativ-politice de bază ale mai multor state europene din evul mediu, printre care și Ungaria. Atribuțiile și dimensiunile lor variau de la țară la țară. Modificate în mai multe rînduri, în Ungaria au fost folosite și în secolul trecut.

³ Oradea.

⁴ Cea din Carloviț a luat ființă la 1690, cînd un mare număr de sirbi, în frunte cu patriarhul de Ipec, Arsenie Cernoievici, s-au refugiat, de frica turcilor, în teritoriul cucerit deja de Habsburgi.

⁵ Paul Chinezul (cnezul), român de origine, căpitan al oștilor maghiare în vremea regelui Matia Corvinul (1458—1490). I-a învins pe turci la Cîmpul Pîinii, Becicherec, Belgrad. Între 1484 și 1494 a fost comite de Timișoara.

⁶ Iancu de Hunedoara.

⁷ Carol I de Hohenzollern, domnitor al Principatelor Unite după detronarea lui Alexandru Ioan Cuza; din 1881 rege al României.

⁸ George Popa, redactor responsabil al *Albinei* pînă în 1870.

⁹ Vasile Maniu, bănățean din Lugoj stabilit la București încă din 1847. A luat parte la revoluția din 1848. S-a ocupat un timp cu avocatura; a intrat în politică în vremea legislaturilor liberale, fiind ales între 1876—1888 deputat în Parlament. A scris

istorie, critică literară, literatură beletristică. A fost membru al Academiei Române și, o vreme, secretar al secției istorice.

¹⁰ Aluzie la prezența deputaților români în dieta maghiară și la oportunitatea tacticii activiste.

LXVII

¹¹ Este vorba de Victor Babeș, care începând din 1882 a lucrat la Paris în laboratorul lui Pasteur.

¹² *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române.*

¹³ Extrasele.

¹⁴ Cu ocazia conferinței de constituire a Partidului Național Român din mai 1881 de la Sibiu (vezi L. Maior, *Constituirea Partidului Național Român, conferința din 12—14 mai 1881*, în *Studia Univ. Babeș-Bolyai*, Series Historia, 1970, fasciculus 1), Comitetul Electoral Permanent însărcină pe Vincențiu Babeș cu redactarea unui Memorial care să facă cunoscută peste hotare situația românilor din Austro-Ungaria. Ideea fusese dată încă din 12 mai de Iuliu Coroianu. Babeș întârzie însă să-l redacteze, așa încât Comitetul Central al Partidului Național Român îi cere ca pînă în 6 ianuarie a aceluiași an să se pronunțe deschis dacă are de gînd să răspundă sarcinii sale, sau, dacă nu, se va apela la George Barițiu. În 5 ianuarie 1882 Babeș anunță conducerea partidului că renunță. Îndatorirea fu preluată de Barițiu care o îndeplinește în mai 1882. În 22—23 iunie Comitetul Electoral Permanent hotără publicarea Memorialului (2000 exemplare în românește și 500 exemplare în limbile franceză, germană și maghiară). La sfîrșitul lui 1882 începu tipărirea Memorialului în tipografia Academiei Române. Sprijinul substanțial veni din partea lui Mihail Kogălniceanu. În acest scop el organizează o colecție (vezi L. Maior, *Le Memorial de 1882 et son écho en Europe*, în *Revue Roumaine d'histoire*, p. 283—287). În legătură cu Memorialul din 1882 vezi și Șt. Pascu, *Mémoires et protestations des Roumains de Transylvanie et de Hongrie de 1791 à 1892*, Bucarest, 1939; V. Netea, *Istoria Memorandumului românilor din Ardeal și Banat*.

¹⁵ Ziare care apăreau la București.

¹⁶ În urma unui an secetos care a compromis recolta în Banat, mai mulți fruntași români din Austro-Ungaria, între ei Vincențiu Babeș și Alexandru Mocioni, au organizat acțiuni de ajutorare a satelor năpăstuite, apelînd și la sprijinul celor din România. Aici s-au făcut colecțe iar banii adunați au fost împărțiți de către inițiatorii acțiunii, buni cunoscători ai situației locale.

¹⁷ Victor Babeș; nota lui Vincențiu Babeș se referă la prima parte a scrisorii.

LXVIII

¹⁸ Înființarea Institutului de bacteriologie din București care va fi pus sub conducerea lui Victor Babeș (vezi supra, piesa V, nota 1).

¹⁹ Titu Maiorescu.

²⁰ Iacob Felix, profesor la facultatea de medicină a Universității din București și șef al serviciului sanitar al capitalei, membru al Academiei Române. Originar din Boemia, în 1858 s-a stabilit în România, iar în 1869 a dobândit cetățenia română. În timpul războiului de independență a adus servicii importante armatei române prin contribuția sa la organizarea serviciului sanitar. A scris numeroase lucrări de specialitate și a participat la multe întâlniri științifice internaționale.

²¹ Alfred Bernhardt, chimist de mare reputație din România, colaborator al lui Carol Davila.

²² Carol Davila (1828—1884), medic francez naturalizat în România. A avut merite deosebite în organizarea rețelei sanitare a țării și în fundamentarea învățământului medical pe baze științifice. În România s-a stabilit în 1853. De numele lui se leagă grădina botanică din Cotroceni, școala de farmacie, școala veterinară, societatea de științe naturale, societatea medicală, societatea de hidrologie. În 1877—1878, Davila a deținut principalul rol în organizarea serviciului de ambulanță al armatei române.

²³ Nicolae Kalinderu, medic român, profesor la facultatea de medicină a Universității din București.

²⁴ Îndoiala lui Vasile Maniu era destul de lipsită de sens. Dovada cea mai apropiată: scrisoarea lui Victor Babeș către tatăl său din 7 aprilie 1887, publicată la începutul acestui volum (piesa V). Să nu uităm apoi că Victor Babeș a lucrat un timp la Paris, în laboratorul Pasteur.

²⁵ Sesiunea Academiei Române.

LXIX

²⁶ Nicolae Quintescu, profesor de istoria literaturii latine la facultatea de litere a Universității din București, membru al secției literare a Academiei Române.

²⁷ Moșu Melchisedec (babu: cuvânt folosit în anumite părți din Banat și Ardeal). Referire la episcopul Melchisedec de Roman (1822—1892), prelat cu o remarcabilă activitate istorică.

²⁸ Emanoil Bacaloglu, fizician român. A făcut studii la Leipzig și Paris. În 1863 a ocupat un post de profesor la facultatea de fizică din București, iar în 1868 a inițiat Societatea de științe fizico-naturale. A fost membru al Academiei Române și președinte al secției științifice.

²⁹ Vasile Alexandrescu Urechia.

³⁰ În ședința din 18 ianuarie 1885 a Academiei Române, Titu Maiorescu ceruse, în urma traducerii de către Vasile Maniu, în limba germană, a lucrării sale *Memoriu despre mișcarea literaturii istorice în România și în străinătate în decursul anilor 1880—1881*, după apariția ei în *Analele Academiei* (seria II, tom IV, secția 2, p. 165—330), ca Academia să declare că „...nu ia nici un fel de răspundere pentru părerile cuprinse în operele publicate de vreun membru al său sub propriul lui nume”. În ședința următoare (25 ianuarie 1885), Hașdeu declarase că Academia nu trebuie să se desolidarizeze în bloc de astfel de lucrări, ci, de la caz la caz, numai de acelea care ar provoca polemici cu publicații străine, sau ar comporta implicații dăunătoare prestigiului Aca-

demiei. Propusese apoi ca o decizie să se ia numai în privința lucrării în cauză; deci, după discuții se hotărî că „...Academia declară că nu ia nici un fel de răspundere pentru părerile cuprinse în raporturile anuale ale secretarilor de secțiuni”. Maniu protestă împotriva acestei hotărîri, care ar fi fost contrară uneia mai vechi, adoptată de Academie în sesiune generală. În ședința din 1 februarie 1885 V. A. Urechia exprimă rezerve față de decizia din ședința precedentă (*Analele Academiei Române*, seria II, tom VII, 1884—1885, secțiunea I, București, 1885, p. 17—20).

³¹ Decalc după expresia franceză: travailler pour le roi de Prusse — a te osteni zadarnic.

LXX

³² Elôpatak — Vilcele, stațiune balneară din Transilvania, comitatul Trei-Scaune, azi județul Covasna.

³³ Familie de moșieri din Banat de origine sîrbă, înrudită cu Mocioneștii.

³⁴ Probabil Laura, născută Cernovici, soția lui Andrei Mocioni.

³⁵ Augustin Hamsea, arhimandrit. A fost profesor la Institutul teologic din Arad, al cărui director a ajuns mai târziu. A lucrat mulți ani ca redactor al revistei *Biserica și școala*.

³⁶ Nicolae Popea, viitor episcop de Caransebeș. La data scrisorii era vicar mitropolitan la Sibiu.

³⁷ Vasile Maniu se referă la atitudinea burghezo-moșierimii maghiare, care se înverșuna în politica de deznaționalizare a românilor, politică purtătoare de primejdii pentru viitorul ambelor popoare.

³⁸ Rudenie a familiei Mocioni.

ATANASIE MARIENESCU

LXXI

[Timișoara, 26 martie 1880.]

Magnifice Domnule!

Astă vară m-a cercetat Domnul Vasiliu Maniu din București. I-am arătat o grămadă de manuscrise și m-am plîns că nu le pot tipări. M-a încurajat ca să cerc la ocasiunea ședinței viitoare a Academiei Române. Din acest motiv i-am scris în ianuarie 1880, ca să mă sfătuiască că cu ce modalitate mai cuviincioasă mi-aș putea așterne manuscrisele, și mi-a răspuns că să le tramit D-tale ca să le duci și așterni, ca unul / din părțile aceste[a]. A doua zi după primirea epistolei am convenit cu Dl. Vasici¹ și împărtășindu-i toate se oferă însuși ca să le ducă la București, să se sfătuiască cu D-ta și Dl. Maniu.

Cu vorba mai bine m-am putut înțelege cu Dl. Vasici și pentru aceasta i-am predat două manuscrise: 1. *Sărbătorile și datinele române vechi*, ca tomul I de la un op mai mare. În prefațiune se dă deslușire despre toate. 2. *Novăceștii*, fragment de epopee națională compus din balade populare. Din 101 de balade despre Novăcești / dar fiind multe exemplare tot despre aceea materie, fragmentul s-a redus la 24 balade independente. Prefațiunea dă deslușire despre însemnătatea lui.

Deci, încunoștinându-te despre aceste[a], te rog ca să parcurgi opurile, și după convingerea ce vei câștiga-o despre meritul lor literar, să sprijinești una din modalitățile ce le-am descris pentru Dn. Vasici, ca să ajungă la tipar, dacă e vorba, că să mă mai ocup cu asemenea materii de interes literar, ori, intrând azi în al 50-le an al vieții, / să mă deștept și să nu-mi pierd vremea cu asemenea nebunii.

După auz, te aflii în Sibii, deci aci îți adresez epistola.

Mă recomand și rămân al Magnificului Domn, stimător

În Timișoara, 26 martiu n. 1880.

dr. At. Marienescu.² /

LXXI

¹ Paul Vasici; îl putea ajuta în calitate de membru al Academiei Române.

² Atanasie Marienescu, om de cultură, originar din Banat, scriitor, membru al Academiei Române. A fost unul din cei mai consecvenți iubitori de literatură populară românească, din care a cules cu hărnicie și a publicat în repetate rânduri (o parte a prelucrat-o).

ILIE MĂCELARIU

LXXII

Sibiu, 10. 11. 86.

Frate Babeș!

Nu știu dacă îți-e cunoscut sau nu, eu însă pentru cazul din urmă vin a-ți comunica următoarele:

Încă vara trecută s-a esmis din partea inteligenței de aicea un comitet de 5 inși, dându-i-se acestuia însărcinarea ca luînd înțelegere și cu alți cunoscuți din afară, să înceneze adunare de colectă spre a i se face oarecare ovațiune confratelui nostru Barițiu la încheierea activității sale de 50 de ani. De președinte al comitetului adevărat

am fost eu ales, însă espedarea hîrtilor către cei din afară o a făcut notariul comitetului, Slavici, și togma de aceea nu știu pozitiv dacă s-a trimis cuiva și la Bpesta sau nu. Despre aceasta nu-și mai aduce aminte nici însuși trimițătorii Sl. Destul că mie [i]mi vine mai curînd să cred ce[a] din urmă, deoarece de la voi cei din Bpesta nu a intrat nici 1 cr. și asta m-a făcut a-ți adresa acestea șire și a te ruga ca dacă consimți cu cele intenționate de noi sibienii, și alți confrăți ai lor, să pui în circulațiune lista alăturată, 1·/· pe la cine vei afla tu de brio¹. Pentru o mai bună orientare observ că serbarea, carea se va ținea în 6/18 dec. a.c. (ziua de S. Nicolae), va consta singur din predarea unei adrese a cării copie o aclud sub 2·/·.

Ca esplicare mai adaug:

1. În adresă se vor induce numele tuturor contribuenților, nu însă și suma contribuită.

2. La solenitatea de predare a adresei se vor invita toți colectanții; altcum poate lua parte oricare român care a contribuit cît de puțin.

3. Textul adresei se va publica fără de numele contribuenților.

4. Adresa o va subscria numai biroul conferinței.

5. Colectele nu se vor publica prin jurnale, decît se vor trimite singur colectanților.

6. Pînă acuma au intrat 2092 f. o4 cr.

Cu aceasta salutîndu-te rămîn al tău amic,

E. Măcelariu.² /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] N. B. Sub 4/16 nov. către I. Hannia³ espedați 165 fl., primiți pîn-aci pe lîngă deslușiri și felicitări. N. B. Sub 8 dec. 86 am espedat prin mai apoi Dna. Schiau⁴ intrații 27 fl. către Ilie Măcelariu. Total 192 fl.

LXXIII

Sibiu, 10. 12. 86.

Iubite frate Babeș!

Precînd, prin cuita⁵ alăturată sub ·/· [i]ți achitez primirea sumei de 192 fl. ce ai colectat și trimis pentru jubileul fratelui Barrițiu [i]i fac totodată cunoscut că această afacere a venit într-un

stadiu de tot nou. Serbarea nu se va ținea în 6/18 dec. a.c., ci s-a amînat, pînă una alta, pe timp nedeterminat. Motivul la aceste l-a dat doamna Constanța de Dunca Schiau, carea a fost atît de bună a mă îndemna ca în toată privința să comunic intențiunea noastră celor de sub coroana ungară și confrăților din România și celor din Bucovina, ce în cointelegere cu comitetul, nu însă în numele lui, o am făcut. Făcînd apoi despre ace[a]sta raport unei conferințe a inteligenței române de aicea, ținute în 5/12 a.c., aceea a amînat ziua serbării pe timp nedeterminat. Așa se fac trebile azi⁶.

Încheind, te rog să primești frățeasca mea salutare cu carea rămîn al tău stimătoriu amic,

E. Măcelariu. /

[Pe verso însemnarea lui Babeș:] Ilie Măcelar despre banii colectei Barișiu, dto 10 dec. 86.

LXXII

¹ Unde crezi că vei avea succes.

² Ilie Măcelariu (1822—1891), om politic român din Transilvania. În 1847, ca absolvent de drept, era practicant la tribunalul din Tîrgu-Mureș; în 1848—1849 a fost tribun. După revoluție a intrat în administrație și a ajuns, în 1865, consilier gubernial. În mișcarea națională a fost activ și hotărît. În dieta maghiară, Ilie Măcelariu, deși a fost întrerupt, a îndrăznit să ia cuvîntul în limba română. A contribuit substanțial la crearea Partidului Național din Transilvania în 1869 și a fost primul președinte al acestuia.

³ Ioan Hannia, prelat ortodox din Sibiu, funcționar mitropolitan.

⁴ Constanța Dunca-Schiau, scriitoare română originară din Boțoșani. Studiile le-a făcut la Viena și Paris. Nu a lăsat scrieri de o mare valoare literară.

LXXIII

⁵ Chitanță.

⁶ Sărbătorirea lui George Barișiu a avut loc în 8 mai 1887 la Sibiu, cînd Partidul Național Român a organizat un banchet în cinstea sa. Femeile române din Budapesta i-au trimis, cu această ocazie, o pană de aur, iar intelectualii români din Transilvania și Ungaria, în marea lor majoritate, au semnat o adresă omagială (vezi V. Netea, *George Barișiu, viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 321).

Arad, în 7 ianuarie 87[8].

Ilustrisime Domnule!

Mulțămind foarte pentru binevoitoarea gratulațiune de sărbători și dorind și eu Ilustrității Tale aceste sărbători la anul și mai mulți ani fericiți tot cu mai multă bucurie, grăbesc a răspunde la acea parte a prețioasei epistolei Ilus. Tale din 5 ale curintei, care se referențe la *Observatoriul*¹, și anume: că nici eu n-am avut nici o știre, nici de la Brașov, nici de la Sibiu, despre aparerea acelei foi, pînă înainte cu vreo 2—3 zile, cînd am primit o coală de anunț. Ba și mai mult, de citeva luni încoace nici măcar vreo scrisoare n-am primit de la cei din Sibiu. Să-mi crezi că descopăr acestea cu toată sinceritatea, și așadar acela care ar fi scris Ilustrității Tale, că eu aș fi știut înainte sau că chiar aș fi fost înțeles la edarea *Observatoriului*, zic acela nu v-a scris adevărul.

Dacă știam eu de acea foaie nu întrelăsam a scrie Ilustrității Tale, / dar repet n-am știut nimica.

Tot asemenea vă descopăr în toată sinceritatea că după ce am văzut că vin sărbătorile catolicilor și chiar pînă la Anul Nou al lor nu a apărut *anunț* despre edarea unei foi sub conducerea Ilustrității Tale, și am dedus că nu s-a putut aduna suma de acțiuni recerută²; așa, cînd după Anul Nou al catolicilor am primit eu *anunțul* de prenumerațiune la *Observatoriul* m-am bucurat de aceasta gîndind că dacă nu poate ieși în Pesta, barem să fie în Sibiu o foaie mai cumsecade, și tot ce am putut face pentru acea foaie este că am zis lui Mangra³ să o recomande în nrul. prosim al *Bisericei și școlai*⁴, carele fu cel de ieri.

Ce privește părerea mea asupra acestei foi, eu țin și sper că edarea unei foi la Sibiu, prin un unit cum este Barițiu, carele și-a botezat toți copiii[i] la noi, dar de aceea tot este destul de bine văzut la ai lor, foaia aceasta va apropia mult pe uniți de noi, și în toate afacerile noastre comune, în asociațiuni literarie, cauza națională, ba chiar în cause școlare, vom fi mai solidari, / iar prozelitismul cel atît de păgubitor încă va înceta, sau cel puțin nu se va continua în modul de pînă acuma. Astfel dar, eu [i]mi promit mult de la acea foaie, însă ca om fa[i]libil mă pot înșela în speranțele mele și încă cît de tare.

Ce privește edarea mai unei foi în Pesta sub conducerea Ilustrității Tale după ce deja ai acuma preste 70 de acțiuni asigurate, nu

mă îndoiesc ca acea foaie va avea viitor secur. dar de altă parte ea va ruina pe *Observatoriul*, ceea ce după părerea mea n-ar fi în interesul cauzei noastre.⁵

Deci, dacă Ilustritatea Ta dorești ca să rămână și *Observatoriul*, precum nu mă îndoiesc, atunci părerea mea ar fi ca foaia ce intenționezi a eda acolo⁶ să înceapă a ieși mai târziu cîteva luni, căci în acele cîteva luni se va alege poate cu soarta *Gazetei*⁷, care nu cred să o mai poată duce după ieșirea *Observatoriului*, și atunci pot să se susțină bine și *Observatoriul* și cea din Pesta. căci *Telegraful*⁸ abia va mai vegeta din fondul său, dar prenumeranții nu va prea căpăta.

Aflu de bine a observa aici și ace[e]a că cei din Sibiu poate și de ace[e]a n-au / spus nimănui despre edarea foii lor, căci precum mi se pare mie cestiunea pentru d. Barițiu este cam [...]tință, după vînzarea fabricii, [căci] a rămas și fără ocupațiune [și fără] venit.

Al Ilustrității Tale adînc stimător,

Ioan Mețianu⁹
ep[iscop]p. /

LXXV

Arad, în 30/18 ianuarie 878.

Ilustrisime Domnule!

După ce cauza consistoriului nostru cu ministeriul, referitoare la suspendarea unor învățători, cari au întrebuițat cărți oprite în școlile noastre conf., a ajuns la un stadiu foarte neplăcut, dar și acut, carele pe mine mă îngrijeste chiar de instituțiunile noastre bisericesti cîștigate cu mari sacrificii; așa mă vād silit a o comunica și cu Ilustritatea Ta, și a-ți cere sfatul și sprijinul în aceste mominte grele.

După ce s-a[u] oprit unele cărți de la întrebuițare în școlae, unii învățători tot le-au întrebuițat și mai departe, pînă cînd i-au prins organele guvernului cu ele în mînă, ce[e]a ce nici ei înșii nu neagă, dar zic că încă n-ar fi ajuns la ei publicarea opririi acelor cărți. (Se poate ca la unii să nu fi ajuns publicarea, dar la alții a trebuit să ajungă.)

În urma acestei călcări a legii, organele guvernului au adus cauza înaintea comisiunei administrative / közigazgatási bizottság) de la comitat, care pe baza legii 28 ex 1876, § 7, alinea ultimă, au dat pe

atarii învățători în cercetare criminală, iar pe de altă parte, fiind ei confesionali, au scris la minister pentru suspendarea lor, iar ministerul ne-a recercat pe noi, și anume pe mine, pînă acuma a 3 oară, ca să satisfac legii și să-i suspend fără amînare.

Eu, avînd în vedere Statutul org[anic]¹⁰, am adus cauza totdeauna înaintea consistoriului, carele a făcut trei remonstrări la în. minister contra suspinderii, dar toate fără rezultatul dorit.

Consistoriul adecă susține că pe învățătorii prinși cu cărți oprite numai atunci are a-i suspende cînd tribunalul penal i-ar declara de culpabili și puși în stare de acuză (in Anklage]nstand), iar în. minister zice că ei trebuie suspinși, îndată ce același minister ne provoacă, căci așa pretinde legea, și așa acuma zilele trecute mai pe urma oară ne-a provocat să satisfacem legii și să-i suspendem fără amînare, pînă cînd tribunalul îi va declara de vinovați ori nevinovați. /

Eu [i]ți mărturisesc sum în clar cu această cestiune, adecă eu țin că ministerul, după legea citată, este în drept, și nouă nu ne rămîne decît să ne supunem legii, adecă să suspendem pe cei cîțiva învățători, dar pe altă parte să rugăm deciderea cauzei la tribunalele penale.

Eu mi-am format această convingere și cu privire la responsabilitatea ce zace pe umerii mei, într-un caz cînd o opoziție și mai de parte, în aceste timpuri critice, ar avea urmări triste pentru biserica no[a]stră.¹¹

Dar vorbind eu și cu referintele Popa¹² și auzind de la el că este de părere să ducem cauza pînă la cele din urmă, și temîndu-mă că poate și majoritatea consistoriului să fie de ace[e]ași părere, și așa într-adevăr să se provoace un conflict și mai acut cu ministerul, mi-am ținut de datorință a-ți cere și sfatul Il. Tale în cauza aceasta, despre ce[e]a ce ar fi de făcut, ca nu cumva să facem vreo ero[a]re ireparabilă.

Afară de aceasta, te-aș mai ruga și la ace[e]a a opina că dacă aș convoca eu pe marția prossimă pe toți membrii senatului școlar, măcar de le-aș solvi și diurne, la o ședință extraordinară, numai pentru cauza aceasta, putere-ai veni și Il. Ta? / Fiindcă mîine și așa avem ședință școlară, în care va veni înainte și cestiunea aceasta, te-aș ruga să binevoiești a mă aviza telegrafic, dacă n-ai primi aceasta prea tîrziu, despre ședința extraordinară de marți.

Într-altele rămîn al Ilustrității Tale adinc stimător,

Ioan Mețianu
epp. /

Arad, 21/12 885.

Ilustrisime!

Ieri am trimis fetița știută la gară cu păr. Hamsea și a dat-o în seama D[oam]nei. Aș fi mers și eu dacă n-ar fi fost duminica, cînd de regulă e public prea mult.

Ai binevoit a-mi scrie că Dl. Alexandru¹³ ar fi călătorit iarăși la Pesta; deci te-aș ruga să-mi arăți cînd re[î]ntoarce, căci am să vorbesc cu dînsul într-o afacere de interes mai mare, și dacă aș ști re[î]ntoarcerea l-aș aștepta la gară. /

Alta ce doresc a te ruga ar fi să nu interpelezi în dietă pre Dl. ministru Trefort¹⁴ pentru dispozițiunea în cauza învățătorilor¹⁵ pînă nu vom vorbi în persoană, ca să-ți spun unele incidente ce s-au mai ivit în cursul timpului, cari sper te vor convinge că acum de-o dată, pînă nu se vor delătura acele incidente, interpelarea mai mult ar strica.

Te rog să-mi crezi că eu nu zic acestea fără gravă cauză. Într-aceea cred că ai putea vorbi cu Dl. ministru privatim¹⁶, precum spunei că ți-a și zis dînsul că îți stă la / dispozițiune, căci doară pre această cale mai curînd vom ajunge la scop.

Al Il. Tale sincer stimător,

Ioan
epp. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Răsp. sub 10/22 dec. 85.

Arad, 10/22 oct. 886.

Ilustrisime!

Mulțămînd foarte pentru prevenirea din prețioasa de la 6/18 ale curenteii, de a ne aștepta la o invitare la Timișoara sau Carloveț¹⁷ în cauzele noastre cu serbii¹⁸, am onoare a-ți răspunde că deși eu sum gata a merge oricînd și oriunde ne vor chema interesele bisericeii noastre, totuși nu aflu consult a merge și nechemăți, dar nici a aminti noi serbilor să ne cheme.

Aceasta n-ar fi potrivită nici cu interesele noastre, nici cu demnitatea noastră, iar rezultatul ar putea fi desconsiderarea noastră.

Deci, opiniunea mea ar fi să așteptăm să ne cheme și atunci să mergem și să facem totul pentru rezolvirea cauzelor.

De cumva această opiniune a mea ți s-ar părea greșită, te rog a o supune și apretierii ilustrului nostru, D-lui. Dr. Alexandru Mocioni, și apoi arătați-mi și vederile Ilustrităților Voastre, și mă voi pleca lor.

Rugându-te să primești și să binevoiești a arăta tuturor respectuo[asele mele salutări, rămîn sincer stimător, al Il. Tale

Ioan Mețianu
epp.

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Răsp. 26 oct. 86 din Vlaicoveți¹⁹ că Giuri²⁰ abs. Sandru²¹ relativ ține necesar, adecă Sandru numai relativ la comun. miste, dar eu am vrut să arăt că-mi fac detorința. /

LXXVIII

Arad, în 3 noem. n. 889.

Ilustrisime!

Dorind eu, precum sum convins și Ilustritatea Ta, a pune cît mai curînd în curs procesele ierarhice²², deocamdată măcar numai pentru Fenlac²³ și Sarafola²⁴, te rog ca pre referinte al delegațiunei să binevoiești a face un concept de esmisiune la fața locului pentru Dl. Dr. Emil Babesiu²⁵, însărcinat cu culegerea și compunerea datelor de lipsă la începerea proceselor.

Acel concept, în care aş dori să se indice și cele de făcut, apoi să mi se trimită mie spre purizare și subscriere.

Al. Il. Tale, cu toată stima,

Ioan
epp. /

LXXIX

Arad, 7/1 892.

Ilustrisime Domnule!

Mulțămînd foarte pentru binevoitoarea gratulare de sărbători și implorîndu-vă și eu din inimă încă mulți ani fericiți de la cer,

vin a răspunde la corespondența de ieri că eu voiam a comunica D-lui Alexandru²⁶ o epistolă a unui fruntaș de la Brașov despre pericolul ce amenință gimnaziul nostru de acolo, iar scopul meu era a ruga pre Dl. Alexandru să se înțeleagă cu Ilustritatea Ta asupra celor de făcut.

După ce însă sper că Ilustritatea Ta tot vei veni poimîine încoace, / de unde apoi vei merge la Capolnaș, mi-am rezervat a-ți comunica acea epistolă la venirea încoace pentru ca apoi la Capolnaș să poți combina cu Dl. Alexandru cele de lipsă.

Astfel deci. n-am mai mers la gară să întîlnesc pe Dl. Alexandru mai ales presupunînd că îl voi conturba în odihna lui din Schlaf-Cupee²⁷ (sic!).

Eu luni seara în tot cazul voi trimite trăsura cea închisă la gară ca să te aștepte și să te aducă în chilie caldă.

Al Ilustrității Tale devotat,

Ioan
epp. /

LXXX

[Arad, 24 decembrie 1894.]

Magnifice Domnule!

Escelența Sa domnul Arhiepiscop și Metropolit Miron Romanul. prin hîrtia sa dto 30 noevre nr. 297/894 M. ne transpune adresa Sînției Sale a domnului Patriarh serbesc George Brancovici, dto 14/26 noevre, nr. 3580/894, prin carea ne încunoștințează că comitetul congresual serbesc a esmis ca delegațiune trei membri serbești. anume pe Prea Sînția Sa domnul episcop al Virșetului, Nicanor Dimitrievici. pe Dr. Todor Nedelcovici, membru congresual și Dr. Mihail Polit²⁸, fiscalul fondurilor bisericești serbești, cari să se pună în înțelegere cu membrii delegațiunii române pentru despărțirea pașnică a românilor de serbi în comunele mixte. și ne roagă totodată să esmitem din partea noastră o asemenea comisiune de trei. cari în înțelegere cu comisiunea sîrbă să cerce împăcarea amică între românii și serbii din comunele mixte.

Ne aflînd noi de bine a se amîna răspunsul pînă la întrunirea delegațiunii. am crezut că s-ar putea alege membrii comisiunii române și prin scrisoare.

Deci I. D. Ta ești rugat să binevoiești a desemna trei membri dintre fruntașii noștri. și dacă cei desemnați de D. Ta vor întruni și voturile celorlalți domni membrii ai delegațiunei, dînșii se vor declara de aleșii delegațiunei noastre.

Pentru orientare din partea biroului se candidează:

1. Prea Sînțitul domn episcop Nicolau Popea.
2. Domnul Vinčențiu Babesiu.
3. Domnul Iosif Gal.²⁹
4. Domnul Pavel Rotariu.³⁰
5. Domnul Filaret Mustea.³¹

Arad, 24 decem. 894.

Cu toată stima,
Ioan Mețianu
epp.

[Destinatar:] Magnificului Domn Vinčențiu Babesiu, Budapesta / [Sus pe ultima pagină însemnarea lui Babeș:] Părintele Epp. al Aradului, ca preș. al Delegațiunei congresuale, comunică adresa Patriarhului serbesc, pentru o comisiune de 3, care cu a lor asemenea să încerce despărțire ierarhică a românilor de prin comunele miste pe cale amică.

Adresa patriarhului dto 14/26 nov. 1894; notificarea Prea Sînțitului dto. 24 dec. v.

Pr. în 6/18 ian. 1895 și răspuns în 7/19.

LXXXI

[Arad, 3/15 februarie 1895.]

Magnifice Domnule!

Delegațiunea noastră congresuală, la dorința comitetului congresual sirbesc, a ales și ea o comisiune de 3 inși, în persoana Prea Sînției Sale a domnului episcop Nicolau Popea, ca președinte, Magnificența Sa domnul Vinčențiu Babesiu și Ilustritatea Sa domnul dr. Iosif Gallu, ca membri, cari vor avea să statorească modalitățile cum s-ar putea despărți românii de sirbi din comunele mixte pe cale pașnică.

Nouă ni s-au comunicat numele membrilor din deputațiunea sirbească, anume, președinte al acelei comisiuni sirbești este Prea Sînția Sa episcopul Virșețului, Nectar Dimitrievici, iară ceilalți doi

membrii sunt Dr. Todor Nedelcovici, membru congresual, și Dr. Mihail Polit³², fiscalul fondurilor bis. sîrbești.

De aceea, și noi am comunicat Escelenței Sale domnului patriarh numele persoanelor alese din partea delegațiunii române, cu rugarea să avizeze pe președintele comisiunii sîrbești a se pune în înțelegere cu președintele comisiunii române, spre a fixa locul unde, și timpul cînd, să înceapă această comisiune mixtă lucrările sale atît de urgente.

Magnificența Ta deci, ești rugat a urma îndrumărilor ce le vei primi din partea președintelui comisiunii române, a Prea Sîntitului domn episcop Nicolau Popea.

Arad, 3/15 faur 895.

Delegațiunea congresuală română.
Ioan Mețianu
epp.

[Destinatar:] Magnificenței Sale Domnului Vinčențiu Babeșiu, membru delegațional, Budapesta (Vámház út 4 sz.).³³ /

[Sus pe ultima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. 11/23 febr. 1895. Însărcinarea din partea delegațiunii congresuale dto. 3/15 faur 1895, pentru pactări cu esmisa comisiune sîrbească spre statorirea modalității de despărțire amică în comunele miste.

N.B. Scris îndată P[rea] S[finției] S[ale] la Caransebeș reflesiuni asupra timpului și locului de întrunire a ambelor comisiuni.

LXXXII

Arad, 7 aprilie 1896.

Ilustrisime!

M-am bucurat foarte văzînd din prețioasa de ieri că ai re-[i]ntors în pace, din călătorie, deși cam atacat de cathar, sau influință³⁴, cu care m-am ales și eu din călătoria făcută în luna trecută la Pesta, dar să sperăm că va trece și acela ca multe altele.

Cu privire la mănăstiri, pe scurt numai atîta aflu de bine a observa din parte-mi că este de lipsă să facem toate pregătirile, spre care scop am avizat pe Dl. Lenger să ia aceasta și în raportul delegațiunii; dar pentru începerea proceselor acum nu e timpul oportun, deoarece nici unul dintre popoarele patriei, nu este așa rău văzut în sus ca și noi românii³⁵, și apoi D-zeu mai știe ce ne va mai aduce și Mileniu.³⁶ / Am experiat aceasta și în luna trecută, fiind

la Budapesta, în tot locul pe unde am umblat, precum o experiez și aici acasă, în toată ziua.

Ba o mai experiez și din aroganța cu care se poartă sîrbii din Timișoara față de noi, cînd nici atîta nu vor a concede ca, înbunăoară, biserica din Fenlac, care este judecată nouă, de acum înainte să stee și sub jurisdicțiunea noastră, susținînd ei morțiș că 5 ani, pînă cînd se vor despăgubi sîrbii³⁷, are a se susține statul quo, adecă și biserica și poporul a rămînea tot sub sîrbi.

În această privință eu am întreat și pre referentul de la Curie, Ruby, și nu mi-a putut spune alta decît să ne înțelegem cu sîrbii, dar durere, că n-ai cu cine.

Al Ilustrității Tale adînc stimător,

Ioan
epp.

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. în 8 apr. n. și reflectat în 9, cum tocmai ptu. inoportunitate să se atingă în Raportul deleg[atei] ca prin conclus sinodal să fie acoperită delegațiunea față de conclusul congresimal.

LXXXIII

Arad, 1^o iunie n. 896.

Ilustrisime!

Astăzi, cînd am primit prețioasa Ilus. Tale de ieri, măguli-toare pentru simpatia ce binevoîși a-mi arăta, totodată am primit alta și de la părintele metropolit³⁸ al nostru, în care mă bănuie de nu știu ce fel de contrapond, cum însuși se exprimă, „al nemerniciei sale“.

Ca să-mi pot da seama de asemenea simțăminte opuse, nu-mi rămase decît să-mi ispitesc conștiința, să aflu întru cît merit una ori alta.

Cu privire la simpatia accentuată de Ilustritatea Ta și Domnii Mocionești, în urma birfelor unora ca Mangra, începuserăți a vă instrăina de mine. Repet, eu nici atunci nu m-am depărtat de I. D-voastră, iar aceasta nicicum nu pentru persoana mea, ci pentru cauza căreia servim.

Deasemenea îmi spune conștiința și cu privire la bănuiala părintelui Metropolit, cum că ca totdeauna / așa și acuma a fost și este departe de mine de a-i fi contrapondul presupus.

Dacă mai întîi unele jurnale, apoi și unii oameni au început a vorbi de retragerea părintelui Metropolit, și apoi în legătură cu aceea și de alegerea mea în locul dînsului, eu unul n-am dat ansă la aceea, și așa nici nu port vina; ci aceea vină o poartă numai dînsul, căci la toată ocasiunea vorbea de retragere.

Eu, ori de cîte ori am fost apostrofat, chiar și de cei mai de aproape ai mei, am declarat resolut că nu eu, dar nici altul în tot clerul nostru, nu cred să se afle, carele ar voi a se ridica la acea demnitate cu călcarea drepturilor bisericeii noastre.

Ba mai mult, am declarat și declar și acuma, că dacă interesul bisericeii ar cere, eu și din episcopie sum gata a mă retrage.

Aceasta am dovedit-o și la alegerea de Metropolit din 1874, cînd ați cercat a mă alege și cînd însumi am refuzat, apoi am dovedit-o și cînd am fost respins cu cererea înființării unui gimnaziu confesional aici, consultînd anume pe D-nii Mocionești, n-ar fi consult / a mă retrage din postul ce ocup?

Dacă atunci cînd eram mai tînăr am cercat retragerea, oricine va afla aceasta mai natural astăzi, la etatea mea înaintată și în poziția cea grea de prezent, aici în Arad.

Cu privire la Vászárhei³⁹ (sic!), nici prin minte nu-mi trece a lua cu graba dispozițiunile necesare, mai ales că nu pot ști dacă atît sîrbii din Timișoara cît și cei din Vasarhei, se vor supune ori nu decisului ministerial, ori că se vor mai folosi și de alte remedii, și că nu pot prevedea, în caz de opunere, cine, cînd, și cum ar executa decisul ministerial, și în fine, că oare n-am păți-o ca și cu grecii din Brașov, unde urmase mai multe decise ministeriale, fără a fi fost și executate?

Părintele Metropolit îmi scrie [că] va sosi mai curînd, și anume prin 3—4 ale curintei acolo.

Al Ilustrității Tale adînc stimător,

Ioan
epp. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. și răspuns în 2 iunie.

LXXIV

¹ Ziar românesc editat la Sibiu, între 1878—1885, de George Bariț. Apărea de două ori pe săptămîna.

² Vezi supra, piesa XLV, nota 1.

³ La data scrisorii Vasile Mangra era profesor la Seminarul teologic din Arad.

⁴ Revistă școlară și bisericească, scoasă de Eparhia ortodoxă a Aradului, cu program de hebdomadă; a fost înființată de episcopul Ioan Meșianu în 1877, și pusă sub redacția lui Augustin Hamsea.

⁵ Vincențiu Babeș nu a reușit a edita un nou ziar la Budapesta (vezi, supra, piesa L).

⁶ La Budapesta.

⁷ Gazeta Transilvaniei.

⁸ Telegraful Român.

⁹ Episcop ortodox al Aradului, mai târziu, din 1898, mitropolit la Sibiu. S-a făcut cunoscut printr-o susținută încercare, uneori fructuoasă, de a obține o dotare corespunzătoare pentru școlile și preoții aflați în subordinea sa. A ridicat mult nivelul de pregătire a învățătorilor la Preparandia din Arad, a înființat două internate diecezane care trebuiau să adăpostească pe elevii de la preparandie și pe studenții de la seminarul teologic. A avut un rol important în despărțirea averilor comunelor religioase mixte româno-sârbe, care se târăgăna de la despărțirea ierarhică din 1864.

LXXV

¹⁰ Regulament care consfințea autonomia Bisericii ortodoxe române din Ungaria și Transilvania și stabilea normele interne de funcționare și administrare a întregii ierarhii. Statutul Organic a fost creația mitropolitului Andrei Șaguna, consfințită de sinodul național din 16/28 septembrie 1868. Împăratul l-a sancționat în 28 mai 1869, dată după care a rămas în vigoare pînă la dezmembrarea Austro-Ungariei.

¹¹ Toate școlile românești din Ungaria erau la acea dată administrate de biserica celor două confesiuni, greco-catolică și ortodoxă. Temerile lui Meșianu erau justificate, mai ales dacă nu pierdem din vedere scopurile de deznaționalizare ale legislației școlare a guvernelor dualiste.

¹² George Popa.

LXXVI

¹³ Alexandru Mocioni.

¹⁴ Trefort Ágoston, om de stat maghiar cu ascendență paternă franceză. Cît timp a fost ministru de culte și instrucțiune publică s-au adus mai multe legi în sprijinul maghiarizării prin învățămînt.

¹⁵ Vezi supra, piesa LXXV.

¹⁶ În particular.

LXXVII

¹⁷ Reședința patriarhiei sârbești din Austro-Ungaria.

¹⁸ Despărțirea averilor comunităților bisericești românești de cele ale sîrbilor, lucru anevoios, imposibil de rezolvat fără multe

proces, era necesară, între altele, și datorită situației școlii românești, dependentă de ierarhia bisericească.

¹⁹ Localitate în R. S. F. Iugoslavia, unde se afla o moșie aparținând lui George Mocioni.

²⁰ George Mocioni (1823—1887), personalitate proeminentă a mișcării naționale românești din Austro-Ungaria. Era frate cu Andrei Mocioni. A fost multă vreme membru marcant al Clubului deputaților români la Budapesta.

²¹ Alexandru Mocioni.

LXXVIII

²² Vezi supra, nota 18.

²³ Localitate în fostul comitat Timiș, azi județul Arad.

²⁴ Este vorba de actuala localitate Saravale, în trecut în comitatul Timiș, azi în județul Timiș.

²⁵ Avocat, fiul lui Vinčențiu Babeș.

LXXIX

²⁶ Alexandru Mocioni.

²⁷ Vagon de dormit.

LXXX

²⁸ Om politic sîrb din Austro-Ungaria, unul dintre cei mai influenți între conaționali săi, prieten și colaborator politic al lui Vinčențiu Babeș. În text, numele său a fost adăugat cu creion albastru de Vinčențiu Babeș, în locul ortografierii inițiale (Pasita), dacă aceasta din urmă nu corespundea cumva unei alte persoane.

²⁹ Doctor în drept. A ocupat mai multe posturi în justiție. În Banat avea o moșie. În politică a fost foarte moderat; s-a numărat printre inițiatorii unui partid românesc moderat, în care scop a scos la Budapesta, în 1884, ziarul *Viitorul*.

³⁰ Publicist român din Banat, colaborator al mai multor gazete, redactor al unora dintre ele (*Priculiciul*, *Luminătoriul*).

³¹ Arhimandrit ortodox în Caransebeș; a funcționat mult timp ca profesor de teologie la seminarul din localitate.

LXXXI

³² Și aici numele lui Polit, a fost corectat cu creion albastru de Vinčențiu Babeș.

³³ Una dintre adresele de la Budapesta ale lui Vinčențiu Babeș.

LXXXII

³⁴ Boală cu simptome asemănătoare cu cele ale gripei.

³⁵ Acțiunea memorandistă stârnise iritarea oficialităților de la Budapesta.

³⁶ Serbări și activități fastuoase organizate în 1896 de guvernul maghiar pentru sărbătorirea a 1.000 de ani de la stabilirea ungarilor în Panonia.

³⁷ ... pînă cînd sîrbii vor fi despăgubiți.

LXXXIII

³⁸ Miron Romanul.

³⁹ Localitate în fostul comitat Bihor, azi Oșorhei, județul Bihor.

TEODOR MIHALI

LXXXIV*

Dej, la 8 iunie n. 1892.

Ilustre Domnule!

Absentînd de acasă, numai acum pot răspunde la prețioasa-vă epistolă din 4 a l. c.

Înainte de toate vă exprim sincera mea mulțumită pentru viul interes ce-l aveți față de institutul nostru „Someșana”¹. De prezent, mulțumită Domnului, institutul nostru este deplin consolidat și se află în stare înfloritor progresivă. Deja își împlinește misiunea frumoasă, atît pe terenul economic-comercial, cît și pe cel cultural-național.

Pînă acum avem elocați în locuri sigure 350 mii floreni și clienții se sporesc pe zi ce merge, iar vaza institutului și încrederea cătră el crește / mereu. Am firmă speranță că în cel mai scurt timp toate elementele solide din acest comitat vor fi grupate pe lîngă institutul nostru.

Depuneri încă avem pînă acum la 160 mii floreni. Considerînd însă că pe aici nu sunt mulți capitaliști români, foarte ne-am bucura dacă și D-voastră ați face la noi depuneri mai însămnate, după care (în urma hotărîrii direcțiunei institutului) stabil vă putem asigura 5¹/₂%⁰, și solvim noi și contribuția de venit².

Cu această ocasiune, vă rog să binevoiți a îndemna și pe alți cunoscuți, îndeosebi pe Iluștrii Domni Mocsonyi, cari sunt și acțio-

nari la noi, ca să binevoiască a ne onora cu depuneri. Noi îi asecurăm că institutul nostru putînd a reescompta³ sume însămnate, după abzicere de / 4—5 zile, vom fi în stare a replăti depuneri cît de însămnate.

Ce privește prețioasa D-voastră întrebare, că ce influență a avut asupra mea pelegrinajul românilor la Viena, respective și după părerea istoricul[ui] și din punct de vedere politic, foarte însămnatul pas al aș[ter]nerii. Memorandului: îmi iau libertate a vă comunica pe scurt, dar cu toată sinceritatea, următoarele:

Vă asecur că toate cîte a publicat *Tribuna* în privința aceasta sunt esacte, ba în realitate au fost și mai grandioase. Ținuta și purtarea românilor a fost deamnă și exemplară, însuflețirea la culme și comună cu a reprezentanților participanți a]i] naționalităților asuprite din monarhie. Românii s-au reîntors mai mîndri / și mai tari în suflet.

Din experiența mea imediată ce am cîștigat-o la Viena, și convorbirea cu factori însămnăți, am primit convingerea și credința că rezultatul acestui pas are să fie mai mare ca a[l] oricărui altul întreprins mai [i]nainte. [. . .]

Azi dispunem încă de un popor bun și nestricat, cu care poți face minuni. Considerînd însă intimidările și asupririle ce ne ajung din zi în zi, e întrebare că dacă timpul „oportun“ va prea întîrzia, ave-vom oare pe cine a ne răzima, și fi-va cine să ne creadă?

Deoarece guvernul unguresc a declarat hotărît că dacă ni se va permite audiență, în dieta ungurească și în țeară, se vor produce scandaluri formale, de sine se înțelege că audiența / n-a putut fi permisă; ni s-a dat însă a înțelege că dorința la locul mai înalt este ca gravaminele noastre să ajungă și să fie cunoscute acolo⁴, ce deși pe altă cale, s-a întîmplat.

De la prezentarea *Memorandului*, după părerea mea, putem aștepta și rezultate reale, dacă nu alta, barem atîta că pe un timp oarecare vor stagna prigonirile și intimidările, ce pentru noi este mare cîștig, pentru că în acest timp de repaos ne vom putea reculege și organiza.

Eu însă sper și mai mult, deoarece cu ocasiunea reîntoarcerii mele de la Viena, în capitala Ungariei cu plăcere am auzit de la mai mulți factori importanți, că în urma urmelor guver / nul totuși trebuie să împace naționalitățile.

Se poate însă să fiu optimist în această privință și că Memorandul nostru să nu aibe rezultate reale, pentru aceea însă pasul nostru, din alte puncte de vedere, negreșit că totuși este un fapt însămnat politic, care dacă se făcea înainte de asta cu 10 ani, am fi mai [i]nainte în toată privința cel puțin cu 25 de ani.

În conferința națională din 27 și 28 octomvrie 1890 am fost foarte încântați de prea frumoasele D-voastre enunțiațiuni politice, cu deosebire însă m-am însuflețit pentru enunțiațiunea 7, în care ziceți să ne adresăm cătră toate naționalitățile din patrie / și monarhie, ca să se declare solidare cu noi și cu postulatele noastre în interesul lor bine priceput.

Durere însă, de atunci în acest scop puțin, ba pot zice, mai nimic nu s-a făcut, deoarece tot timpul ni l-a[u] mistuit certele pentru Memorand. Cu ocasiunea mergerei noastre la Viena, în această privință s-a făcut foarte mult. Întru adevăr, îmi saltă inima de bucurie, văzînd reprezentanții tuturor naționalităților din monarhie cu cîtă sinceritate își oferă concursul și mîna de frăție. Și din acest punct de vedere, zică cine ce va voi, călătoria noastră la Viena este și va rămînea pentru totdeauna unul dintre cele mai momen / tuoase fapte politice, și depinde numai de la noi ca să vedem și rezultatele reale ale acestei înfrățiri.

Vom avea încă și acel folos, că de aci înainte și cercurile conducătoare și presa se vor pune pe gînduri și se vor interesa mai cu adins de gravaminele noastre⁵. [. . .]

Nu abuzez mai departe de paciența D-voastră, ci îmi exprim speranța că viforul trecînd și situațiunea limpezindu-se, ne vom cunoaște mai bine și apoi uniți iarăși ne vom întîlni pe terenul de luptă și activitate comună. La din contra „peirea ta din tine Israile“.

Primiți vă rog espresiunea profundei mele stime și deosebitei considerațiuni, pe lîngă care sum a[l] Ilustr. Voastre plecat.

dr. T. Mihali. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Pr. și răsp. Bpesta 13/1 iuniu 892.

LXXXIV

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 204—207.

¹ Bancă românească din Dej, înființată în 1890.

² Achitarea impozitului după venit trebuia să trezească interesul depunătorilor.

³ Operație financiară, prin care o bancă vinde altei bănci cambii înainte de scadență, pentru a accentua circulația capitalului și a lărgi posibilitățile de plasament.

⁴ Afirmația lui Teodor Mihali nu depășește valoarea unei supoziții, cîtă vreme lipsește suportul documentar care să o confirme.

⁵ După *Memorand* politica guvernelor dualiste față de naționalități nu s-a schimbat în sensul considerării mai binevoitoare a doleanțelor acestora, ci în direcția anihilării rezistenței naționale (L. Botezan, N. Cordoș, *Politica guvernului Bánffy în Transilvania din anii 1897—1898*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Cluj*, XIV, 1971, p. 173).

IOAN MIHU

LXXXV

[Orăștie, 19 iulie 1891.]

Prea stimate D-le!

Vin a vă face cunoscut că cele cuprinse în stimat D-voastră de datto Ocna Sibiului la iuli (sic!) a.c., mie numai întru atita [i]mi sunt cunoscute încît ele au fost publicate în *Românul*. Părerea mea în acest obiect am onorul / a vă o espune în următoarele:

Eu nu țin nici consult nici oportun modul de purcedere observat de fratele Lucaciu la congresul Ligei¹, pentru că asemenea purcedere ușor poate da ansă guvernului a disolva comitetul, chiar din motiv că membrii comitetului purced astfel. /

Fiindcă pășirea lui Lucaciu a rămas fără deosebite urmări, sum de părere că încît pentru trecut chiar în interesul armoniei în sinul nostru, să trecem preste acest incident.

Ce privește uneltirile puse la cale în *Românul* contra persoanei D-voastră, nu suferă îndoială că acele[a], din toate punctele de vedere, sunt foarte condamnabile, dar / după mine ar fi o greșală a le da prea mare însemnătate².

Prea stimate D-le! Vă este cunoscută stima și încrederea generală cu care v-a onorat în trecut și vă întîmpină și acuma aproape totalitatea partidului nostru, asemenea prea bine vă este cunoscut, că solidaritatea și / armonia în rîndurile noastre nicicînd nu a fost reclamată în mai mare măsură ca acuma. Pentru acestea motive, vă rog a pune mai sus stima și iubirea noastră aproape a tuturor decît pornirile păcătoase a unora puțini / la număr, pre cari bine-i cunoașteți cine sunt!

În urmare, vă rog treceți cu vederea aceste porniri și tîndeți să rămînem strîns legați laolaltă și să nu facem schimbări, barem pînă la prosima adunare generală.

Intrunirea comitetului / se poate face la termenul indicat, dar indispensabil de lipsă nu este.

În fine, vă rog primiți și cu această ocaziune asigurarea deosebitei stime ce vă păstrez.

Orăștie, 19/VII 891.

dr. MiHu³. /

[Sus pe prima pagină însemnarea lui Babeș:] Prim. în Sibiu, 22 iuliu n. 891. Condamnă procedura lui Lucaci. dar să nu i se deo pre[a] mare importanță, căci a rămas fără urmări. Întrunirea acumă nu e indispensabilă, ci la timpul său, septemvre. N.B. Crede că numai pășirea lui dr. Lucaci în adunări publice este de criticat!⁴

LXXXV

¹ „Liga Culturală“ (titlul complet: „Liga pentru unitatea culturală a românilor“), fondată în București la 24 ianuarie 1891. Vasile Lucaciu a atacat, cu ocazia congresului „Ligii“ din 1891, poziția grupării din cadrul P.N.R. care se împotriva înaintării grabnice a *Memorandului*.

² Este vorba probabil de un articol al lui Gheorghe Bogdan-Duică, publicat în *Românul* din 24 mai st. v., în care se dezaprobă atitudinea lui Vinčențiu Babeș în problema *Memorandului*.

³ Ioan MiHu, filantrop și fruntaș politic român, în 1891 membru al Comitetului Central al P.N.R.

⁴ Confuzie a lui Vinčențiu Babeș; aceasta nu reiese din textul scrisorii.

ALEXANDRU MOCIONI

LXXXVI

Birkis, 11. 7. 91

Lieber Vityó!

Deine Corespondenz-Karte vom 7. habe ich erst gestern erhalten. Gib acht, dass Du Dir bei dem abgekühlten Wetter in Vizakna¹ nicht etwas zuziehst. Die Repräsentation habe ich vor einigen Tagen revidirt u. postwendend retournirt. Diese Tage erwarte ich die Reinschrift. Angesichts der richtigen Stimmung der Hermannstädter gegenüber den Umtrieben Lucaciu's et Consorten will ich den bei Dir befindlichen Artikel nicht im *Luminătoriul* erscheinen lassen, sondern einen, in etwa gemilderten Form im eigenen Namen seinerzeit in der *Tribuna* publiciren. Sende mir daher das Concept unverzüglich zurück u. theile mir auch mit, wann beiläufig das

Comité zusammentreten wird. Was das Memorandum anbelangt, so gehe ja nicht darauf ein, dass Du die Unterbreitung desselben vorschlagest; auch darfst Du vorder Hand an ein Zurückziehen gar nicht denken, das hiesse so viel als vor den umstürzlerischen Agitationen capituliren. Die Frage des Memorandums muss vorerst, sei es im Comité, sei es in einer ausserordentlichen Nationalconferenz, / ins Reine gebracht werden; dann hat jener Theil, welcher mit der Entscheidung nicht einverstanden ist sich die Hände in Unschuld zu waschen. Die Zumuthung Brotes, dass man sie nun gewähren lasse u. dann nachträglich, wenn durch einen Fehltritt die nationale Sache geschädigt od. compromittirt ist, sie zu verdammen, verträgt sich nicht mit unserer moralischen Verantwortung vor der Nation². Derartige folgenschwere Controversen können nur im Comité durch Capacitationen od. wenn dies nicht gelingt durch einen Appell an die Nationalconferenz³ zum Austrag gebracht werden, wobei Jedem Gelegenheit geboten ist, den Pflichten seines Gewissens, wie den Geböthen der Parteidisciplin gleichmässig vollauf zu entsprechen. Das ist der correcte Weg, von dem wir nicht abweichen dürfen.

Was nun die Capacitation anbetrifft, so bin ich einer solchen, wie Du weisst, immer zugänglich, auch in diesem Falle wäre ich eines solchen nicht verschlossen, jedoch nur unter der Voraussetzung, dass mir auf zwei Fragen ganz entschiedene, klare u. deutliche Antworten gegeben werden u. zw. 1. Bieten mir die Freunde des Memorandums volle Garantie dafür, dass der Monarch, / ich sage nicht vom Memorandum berücksichtigen, sondern die Deputation auch nur empfangen wird? 2. Wenn nicht, wir also auch der Eventualität entgegen sehen müssen, dass Deputation u. Memorandum einfach abgewiesen werden, sollen sie mir klare u. deutliche Antwort darauf geben, was sie in einem solchen Falle, einem solchen Affront gegenüber, den sich die Nation selbst geholt hat, im Interesse der verletzten Würde u. geschädigten politischen Reputation der Nation zu thun beabsichtigen?

In Betreff dieser beiden Fragen muss vorerst volle Klarheit geschaffen sein denn erst dann ist der Boden gegeben, auf dem eine objektive, ernste Discussion u. Capacitation möglich ist.

Einen Schritt unterzunehmen, der unvermeidlich andere nach sich zieht u. man nicht einmal den zweiten noch kennt, hiesse blinde Kuh' spielen, aber nicht Politik machen. Mit der nationalen Sache u. nationalen Würde darf man aber so ins Blinde hinein nicht spielen. /

Aber diese beiden Fragen soll man Dir vorerst categorisch beantworten u. ich wäre auf diese Antworten sehr begierig.

Brediceanu's Projekt könnte ich nicht billigen. Eine Demonstration, die auf eine Coquetterie mit dem Slavismus hinaus liefe, wäre nicht eben zeitgemäss.

Wir grüssen Dich u. wünschen Dir die beste Gesundheit Dein

Sándor⁴. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeş:] Prim. Sibiu, 1/13 iulie 1891.

LXXXVII

[iulie 1891]

Lieber Vityó!

Ich hoffe du hast mein offenes Schreiben an das Comité erhalten u. ich erwarte ehebaldigst Deine Übersetzung desselben [...] Revision. Im Anhang überschicke ich Dir unsere Repräsentation. — der leer gelassene Platz unter meiner Unterschrift ist für Mutsó⁵ reserwirt (sic!). Sende die von Dir unterfertigte Repräsentation unverzüglich an Titus, dem ich einen Brief an Mutsó überschicken werde, damit Titus nach den Unterfertigungen Mutsó's u. Mustetiu's⁶ den Actenstück sofort beim Cultus ministerium einreiche.

Um Dir — u. unsern Leuten anlässlich der bevorstehenden Comité-Berathung in der leidigen Frage der Unterbreitung eines Memorandums an den Thron etwas unter die Arme zu greifen, stehe ich im Begriffe, einen Brief an Dich zu richten, in welchem ich meinen Standpunkt und meine Ansichten, die du ja natürlich kennst, eingehender erörtere, damit Du diesen Brief dem Comité vorlesest. Du kannst denselben dem Comité, wie jedem Mitgliede desselben, einzeln vorlesen, so oft man es wünsche, doch gib weder diesen Brief aus Deinen Händen, noch lasse von demselben weder ganze, noch stückweise Abschrift nehmen, ausser dem darin enthaltenen Beschlussantrage. Denn da ich wegen der Länge desselben keine Copie zurückbehält, will ich nicht, dass Dasselbe in Verlust gerathe, u. weiter dass er sich in andern als Deinen Händen befinde. Sobald derselbe fertig ist, sende ich Dir denselben zu. Wann tritt das Comité zusammen? Von allen die besten Grüsse.

Dein Sándor.

Telegrafire mir sofort an welchen Tage das Comité zusammentritt?

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeş:] Birkis (etwa 22 Juli 891). Prim. Sibiu în 12/24 Juli. Prim. în 12/24, răsp. în 25/13 Juli 891.

LXXXVIII

[Sibiu, 22 Ianuarie 1892.]

Távirat [Telegramă]⁷

Unterbreitung ohne Aufchub homogenes Comité. Fahre Abends Birkis.

Grüsst

Sándor

[Destinatar:] Babeş, B-pest, Salzgasse 7. /

LXXXIX

Birkis, 24. I. 92

Lieber Vityó!

Ich hoffe, dass Du aus meinem Telegramme, so lakonisch es auch war, über die neue Situation vollkommen klar geworden bist. In Ergänzung desselben will ich, auch bis dahin, bis ich unter einigen Tagen nach Pest komme, Dir noch die wesentlichsten Momente ganz kurz mittheilen.

Ich bin mit einem fertigen Project eines Commissionsberichtes nach Hermannstadt gegangen, welcher, als ich es in der 40-er Commission verlas, einen solchen Eindruck gemacht hat, dass nicht nur ich u. die Unsrigen, sondern auch die Gegner meinten, ich wäre der Herr der Situation. Mein Exposé⁸ u. 5 Beschlusanträge wurden noch denselben Abend einstimmig u. mit Begeisterung angenommen, nur der Antrag bezüglich der Unterbreitung des Memorials wurde für die nächsttägige [...] Sitzung der Commission in [...] gehalten. Die Debatten haben bis spät Abends 7 Uhr, wo dann die 2. Sitzung

der Conferenz⁹ eröffnet wurde. gedauert. Um die Einstimmigkeit der Beschlüsse [durch] diese nicht zu alterieren, wurde auf meinen Antrag, gegen [...] vereinbart, dass nach einer [...] Abstimmung der Commissionsmitglieder (19 für mich, 18 für Brote) u. einer zweiten Probe-Abstimmung aller Conferenz Mitglieder (56 für mich u. 78 für Brote)¹⁰ in der öffentlichen Sitzung weder eine Discussion, noch eine Votisation statt hat. Es wurden gegenseitig Erklärungen dahin abgegeben in der confidentiellen Conferenz, dass in Minorität die (Verantwortung...) für das Majoritäts — Votum ablehnt, aber dasselbe als solches respectirt, demnach die Ausfüllung desselben ihrerseits keine Hindernisse in den Weg legt, aber auch in dieser Angelegenheit mit der Majorität nicht cooperirt. Es wurde ferner ein absolut homogenes Commissions-Comité beschlossen. Was Lucaciu sehr unangenehm Brote dagegen nur um so angenehmer war.

Übrigen[s] wirst Du alles aus dem Protokoll, welches das Bureau der 40 Commission auf meine Veranlassung aber die Commissions Verhandlungen [...] u. ich in der *Tr[ibun]a* publiciren liess¹¹, dies alles noch klarer verstehen.

Ich hoffe es geht Dir schon viel besser u. freue mich Dich recht bald wiederum sehen.

Dein Sandor.

N. B. Ich habe diese Krise, trotz die Wankelmüthigkeit die meisten unserer Männer, forcirt. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeş:] Pr. în 25 la [a]miază și răspuns imediat.

XC

Kápolnás, 23. 5. 93

Lieber Vityó!

Es hat uns gefreut zu erfahren, dass es Dir endlich nun schon besser geht. Doch schone Dich noch u[nd] mache Dich nicht zu früh wieder auf die Strümpfe. Auch wäre es mir angenehm wenn ich Dich anlässlich unserer Ende dieses oder Anfangs Juni wahrscheinlich stattfindenden Zusammenkunft mit Gall und Cosma in Bpest auch daselbst antreffen würde.

Die Andeutungen des M. Allam sind mir entgangen. Begierig bin ich auf den Standpunkt Ferd. Zichys¹² in der Lehrer-Dotations

Frage, derselbe dürfte seine Schwierigkeiten haben für den Chauvinisten und Ultramontanen in einer Person. /

Es wäre gut, wenn unsere Bischöfe diese Situation ausnützen könnten.

Doppelt freut mich der Zersetzungs-Process im Lager der Extremen. Einmal an sich, dann, dass Eötvös¹³ das Spiel unter einer Decke mit Szilágyi¹⁴ verdorben wurde.

Eine Conferenz einberufen nach Temesvar wäre gleich bedeutend mit einem selbst arrangirten fiasco. Das habe ich gerade nicht nöthig, aber ich glaube es ist eine Conferenz der Subscribenten überhaupt nicht nothwendig. Ich begreife deren Ungeduld nicht, nachdem sie ja nur bedingt gebunden sind u. ihre Unterschrift, bis nicht sie selbst ein Blatt gründen, gar keine Bedeutung hat. Wenn aber trotzdem unter ihnen Un / geduld herrschen sollte, so gibt es ein viel einfacheres Expediens. Die Unterzeichner des Appels sollen an alle Subscribenten ein vertrauliches Circular richten, in welchem sie, unter Hinweis darauf, dass man bisher keinen geeigneten Redacteur ausfindig machen konnte, jedem der Subscribenten freistellen, weiter in seinem bedingten obligo zu verbleiben oder seine Declaration zurückzufordern.

Ich glaube ein solches Verfahren würde auch die Lage des *Luminatoriul*¹⁵ etwas günstiger gestalten. Doch braucht Ungurianu hierauf nicht aufmersam gemacht zu werden.

Morgen begleite ich Zeno¹⁶ nach Kronstadt um den Kleinen zu sehen, Samstag bin ich wieder hier. Es grüsst Dich Dein

Sándor. /

XCI

Kápolnás, 29. 6. 93.

Lieber Vityó!

A. und seine Frau sind gestern Abends von hier weitergefahren. Da, wie Du weisst, Tache¹⁷ mit mir zusammentreffen will, verabredeten wir mit A.¹⁸ ein Rendez-vous, welches in 4—5 Tagen entweder in Bpest oder in Mehadia, nach einem telegrafischen Avis Taches stattfinden soll. Das Telegramm wird 2 od. 3

Tage früher eintreffen, damit ich Dich auch avisiren könne, denn ich wünsche, dass Du auch dabei seiest. Halte Dich daher bereit, verlasse jetzt nicht Bpest, sondern erwarte daselbst mein Telegramm. /

Wenn Du Dein Vorhaben ausgeführt hast, wirst Du bei dem Eintreffen dieses Briefes wahrscheinlich von Wien schon zurückgekehrt sein. Jedenfalls benachrichtige mich über den Empfang dieses meines Schreibens, wenn nöthig telegrafisch. Auf Wiedersehen Dein

Sándor. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeş:] Pr. în 30 la 3 d. m. Răsp. depeşat la Căpălnaş şi scris Amaliei că de la răspuns depinde călătoria mea miine la Viena.

XCII

Birkis, 24. März 1899

Lieber Vityó!

Ich schrieb Dir nicht, weil ich selbst hinauf kommen wollte, doch lassen mich die Frauen bei dem schlechten Wetter nicht fort. Ich hoffe Deiner Frau geht es schon besser, dass Du aber trotzdem bei diesem Wetter auch nicht reisen wirst, u. so werde ich Dich wahrscheinlich bei meinem etwas aufgeschobenen Eintreffen noch in B-pest antreffen.

Aus Deiner Kritik sehe ich mit Vergnügen, dass Du Sinn u. Tendenz meines Artikels voll u. ganz aufgefasst hast, woran ich übrigens keinen Augenblick zweifeln konnte. Deine linguistischen Bemerkungen sind alle zutreffend und dankbar nehme ich dieselben hin für andersmal zur Kenntniss, Dein dogmatisches Bedenken / lässt sich aber, — wie ich mein — durch eine kleine Distinction heben. In dogmatischer Hinsicht ist unstreitig Christus das alleinige Oberhaupt der orthodoxen Universal-Kirche, allein in administrativer Hinsicht ist ebenso unstreitig der Metropolit das Oberhaupt jener Particular-Kirche an deren Spitze er steht, wenn diese — wie unsere Kirche — in der That eine selbständige, particulare Kirche ist.

Dein Artikel ist höchst interessant und es war sehr gut, dass Du durch denselben so richtige Momente unserer — ich möchte sagen —

Coulissen-Geschichte der Posterität aufbewahrt hast. Dein Artikel scheint auch die verdiente allgemeine Aufmerksamkeit erweckt zu haben, denn die Hermannstädter *Tribuna* No. 65 reproducirt den wesentlichen Theil desselben in ihrer litera / rischen Rubrik.

In derselben Nummer der *Trib.* wird auch aus der „Liga Română“ folgende Passage über meinen Artikel citirt: „die sinnreichen Reflexionen verdienen ganz besonderer Aufmerksamkeit von allen Romanen gelesen zu werden, die einem *ernsten culturellen Fortschritt anstreben*“. Also scheinen die Leute meinen Artikel doch zu verstehen.

Dagegen greift mich die *Trib. poporului* wegen des Artikels an (No. 47)¹⁹. U.a. kommt sie auch mit Deinen dogmatischen Bedenken. Ich deutete Metian in einigen Bemerkungen an, in welchen Sinn mir eine Abfertigung — falls der „Tel. rom.“ überhaupt von der Sache Notitz nimmt — angemessen erschiene²⁰.

Die beste Gesundheit wünschend, grüssen wir Euch bestens

Dein Sándor. /

XCIII

Birkis, 5 febr. 901

Lieber Vityó!

Es hat uns alle sehr gefreut von Dir wieder ein Lebenszeichen zu erhalten u. zu erfahren, dass Du Dich nun, wenn auch langsam, stetig erholst. Du hast recht, das sind nervöse Zustände, u. wahrscheinlich infolge überangestrenzter geistiger Arbeit, deshalb ist es die Hauptsache, dass Du Dir eine Weile völlige Musse gönnest u. Dich ganz der Pflege Deiner Gesundheit widmest. Kümmerere Dich um Nichts, schlafe viel u. benütze die schöne Zeit um viel auf der Luft zu sein. Deine unvermeidlichen Angelegenheiten u. Correspondenzen soll aber einstweilen Titus²¹ besorgen. Auch die Fl. 275 für Dich u. f. 150 für die *G. Tr.*²² soll er von Külln übernehmen.

Wie Du weisst ist Reli²³ mit Tinca in Bpest. uns geht es gut u. grüssen Euch alle, bestens Dein

Sándor. /

[Pe verso. însemnarea lui V. Babeş:] Sándor, dto. febr. 1901; provoacă și recomandă: reținerea absolută de la orice *lucrare!*

Lieber Vityó!

Ich kann mich noch immer nicht über den Gedanken fassen, dass wir unsern so inniggeliebten Geni²⁴ verloren haben, oft ist es mir, als lebte der Arme noch und dann befällt mich die traurige Wirklichkeit immer wieder mit erneutem Schmerze. Mein Gemüth ist niedergedrückt. mein Dasein freudlos u. ich fühle, dass dieser Verlust meinem Herzen eine Wunde schlug, die stets offen bleiben wird. Niemand wird dies wohl besser verstehen, als Du mein alter u. treurer Freund.

Ich hoffte, dass Dir der Séjour in Balatonfüred besser anschlagen werde. Allein daran trägt gewiss das ungünstige Wetter die Schuld, deshalb hast Du Dich in Bucuresci besser gefühlt u. ich glaube, mit dem schönen Wetter wird auch Deine Erholung wieder beginnen um so mehr, als Dein Schlaf — wie Du schreibst — gut ist u. das ist immer ganz besonders aber in der Reconvaescenz die Hauptsache.

Solltest Du. Deinem Vorhaben gemäss, Anfang August nach B-pest zurück kehren, so ist es mir möglich, dass wir in der Stadt uns treffen werden.

Auch [...] dahin sende ich Dir u. Deiner Frau, nebst den besten Wünschen für Deine Genesung, unsere besten Grüsse.

Dein Sándor. /

Lieber Vityó!

Es freute mich von Dir nach so langer Zeit wieder einmal ein Lebenszeichen zu erhalten u. wiewohl Du Deinen Gesundheitszustand derart schilderst, dass Du beinahe mit jedem Tage Deine letzte Stunde erwarten zu müssen glaubst, so dient mir doch zu grosser Beruhigung Dein Unternehmungsgeist, den Du mit Deinem, nur infolge der ungünstigen Witterung nicht ausgeführten Plane einer Reise nach Bucarest an der Tag legst, ein Unternehmungsgeist, in welchem sich unzweifelhaft eine starke Lebenskraft documentirt.

denn ohne solch ein Kraftgefühl wäre der Gedanke an eine derartige Expedition gewiss nicht in den Sinn gekommen! Freilich hätte es mich sehr gefreut, Dich wieder einmal hier zu sehen. Dennoch ist es besser für Dich, dass Du Deine projectirte Rundreise aufgabst. Ich hoffe noch im Laufe dieses oder des nächsten Monats doch endlich wieder einmal nach B-pest kommen zu können und dann können wir auch alles besprechen. A propos Du erwähnst nichts, ob Dr. Emil unsere Eingabe an den Minister — die ich ihm vor 10 Tagen beiläufig einsandte — zur Unterfertigung vorgelegt hat und auch er bestätigte mir nicht den Empfang derselben — hätte er dieselbe nicht erhalten?

Ich dachte immer, es existirte noch ein junger Haris — nun die Welt wird sich wohl zu trösten wissen über das Erlöschen dieses Geschlechtes!

Also Adio, mit den besten Grüßen Dein

Sándor. /

LXXXVI

¹ Ocna Sibiului, unde se afla Vincențiu Babeș în vara lui 1891 și de unde a trimis o circulară (10 iunie 1891) membrilor Comitetului Central (vezi Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 159, nota 1; p. 163—164).

² Pentru caracterizarea atitudinii lui Eugen Brote este grăitoare scrisoarea lui din 17 iulie 1891 către Ioan Bianu (vezi Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 161—162).

³ Conferința națională s-a ținut în 20—21 ianuarie 1892.

⁴ Alexandru Mocioni (1841—1909).

LXXXVII

⁵ N. Mucso, fruntaș român din Budapesta, probabil de origine macedo-română.

⁶ Mustețiu, învățător în Făget, comitatul Caraș-Severin, azi județul Timiș; aici probabil fiul său, avocat în Budapesta.

LXXXVIII

⁷ Telegrama aceasta este detaliată prin scrisoarea din Birchiș, 24 ianuarie 1892 (vezi supra, piesa LXXXIX).

LXXXIX

⁸ Expozeul lui Alexandru Mocioni în comisia de 40 a conferinței naționale a P.N.R. din ianuarie 1892 (vezi *Tribuna*, nr. 10 din 14/26 ianuarie 1892).

⁹ Conferința națională a P.N.R. de la Sibiu, din 20—21 ianuarie 1892.

¹⁰ Cf. Procesul verbal din 20 ianuarie 1892 (vezi *Tribuna*, nr. 10 din 14/26 ianuarie 1892).

¹¹ *Ibidem*.

XC

¹² Zichy Ferdinánd (Nándor), (1829—1911), om politic maghiar, membru al partidului liberal pînă în 1875, cînd trecu în partidul conservator al lui Sennyey. La data scrisorii avea o orientare politică de nuanță conservatoare.

¹³ Eötvös Károly, politician maghiar din partidul independent. (Vezi supra, piesa XII, nota 8).

¹⁴ Szilágyi Dezső, om de stat maghiar. A fost profesor de drept penal la Universitatea din Budapesta. A făcut parte dintre membrii partidului liberal. În cabinetul Tisza a deținut resortul justiției. În timpul lui Wekerle s-a retras din cabinet. În guvernul Bánffy a fost președinte al camerei deputaților, de unde s-a retras în 1898.

¹⁵ *Luminătorul*, fondat în 1880, avînd proprietar pe protopopul Meletie Drăghici și redactor responsabil pe Pavel Rotariu. Subvenționat de Mocionești, și-a încetat apariția în 1893, cînd în locul lui a apărut *Dreptatea* (ianuarie 1894).

¹⁶ Zeno Mocioni (1842—1905), fiul lui Anton Mocioni; a făcut studii juridice la Viena. În activitatea politică a colaborat cu ruda sa Alexandru și cu Vincențiu Babeș. A participat la multe acțiuni naționale și la sinoadele și congresele bisericii ortodoxe române din Austro-Ungaria.

XCI

¹⁷ Take Ionescu (1858—1922); între 27 noiembrie 1891—3 octombrie 1895 a fost ministru al cultelor și instrucțiunii publice în cabinetul Lascăr Catargiu.

¹⁸ Neidentificat.

XCII

¹⁹ *Tribuna Poporului*, 1899, nr. 47, articolul intitulat *Dr. Al. Mocsonyi și spiritul bisericii*, semnat *Teologul*.

²⁰ Se pare că cei de la *Telegraful Român* nu au luat în seamă în lunile următoare acest articol.

XCIII

²¹ Titus Babeș, fiul lui Vincențiu Babeș, avocat în Budapesta, pe atunci stagiar în cancelaria fratelui său Emil.

²² *Gazeta Transilvaniei*.

²³ Probabil Aurel Babeş (1853—1929), chimist român, fiul lui Vincentiu Babeş.

XCIV

²⁴ Eugen Mocioni (1844—1901), fratele lui Alexandru Mocioni. A făcut studii de drept la Viena și Graz. Deputat în anii 1865—1872 în parlamentul maghiar. A participat la sinoadele și congresele bisericii ortodoxe române.

ANDREI MOCIONI

XCVI

Foen¹, am 8^t August 1867

1° — Dem Petru Opriș² werden aus der bewussten Cassa 32 F. als Unterstützung bewilligt;

2° — Dem Popescu³ ist die letzte Rate mit 200 Fr. aus dem deponirten Gelde auszufolgen;

3° — Für die *Albina*⁴ sind an Unterstützung 300 Fr. aus demselben deponirten Gelde zu verwenden;

4° — Die Information in meinem Prozesse lesen Sie gefälligst gut durch, damit Sie mir bei meiner Hinaufkunft die notwendigen Momente aufzuzählen wissen. Die Depesche bezüglich meiner Hinaufreise erwarte ich hier in Foen. Die Depesche muss in Pest spätestens bis 2 Uhr nachmittags aufgegeben werden. Die Adresse: „Mocsonyi, Temesvar, Post Foen“.

Leben Sie wohl. grüssen Sie ihre werthe Familie

Mo[csonyi]. /

XCVII

Foen, am 17^t May 1868.

Domnule!

Ich hoffe, das Sie die 700 Fr., welche ich Ihnen mittelst Iacob M. Fischl von Temesvar überschickte, bereits erhalten, und zu den bewussten verschiedenen Zwecken, wie Stipendien, Albina etc. verwendet haben.

Bei dem Berichte, welchen Sie in diesem Jahre über unsere Stipendien veröffentlichen werden⁵, werde ich einen kleinen Zusatz zu machen haben, deshalb bitte ich Sie, mir den Bericht vor der Publication mitzutheilen.

Grüssen Sie Ihre werthe Familie und leben Sie recht wohl

Ihr Freund

N. B. Bezüglich meiner Diurnen werde ich später etc. etc. /
[Pe paginile 2—4 însemnări ale lui V. Babeş, privitoare la subvențiile primite de *Albina* și de studenți bănățeni și ardeleni.]

XCVIII

Temesvar, am 24^{te} Oct. 1868.

Domnule!

Meinen Stipendisten habe ich die betreffenden Summen noch nicht zukommen lassen, weil mir ihre verschiedenen Ubicationen noch immer unbekannt sind. Ich rechnete, dass Sie mir diese bei Gelegenheit Ihrer Durchreise mittheilen werden; da diess nicht geschah, so ersuche ich Sie mit Gegenwärtigem auf die hier beiliegende Liste das Nöthige vorzumerken, und dieselbe mit der Art ausgestattet zurückzusenden.

Für Ihren Herrn Sohn empfangen Sie hier anruhend 50 fr,
Grüssen Sie Ihre Frau Gemalin und leben Sie recht wohl

Ihr Freund
Mo[csanyi]

N. B. Als ich diesen Brief schliessen wollte, überraschte mich Ihr Brief, und kam meinen obigen Wünschen entgegen, demzufolge ich noch für Moldoven 50 fr. und für Budincsanu 45 fr., mithin in Allem 145 fr. hier beiliegend Ihnen übersende. /

Die übrigen Stipendien versende ich ebenfalls heute von hier. Meine Diäten können Sie für die *Albina* verwenden.

Ihr Brief enthält Räthseln für mich in Bezug auf Ihre Person. Ich weiss nichts, demgemäss verstehe ich Sie nicht.

Die dem Nica⁶ in Bucarest vorgestreckten 20 fr. sind nach meinem dafürhalten ausgeglichen. Sollte ich mich irren, bitte mir zu schreiben.

Wir sind beide gesund. /

Foen, am 5^{ten} Dec. 1868.

Domnule!

Die bewussten Drucksorten habe ich Ihnen retournirt, da dieselben nicht rastrirt, das heisst, mit *Linien* nicht versehen waren; ich wünsche nemlich, dass die Bogen, alle durchgehends, das heisst, von oben bis hinab, auf allen vier Seiten mit Linien versehen werden.

Ihren Brief habe ich erhalten, und daraus das, was zu erwarten war, ersehen. Ihre Reise in ein Preussen gehöriges, Österreich feindlich gesinntes Land⁷, müsste ihre Entfernung vom Amte zur Folge haben.

Wann immer dieser Fall eintreten sollte, werde ich Ihnen gerne mit Rath und That beistehen.

Grüssen Sie alle Ihre lieben Angehörigen von uns beiden, und leben Sie recht wohl.

Ihr Freund
M[ocsonyi]. /

C

Foen, am 15^{ten} Dec. 1868

Domnule!

Vor Allem will ich meiner angenehmen Pflicht genug thun, indem ich Ihnen und Ihrer werthen Familie, die so gütig war, sich meiner zu erinnern, für ihre Glückwünsche meinen innigsten Dank hiemit abstatte.

Sie irren sich, wenn Sie glauben, dass ich die deutsch-österreichische Regierung meinte, vor welcher Sie sich durch ihre Reise in die Preussische Provinz hätten compromittirt. Ich kenne *Sie* viel zu gut; ich kenne *ihre Wege* viel zu gut, als dass ich auch nur einen Augenblick so etwas voraussetzen dürfte. Ich meinte die Magyarische Regierung, die doch nicht identisch ist mit der deutsch-österreichischen. Vor dieser haben Sie sich compromittirt, aber demungeachtet werden Sie vom Amte nicht enthoben und am aller wenigsten deshalb, weil Sie in der Nationalitäts- / ten-Frage mitgewirkt

haben denn dann müsste auch Trifunatz⁸ entfernt werden, der denn auch in dieser Angelegenheit gut sprach, und so viele Opfer wird die magyarische Regierung von den zwei Nationen nicht fordern.

Bezüglich der übrigen Angelegenheiten habe ich Ihnen mit Bedauern zu eröffnen: dass ich weder für die projectirte Buchdruckerei, noch für die *Albina* künftighin eine Subvention zu geben in der Lage bin.

Individuelle Unterstützungen Einzelner will ich auch künftighin angedeihen lassen, aber für Belebung des todten Körpers will ich künftighin weder meine Hand noch einen Kreuzer Geld biethen, da ich mich seit einigen Jahren überzeugte, dass selbst die *Albina* dieses Galvanisirungs-Mittel nicht zum Ziele führte, indem sie in diesem / todten Körper nicht so viel Wärme erzeugen konnte (zumal in diesem Jahre, in welchem die grosse Frage der Nationalität zur Entscheidung zu kommen hatte), als sie zu ihrer Selbsterhaltung bedürfte.

Dieses ist mein letzter Spruch, und nun leben Sie wohl; versuchen Sie nicht, mich mit Briefen vom Gegentheile zu überzeugen.

Leben Sie noch einmal recht wohl,

Ihr Freund
Mo[csonyi].

In aller Eile, aber wohl überdacht. /

CI

Foen, am 25^t März 1869

Domnule!

Ich werde Sie gerne hier bei mir sehen, und zum Beweise dessen sende ich Ihnen, Ihrem Wunsche gemäss, einen Wagen nach Temesvar entgegen; aber, ich bedinge mir ausdrücklich aus, dass Sie während Ihres Hierseins, ihre üble Gewohnheit, über meine Oeconomie, und sonstigen Verhältnisse, wie ein Finanz-Inspector und Gros-Inquisitor zu forschen, ablegen; da dies einerseits für den Hausherrn sehr beleidigend, und andererseits für einen Mann, der Ansprüche auf Bildung macht und den leisesten Begriff vom socialen Leben hat, sehr tactlos, sehr unschicksam, ja un[...] ist.

Diese, und andere ähnliche üble Gewohnheiten, und nicht, wie Sie glauben machen wollen, Ihre nationalen Bestrebungen, haben Sie Sich nicht nur bei Fremden, sondern selbst bei Ihren Connationalen viele und viele Feinde zugezogen.

Dies zu ihrer Richtschnur, obschon zu spät!

Ihr Freund,
Mocsonyi /

[Pe verso, însemnarea lui V. Babeş:] Hana ddt. 23/3 869; cea din urmă!

CII

Temesvar, am 30^t May, 1869.

Domnule!

Hier anruhend übersende ich Ihnen die 4^{te} Rate der bewussten drei Pester Stipendien mit dem Bemerkten, dass ich nicht wünsche, dass dieselben diesmal veröffentlicht werden, da ich wahrscheinlich diesen Act der Humanität einstellen werde, nachdem ich mich überzeugt habe, dass er keine guten Früchte getragen. Ihrem Sohne jedoch bleibt das Stipendium auch für die Zukunft hiemit zugesichert.

Leben Sie recht wohl, grüssen Sie ihre werthe Familie.

Mocsonyi. /

CIII

Foen, am 14^t Sept. 1878

Domnule!

Ich war lange schwer krank; endlich gestern verliess ich zum erstenmale das Bett, aber leider das Übel ist noch nicht gehoben.

Es freute uns recht sehr, dass Sie uns Nachricht von sich gaben, aber eben so sehr bedauerten wir, dass Ihnen beim Pester Brande so viel Unglück zugestossen. Gott wird helfen!

Dem Arsen, der sammt Frau in Buziaş sich befindet, ohne krank zu sein, habe ich das Bewusste mitgetheilt, und hoffe, dass beide nächstens in Bukurest erscheinen werden.

Wir laden Sie ein, uns bei Ihrer Rückreise zu besuchen, Sie werden mich von Ihrer Ankunft in Temesvar entweder brieflich oder telegrafisch in Kenntniss setzen, damit ich Ihnen einen Wagen entgegenende.

Ich kann nicht mehr schreiben.

Ihr Freund
Mocsonyi. /

CIV

Temeswar, am 17^t oct. 1878

Domnule!

Ihr letztes Schreiben von Hermannstadt vom 12/10 habe ich vorgestern in Foen erhalten, und so sehr es mir angenehm war, zu erfahren, dass Ihre Gesundheit ziemlich hergestellt sei, so ausserordentlich betrübend traf uns die schmerzliche Nachricht, dass Ihr liebstes Kind von Gott abberufen worden ist.

Diesen Schmerz vermag nur der Umstand zu lindern, dass Sie und Ihre Frau Gemahlin auf das Hinscheiden dieses guten Kindes vorbereitet waren.

Gott erhalte Ihnen die noch lebenden übrigen Kinder, die durch Ihre vortrefliche Aufführung und Auszeichnung Ihnen hinlänglichen Trost für das Verlorene biethen können.

Meine Gesundheit hat sich nur einigermassen hergestellt, weil das übel welches meine Krankheit herbeiführte, noch nicht gehoben worden ist.

Ich danke Ihnen für Ihre Bemühungen, die Sie für die Angelegenheit Arsen's angewendet haben, und hoffe, dass Sie zum Ziele führen werden.

Schreiben Sie mir, noch von ihren Arbeiten von Hermannstadt, und leben Sie recht wohl.

Ihr aufrichtiger,
Mocsonyi.

N. B.

Ich bin sehr reizbar.

CV

Foen, am 18^t Nov. 1878

Domnule!

Im Nachhange zu meinen Informationen, welche ich so frei war, Ihnen in Betreff des bewussten Honvedpferdes zu geben, sende ich Ihnen, dass mir, gestern, vom H. Rittmeister Viczián zugekommen hier anruhende Document, womit es erwiesen wird, dass das besprochene Pferd, welches am 24^t juli d. j. von mir gestohlen wurde, am 19^t September l. J. in mein Eigentum übertreten ist.

Ich hoffe, dass Sie beide glücklich nach Pest angelangt, und Ihre werthe Familie im besten Wohlsein angetroffen haben.

Viele Empfehlungen an Ihre Frau Gemahlin; erhalten Sie sich gesund,

Ihr Freund,
Mocsonyi.

N. B. Sobald Sie nach der gerichtlichen Verhandlung das Eigenthums-Dokument, welches Ich ihnen übergab, entbehren können, bitte ich es mir zurückzusenden, weil ich es dem obengenannten Rittmeister im Austausch gegen ein Vollkommeneres zurückstellen muss. /

CVI

Foen, am 3/12 1878

Domnule!

[. . .] Ein Beleg dazu liefert Popa Iorga⁹, den ich während der kurzen, nur einige Monate zählenden Zeit seiner hiesigen Anstellung mit Wohlthaten überhäufte.

Kaum war Popa Iustin¹⁰ von hier weggezogen, als er ('Popa Iorga:) die positive desselben einnahm, mit den wenigen Socialisten sich vereinigte, und gegen mich zu agitiren anfang. Ausserdem hat derselbe eine Defraudation von mehr denn 400 fr. begangen, wie es sich aus der, von ihm, dem vorigen Schullehrer, und einem Bösewicht

unterfertigten, dem Consistorium unterbreiteten, und von diesem wegen Richtigstellung dieser anscheinenden Defraudation zurückgestellten Kirchenrechnung herausstellt.

Zur Klärung dieser missliebigen Umstände und Verhältnisse wäre es mir lieb, wenn Sie sich hieher bemühen wollten, vorausgesetzt, dass es ohne Gefährdung Ihrer angegriffenen Gesundheit geschehen könnte.

Wir werden meinen Namenstag, nemlich den 12^{ten} December in Temeswar zubringen. Dieser Tag dürfte als Veranlassung zu Ihrem Erscheinen dienen, indem Sie entweder am vorhergehenden Abende, oder am 12^{ten} in der Frühe in Temeswar eintreffen würden, und sodann mit uns nach Foen heraus kämen.

Bitte mir Ihre diessfällige Antwort je eher zukommen zu lassen.

Viele Grüsse an Ihre geschätzte Frau Gemahlin, und an Ihren Sohn, der durch seinen wissenschaftlichen Vortrag hier ein gutes Andenken hinterlassen hat.

Auf baldiges Wiedersehen
Ihr Freund,
Mocsonyi. /

CVII

Foen, am 7/12. 1878

Domnule!

Ich beeile mich Ihnen auf Ihr geschätztes Schreiben vom 5^t dieses zu erwidern: dass die bewusste Angelegenheit nicht so dringend sei, dass sie *auf eine kurze Zeit* nicht verschoben werden könnte; wollen Sie sich demnach die Zeit nach Bequemlichkeit einrichten.

Ich vergass Ihnen im letzten Brife mitzuthemen, dass ich über den hiesigen Lehrer bei indifferenten Menschen, bei Catholiken von Csakova Erkundigungen einzog, die grässlich lauten.

Ich habe viel malheur!

Adieu. Mocsonyi /

CVIII

Foen, am 18/1. 1879

Domnule!

Seit Ihre freundliche Zeilen, womit Sie uns Ihre Glückwünsche zum neuen Jahre darbrachten, angelangt sind, nehme ich mir täglich vor, Ihnen darauf zu antworten, und werde jedesmal durch meine, wohl schon im bessern begriffene, langwierige Krankheit daran verhindert. Heute jedoch mit Anstrengung all meiner Kräfte ergreife ich die Feder, um Ihnen unseren Dank auszudrücken, und um zugleich meiner Verehrung, die ich für den hochwürdigsten Herrn Bischof Metianu empfinde, Worte zu leihen, indem ich Sie höflich bitte, Hochdemselben die Versicherung zu geben, dass ich die mir Oftmalen schon erwiesene Aufmerksamkeit und bekundete Freundschaft hochschätze, und um so mehr einen grössten Werth darauf lege, als all diejenigen die ich nicht mit Wohlthaten und Freundschaftsbezeugungen überhäufte, sich meiner nur dann erinnern als sie meiner bedurften.

Es thut mir übrigens leid, das mir angebothene Reh nicht annehmen zu können, da solche, wie ich es schon aus Erfahrung weiss grosse Verheerungen in Gärten anzurichten pflegen.

Schreiben Sie mir gefälligst, wann Sie Ihre proiectirte Reise nach Arad zu unternehmen gedenken, um bei dieser Gelegenheit auch meinen Ausflug hieher zu machen.

Die Encyclica des Papstes hat mich entzückt und erbaut. Es wäre zu wünschen wenn auch von Seite unserer Hyerarchie etwas Aehnliches würde erlassen werde.

Ihr Freund,
Mocsonyi. /

CIX

Foen, am 27^t Jänner 1879

Domnule!

Obschon mir das Schreiben schwer fällt, muss ich doch zur Feder greifen, um Sie zu bitten, mir auf meinen Brief, den ich am 18^t dieses erliess, gefälligst antworten zu wollen.

Es handelt sich nemlich darum, zu wissen, wann Sie nach Arad zu kommen beabsichtigen, da ich wünschte, dass Sie bei der Gele-

genheit einen Ausflug hieher in unser Hospital machen, um die bewussten Angelegenheiten zu ordnen.

Ihrer geschätzten Antwort entgegensehend, verbleibe ich wie gewöhnlich

Ihr Freund,
Mocsonyi./

CX

23/2 1879

Domnule!

Das Motiv den anscheinenden Gunst, die uns einen Augenblick seitens unseres Hofes zulächelte, ist darin zu suchen, dass man auf die Magyaren eine Pression ausüben wollte, um sie zu Concessionen, zur Votirung allen dessen, was die Regierung verlangt, geneigter zu machen.

C'est ça! und nichts anderes.

A. M. [ocsonyi]./

CXI

Mehadia, am 12/6 1879

Domnule!

Ich befinde mich sammt meiner Frau seit dem 1^{ten} dieses hier in Mehadia, und bestrebe mich das Verlorene wiederzugewinnen. Die Aerzte haben es mir in Aussicht gestellt, und ich will demzufolge hoffen, mein höchst ersehntes Ziel zu erreichen, obschon ich sehr krank bin.

Gestern erhielt ich Ihr Schreiben von Bucurest und die an mich gerichtete Aufforderung der Academie.

In Ansehung dessen, dass Sie und unser verehrter Freund Maniu¹¹, sich bei der Reconstituierung der Academie¹² für mich interessirten, fand ich mich bewogen, den ehrenvollen Antrag der Academie anzunehmen, und dem H. Praesidenten. Fürsten Ghica¹³, meine Annahme anzuzeigen. [...]

Es wird uns freuen, Sie bei uns in Foen zu sehen, wollen Sie mir nur genau den Tag ihrer Ankunft nach Temeswar anzeigen, damit ich für ihre Abholung rechtzeitig sorgen kann.

Wir verlassen Mehadia am 8^t Juli Abends. Den 9^t Juli bringen wir in Temeswar zu, und am 10^t begeben wir uns nach Foen. Diess zu ihrer Directive.

Ich kann nicht mehr schreiben.

Ihr Freund,
Mocsonyi.

Auch Geni ist hier seit 7' dieses./

CXII

Herculesbad, am 26/6. 1879

Domnule!

Ich wünsche Ihnen zu Ihrer Directive mitzutheilen, dass ich meinen Aufenthalt hier bis zum 20^t Juli zu verlängern genöthigt bin.

Warum geben Sie kein Lebenszeichen von Ihnen?

Leben Sie wohl
M[ocsonyi]

P.S. Das hier beiliegende Gesuch übergeben Sie dem H. Bischof Metianu. /

CXIII

Herculesbad, am 30/6. 1879

Domnule!

Das Schreiben verursacht mir Schwindel, Üblichkeiten, Ohnmachten etc., also ich will mich kurz fassen.

Ihren Brief vom 16/28. dieses habe ich soeben erhalten.

Da ich beinahe überzeugt bin, dass es mir schwerlich je gelingen wird, mich der Academie zu praesentiren, so habe ich den festen

Entschluss gefasst diese ehrenvolle Stelle niederzulegen¹⁴, und hiezu meinen Neffen Sándor anzuempfehlen, der der Academie wesentliche Dienste zu leisten im Stande ist.

Verfassen Sie gefälligst unverzüglich dieses Demisionsgesuch, motiviren Sie es gut und reichen Sie es sogleich ein, damit es, wo möglich, noch in dieser Session erledigt werde. Beeilen Sie sich und denken Sie nicht viel nach. Es muss so sein.

Ich bleibe hier noch bis zum 20-t Juli.

Adieu
Ihr Freund
Andreas Mocsonyi. /

XCVI

¹ Localitate în Banat, comitatul Torontal, azi județul Timiș.

² Neidentificat; probabil un student sprijinit de Andrei Mocioni.

³ Nicolae Popescu, bursier al Mocioneștilor la Academia de pictură din Roma.

⁴ *Albina*, ziar subvenționat de familia Mocioni.

XCVII

⁵ Publicate în *Gazeta Transilvaniei, Concordia* și *Albina*.

XCVIII

⁶ Probabil T. Nica, pe atunci bursier al Mocioneștilor, stabilit ulterior în București ca avocat.

XCIX

⁷ Aluzie la războiul austro-prusac din 1866, care a provocat în Imperiul habsburgic resentimente adânci, ce vor dăinui pînă după 1870.

C

⁸ Alexandru Trifunac, om politic sîrb, membru al Clubului naționalităților prezidat de Anton Mocioni.

CVI

⁹ Probabil preotul din Foeni, Gh. Iorga.

¹⁰ Neidentificat.

CXI

¹¹ Vasile Maniu (vezi supra, piesa LXVI, nota 9). În 1879 era secretar provizoriu al secției istorice a Academiei Române.

¹² Andrei Mocioni era membru al Academiei Române încă din 1866, de la constituirea ei. Făcea parte din secția istorică.

¹³ Ion Ghica, președintele Academiei.

CXIII

¹⁴ Despre proiectata demisie a lui Andrei Mocioni n-am găsit nicăieri nici o altă referire.

IOAN MICU MOLDOVAN

CXIV

Blaj, 24/3 1887

Prea stimată Doamnă!

Peccavi! Iacă un singur cuvânt, care în cazul de față spune mai mult decât ar spune foliante întregi.

Epistola D-voastră mi-a venit în timpul pre cînd eu ca administrator al mai multor fonduri eram cufundat în socotelile anului. Am examinat ambele acclusele și în privința cuprinsului curînd am fost în claris. Apoi le-am pus la o parte, ca să le transcriu într-altă zi și atît de nefericit am fost, încît ambe acclusele [în] cestiune s-au învelit printr-alte hîrtii și prelunga [lor] căutare nu am putut / da de ele.

Despre aceasta v-am avizat atunci îndată; dar precum adurmec din epistola a doua a D-voastre epistola mea nu v-a venit la mîină.

Alaltăeri după lunga căutare minuțioasă, am aflat lucrurile pierdute într-o diplomă nemeșească de pe la Hațeg, care încă atunci o primisem.

Deci am transcris și tradus epitaful cel grecesc, iar din cel slavic am descifrat „veleatul“ și le trimet ambe[le] aceste[a] împreună cu originalele comunicate.

Pentru întîrziere vă cer scuze și permi[teți]-mi să sper că mă veți [ierta], bine știind, că habent sua fata libelli. /

Vorbirea D-voastre din dietă eu nu o judec, așa cum o judecă *Tribuna*¹. E timpul ca să pășim mai fără rezervă. Dacă cei interesați mai de aproape nu vor să știe de noi, să căutăm până vom afla pre

alții, care să ne ia de factori și întru combinațiunile lor să pună pondre noi. Eu așa înțeleg vorbele D-tale și le primesc cu toată inima.

Chemarea onorifică a fiului D-voastre la Universitatea din București era un lucru care eu l-am dorit de când am auzit prima oară despre acest bărbat distins. Primiți gratulare sinceră.

Cu deosebită stimă.

I. M. Moldovan². /

[Pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] I. Moldovan, Blaj, 1887.

CXIV

¹ Aluzie la neînțelegerile dintre Vincențiu Babeș și grupul din jurul ziarului *Tribuna*, care în 1887 publică multe critici la adresa acestuia (mai ales în numerele din 8/20 martie 1887, 10/22 martie 1887, 11/23 martie 1887 și 24 martie/5 aprilie 1887). Probabil la aceste articole polemice, unele semnate de Ion Slavici, se referă Ioan Micu Moldovan.

² Ioan Micu Moldovan (1833—1915).

AUREL MUREȘIANU

CXV

Brașov, 21 aprilie 902

Mult stimată Doamnă Babeș,

Am primit cu mulțumire cele trimise privitoare la abonamentele pentru ziar și am dispus să se expedieze celor însemnați în noua listă numerii de Dumineca de la începutul anului, iar celui înscris pentru numerii zilnici, acești numeri începînd de la 15 martie a.c.

Sper că după ce deja am intrat binișor în primăvară, vă veți simți mult mai bine, avînd posibilitatea de a petrece și a vă recrea în aer liber.

Notița, ce ați dorit-o. eu am publicat-o imediat și sper că veți fi fost mulțumiți cu forma ce i-am dat-o. /

Regret că, după cum îmi comunicați, scrisul vă obosește, căci aș fi dorit să aflu părerile D-voastre despre unele și altele, ce se susține azi cu privire la faptele trecute în discuțiunea trasă de pâră asupra „acțiunilor politice“ în spe, pe care eu am numit-o cu un cuvînt: babilonică.

Ați citit articolii din urmă ai D-lui P. Cosma din *Telegraful Rom[ân]*¹? Aș fi curios să văd ce ziceți despre cele relevate de D-sa din trecut, mai ales în articolul final. Mie mi se pare că are puțină înțelegere pentru serioasa cooperatiune a bănătenilor cu ardelenii.

Eu trebuie să duc — cum vedeți — o luptă aspră în toate părțile, căci puvoii de dușmani, pe care *Gazeta* are cinstea de a-i crede, dimpreună cu amicii săi, / au stat cițiva ani pitulați, iar azi, crezând că partidul e deja pe ducă, ies iarăși din găurile lor ascunse.

Aș voi să știu cum apreciați atitudinea *Gazetei* în mijlocul actualei „babilonii“. Una cred, [i]mi veți concede în tot cazul, că adecă, cu toată abnegarea pentru onoarea cauzei, nu mai putem tăcea. Toate la timpul lor, dar toate și cu limita lor! Astăzi cel puțin românii pățiți cu mintea sănătoasă, ne vor înțelege și nu ne vor mai veni cu stereotipa bănuială, că am fi preocupați de ambițiuni etc.

M-a bucurat mult vestea ce mi-ați comunicat-o, că stimatul nostru amic Alesandru² se află mult mai bine cu sănătatea.

Dorindu-vă sărbători fericite și vesele și adresînd complimente / respectuoase stimatei Doamne Babeș, vă salută cu căldură și stimă,
Al D-voastre devotat,

Dr. A. Mureșianu³ /

CXV

¹ Este vorba de articolul final din seria: *Geneza programului actual al Partidului Național și însemnătatea punctelor 1 și 9 din program*, publicat în *Telegraful Român*, din 6/19 aprilie 1902. Seria s-a publicat între 30 martie/12 aprilie — 6/19 aprilie 1902.

² Alexandru Mocioni.

³ Aurel Mureșianu (1847—1909), publicist, fiul lui Iacob Mureșianu. A studiat la Viena, unde a colaborat la ziarul *Die Reform* al lui František Schuselka, care milita, între altele, pentru autonomia Transilvaniei și pentru drepturi pe seama națiunii române. În 1877 colaborează cu tatăl său la *Gazeta Transilvaniei*, al cărei director și proprietar devine în 1878.

FILARET MUSTA

CXVI

[Caransebeș, 18/30 septembrie 1890.]

Magnifice Domnule!

În urma unui proces disciplinar purtat în contra învățătorului Traian Hențu din Orșova iscîndu-se neînțelegeri între credincioșii noștri din această comună, sinodul parohial din 3 iulie și

din 2 octomvrie 1888 a decis sistarea școalei noastre confesionale din Orșova sub cuvînt că comuna noastră bisericească de acolo ar fi scăzut atît în avere cît și în numărul poporului.

Încercările de pină aci pentru redeschiderea școalei n-au succes și așa consistoriul nostru avînd în vedere gravitatea cauzei, vine cu toată stima a te ruga pe Magnificența Ta să binevoiești a merge în fața locului Orșova dimpreună cu protopresbiterul Lugojului D. Dr. George Popovici¹ și a îndupleca comuna noastră bisericească ca să redeschidă școala confesională sistată de doi ani de zile.

Actele privitoare la această cauză s-au trimis numitului protopresbiter.

În fine te rugăm ca pe lîngă raport să ne trimiți și lista de spese. Caransebeș, din ședința consistorială a senatului școlar ținută în 18/30 septembrie 1890.

În absența Prea S. Sale a Domnului Episcop diecezan

Filaret Musta²
Protosinghel.

[Destinatar:] Magnificenței Sale, Domnului Vinčențiu Babeș, membru al sinodului eparhial al Caransebeșului, în Budapest. /

[Pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] Prim. în 2 oct. 890 st. n. Răspuns din Căpîlnaș, sub datul 10/22 oct. 1890. Consist. din Caransebeș dto. 30 sept. 1890, în cauza orșovenilor pentru școală.

CXVI

¹ George Popovici (1862—1928), născut la Cliciova, comitatul Caraș-Severin, azi județul Timiș; a studiat teologia la Cernăuți și Viena. A fost profesor la teologia din Caransebeș. În toamna lui 1887 devine protopop ortodox al Lugojului.

² Filaret Musta (1839—1930), arhimandrit ortodox în Caransebeș. A fost numit de către episcopul Popasu profesor la teologia din Caransebeș. În 1908 fu ales episcop de Caransebeș în locul lui Nicolae Popea, dar nu a fost confirmat de guvern.

F. NICOLICS

CXVII

Budapest, 1. II. 1893

Sehr verehrter Freund!

Wenn ich zum Ausgleich der Differenzen, die zwischen der rumänischen und serbischen Mitropolie bestehen, auch nur das Geringste beitragen kann, so will ich weder Zeit noch Mühe sparen,

und werde mich daher sicher freuen, wenn du mir den Weg weisest, wie ich interveniren könnte. Willst du dich zu mir bemühen, findest du mich täglich von 8—10 Uhr des Morgens zu Hause.

Mit besten Grüßen dein alter Freund

F. Nicolics /

EMILE PICOT

CXVIII*

[Viena?]. 8/20 ianuarie 1871.

Prea stimate Domnule,

Am primit, împreună cu suma culeasă de ziarul *Albina* scrisoarea cu care Domnia Voastră ați binevoit a o însoți. Este pentru mine o plăcută datorie de a vă exprima, nu în numele meu ca simplu cetățean, ci în numele Republicii Franceze, mulțumirile mele cele mai sincere pentru inițiativa frumoasă ce ați luat-o. Românii (va să zică românii de dincoace [de] Carpați) nu sînt pe cei mai mulți (sic!) favorizați de fortună, și pentru aceasta meritul lor este cu atît mai mare, cînd vin la sucursul fraților noștri prizonieri în Germania. Creștarul săracilor are un preț mai mare decît milioanele bogăților; prețul unui dar vine numai din sentimentele ce l-au inspirat./

Am văzut în Franța cu o adevărată emoțiune subscripțiunile deschise în toată Europa și cu deosebire în Ungaria, spre a ajuta victimele rezelului actual¹. Avem să facem totul, spre a strînge din ce în ce mai mult legămintele de fraternitate și de solidaritate ce unesc popoarele unii cu alții. Astăzi ne-a părăsit succesul, suferințele noastre sînt înfricoșate (sic!); singura mîngăiere este pentru noi de a spera și de a vedea simpatiile pe care popoarele le-au conceput pentru lupta noastră. Românii ne-au dat noi testimonii de amicitia lor; pot fi siguri că dacă vor veni zile mai bune, vor secera aceea ce au semănat și că și noi vom da dovadă de recunoștința noastră.

Cauza pe care o apărăm astăzi, nu este cauza unei țări, unui popor; interesele ce sînt în luptă sînt mai înalte decît interesele unei națiuni; se poate zice că soarta omenirii întregi este pusă pe tapet, cel mai puțin pentru un secol. Supunem o dată că Franța este biruită, este batjocorită pînă [la] cea / de pe urmă estremeitate, că violența

brutală, barbaria și minciuna iau locul justiției și al dreptului, nu este singură Franța care va păți regimul de fier și de sînge la care va fi supusă de către necuviosul (!) învingător; toată Europa, toată lumea îl va suferi. Nu va fi un unghi de pămînt unde să fie omului cu putință de a trăi liber; pretutindenea și pe ani îndelungați vom vedea opresiunea și despotismul. Reacțiunea va fi cu atît mai teribilă, că secolul nostru a făcut mari progrese pe cîmpul ideilor liberale. Și, în mijlocul prostrațiunii generale, poate că va fi Franța țara ce va cel mai puțin păți (sic!). Ea va ști să repare într-un scurt timp pierdute[le] (sic!) ei cele materiale; ea își va zidi noi cetăți și noi case și dacă va avea să plîngă pe mulți din fiii ei cei mai generoși și mai drepți, ei îi va rămîne însă satisfacția, ei îi va rămîne lauda de a fi luptat pentru un principiu, de a fi rezistat pe cînd era în pozițiunea de a rezista. /

Dar ce va zice restul lumii de cei ce dirijează afacerile popoarelor europene, cum vor putea să spele rușinea de care se acoperesc, și acoperesc popoarele [al] căror guvern le-a fost încredințat. Și cum nu să fie (sic!) în inima tuturor un sentiment de durere, cum nu s-ar cere socote[ală] de [la] guverne, care nu cunosc altceva decît o politică egoistă, o politică personală și vor să domnească asupra unei ciurde de sclavi.

Franța știe bine că n-are să spere nimic din partea guvernelor însă are speranță, are tănuire în popoare. Oamenii cărora sensul moral nu li s-a alterat prin influența despotismului, înțeleg bine că luptăm cu o dată pentru noi și pentru dînșii și nu ne îndoim a ne adresa la dînșii fiind siguri de simpatia și de amicitia lor. Va fi destul, spre a arăta că Franța și-a meritat aceste simpatii de a vedea ce fel de rol ea a jucat pîn-atunci în Europa. Sub toate formele de guvern Franța a reprezentat între celelalte națiuni niște principii mari pe care nu le-a părăsit niciodată; ea, totdeauna a [combătut] [nedr]eptatea, ea a menținut tratatele; [ce s-au] petrecut cînd Franța s-a privit ca bătută și s-a putut batjocori fără primejdie? Atunci nu a mai fost un drept public în Europa. Unul după altul s-au denunțat tratatele cele mai sfinte, tratatul din Paris, tratatul din Londra, tratatul din Praga și denunțarea s-a făcut de către partea cea obligată, în chipul cel mai brutal.

Poate că tratatele ce s-au denunțat au fost rele, poate că ar fi fost mai bine de a le modifica, de a le anula, dar trebuia ca aceste modificări sau această anulare să fie făcută cu formele uzitate. Dacă cancelarii împărătești ar fi oameni ca alți oameni, nu ar fi primit cu indiferență o violare de drept, care în relațiunile vieții private s-ar

privi ca o crimă. În loc de a observa pasivitatea aveau o ocaziune frumoasă de a-și ilustra numele, declarându-se de următorii Franței ca menținători ai tratatelor. Dar, de ce vorbim de principii cu oameni care trăiesc zi pe zi, și pentru care politica nu este nimic decît / arta de a găsi expediente.

Ceea ce cancelarii [nu fac pe în]țeles, îl vor înțelege popoarele. Ele nu vor uita că în Franța au venit la lume ideile libertății de [la] care putem numai să sperăm astăzi salutea tuturor. Republica din 1870 trebuie să fie însuflețită de acele principii ce s-au proclamat de optzeci de ani și mai bine; trebuie să dezrădăcinească tradițiunile care, sub numele de *drept divin* sau de *drept al conquistei* amenința[u] în fiecare moment independența națiunilor. Recunoaștem fiecărui popor dreptul de a [se] pronunța asupra soartei sale, de a dispune de sine. Acesta este, după noi, un drept fundamental, pentru națiuni precum și pentru indivizi, un drept ce nu se poate denega și pe care violențele unui Bismarck nu-l vor izgoni de pe pământ. Scopul suprem al silințelor noastre este de a stabili între popoare acea solidaritate, afară de care civilizațiunea este numai o vorbă.

Este timpul, mi se pare, să repudiem astăzi doctrina barbară în al cărei nume niște / națiuni [...] mai culte, mai înalte, și vor să domnească [asupra] celorlalte. Dacă este adevărat că sînt națiuni mai înalte decît celelalte, ele vor domni chiar prin virtuțile lor. Influența morală va înlocui puterea brutală.

Văz cu o plăcere deosebită că reprezentanții națiunii române, dincoace și dincolo de Carpați, împărtășesc ideile ce le avem și cu o sinceritate pe care cancelarii regești nu o au, nu se tem de a le exprima. Printr-aceasta dovedesc românii încă o dată că acușările adversarilor lor lipsesc cu totul de fundament și că și poporul lor are dreptul de a-și avea locul în federațiunea europeană.

Primiți, stimate domnule, cu mulțumirile noastre cele mai sincere atît pentru Domnia Voastră cît și pentru cetitorii *Albinei* încredințarea prea distinsei considerațiunii cu care sînt

Al D-iei Voastre prea plecat,
Picot²

P.S. Am vărsat la Casa Societății de / binefacere franceze banii *Albinei* și am onoare a vă [trimite] adevărîța de primire a d-lui casier./

[Destinatar:] D-Sale, Domnului V. Babeș, deputat dietal și editor al ziarului *Albina*, scl. scl. Pesta.

[Pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] Dl. Picot, 1871.

Viena, 18 februarie 1871.

Scumpe Domnule,

Am citit cu mare interes cel de pe urmă număr al ziarului *Albina*, nu pentru că conține modesta scrisoare ce mi-am luat libertatea de a vă adresa, ci pentru articolul ce ați scris despre Franța și despre petiția ce se subsemnă acum în toată monarhia³. Vă rog, scumpe domnule, să binevoiți a primi încă o dată mulțumirile noastre pentru sentimentele ce D[omn]ia Voastră le-ați inspirat publicului român. Și să fiți așa de bun spre a-mi trimite încă / două exemplare din acest număr.

Al D[omn]iei Voastre prea plecat,

Picot./

CXX*

3 Place d'Eylau,
Paris. în 3 apr. 1874.

Mult stimată Domnule,

De un timp îndelungat am să vă trimit d[omn]iei Voastre felicitările mele cele mai sincere, nu numai pentru alegerea Voastră la Dietă, dar și mai mult pentru activitatea cu care luptați neîncetat în interesul cauzei naționale. Am văzut cu o vie plăcere că silințele D[omn]iei Voastre n-au fost fără rezultat și că conștiința română a început a se dezvolta între popor. Situația este, mi se pare, nu se poate mai grea pentru domniii maghiari și dacă toate naționalitățile nemaghiare din țară merg mână în mână, nu poate fi îndoială că maghiarii se vor aduce la concesiuni însemnate. Trebuie numai să strigăm cu glas / mare: activitate, concordie și disciplină. Din acest punct de vedere am privit cu fericire uniunea românilor și a serbilor pentru alegerile din urmă.

Moartea lui Hacmann (sic!)⁴ se poate considera și de noroc mare; românii din Bucovina se vor înțelege cu rutenii și vor intra și ei în activitate. Rămîne numai Transilvania, unde sperăm că se va inaugura odată o politică mai corespunzătoare cu necesitățile timpului.

Nu știu dacă nu mă amăgesc; situațiunea naționalităților în Ungaria deși foarte precară, mi se pare mai bună decît cînd am ple-

cat de la Timișoara, va să zică situația lor relativă față cu maghiarii. Doresc din inimă ca opinia mea să nu fie falsă. Ați contribuit mai mult decît ori cine la progresele făcute și mă simt fericit de a vă exprima D[omn]iei Voastre simpatia mea frățească.

Am să vă mulțumesc mai departe pentru articolele frumoase ce s-au publicat în *Albina* / despre modestele studii ale mele. Aș ruga pe d. redactor de a-mi trimite, dacă s-ar putea un al 2-ea (sic!) exemplar din cele 3 foișoare privitoare la *Documents pour servir à l'étude des dialectes roumains* și la articolul din Rép[ublique] Fran[çaise]. Aș dori de a le putea păstra separat în colecțiunea mea.

Am și alte cereri la adresa D[omn]iei Voastre. Este vorba totdeauna de documentele pentru studiile mele etnografice. Nu știu de cînd s-au publicat *Cîntecul poporal din Bucovina*⁵, dar le-aș cumpăra cu plăcere de la editor; dacă povestirile ce s-au dat afară în *Albina* de d. Marienescu⁶ s-au tipărit separat, ar fi și ele ceva pentru mine.

În decursul anului trecut, pe cînd eram la Viena, D[omn]ia Voastră ați avut bunătatea de a-mi trimite un număr din *Ung[arischer] Lloyd*, unde se află un articol: *Zur Lösung der serbischen Kirchenfrage*; v-aș fi foarte îndatorat / D[omn]iei Voastre dacă ați binevoi a însărcina pe cineva de a cumpăra la expedițiunea ziarului toate numerele ce conțin articolul sus indicat, publicat în luna lui septembrie (sau mai bine broșura separată dacă ar exista) și de a mi le trimite cît se poate mai curînd prin poștă. Îmi iau libertatea de a alătura 2 fl. val. austr. acestora pentru acest obiect.

Sper că D[omn]ia Voastră ați primit din Praga fascicolul cel dintîi al opului *Les Serbes de Hongrie*⁷; a doua parte se tipărește acum și-mi lipsesc chiar documentele sus indicate. Știu că sînt în această ocaziune foarte in[o]portun, dar recer aici de la D[omn]ia Voastră un serviciu mare. Cît despre *Les Serbes* . . . , opul este cu totul anonim și este foarte important pentru mine că nime nu știe numele autorului.

Primiți vă rog, mult stimat Domnule, cu mulțumirile mele încredințarea sentimentelor mele cele mai plecate,

Picot.

[P.S.] Voi expedia preste puțin o nouă colecțiune de cărți pentru „Societatea Petru Maior”⁸, așa ca la 100 de volume. /

CXVIII

* Publicată de M. Dan și L. Maior, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, XIII, 1970, p. 193—195.

¹ Este vorba de războiul franco-prusac din 1870—1871, cînd românii din imperiu au lansat listă de subscripție pentru ajutarea prizonierilor francezi și a victimelor de război.

² Emile Picot (1844—1918), învățat francez, membru al Academiei de Inscricții de la Paris și al Academiei Române. A fost o vreme (septembrie 1866—decembrie 1867) secretarul principelui Carol I la București, după aceea consul al Franței la Timișoara (1869—1872), și mai apoi (după 1875) profesor la Ecole des Langues Orientales din Paris. A scris mai multe lucrări privitoare la istoria și limba poporului român.

CXIX

* Publicată de M. Dan și L. Maior, *op. cit.*, p. 195.

³ M. Dan, L. Maior, *op. cit.*, p. 190.

CXX

* Publicată de M. Dan și L. Maior, *op. cit.*, p. 196—197.

⁴ Eugeniu Hacman (1793—1873), episcop român al Bucovinei între 1835—1873; în 23 ianuarie 1873 a devenit mitropolit al noii arhidieceze de Bucovina și Dalmația.

⁵ S-au publicat de Simeon Florea Marian.

⁶ Atanasie Marienescu.

⁷ Titlul complet: *Les Serbes de Hongrie, leur histoire, leur privilèges, leur Eglise, leur état politique et social*, Praha, 1873. Ștefan Pavlović a tradus lucrarea în limba sîrbă.

⁸ Societatea „Petru Maior”, înființată în 1862 de studenții români aflați la Pesta.

MIHAIL POLIT

CXXI

Neusatz, 16/7 878

Lieber Freud!

Möchtest Du mir bald möglichst bekannt geben, wie Ihre Romanen bei den Wahlen im Banat sich verhalten werden und auf welche Wahlkreise.

.....
Damit wir Serben mit
und uns unterstützen könnten.

Es würde mich sehr freuen wenn Alex. Mocsonyi aus seiner Passivität heraustreten würde und auch Du in den Landtag.

In Erwartung Deiner baldigen Antwort.

Dein ergebener Freund.
Dr. Polit. /

Mein theuerster Freund!

Ich danke Dir herzlich für Deinen freundlichen Brief.

Ich war auch ganz Deiner Ansicht dass auch wir Serben uns passiv verhalten sollen. Ich konnte aber mit meiner Ansicht nicht durchdringen. Jetzt weiss ich nicht wie es uns gehen wird. Was in unsern Wahlbezirken von Seite der Regierungsorgane geschieht das gränzt ans Fabelhafte.

Bevor ich Deinen Brief erhalten habe und weil Du mir nicht geantwortet hast, so haben / wir in der Voraussetzung dass Du candidiren wirst, Deine Candidatur im Weisskirchner Bezirke den Serben anempfohlen. Es scheint aber dass auch dort sowohl bei den Serben als Romanen eine vollkommene Apatie eingetreten ist.

Für die Mokriner¹ habe ich heute eine Notiz in die *Zastava*² gegeben damit sie mit den Romanen halten. Uebrigens haben wir mit dem N. Komloser Berzirk gar keine Fühlung.

Ich candidire im Titler und Uzdiner Wahlbezirk. Im Uzdiner Wahlbezirk wäre ich so ziemlich sicher, aber man meldet mir dass der Uzdiner roman[ische] Pfarrer gegen mich agitirt. Ebenso soll auch der / Neudorfer (Novoselo) romanische Pfarrer gegen mich sein. Wenn Du mit diesen Pfarrern bekannt bist und wenn es nicht zu spät ist (denn die Wahl ist bereits am 5. August), so könntest Du ihnen paar Zeilen schreiben.

Ich weiss nicht ob Dich mein Brief in Gödölö³ treffen wird.

Bei Gelegenheit grüsse mir die Mocsonyi's und empfangе meine herzlichen Grüsse. Dein,

Dr. M. Polit⁴. /

Lieber Freund!

Uiber Dein Ansuchen übersende ich Dir die *Reform*⁵ No. 103 vom J. 1875 14. April, worin der ganze stenographische Bericht und die Beschreibung der Scene vom 13. April 1875 enthalten ist. *Ich bitte Dich aber mir diese Nummer zu r e t o u r n i r e n* weil das

das *einzig*e ist, was ich über diese denkwürdige Scene aufbewahrt habe

mit herzlichem Gruss.
Dein Freund
M. Polit. /

CXXIV

Neusatz 7/II 886

Lieber Freund Babesch!

Ich komme erst jetzt dazu Deinen freundlichen Brief zu beantworten.

Mit der Sache des Mocsonyi ging es durchaus nicht und es ist mir leid Deinen und unseres Freundes Mocsonyi Wunsch nicht erfüllen gekonnt zu haben. Die Hypothek hätte fast ausschliesslich aus Waldungen bestehen sollen und auf so etwas gibt man keine 200000 F. zum Darleihen. Der Congress-Ausschuss hat meiner Ansicht beigepflichtet.

Was soll ich uiber Euch Nationalitätenabgeordnete sagen? Über die Rede des Sabovljevič⁶ will ich nur schweigen — sonst müsste ich mich ärgern. Aber auch Du und der Trutia⁷ habt nicht den gehörigen Ton getroffen mit dem man zu diesen Leuten sprechen soll.

Die romänische Revue⁸ wird mir zugesendet und ich bin dafür sehr dankbar. Diese Revue *wird ausgezeichnet redigirt* und kann von grosser Wirkung für das Ausland sein. /

Grüsse mir herzlich den Sándor und empfangen den Gruss von Deinem alten Freund,

M. Polit. /

CXXV

Novisad 18/I 91

Mein lieber alter Freund!

Du kannst Dir vorstellen dass mich die nationale Bewegung der Romanen im höchsten Grade interessiert hat, ja, ich war darüber entzückt. Unser Blatt der *Branik*⁹ hat Euch Beifall gezollt.

Meine Idee war es auch, dass im *Branik* der Gedanke pousirt wurde: nach dem Beispiele der Romanen sollten auch die übrigen Nationalitäten verfahren und es sollten aus den einzelnen / Versammlungen der Romanen, Sachsen, Slovaken und Serben *Delegirte* zu einer *General-Versammlung* der Nationalitäten entsendet werden.

Der Ausführung dieser Idee müsste natürlich vieles vorausgehen.

Die Serben sind leider durch unseren Hader total gelähmt. Was bei uns vorgeht, davon kannst Du Dir kaum eine Vorstellung machen. Das grausame und tragische Ende / des Michael Dimitrievits¹⁰ kann Dir beiläufig einen Begriff geben.

Nach der Lage der Dinge, könnte bei uns kaum etwas geschehen. Es müsste erst eine Concertirung zwischen den Romanen, Sachsen und Slovaken vorangehen und dann könnte vielleicht etwas bei uns geschehen — wenn erst die Sache vollkommen vorbereitet wäre für eine etwaige General-Versammlung.

Ich reise im Februar nach Agram wohin ich / als Zeuge im Prozess Angyalić zur Schlussverhandlung vorgeladen bin. Ich werde wahrscheinlich am 15 und 16 Februar in Pest sein wo ich Dich besuchen werde falls Du zu treffen sein wirst.

Grüsse mir unsern Freund Alex. Mocsonyi und empfang die herzlichsten Grüsse von

Deinem alten Freunde,

M. Polit. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeş:] Prim. 8/20 ian. 891.

CXXVI

Neusatz, 30 Maj 93

Mein lieber Freund Babesiu!

Es würde mich sehr freuen Dich hier in unserer Mitte zu sehen. Ich bleibe wohl in den nächsten 14 Tagen hier in Neusatz, nur dürften um diese Zeit die Sitzungen des Congress-Ausschusses in Carlovitz stattfinden, wo ich dann durch 8—10 Tage immer in Carlovitz sein muss. [...]

Was die Croniken über Branković anbelangt so ist unter uns Serben die kompetenteste Persönlichkeit in dieser Beziehung der Grjatajer (sic!) Archimandrit Ilarion Ruvarac¹¹ der bereits über Branković eingehende Studien gemacht hat.

mit freundlichem Gruss an Dich und die Deinigen,

Dr. Polit. /

P.S. Ich habe den bereits geschlossenen Brief wieder aufgemacht, um Dir, nachdem ich die Reden des Mețian, Popea und Roman¹² gelesen habe — meine grosse Freude auszudrücken über das Verhalten des rumänischen Episcopates! Die drei Kirchenfürsten verdienen dass ihnen nicht nur die Romanen, sondern alle Nationalitäten ein brausendes „să trăiască“ ausrufen! Wo sind *aber unsere serbischen Bischöfe* geblieben?!

Dr. Polit. /

[Pe verso, însemnarea lui V. Babeș:] Dr. Polit, dto. 30 mai 1893. Pr. în 2 iunie și răspuns la moment, cerînd ulterioare deslușiri relativ la Dr. Stefanovits și Ruvaraș.

CXXVII

Neusatz, 13/12 93

Lieber alter Freund!

Ich weiss nicht wie Du und Freund Alex. Mocsónyi denket über den geplanten Nationalitäten-Congress. Unsere beiden serbischen Partheien haben an der in Nov[ember] l.J. in Pest unter Vorsitz des Dr. Rațiu stattgehabten Vorkonferenz theilgenommen¹³. Insoferne Du und Mocsónyi an dem Congress / theilzunehmen gedenket, so würde *auch ich* theilnehmen. Ich weiss nicht wo sich Mocsonyi gegenwärtig befindet damit ich ihm schreiben könnte.

Ich möchte Dich bitten wenn es Dir möglich wäre mir eine Abschrift oder eine damalige Zeitung zu verschaffen und auszufinden über den bekannten *Gegenvortrag* der Nationalitätenabgeordneten / gelegentlich der Debatte über den Gesetzesvorschlag in der Nationalitätenfrage im J. 1868¹⁴.

Was den geplanten Nationalitätencongress anbelangt, so bin ich der Meinung dass wir uns alle daran betheiligen und solidarisch vorgehen sollten.

Mit herzlichen Grüßen an Dich und Alexander.

Dein alter Dr. Polit. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Pr. și răspuns B-pest 14 dec. 1893.

CXXII

¹ Locuitorii din comuna Mokrin, în Voivodina.

² *Zastava*, organ al partidului radical sîrb.

³ Gödöldó, localitate în R.P. Ungară.

⁴ Mihail Polit (1833—1920), avocat în Novi Sad. În 1860 a fost secretarul principelui Danilo al Muntenegrului. Între anii 1865—1873 a activat ca deputat în dieta croato-slavonă de la Zagreb. În anii 80, după sciziunea survenită în mișcarea națională sîrbă, Mihail Polit a luat conducerea ramurii liberale, redactînd multă vreme organul de presă al acesteia, *Branik*. A jucat un rol de mare importanță în lupta de eliberare națională a sîrbilor. În 1895 a fost președintele Congresului naționalităților. A scris, între altele, *Amintiri din 1848—1849*, și *Die Nationalität und ihre staatliche Begründung*.

CXXIII

⁵ *Die Reform*, ziar de orientare federalistă, condus de František Schuselka.

CXXIV

⁶ Deputat guvernamental, de naționalitate sîrb.

⁷ Petru Truția, avocat, deputat român în parlamentul din Budapesta; l-a apărat pe I. Munteanu în procesul Memorandului.

⁸ *Romänische Revue*.

CXXV

⁹ *Branik*, organ al liberalilor sîrbi.

¹⁰ Mihail Dimitrievic (1846—1889), ziarist sîrb și om politic liberal, ucis de radicalul Jaša Tomić.

CXXVI

¹¹ Ilarion Ruvurac, *Odlonici o grofu Djordju Brankovicu i Ar-*

seniju Crnojeviću Patriarhu, Beograd, 1895 (Fragmente despre prințul George Brancovici și patriarhul Arsenie Cernoievici).

¹² Vezi cuvântările ținute în sinoadele arhidiecezane din Sibiu, și eparhiale din Arad și Caransebeș, de Miron Romanul, Ioan Mețianu și Nicolae Popea (*Telegraful Român*, din 6/18 aprilie 1893, 20 aprilie/2 mai 1893 și 24 aprilie/6 mai 1893).

CXXVII

¹³ Conferința preliminară a reprezentanților românilor, slovacilor și sîrbilor, s-a ținut la Budapesta în zilele de 14 și 15 noiembrie 1893. Este pusă la îndoială de Kemény G. în *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*, p. 101, dar e dovedită documentar de Milan Krajcović în *Slovenska politika v srednej Európe 1890—1901. Spolupráca slováka, rumunov a srbov*, Bratislava, 1971, p. 84.

¹⁴ Cf. T. V. Păcățian, *Cartea de Aur...*, vol. IV, p. 462 și urm., p. 662 și urm.

GEORGE POP DE BĂSEȘTI

CXXVIII

Băsești, în 19/12 877.

Prea amate frate!

La prețuita-ți scrisoare din 12 lun[a] cur[entă] îți răspund tîrziu din cauză că cîteva zile lipsii de acasă.

Da, eu am fost și sum de părerea că esse (sic!) necesitate de una foaie ca de piinea de toate zilele; așa simt toți românii.

Dacă pecum ar debui se va începe foaia cu 1 ianu[arie], atunci planul acțiunilor este tîrziu pentru scurtimea timpului; sărăcia esse mare, apoi tu știi bine că oamenii noștri debue cam mult îmbiați; cu toate astef[a] dacă vei persista pe lingă asta eu te asigur din ținutul acesta despre 10 acțiuni, numai te rog ca cu reîntoarcerea poștei să-mi comunicî determinățiunea ta finală și instrucțiunile ulterioare.

Primește îmbrățișare de la sincerul

G. Pop. /

Băsești, 7 ianuarie 891.

Scumpe amice!

Regret că afaceri economice cu termen fatal, care coincide cu ziua ședinței noastre, mă împiedecă a putea fi prezent și părtaş la sfaturile Comitetului poimiine în Sibiu¹.

Între multele noastre agende eu o aflu de mai urgent cauza memorialului, asta a o deslega și satisface e timpul suprem.

Eu nu cunosc conținutul memorialului din București², dau însă cu socoteala că ăla nu va conține toate gravaminele noastre așa de amplu; p[r]ecum am dori noi să fie date în judecata Europei. /

Deci după ce noi avem un memorial gata elaborat prin comembrul Coroian cu multă diligență, zel și prudență, care noi cei bătrâni l-am fost și revăzut, — eu sum de părere:

Ca acest memorial să-l primim și pentru a-l mai revedea să se exmită una comisiune de 3 sau 5, care apoi, nu cum s-a întâmplat în trecut — ad *calendas graecas* — ci în răstimp de 8 mult 15 zile să-l revadă, să-l redacteze definitiv și tot comisiunea asta să fie plenipotențiată să facă toate pentru a-l putea da publicității.

Ce se ține de alte afaceri ale noastre ader la conclusele / comitetului.

Scumpe amice!

După aste[a], din incidentul anului nou permite-mi a-ți gratula dorindu-ți din animă:

Ca bunul Dumnezeu să ni te țină în deplină sănătate la mulți ani;

Providența divină să-ți lungească firul vieții, învrednicindu-te a vede[a] cu ochi[i] proprii scăparea neamului nostru din robia seculară, pentru ce cu atîta zel și abnegațiune ai luptat timp de peste un jum[ătate] de secol.

Te îmbrățosează cu amore frățesc al tău pururea devotat,

George Pop. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Prim. Sibiu, 9 ian. 891. Răspuns din B-pesta, 3/15 ian. 891.

CXXIX

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.* p. 150—152.

¹ Este vorba de ședința din 19 ianuarie 1891.

² *Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria*, București, 1891.

[Arad, 11/23 martie 1887]

Magnifice Domnule!

Epistola lungă poate să vă ustenească. De aceasta mă teameam și doream să înconjur. Am așteptat deci în speranța unei conveniri personale, ca așa să pot arăta verbal opiniunile mele relativ la opul *Cuore*, cari opiniuni, de s-ar redige în o sistemă, ar deveni un memorand complet.

Văzind însă cumcă ocaziunea convenirei personale nu se mai dete și nici este în prospect, am crezut să scriu această epistolă, ca nu cumva tăcerea mea să capete o interpretațiune sinistră atunci când eu nici pentru un moment nu vreau să lipsesc de la mulțămă și recunoștința cu care dătoresc iluștrilor Mocioni și Mgf. Tale pentru bunăvoința și atenția cu care m-ați onorat, trimițându-mi opul amintit și îndemnându-mă a face asemenea ceva în românește.

Nu-mi permit a face un memorand cum aș voi, totuși cer scuză binevoitoare când nu pot a mă exprima în mai scurt, fără numai precum urmează:

Opul *Cuore* este epocal, fie pentru literatura pedagogică — didactică în genere, fie în special pentru cea italiană, deși aceasta e foarte bogată. El tratează școala din multe și varie puncte de vedere și această manieră de a trata este nouă, nu se mărginește la narațiuni istorico-mo/rale, cum făceau antecesorii. Limba e de tot clară, netedă, ușoară. Nu mi-a trebuit lexiconul, dar totuși mulțumesc că mi l-ați trimis, e bun și frumos, poate să facă servicii altă dată.

Cartea se zice cum că este scrisă de seama pruncilor, însă pre lîngă singuraticile doctrine din educațiune, mai face o icoană despre întreg mișcămintul școlar, quasi și o statistică, încît opul devine mai necesar în mîna învățătorului, un manual de metodică în mîna pre-paranzilor, un breviar pentru părinți. De aceea îmi permisesem a cere critica gazetelor din capitală, presupunînd cum că de la redacțiuni și edituri ar fi îndemină procurarea respectivelor numere de foi. Cred foarte cumcă autorul, vorbind pruncilor, s-a adresat bătrînilor. A da românilor cărți de școală, și anume de acestea, mi se pare un lucru cu adevărat demn de gloria Mocionilor. În astă direpțiune la noi organismul bisericesc puțin produce, precum știi bine Magf. Ta, deși cu puține spese s-ar putea lucruri mari, ba chiar s-ar desdăuna spesele. Slavii de sud au avut o familie în Viniția (Vucovici sau Vucevici, nu știu bine) și le-a făcut altă dată o literatură din care se mai nutresc și astăzi; dacă ar fi așteptat pînă să lucreze călu-

gării serbi, — onoare excepțiunii, unui Obradovici¹ etc. — rămăneau amortiți pînă astăzi. Dar acestea Mgf. ta le cunoști mai bine.

Nu am putea ajunge scopul cu traducerea opului *Cuore*, fie din cuvînt în cuvînt, fie în estras, pentru că abstrăgînd dela circumstanța cum că autorul a interzis traducerea opului său, — el tratează ca teme mensili (!) unele materii ce numai în Italia au înțeles și numai acolo sînt bune și necesare. Traducerea ar fi un lucru ușor, dar acele teme — și acelea formează mai întreg conținutul opului — nu ar produce efect de ispravă la poporul român, d[e] [ex.] să înșir citeva:

1. amoarea la dinastia actuală din Italia; se înșiră meritele și bravura ei. (Pentru noi și materia și scopul sînt streine).

2. ziua morților (La noi nu este ca și în ritualul și datina romano-catolicilor, dar mutînd-o la paștile morților, după obiceiul nostru, am putea s-o facem doar și mai frumoasă cu considerarea la circumstanțe etc.).

3. viața și testamentul lui Cavour, activitatea lui Garibaldi etc. (Pentru noi nu se pot exploata).

4. gloria militară din luptele pentru eliberarea Italiei;

5. emigrațiunea cotidiană la italieni către America și unele capitale din Europa e reprezentată prin mai multe teme lungi, care [sînt] foarte bune pentru ei, dar la noi nu se pot valora etc. etc.

Adecă opul tinde a realiza, ceea ce se crede acolo o necesitate ca: Italia să devină și să se întărească ca un stat dinastic, mi/litar, pe baza unui patriotism național, pentru că mai înainte patriotismul lor nu era național ci numai local. Chiar și astăzi au cărți de școală în care se face descliniere între patriotismul național și cel municipal. Nici e minune, cînd acea țară posedă la 30 de dialecte *Cuore* înclină la patriotismul național cu temele sale. La noi românii însă, nici un dialect de la Tisa pînă la mare și nici un patriotism mai sublim decît naționalitatea noastră; iubim pe conațional din veri ce țară ar fi, de unde tema cu școlarul din Calabria, care a ajuns la Torino și profesorul provoacă pe conșcolari să-l considere de compatriot și conațional, — după materie n-ar avea la noi loc, ci numai scopul acelei narațiuni s-ar putea exploata, dar cu totul pre altă manieră. Mai multe aș avea să înșir, dar mă feresc ca să nu vă ustănesc.

Conchid cum că din opul *Cuore* ar fi de adoptat numai forma, adecă forma de ziarul unui școlar, și sub această formă apoi să enărăm ceea ce intenționăm; iar din materie veri două, tri teme de conținut social, că nici această specie de teme nu este deplin cores-punzătoare, deoarece italienii trăiesc în orașe cu necesități orășenești, cînd noi românii necum să avem viață orășenească, dar ne lipsesc chiar și orașele; o lipsă de care / mi se înpare că mai mult avem să

ne bucurăm decît să ne supărăm, pentru că nicăieri ca și în orașe poporul decade material pînă la pauperism și decade și moral, precum încă din bătrîni și-o spuneau evreii în Talmud. Dar mai presus de toate, ceea ce am putea adopta din *Cuore* și ceea ce face adevărata valoare a opului, este maniera amintită de a considera și judeca viața școlară din o mulțime de puncte de vedere, prin ce cartea devine o lectură a pruncului, o metodică a preparandului etc. În astă privință relațiunile școlare de la noi mai seamănă cu cele străine și spre ilustrare să-mi permiteți a spune un caz ce mi s-a întîmplat chiar ieri:

Am fost la școală în Micălaca, și la capătul unei bănci ședea solitar un prunc mai mic, nu ajuns încă la etatea obligată a cerceta școala. Fiind îmbrăcat cu mai multă îngrijire, am conchis că numai acum l-au trimis părinții la școală; ca neesperți l-au îmbrăcat mai gros de teamă să nu se răcească. M-am adresat pruncului, dar n-am putut scoate din el nici o vorbă; că acesta e stadiul prim și cel mai greu pentru învățători pînă să capete pruncul curaj și încredere de a vorbi. [Î]mi reflecta învățătorul cum că școlarul este încă novice și nu vorbește. Atunci mi-am duplicat / stăruințele, m-am pus de i-am lăudat traista, tașca, patașca, că era[u] în mai multe culori. L-am întrebat că cine a știut și a putut s-o facă așa mîndră și frumoasă, doară mama? Răspunse pruncul îndată că mama; nu putea să mai tacă cînd lăudam lucrul mamei sale! — Eu dar așa vād și înțeleg că tu ai o mamă tare bună? Am mamă bună, numai tata nu e bun! — De ce nu e bun tatăl tău? — Că tot la birt șade și cînd vine beat acasă o necăjește pe mama!

Termenul „necăjește” a bună seamă l-a auzit băiatul de multe ori de la mama sa, cu termenul și-a însușit conceptul și apoi acea tristă stare psihică care îl făcea să stea solitar, tăcut între ceilalți, supărat. Așa începe micuțul viața sa, încă din capul locului cu o durere sufletească, care curînd sau mai tîrziu are să devină morb sau cel puțin să-i slăbească virilitatea energiei.

Spun această întîmplare pentru că seamănă cu cazul fierarului din *Cuore*. Era fierarul un pierde-vară, bețiv și-și bătea pruncul, care [in]vinețit de lovituri umbla pururea supărat. Odată răspunde pruncul bine și învățătorul italian trimite o deputațiune de școlari să dea [de] știre fierarului că ce prunc bun are și va să vină în curînd însuși învățătorul la casa fierarului să-i spună de bine / despre pruncul său. Fierarul, surprins de asemenea distingere, se deșteaptă din beție, curăță prin casă, lucră prin fierărie, sărută pruncul său și-l lingusește: „iepurașul tatei” șezi lingă tata, să mi te vād eu cum inveți! Trec zile pînă să vină învățătorul, dar ni-l găsește pe maestru treaz, deștept, lucrînd, cu pruncul lingă sine. De aci apoi s-a vinde-

cat omul și din beție și din lene și mergea însuși cu pruncul la școală, ma s-a înscris la prelegerile de seară și numai pe locul respectiv pe scaunul iepurașului său voia să șadă. Cu adevărat că la asemenea vindecare ar fi mai chemați, vreau să zic cum că mai deobligați preoții cu teologia pastorală, dar iacă pot și învățătorii dacă voiesc, și, ca să vorbesc cu evanghelia [. . .], de unde ne este binevenit ori cine ar fi samarineanul care să aducă balsam și să ungă rănile noastre. Eu încă, după *Cuore*, am promis pruncului din Micălaca că, cînd voi mai merge acolo, voi cerceta pe tatăl său să-l îndemn a fi bun ca mamă-sa și pruncul, deși mic, m-a înțeles, că am cetit de pe fața lui o rază de recunoștință ce m-a încîntat. Învățătorii știu mai bine să citească în fața pruncului, de unde socot că sublimă caută să fie fericirea învățătorului aceluia, care posedă conștiința chemării sale! /

Momente de acestea, care sînt și cite sînt le putem prea bine întrebuința din *Cuore*. Dar vine apoi întrebarea, că ce punem în locul celorlalte teme mensile cu virtuțile dinastiei, cu luptele militare etc, care sînt străine de istoria națională a altor națiuni și italienii le cultivă pentru propria lor necesitate? Răspunsul depinde de la altă întrebare, încă mai mare, și adecă: care sunt necesitățile noastre, la ce și spre ce voim să educăm națiunea noastră!? Așa educațiunea devine o artă politică, la care din capul locului caută să ne dăm socoata de starea în care ne aflăm și de scopul ce-l urmărim.

Departa de mine tendința și ispita de a fi doctrinar. Dar dacă nu voi comunica Magf. tale vederile mele, apoi altul nu este cu carele să am corespondență și carele să-mi poată face o coregere pentru cazul cînd aș comite sminte. De aceea cer scuză dacă comunic vederile; o fac acestea cu modestie și fără pretențiuni.

În starea de astăzi națiunea noastră și-a pierdut busola. Se aruncă cînd într-o direcție cînd într-alta; ce a făcut ieri astăzi se pare că vrea să desfacă. Unii așteaptă toate mîntuirea de la biserici și nu iau în socotință cum că clerul ortodox a moștenit scăderi și abuzuri, de răul cărora pretutindenea popoarele ortodoxe au rămas îndărăt și că se va recere timp și luptă pînă să se vindece aceste abuzuri și să poată sfînta biserică / a noastră a-și împlini misiunea sa divină. Altă religiune, de o parte ne-ar face să ne lepădăm de prerogativele ortodoxiei pentru care părinții noștri au suferit persecuțiuni secole multe, de altă parte ne-ar da legați în mîna celor care sînt contrarii naționalității noastre. Încă mai slabă se pare speranța celor ce așteaptă mîntuirea de la politică, că în Austria niciodată și nici o națiune n-a avut în politică un vot decisiv, și chiar ungerii, oricît se cred ei de voinici, dualismul nu ei l-au făcut, ci lumea știe că a venit de la Berlin. Între asemenea circumstanțe, numai literatura, cartea ne-a rămas acel teren pe care avem mai multă indepen-

dență, pe care factorii externi și contrari nu le pot împiedica chiar la tot pasul. Deci din literatură, desclinit din cea poporană și didactică, să minecăm a cultiva națiunea spre acele virtuți, ce le credem mai necesare pentru noi.

Care să fie virtuțile pentru un popor apăsător și persecutat? Sint două: morala și economia! Vedem la evrei, care practică economia, că în butul tuturor persecuțiilor s-au avintat la prosperitate și la o influență de care astăzi caută să țină cont guverne și popoare. Dar și mai luminat vedem la persecuții creștini din sec[o]lele prime ale creștinismului, care au cultivat nu numai economia, ci și morala și aceasta cu predilecțiunea ce astăzi încă servesc de model. /

Trăind cu lucrul și cu cumpătul după preceptele religiunii, se îmbogățiseră creștinii în cele trei sec[o]le prime și mai adăugînd practica moralei precum îi conduceau școlile lor, ajunseră să pună mina pe toată împărăția romană și așa bogăți și morali, cu cultura acestor două virtuți luaseră deja statul în posesiune cînd Constantin văzu semnul sfintei cruci pe cer. Acel semn l-a mîntuit că altminteri ni-l zdruncinau creștinii pe împărat. Cînd poporul român inteligent va ajunge la acea morală și economie, atunci contrarii noștri vor vedea în favoarea noastră semne pe cer și la Budapesta și la Viena.

Așa în locul temelor dinastice, militare, particulare etc. din *Cuore*, socot că ar fi mai potrivite pentru noi unele de morală și economie, prin care se pune bază mai sigură la prosperitate, ca națiunea să fie doamnă independentă pe soarta sa și nu mai mult expusă la capriciile unor factori externi și contrari.

Ca asemenea teme de morală și de economie aș lua în extras o-purile englezului Smiles²: *Character, Selbsthilfe, Sparsamkeit* și mai unele originale.

Acestea sunt vederile ce am dorit să vi le supun și cu atîta aș fi finit. — dar pentru că fuserăm la literatura italiană, [i]mi veni a minte că mai dăunăzi, în necroloagele lui Minghetti³, fost ministru, se reproduceau pasaje din opul său de a cel conținut că / etica și economia are să formeze un concubin și că nu e moral ceea ce nu este economic. Eu nu cunosc opul lui Minghetti, dar cam de asemenea cuprins am cetit cu plăcere multă opul lui Mengotti: *Il commercio dei Romani*. — în care a demonstrat cum că căderea imperiului roman a fost neevitabilă pentru economia lor cea rea, că nu aveau ocupațiuni productive, pe cînd din contră popoarele supuse cu industrie reclamau averile de care le despoiaseră învingătorii.

De altmîntre, teoria aceasta nu este nouă nici pentru istoria noastră națională, că a voit s-o realizeze altădată principele Brîncovan,

care la Constantinopol a căzut cu feciorii și cu ginere-său victimă turcului. Scopul frumos, dar procedura mi se pare că n-a fost bună pentru că Brîncovan începea de sus în jos. el îmbogățit făcea donațiuni și fundațiuni spre îmbogățirea națiunii, pre cînd chiar din contra, se recerea să știe pune în lucrare economică și morală însăși națiunea, ca ea de sine și prin sine să se îmbogățească moralmente și economic. dar nu s-o dedee a aștepta grația și donuri, prin ce s-a periclitat și pre sine însuși că a provocat jaluzia și invidia și ura asupra sa, cu care îl conduseră inimicii pînă la cursă. Nu vreau să zic cum că pe Brîncovan l-a dus la pieire nizuința lui de a realiza teoria amintită; vor fi fost alte cauze la căderea principelui, dar din faptele lui conchizînd îl vedem aderent al teoriei de sus, și nesmintit că dacă nu-l prevenau evenimentele, avea să facă lucruri mari, din stabilimentele lui ieșea o regenerare morală-religioasă, / însă pe atunci erau timpurile așa, și ce s-a întimplat lui Brîncovan se putea întimpla oricărui principe, fie meritat, fie păcătos, că nu meritul sau păcatul decidea la judecată în chestiuni de viață, ci decidea capriciul sau fatalismul turcului.

Supunînd respectele mele iluștrilor domni Mocioni și recomandîndu-mă în bunăvoința Magf. Tale, cu profundă stimă rămîn al Magnificenței tale serv plecat,

Arad, 11/23 martie 1887.

Dr. Georgiu Popa⁴. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Răspuns sub d-tul aprilie 87 că consimțim.

CXXX

¹ Dositei Obradović (1739—1811), iluminist și om politic sîrb, luptător pentru unitatea națională a Serbiei. A participat și la răscoala din 1804. A scris între altele fabule, traduse de Dimitrie Tichindeal.

² Samuel Smiles (1812—1904), autor de studii de istorie economică și pedagogie.

³ Marco Minghetti (1818—1886), om de stat italian. A studiat științele exacte, literatura, filozofia și economia politică.

⁴ George Popa (1841—1897), pedagog român. A studiat dreptul la Budapesta și filozofia la Viena, unde a fost desemnat referent școlar la consistoriul din Oradea, a fost un timp redactorul responsabil al ziarului *Albina*. În 1870 de unde, în 1872, a trecut în aceeași calitate, la Arad.

[Sibiu, 15/27 noembrie 1879]

Prea stimate D-le Babeș!

Presupunind că te vei fi întors din Carlovitz, vin cu plăcere a răspunde la prețuita epistolă a Domniei Tale din 18/30 octomvre a.c. Mă prinse mirarea, îți spun drept, la primirea acelei epistole, văzind că D-ta și în Carlovitz, unde aveai ocupațiuni cu mult mai grele și doară și mai ponderoase de împlinit, mai ai timp încă și pentru afacerile *Sfintei Uniri!* Îmi adusei însă aminte că am de a face cu omul cel iute ca piperul, ca argintul cel viu, și mă liniștii îndată.

Relativ la cele comunicate, am onoarea a mă declara înainte, că pre mine unul documentele indicate în adevăr nu m-au surprins. Și ele nu m-au surprins, pentru că în esență, nu cuprind nici un lucru nou ce nu s-ar fi știut mai [i]nainte. Totul se reduce la două momente principale în privința Unirii: 1) că / aceea s-a făcut la îndemnul străinilor, inamicilor naționalității române, din motive mârșave, materiale și 2) că la început numai prea puțini, metropolitul și încă unii din cler au îmbrățișat uniunea. Dar acest adevăr se află deplin constatat în *Vechea Metropolie*¹ etc. Binevoiește a mai arunca o privire în cartea amintită, și cu deosebire la tratatele despre „Apostasia“, metropolitului Atanasiu și despre „Unirea și urmările ei“ și te vei convinge și Domnia ta. Acolo vei afla încă mai multe și mai interesante documente decum sunt cele aflate de Dl. Densușianu² precum: adevăratul act de unire din 1700, diploma de întărire a lui Atanasiu din partea împăratului Leopold, mai multe citațiuni din istoricii străini relativ la uniune etc. etc. Se amintește tot acolo și de Nagyszeghi Gabor³ și de alții, care împreună cu dînsul au suferit întemnița / re pentru protestele lor în contra unirii, precum și protestele bîrsenilor, făgărășanilor, protestul episcopului din Maramureș Dositei, împreună cu sinodul său etc. Acestea toate împreună cu altele mai multe se cuprind în *Vechea metropolie* etc., pe care încă de mai mult am fost avut onoarea a o trimite și Academiei noastre din București, dar ce să faci dacă D-lor nu le cetesc!

Astfel stînd lucrul eu o repet: că actele aflate de Dl. Densușianu departe de a fi un „tezaur“ cum se pretinde, au numai un interes istoric, încît acelea contribuie ceva la completarea *cursului* nefericitei uniri.

Din toate acele acte după mine mai mare interes ar avea: 1) Jurămîntul lui Atanasiu, 2) Petițiunea românilor, grecilor și serbilor

din Alba Iulia în contra uniunii, 3) Protestele și memoriile lui Nagyszeghi. Acestea au cel mai / mare interes pentru noi din toate documentele indicate. Pe acestea mi-ar plăcea și mie să le citesc.

Ar fi foarte de dorit, dacă s-ar putea trage atențiunea fraților de la Academie la *Vechea mitropolie* etc., de unde și-ar putea scoate cunoștințele recerute despre starea cea adevărată a uniunii, de o sută de ori mai bine decît din asemenea acte fragmentare și din auzite, evitîndu-se astfel posibilitatea de a se putea seduce în viitor în această chestiune. Și aceasta o ai putea face mai virtos D-ta, ca unul care ești membru al aceleia și ai ocaziune de a conveni mai adeseori cu dînșii. Despre bărbați mai de a doua mină, necompetenți așa zicînd, nu ne poate prinde mirarea, dară despre bărbații de la Academie nu ne putem din destul mira cînd îi vedem cît de puțin cunosc starea și referințele noastre ardelenesti, mai virtos cele naționale și confesionale. Au toate documentele de lipsă la mină și totuși [atît] / de puțin ne cunosc.

Dl. Densușanu a fost și la mine și la alții de aici, ba a și prînzit odată la Esc. Sa metropolitul nostru. Cum spunea, D-lui, avea să cerceteze arhiva din Sibiu. Pe care anume și cu ce rezultat, nu știu, căci apucase a se duce fără de a-l mai fi văzut. Cum am auzit de la alții, D-sa ar fi avînd de cuget să înființeze un jurnal în București, care să se ocupe anume cu afacerile noastre de dincoace. Se zice că și-ar fi aflat și corespondenți de aici și din alte părți ale Transilvaniei spre acel scop.

Nu ne-ai scris nimic despre rezultatul călătoriei D-tale la Carloviț. Avem vreo speranță, ori tot cea veche?

Pe lîngă care cu tot respectul rămîn

al D-tale stimător,
N. Popea⁴ /

Sibiu 15/27 noiembrie 1879.

[Pe ultima pagină însemnarea lui Babeș:] Popea și actele Densușianu asupra actului Unirii bis.

CXXXII

[Sibiu, 4/16 iunie 1881.]

Prea Stimate Domnule V. Babeș,

Manifestul amintit în prețuita epistolă din 9/6 n. încă n-a sosit; îndată ce ne va sosi nu vom lipsi a ne face observațiunile în comitet și a vi le comunica la timpul său. Judecînd după inteligen-

ța și cunoștințele fundamentale ale D-lui Dr. Ales. Mocioni, n-am nici o îndoială, că acel manifest va fi bine primit din toate părțile. Eu am comunicat epistola Domniei Tale și cu ceilalți din Comitet, în ce privește manifestul D-lui Mocioni și vederile D-tale în privința memorialului ce e să se facă⁵. Toți consimt cu acele vederi!

Noi am ținut pînă acum mai multe conferințe, în care am verificat protocoalele ședin / țelor conferinței⁶, am comunicat conclusele și programul aceleia cătră toți membrii ei și cătră președinții cercurilor electorale și am mai luat și alte măsuri referitoare la alegeri, dintre cari una ți se va comunica și Domniei Tale cit mai curînd, dar astăzi avem multe greutăți în privința aceasta, dar vom căuta a le învinge pe toate după puteri.

De la B-pesta nimic îmbucurător n-am a-ți scrie. În timpul acela fiind toată lumea și în special miniștrii, ocupați cu primirea și festivitățile în onoarea principelui de coroană⁷, prea puțin timp le mai rămase și pentru noi. Eu m-am întors mai curînd acasă, iar Esc. sa metropolitul⁸ a rămas pînă / după închiderea dietei în Pesta. Se înțelege că respectivii erau foarte indispuși față cu noi; pentru aceea doară ne-au și desconsiderat în mod bătător la ochi, la toate ocaziunile. S-a observat bine și pretutindeni că erau de tot necăjiți asupra conferinței noastre⁹.

Pe lîngă respectuoasele mele salutări, rămîn

al Prea St. Domniei Tale
stimător,
N. Popea./

Sibiu, 4/16 iunie 1881.

CXXXIII

[Caransebeș, 8/20 aprilie 1895]

Domnule Babeș!

În urma prețuitei epistole din 4/16 aprilie a.c. mă grăbesc a-ți aduce la cunoștință, că după înțelesul cu păr[intele] episcop al Virșetului Dimitrievici în B-pesta, ziua întrunirii Comisiunii noastre mixte e hotărîtă pe 20 aprilie, cal[endarul] nostru cel vechi, în orașul rezidențial al Prea Sfinției Sale Virșeț, adică pe de joi într-o săptămînă. Despre aceasta l-am încunostințat și pe D. Gal încă de atunci în B-pesta. Prea Sfinția Sa al Aradului¹⁰ încă are cunoștință despre

aceasta; dar aflindu-te D-ta acolo, amintește-i / totuși și combinați împreună ante-actele, care ar fi de lipsă ca să le avem la noi la pertractare și să le aduci cu D-ta la timpul său, ca unul care mai bine cunoști cauza; sau socotindu-vă altminteri, mi le puteți trimite și mie aici, ca să mă pot informa mai de timpuriu în privința celor de lipsă. Faceți cum aflați mai bine, informațiunile trebuincioase le voi putea eu primi și de la D-ta cu graiul la întâlnire. Numai ar face trebuință, ca în tot cazul să avem mai întâi noi ai noștri o conferință prealabilă între noi. Asta se va putea întâmpla, de altminteri și acolo în Virșeț.

Caransebeș, 8/20 aprilie 1895.

Salutare! Stimător,

N. Popea
ep[iscop]./

CXXXI

¹ Referire la cartea lui Nicolae Popea, *Vechea mitropolie ortodoxă română din Transilvania, suprimarea și restaurarea ei*, Sibiu; 1870.

² Nicolae Densușianu, trecut în 1877 la București; din însărcinarea Academiei Române a făcut cercetări timp de 15 luni, în 16 arhive și 12 biblioteci din Transilvania și Ungaria. Pe baza materialului descoperit (39 de volume manuscrise depuse la Academie) a publicat *Revoluțiunea lui Horea, 1784—85*. Tot atunci a descoperit o variantă a actului de unire a românilor din Imperiul habsburgic cu biserica Romei.

³ Publicate mai târziu de S. Dragomir în *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I, Sibiu, 1920, p. 3 și urm.; idem, *Românii din Transilvania și unirea cu biserica Romei*, în *Biserica ortodoxă română*, LXXX, 1962, nr. 9—10.

⁴ Nicolae Popea (1826—1908), episcop în Caransebeș, fost secretar al lui Andrei Șaguna. În 1881, în urma conferinței de unificare a Partidului Național Român din Transilvania cu cel din Banat, a fost ales președinte al Comitetului Național unitar. În 1899 deveni membru al Academiei Române.

CXXXII

⁵ Vezi supra, piesa LXVII, nota 14.

⁶ Conferința de la Sibiu, din 12—14 mai 1881.

⁷ Arhiducele Rudolf, fiul împăratului Francisc Iosif.

⁸ Miron Romanul.

⁹ Aluzie la conferința de constituire a P.N.R. din 12—14 mai 1881.

CXXXIII

¹⁰ Era, din 1875, Ioan Mețianu.

București, 8/20 decembre 1868

Iubite frate Babeș!

Am luat condeiul în dată cu primirea scrisorii tale, în care îmi faci cunoscut că ai primit cei 50 fl. de la Orghidan,¹ dară am intrălăsat scrisoarea, parte din neajungerea mea, din cauza serviciului meu ce mă ocupă tot timpul peste zi, parte din schimbările noastre politice. Acum primii și a doua ta scrisoare, la care împărtășesc cu deamăruntul despre toate cele ce te interesează a ști, și adecă ce se atinge despre promisiunea lui Urechia îți fac cunoscut că el a fost forțat, din cauza unor denunțiațiuni a[le] unui subaltern al său, bulgar de națiune, anume Pencovici, a-și da demisiunea din / Directoratul Ministerului, denumindu-se totdeodată și o comisiune adhoc spre a cerceta inculpările despre abuzul ce se zice că ar fi comis în finanțele Ministerului; se poate ca denunțatorul să fi fost instigat chiar de ministrul cel nou intrat în Minister, cu numele Crețescu², carele mai înainte funcționa ca membru la Curtea de Casațiune, cu toate că se vorbește despre dînsul a fi un bărbat tot așa de afabil și accesibil ca și ministrul precedente Gusti;³ prin urmare despre aceea ce ți-a promis Urechia de astă dată numai poate fi vorba pînă atunci pînă cînd, precum eu cred, că Urechia are iarăși să intre în minister și să-și ocupe locul său de director, căci el este mai capabil a fi la instrucțiune și mai silitor./

Ce se atinge despre pretențiunea ta de 50 fl. de la Ministerul Cultelor, eu încă atunci înda[tă] după înștiințarea ta am luat informațiuni din corespondența biroului respectiv a[l] lui Ioanide de aici din care m-am încredințat că la 4 noembre stilul nou ți s-a trimis din partea Ministerului Cultelor 50 fl. prin casa de bancher a lui Dumba⁴ de la Viena și eu cu aceasta m-am ținut satisfăcut, că spre toată întîmplarea vei fi și primit suma în chestiune; se vede că bancherul Dumba mai voește să profite de timp, căci altmintrele putea de mult să ți-i expedieze la Pesta. Scrisoarea ta către ministrul Brătianu am dat-o lui Vancia care îmi spunea că a înmînat-o lui Brătianu, / cu vreo cîteva zile mai înainte de ieșirea sa din Minister, dar neștiind Vancia cuprinsul ei, nu i-a putut cere nici un răspuns și Brătianu pînă acum nu i-a împărtășit vreun rezultat. Vancia zice că dacă voești să ști vreun rezultat în privința aceasta apoi să te mai adresezi cu o scrisoare cătră dînsul, căci Brătianu, ca președintele Camerei, are tot așa de mare influență în Minister ca și mai înainte.

Despre fratele Vasa Maniu îți fac cunoscut că el îndată după căderea ministrului Brătianu și-a dat demisia, deși Boerescu⁵, ministrul justiției nu voia să i-o primească; cu toate acestea Vasa odată / ce s-a văzut acasă în mijlocul familiei sale nu se mai întoarce la Iași cu nici un preț, fiindcă el nu poate să trăiască acolo izolat de familia sa și nu e deloc dispus a părăsi Bucureștii; el a sosit alaltăieri acasă în bună sănătate și se află bine cu toată familia sa care te salută.

Așa precum îți este cunoscut din jurnale, noi astăzi avem un minister compus din toate nuanțele de culoare, din centru, dreapta și stînga, roșii, albi și albaștri și nu știu cît timp vor merge împreună, deoarece fieștecare are interesele sale tradiționale pre care nu cred că ușor cu toții vor abjura la ele în folosul publicului și al țării. Vodă Carol a ținut aseară o masă mare, la care toți miniștrii / cu mai mulți dintre deputați au asistat. Scopul întrunirii acesteia este ca să împace partidele și să lucre toți într-o unire la interesele tronului și al țarei; nu știu întru cît îi va succede principelui de a împăca aceste elemente eterogene, fiindcă toți au aspirațiuni care nu sînt compatibile cu prosperitatea română; Cogălniceanu nu putem zice că este rău patriot, dar tinde acolo ca să aibă o cameră devota[tă] sieși cu trup și suflet; Mitică Ghica este încă prea mult aristocrat și ține mult la [h]egemonia boierească de care nu se poate ușor desface, deși poate că în aparență se arată cu un aer democrat, dar în fond este tot fanariot și tinde la domnie. / Ministrul de rezbel Duca⁶ este creatura lui Cogălniceanu, viță de fanariot gata la dispozițiunea lui Cogălniceanu, iar nu la interesul țării; Boierescu nu merge în apele acestor principii și Arăpilă Goleșcu,⁷ un patriot bun, a fost rechemat de la agenția română de la Constantinopol numai ca Mitică Ghica să poată vîri acolo pe Mitică Sturdza⁸ de la Moldova, elevul lui Cîmpianu⁹ (sic!) carele s-a făcut mare aristocrat și este anticarlist. Toți acești miniștri se zice că vor urma tot politica predecesorilor săi, dar nu știu pînă cînd. Se zice că Camera va rămîne neschimbată; aceasta / se poate pentru ședințele din acest timp, fiindcă nu sunt siguri de rezultatul favorabil a[1] altor alegeri cu funcționarii puși de Ministerul lui Brătianu, dar îndată ce își vor așeza în posturile țarei pionerii lor nu se vor mulțumi cu dînsa, își vor alege alta mai conformă aspirațiunilor lor. Principele Carol trebuie să-și caute propte bune din afară, căci în rămășițele boierilor țării care cu orice chip vor să fie la cîrmă și nu suferă ușor pe alții care nu sînt de o părere cu dînsii, nu-și va putea întemeia domnia sa pe viitor în țara aceasta.

Politica prusiană de a ajuta prin România chestiunea orientală se vede că s-a schimbat cu ministerul nostru și grecii răsculați în

contra Turciei nu cred să reușească în cauza lor / cu guvernul turc, deși Bulgaris se zice că stă pe un pedestal larg, noi sîntem în așteptare pînă în primăvară, dar oricum va fi soarta mișcării orientului, noi românii de aici nu sîntem încă destul de patrioți a aduce jertfe pe altarul patriei române, ca să ne putem arunca cu speranțe de un succes într-un rezelb oriental, deși părerea multora așa este că sîntem forțați s-o facem; și eu sunt de acea părere, dară eu unul mă pot încrede numai în propriile forțe române iar nicidecum într-un ajutor străin. Bine ar fi de s-ar înlătura pericolul de război deocamdată de la noi pînă ce vom mai întări și consolida cele dinăuntru în drumuri de țară și căi ferate, ca să avem o comunicație mai liberă.

Purtarea voastră a tuturor în chestiunea naționalităților din Dieta ungară a fost exemplară, încît a făcut mare impresiune între chiar deputații noștri de aici pentru tot devotamentul ce ați dezvoltat pentru națiune. Noi românii în inimile cărora bate tot acel sentiment de patriotism vă mulțumim pentru bărbăția și curajul cu care ați îndrăznit a combate pe maghiarii încăpăținați¹⁰, / care nu se pot nici în secolul luminei a se desbrăca de legile evului mediu a[le] lui Verböczi ci tind încă a ține popoarele nemaghiare sub exclusivismul privilegiilor lor; dar va sosi timpul și al românului cînd și el la rîndul său va urma principiul strămoșilor romani „debelare superbos”; voi cel puțin ca buni patrioți ați făcut un pas spre aceasta și așa v-ați împlinit datoria.

Scadența poliței lui Orghidan e la 15 ianuarie; eu atunci înainte cu vreo săptămînă de zile mă voi adresa la dînsul și voi căuta să-ți ridic banii ce mai restează și apoi îndată ți-i voi trimite prin poștă.

Atît Popovici de la Viena cit și vărul său sînt aici și doftorul se pregătește de a se supune la un riguros pentru a putea exercita praxa doftoricească aici în România. Spune nepotului meu Perianu că i-am plătit lui Popovici datoria sa ce a făcut la dînsul cu 3 napoleoni./

În sărbătorile Crăciunului, cînd voi avea mai mult timp și voi mai lua leafa mea pe octomvrie (căci suntem foarte îndărăt cu luarea lefilor, noastre, dară numai noi profesorii, ceilalți iau mai cu înlesnire), îi voi scrie o scrisoare și îi voi mai trimite cîte vreun ban.

Albina îmi vine acum regulat, dar mult întîrzie cu poșta, datele sînt tîrzie; am cetit toate convorbirile voastre cu maghiarii, sînt bine aplicate; eu văd că maghiarii nu pot să răspundă alta la argumentele voastre cele tari decît numai cu obișnuitul și îngîmfatul lor „mienk a hatalom és a dicsöség”.¹¹

Aici îți trimit un proiect de navigațiune al lui Dinelli, ce are să [se] înființeze în România ca să ai cunoștință de aceasta.

Mai departe împărtășind din parte-mi salutările mele la toți amicii și cunoscuții, rămîn cu frățescă salutare al tău sincer amic.

G. Popescu¹²
profesor./

CXXXIV

¹ Rudolf Orghidan, (fiul), avocat și om de afaceri din Brașov stabilit la București (vezi *George Bariș și contemporanii săi*, ediție de Șt. Pascu, I. Pervain, I. Chindriș, Titus Moraru, București 1973, p. 352, note).

² Alexandru Crețescu, între 24 noiembrie 1868—11 decembrie 1869, ministru de culte și instrucțiune publică, în cabinetul Dimitrie Ghica.

³ Dimitrie Gusti, între 1 mai 1868—15 noiembrie 1868, ministru de culte și instrucțiune publică, în cabinetul Nicolae Golescu.

⁴ N. Dumba, mare industriaș, bancher și politician, de origine aromân. A sprijinit societățile culturale românești.

⁵ Vasile Boerescu (1830—1883). În anii 1868—1869 a fost ministru de justiție în cabinetul Dimitrie Ghica.

⁶ Alexandru Duca a fost ministru de război, în cabinetul Dimitrie Ghica, între 16 noiembrie 1868 și 14 iunie 1869.

⁷ Alexandru G. Golescu-Negru.

⁸ Dimitrie A. Sturdza.

⁹ Ortografiere defectuoasă. Este vorba de Ion Cîmpineanu (1798—1863).

¹⁰ Se referă la politica de oprimare națională dusă de burghezo-moșierimea austro-ungară.

¹¹ A noastră este puterea și gloria.

¹² Ghenadie Gheorghe Popescu (1808—1876), profesor de origine bănățeană al seminarului teologic din București, trecut în Țara Românească încă în vremea domnitorului Grigore Ghica (1849—1856).

AUREL C. POPOVICI

CXXXV

Graz, 30 ianuarie 1892

Prea onorate Domnule,

Lipsind eu peste o lună de zile din Graz, mi-a fost peste puțință a vă chita imediat, cum aș fi dorit, primirea sumei de 160 fior. v.a.

Vă rog să binevoiiți a primi scuzele mele pentru această întârziere. Junimea academică română va transmite D-voastre și ilustrei familii Mocsonyi călduroase mulțumiri pentru sprijinul ce ați dat „*Replicii*”¹.

Sfaturile cu care ne-ați onorat ne sînt prețioase și nu vom lipsi a le da cuvenita considerare.

De aici nu s-a expedit Domnilor Mocsonyi lista de subscripții decît în octomvrie 1891.

Posibil să li se fi trimis de la vreo redacție cărora — dar și lor numai în octomvrie — li se trimiseseră mai multe liste spre distribuire.²

Încredințindu-vă, prea onorate Domnule, de adinca venerațiune ce vă păstrează junimea academică română, vă rog să primiți expresiunea celor mai distinse sentimente cu care sînt,

al D-voastre devotat serv,
Dr. Aurel C. Popovici.

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Pr. 1 febr. Răspuns și întreat ptu. redigerea unei foi în 3 faur 892. N. B. Cu 2 liste de colectă. /

CXXXV

¹ Se referă la *Replica* dată în 1892 de studenții români la răspunsul studenților maghiari dat memoriului studenților din România (vezi titlul complet supra, piesa CXXXIX, nota 2). Principali autori ai *Replicii*, Aurel Popovici și N. Roman, au fost condamnați la închisoare.

² Baniî proveniți din subscripții trebuiau să servească acoperirii cheltuielilor de tipărire și răspîndire a *Replicii*.

IRACLIE PORUMBESCU

CXXXVI

[Stupca, 5/17 noiembrie 1871.]

Prea ilustre și prea onorate domnule!

Mai vin a te ruga să binevoiești a primi în coloanele stimatei *Albine* alăturata corespondență.

Urmarea acestei corespondențe, care urmare va fi totodată și sfîrșitul, eu oi trimete mîine poimiine.

P. O. Domnule! vlădica nostru [i]și face de cap; iar clerul tace și se uită! Acum cred că ai auzit că a escamotat cu amicul său Jireček¹ învoire pentru o mitropolie „Cisleitană“ pentru Bucovina / și Dalmația. Rescriptul împărătesc pentru această mitropolie a și venit la consistoriu și e datat din 12 sep[tembrie] a.c. Consistoriul e provocat să-și dea părerile sale și de aceea acum vedem că a suspendat vlădica pre consilierul Andreevici² și Jurcanovici, care sînt oamenii diezezei și contrarii vlădiciei, ca în timpul suspensiunii acestor ambi consilieri să facă cu creaturile sale ce va vrea.

Noi ne-am ferit de Carloviț și acum o să dăm în Zara și Spalato! Despre acestea voi vorbi deci în articolul II.

Astăzi sunt adunați boierii noștri în Cernăuți, spre a se sfătui ce ar fi de făcut, ca / [să] scăpăm de pericolul acestei mitropolii. Despre rezultatul acestei adunări încă voi relata.

În 4 sept. a.c. spune fostul ministru Petrino³, că i-a dat Hohenwarth⁴ cuvîntul de onoare, că nu va supune proiectul lui Jireček de mitropolia cestionată împăratului spre sancționare, și în 12 sept. se sancționează. Ia hoții și tilharii! ize ni dau, vezi Doamne, congres și autonomie, dincolo ni octroiază mitropolia pe placul numai a[l] vlădiciei. O, ticăloșia ticăloșiilor!

Stupca. 5/17 noiembrie 871.

Cu stimă și respect,
Porumbescu⁵
paroh./

[Sus, pe ultima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Coresp. vechi. Porumbescu și Petrovits, din 1871.

CXXXVI

¹ Iosif Jireček, numit în 1871 ministru la Ministerul cultelor și învățămîntului.

² Silvestru Andreevici Morariu (1818—1895), referent provizoriu al consistoriului episcopal din Cernăuți; în 1866 a fost numit consilier consistorial, iar în 12 martie 1880 a fost ales arhiepiscop al Bucovinei și Dalmației.

³ Probabil Al. P. Petrino, fost ministru al agriculturii, comerțului și lucrărilor publice (aprilie 1870 — februarie 1871) în cabinetul Potocki.

⁴ Karl Siegmund Hohenwarth, (1824—1899), om de stat austriac. A fost un reprezentant al tendințelor federative în Austria.

⁵ Iraclie Porumbescu, preot în Stupca (azi Ciprian Porumbescu, județul Suceava) tatăl lui Ciprian Porumbescu.

ILARION PUȘCARIU

CXXXVII

[Sibiu, 3 februarie 1898.]

D-Sale, Domnului Vinčențiu Babeș, membru al Academiei Române, în Budapesta,

Comitetul Central al Asociațiunii se simte plăcut îndemnat a vă mulțumi pentru oferirea pe sama bibliotecii sale a manuscrisului: *Memoriul — manuscript al contelui Emeric Mikó despre români.*

Din ședința Comitetului Central al „Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român”, ținută în Sibiu, la 3 februarie 1898.

Dr. Il. Pușcariu¹
vicepreșed.

Dr. Beu
secr. II./

CXXXVII

¹ Ilarion Pușcariu (1842—1922), fratele lui Ioan Cavaler de Pușcariu, profesor la seminarul din Sibiu, vicar mitropolitan și istoric român. A fost membru onorific al Academiei Române.

IOAN PUȘCARIU

CXXXVIII

Bran (Töröcsvár), 30/7 91.

Frate Vicentie!

Spre a descrie originea, dezvoltarea și urmările subvențiunii pentru biserica noastră s-ar recere să am la dispozițiune nu numai actele sinodale și congresuale, dar și arhivele diecezane, arhidiecezane și metropolitane, precum și registratura ministerului de Culte, a Cancelariei ardeline, apoi raporturile stenografice dietale etc.

Dară eu neavîndu-le aici mă restring aci a-ți da unele indigitări, pre cari, spre scopul tău, le-ai putea completa în Sibiu, cu ajutorul frate-meu Ilarion.

Pe cit știu eu, prima inițiativă pentru subvenționarea bisericii din mijloacele statului s-a făcut în sinodul eparhial din Sibiu, la a. 1850, când în § 13 al protocolului s-a cerut de la stat pentru episcop 12.000 f., pentru personalul consist[oriului] 11.000 f., pentru protopopi a 1.200 f., pentru preoți a 800—400 f. etc, etc.

Însă, curînd intrînd la putere regimul ultramontan al lui Thun¹, cu carele Șaguna rupînd orice atingere, lucrul rămase baltă pînă la a. 1860. Atunci, în 24—26 octombrie, ținîndu-se sinod în Sibiu pentru restaurarea Metropoliei, în care se publică și rezoluțiunea preainaltă din 27 sept. 1860 pentru pregătirile de lipsă în privința separării de sirbi și realizarea Metropoliei noastre, sinodul în § 9 al protocolului sinodial, hotărî reasumarea cererei pentru subvențiune, și petițiunea la împăratul se înaintă din sinod (vezi actele sinodale de la a. 1850 și 1860 și tip[ărite] în Sibiu²). Șaguna, folosindu-se de strîmtorirea lui Schmerling³ pentru patenta de februar, îi stoarseră rezoluțiunea preainaltă din Laxenburg, din 29 mai 1861, prin care se afla și da 25.000 fl. și anume anuali 24.000, pentru preoțimea eparhială, și 1.000 fl. pentru seminar; acesta se numește darul împărătesc pe carele acum îl împarte Chaki⁴. Dar Șaguna, nemulțumindu-se cu atîta, el ca să intre în Reichsrath, mai stoarseră și de la acesta, în urma cererei lui Șaguna din 2 nov. 1863 și a propunerii regimului de atunci, trecerea în bugetul imperial [a] încă 25.000 f. pentru îmbunătățirea salariului episcopului și pentru organizarea consistoriului etc. Acestea sînt asignate, plătindu-se ca salarii din oficiile de casă ale statului, și se plătesc și astăzi.

Intr-aceea se restaură și Metropolia etc. dară la a. 1865/7 intrînd guvernul constituțional al Ungariei, Șaguna era tare îngrijit etc, că toate eluptațiunile de pînă atunci vor cădea în baltă, de aceea el se îngriji din vreme ca să stoarcă și de la unguri promisiunea recunoașterii Metropoliei, a subvențiunei de stat etc. De aci se esplică mergerea lui Șaguna în toamna a. 1865 la Viena, suspiciunile și excomunicările de la Blaj, escluderea lui Șaguna din națiune prin Șuluțiu la a. 1866/7 etc, etc. Văzîndu-se Șaguna prin acestea delăturat de la conducerea cauzei naționale, se restrînsese a-și asigura măcar trebile bisericesti, pe cît se putea. El ajunsese d-a vedea, pre lingă înarticularea Metropoliei (art. IX, 1867) și trecerea în primul buget al Ungariei și subvențiunea de 50.000 fl. pentru arhidieceză, la care guvernul, voind a da cîte ceva la toate bisericile, ridică bugetul în punctul acesta la 100.000, din cari 50.000 fl. pentru diecezele din Ungaria etc; apoi Șaguna muri. Ce a mai urmat vei ști și tu, quorum pars magna fuisti!

Din cele 100.000 f. mai întii guvernul, ca să astupe gura celor care strigau în contra acestei subvențiuni, detraseră mai întii 50% sub

titlul de cruțare; mai târziu, neîmpărțindu-se cei 24.000 prin consistoriu la preoți regulat, și cei de la Sibii nedîndu-și socoteala la timp etc, etc, mai întîi Trefort apoi Cháki luară împărțirea celor 24.000 f. din mîna consistoriului, făcu[ră] un regulament pentru împărțire prin organele statului; arhidiecezaniei protestară, petiționară, etc,recurseră la congres, etc, etc. Celelalte le ști, și datele mai de aproape le poți vedea din arhivele arhidiecezane și congresuale, în Sibii.

De aceea mă grăbesc a încheia această epistolă ca să o poți căpăta încă la Ocna, să ai vreme măcar de o zi de căutat actele în Sibii.

Eu n-am văzut încă memorialele, nici ale studenților români, nici ale celor maghiari⁵.

Pe la 22 aug., poate voi fi și eu în B-pesta, la adunarea repr[ezentanților] fund[ației] lui Gozsdu. De unde nu, apoi la revedere cînd voi merge la Congres.

Salutîndu-te, sum al tău amic,

Ioan. /

P.S. Dacă te duci la Sibii, cere și istoria fondurilor ardeleno făcută de mine și tipărită în Actele sinodale arhidiecezane⁶.

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Pr. Ocna, în 2 aug. n. 891 și răspuns îndată mulțămînd.

CXXXIX

Bran(Töröcsvár), 30 ian. 1898

Iubite amice Vicentie!

Prin frate-meu Ilarion am primit Memoriul-manuscript litografiat și împărțit de tine, pentru amicii ce se interesează de atari opuri.

Pentru aceea-ți sum recunoscător, cu atît mai vîrtos cu cît că exemplarul trimis mie a sosit tocmai apropo, că tocmai lucram în materia bisericească de pe timpul ce cuprinde Memorialul.

Dar tocmai frățeasca iubire cu care m-ai onorat mă îndreptățește și pe mine reciproc tot cu ace[e]ași simpatie confidențială a-ți descoperi sincer părerea mea, că acest fragment istoric n-a putut [i]eși nici din capul nici din peana contelui E. Miko⁷ și că la presupunerea aceasta mă împing următoarele momente: /

1. Stilul Manuscrisului nu e al timpului în care a trăit c[onte]le Mikó, ci al vreunui scriitor ungar din prima jumătate a secolului

trecut (XVIII), când se întrebuițau expresiuni d[e] e[xemplu] ca: az Deák nyelv — az Rómajak — az Dakusok — erre a punctumra — azon religiok privilegioma — az új Archiepiscopus titulusa — grof Apor István nagy hazugságú Catholicus etc.

2. Tot ductul tractatului e o polemie popească, verosimil reformată în contra papistașilor, și încă cu expresiuni grosolane, ceea ce nu se potrivește cu caracterul cel liberal al c[ontelui] Mikó Imre manifestat în alte scripte ale lui.

3. Operatul nu merge cu cronologia mai departe de a. 1745, precînd, dacă era al lui Mikó, el ar fi continuat-o pînă după 1848/9, cînd zici că a fost retras vreo 10 ani (1848/9—1860) și a avut timp să scrie și istoria asta. / Barițiu, ce e drept, ți-a spus că manuscrisul e al contelui Mikó Imre, dar de aci nu urmează că l-a făcut el! C. Mikó Imre era un adunător mare de scripte vechi și de alte antiqități pentru muzeul său, și ca atare a putut să găsească și să cumpere manuscrisul, ce de 100 ani va fi trecut de la o mină într-alta.

Autorul anonim al acestui fragment va fi fost vrun popă reformat — ca și Bod — dar carele a trebuit să fi trăit înaintea acestuia cel puțin cu treizeci de ani.

Dar fiindcă nu se mai știe de autorul lui, manuscriptul poate purta numele lui E. Mikó, pentru că el l-a dat muzeului.

Și cu toate aceste ale mele dubiozități, Memoriu-manuscript al contelui E. Mikó nu va pierde nimic din însemnătatea lui pentru istoria română, nici din meritul tău că l-ai dat la lumină.

Salve!

I. C. de Pușcariu. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Pr. B[uda]p[es-
ta], în 2 febr. n.

CXXXVIII

¹ Leo Thun, între 1848—1860 ministru al instrucțiunii în Austria, reorganizatorul învățămîntului în sens centralist.

² Referire la *Actele soborului bisericii ortodoxe răsăritene din anii 1850 și 1860*, tipărită de Tipografia diecezană din Sibiu, f.a.

³ Anton Schmerling, fost ministru de justiție în cabinetul Schwarzenberg (1849—1851). Din 13 decembrie 1860 a fost ministru de stat, în care calitate a mijlocit Patenta din 21 februarie 1861 prin care țările de sub coroana ungară erau înșirate la un loc cu provinciile ereditare și chemate a intra în Reichsrath-ul din Viena, ceea ce provocă opoziția Ungariei.

⁴ Contele Csáki Albin a fost între anii 1883—1894 ministru de culte în cabinetele Szapáry și Wekerle, colaborînd în această calitate la elaborarea unor legi privind căsătoria civilă și matricolele civile.

⁵ Aluzie la memoriul studenților din România din 1891 și la răspunsul studenților maghiari din Cluj, din iulie 1891.

⁶ Probabil este vorba de *Actele sinodului bisericii greco-răsăritene în Ardeal din anul 1864*, Sibiu, Tipografia diecezană, 1864.

CXXXIX

⁷ Contele Mikó Imre (1805—1876); în 1876 a făcut parte din guvernul Andrassy, ca ministru al comunicațiilor. A avut o contribuție hotărătoare la întemeierea Muzeului Ardelean din Cluj (1859).

IOAN BAȚIU

CXL

[Turda, 11 ianuarie 1887.]

Frate Babeș!

Mai mulți români din comitatul nostru au luat asupra-și sarcina înființării unui institut de credit și economii cu reședința în Turda¹.

Scopul acestui institut e de a veni cu deosebire în ajutorul poporului econom în întreprinderile sale economice și în suportarea sarcinilor zilnice și totodată a da un impuls spre dezvoltarea spiritului economic la poporul nostru, carele, deși în majoritate absolută în acest comitat, nu are în apropiere nici un institut de bani de unde să-și poată câștiga mai cu lesnire creditul necesar, mai virtos în cazuri estraordinare, când pentru contribuțiuni și alte impozite de ale statului i se vinde cu prețuri bagatele nu numai averea mișcătoare, ci devine în pericol a-și p[i]erde și realitățile, neavînd cu ce lucra și pre calea aceasta averea națională scade pre zi ce merge în mod înspăimîntător.

Acest rău, credem noi, se va delătura cu încetul prin institutul ce voim a înființa.

Românii mai cu stare din acest comitat, convinși fiind pre deplin despre ne / cesitatea imperativă a înființării unui asemenea institut, la apelul fondatorilor au răspuns cu încredere, subscriind deja preste 400 acțiuni și sperăm a obține din aceste părți încă cel puțin 200 subscrieri pînă la finea lunei curente.

Subscrierea restului de 400 acțiuni suntem siliți a o cere de la fruntașii națiunei înzestrați cu o stare materială mai bună și iubitori de promovarea intereselor poporului român.

Spre acest scop, însărcinat din partea fondatorilor, [i]mi iau libertatea, alăturînd aci coala de subscriere N. 15, a vă ruga să binevoiți a ne da mîna de ajutor la înființarea institutului de credit din Cestiune, care atît pentru poporul nostru cît și pentru acționari va aduce fructele dorite.

Totodată vă rog să binevoiți a esopera în cercul cunoștinței D-voastră subscrieri de acțiuni și a retransmite coala de subscriere cu sumele încasate pînă la 31 ianuarie s.n. 1887 la adresa D-lui Dionisiu St. Șuluțiu, jude reg[esc] în pensiune.

Turda, 11/I 887 st.n.

Al tău stimător amic,
Dr. Rațiu.

[Adresă șapirografiată la care Dr. Rațiu a adăugat autograf semnătura și jos pe margine următoarele:] Te rog frate Babeș a fi interpretul rugării noastre la ilustra familie Mocioni, ca să binevoiască a subscrie un număr mai mare de acțiuni.

Idem. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] N.B. Sub datul de 4/16 faur 1887, remisă coala de subscripțiune cu 35 acționari și bani 210 fl. la adresa Dionisiu St. Șuluțiu, jude regiu în pensiune, Turda.

CXLI

[Turda, 2 februarie 1887.]

Frater Babeș!

Mă grăbesc a vă mulțami pentru prealabila încunoștințare în cauza „Arieșenei” noastre.

Suntem păruși de adevărul ce l-ai exprimat în epistola mie adresată, că încrederea publicului celui mare prin o corectă și conștiincioasă administrare a fondului o vom putea cîștiga și prin ace[ea] dacă nu numai vom asigura pe deplin capitalul elocuat, ci vom stărui ca acționarii să-și capete și cametele asigurate și o dividendă conform proventului curat. Spre ajungerea / acestui scop, la adunarea generală, care va statori statutele, vom stărui a se primi dispozițiunea că din proventul curat cel puțin 60% să se împartă între acționari ca dividende.

Sperăm că publicul cel mare va fi mulțumit cu administrarea noastră, deoarece în direcțiune am ales și vom alege și pe viitor tot oameni probați și solizi.

După care din nou [i]ți recomand „Arieșana“ noastră și te rog să-ți dai toată silința de a ne exopera cît mai mulți acționari. /

Ne vom simți foarte onorați dacă iluștri Domni Mocionești ne vor veni într-ajutor la întemeierea unui institut de foarte mare însemnătate pentru noi.

Salutare cordială de la al tău stimător amic,

Turda, 2/2 887

Dr. Rațiu. /

CXLII

[Cluj, 20 februarie 1890]

Stimate Domnule!

După protocolul aclus, aflați că Comitetul Central electoral al Partidului Național Român v-a ales de membru al său.

Deci pe baza deciziunii noastre de sub p. III am onoare a vă invita și prin aceste orduri la ședința Comitetului pre terminul fixat în protocol.

Cluj, 20 februarie 1890.

Cu toată stima,
D. Rațiu.

[Scrisoarea e de altă mînă, doar semnătura lui Rațiu e autografă. Mai jos de mîna lui Rațiu, următoarele rînduri]

Iubite amice!

Fratele Brădiceanu a fost rugat din partea noastră să-ți tramită un raport pe larg despre toate agendele și despre decursul dezbaterilor noastre și cred că va fi făcut[-o] pînă acum. Să ne vedem sănătoși în 30 martie la voi în Pesta.

Al tău devotat,
Dr. Rațiu. /

[Pe verso, însemnarea lui V. Babeș:] Relativ la Comitetul Electoral Național; re alegerea mea, apoi a lui Manole² și Bredicean în 19 faur 1890.

Frate Babeș!

Coroianu în coințelegere cu Brote mi-a scris din Sibiu la finea lunii trecute să convoc Comitetul Electoral pe 11 sept. a.c. s.n. la Cluj, ca să ne vedem de afacerile impuse nouă de cătră conferința națională și totodată să ne înțelegem asupra măsurilor care ar trebui să le luăm pentru jurnalistica noastră, pe care / guvernul actual o persecută în mod ne mai uzitat pînă acum.

Din acestea motive și io am aflat de lipsă a convoca Comitetul pe ziua sus atinsă.

Deci te rog să binevoiești a ne onora cu prezența ta și a ne da mină de ajutor cu sfaturile tale, ca să chibzuim o procedură corespunzătoare cu situațiunea în care ne aflăm și cu interesele pe care voim a le apăra.

Salutare cordială de la al tău stimător amic,

Dr. Rațiu. /

[Destinatar:] Ilustrității sale D-lui Vincențiu Babeș, proprietar, Budapesten, Lipót tér 37.

[Pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] Dr. Raț, Turda, 2 sept. 890. Prim. în Căpîlnaș, 9 sept., răsp. cu telegraful, 10 sept. 890.

CXLIV

[Turda, 15 octombrie 1890]

Frate Babeș!

Fiind convocată conferința generală a alegătorilor români din Ungaria și Transilvania pe 27 și 28 octobre st. n. a.c. la Sibiu, subscrisul are onoarea a te invita să binevoiești ca membru în Comitetul central electoral al partidei naționale române, a participa la întrunirea comitetului în Sibiu, cel puțin cu 3 zile înainte de conferință, ca să să statorească programa dezbaterilor și să pregătească raportul și să să stabilească definitiv propunerile ce au să să prezenteze conferinței.

Cu toată stima și iubirea frățească,

Turda, în 15 octobre 1890.

Dr. Rațiu.

[Mai jos adăugat de mina lui Ioan Rațiu:]

Ca răspuns la prețuita ta corespondență din 1/13 890 nu-ți pot răspunde alta decît că în 24, 25, 26 octobree toate le vom face împreună. Te rog să nu lipsești.

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Dr. Raț Turda, dto. 15 oct. n. 890. Prim. Feni în 19 oct. per B-pest. /

CXLV*

Turda, în 14/7 891.

Frate Babeș!

La scrisoarea ta din 10 iulie a.c. îți răspund pe scurt, că-mi pare foarte rău, dacă unii-și manifestă nemulțumirea cu comitetul nostru și propagă prin adunări și gazete un spirit de tot contrar față cu organizarea și activitatea noastră politică națională.

Pentru sanarea acestui rău io nu aflu deocamdată alt mijloc decît esecutarea conclusului luat în privința memoriului⁹ nostru; prin urmare io nu aflu de lipsă să ne întrunim înainte de a revede[a], tipări și împărți / memoriul între membrii Comitetului.

Din parte-mi te rog să amînăm întrunirea pînă la toamnă, dar pînă atunci memoriul în înțelesul conclusului luat în ședința noastră din urmă să fie împărțit, așa că atunci fiecare membru, după ce l-a studiat acasă, să fie în pozițiune de a-si face observările pe care le va afla cu cale.

Fii bun dar, întilnește-te cu d-nul Coroianu și revedeți memorialul.

Dar ar fi mai bine să-l tipăriți așa cum e compus de dl. Coroianu și să lăsați toată reviziunea în grija Comitetului. Părerea din urmă / o esprim pentru cazul dacă cugeți că reviziunea nu ar succede acum așa precum ați dori.

Să ne facem datorința, apoi strige cît le place și unii și alții în contra noastră. Facă ei mai mult și mai bine, noi ne vom bucura.

Al tău devotat.

Dr. Rațiu /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:]

Prim. Sibiu în 6/18 iulie 891. Cuprinsul: să se pregătească Memor[an-

dul] cum s-a decis; eventual să se multiplice și împartă așa cum e printre membri; apoi zică ceilalți cum va (sic!) vrea. N. B. Nu află de lipsă întrunirea înainte d-a fi gata și împărțit Memor[andul].

CXL

¹ Banca „Arieșana“, fondată în 1887 la Turda.

CXLII

² Diamandi Manole (1833—1899), mare negustor și mecenat român din Brașov.

CXLV

* Publicată de Ș. Polverejan și N. Cordoș, *op. cit.*, p. 160—161.

³ *Memorandul.*

FABIUS REZEI

CXLVI

Rezei Fabius¹
Advocat-h. ügyvéd
Lugos

Copia

Igen tisztelt Ügyvéd ur!

[între 1884—1886]

Mindenek előtt fogadja igaz részvétem nyilvánítását azon sulyos csapás alkalmából, melyet a gondviselés rendelkezése folytán szenvednie kellett; valóban sajnálom hogy — mit sem sejtve — oly igen alkalmatlan pillanatban irtam meg utolsó leveletem és fájdalmát politikai fejtegetésekkel zavartam.

A mi becses válaszában tartalmát illeti, nyiltan ki kell jelentenem hogy a febr. 2-án kelt levelemben megjelölt elvi állásponthoz mindenben ragaszkodom. Igen sajnálom, hogy ez az elvi álláspont, román nyelvű hazánkfiainál *egy részére nézve*, az általam is melegen óhajtott közeledés akadályát képezi; de ez esetben a hibát csak ott láthatom, hogy ez a rész közjogunk alapelveivel és államunk történelmi fejlődésével ellentétes elvi alapra helyezkedett. Ez áll különösen arra az elméletre, mely a hazánkat lakó különböző nemzetiségekben mint

olyanokban jogalanyokat lát, és nem elégszik meg avval az alappal, melyet az egyén joga nyújt, és mely szerintem elegendő arra, hogy minden méltányos követelés kielégítést nyerjen. Azt soha sem tagadtam, hogy szabad egyesülés útján a hasonló nyelvű honpolgárok nyelvhasználati és culturális igényeik érvényesítése céljából együttesen is törekedhetnek, mert ez is az egyén jogának folyamánya: ám-bár azt, hogy ily egyesülés az egy nyelvű honpolgárok közt politikai pártalakulás alapját képezze, az államra nézve veszélyesnek és abnormis jelenségnek tartom. De a szabad egyesülés ezen jogából nem következik az, hogy az egynyelvűek összesége ipso iure közjogi egységet vagy jogi személyt képezzen. Evvel a minőséggel csupán a tételes törvény ruházhatná azt fel; közjogunk pedig ily törvényt nem ismer, ne is ismerne. — Ami továbbá azt a kérdést illeti, jogosultak-e vagy nem azok a vádak, a mik korántsem a román honpolgárok összesége, hanem a román intelligencia egy része ellen felhozatnak, szintén csak ismételhetem a mit további levelemben irtam, és nem is értem, hogy ez discussio tárgyát képezhesse, midőn oly nyilvánvaló tények beszélnek mint az erdélyi passivisták programja a Hora és Kloska üneplés, a „Tribuna“ mindennapi kifakadásai és az állítólag békitő célzattal alapított „Romanische Revue“ hangja, mely folyóirat mindjárt első számában minden keserű reminiscentiát a közelmultból össze hordott a magyar és román ajku honpolgárok surlódásairól. Sajnálom, hogy [elhagy]ták (?) azt a tért, melyen még a választási mozgalmak idején állottak: a törvény és a törvény ellen elkövetett concrét sérelmek orvoslásának terét. Ezen a téren az ellenzék minden igazolt panasszal szemben teljesíteni fogja kötelességét. De senkinek kedvéért nem állhatunk el azon közjogi alapelvektől, melyek hazánk történelmi fejlődésének eredményei az állam szilárdságának föltételei és melyek keretén belől minden méltányos és teljesíthető igény kielégítést nyerhet. És nem is szabad *pártszempontból* szemet hunynunk azon veszélyek elől melyeket némely mozgalom a házára hozhat, még kevésbé ily mozgalmakkal pactálnunk.

A létező törvény, a létező közjog a közeledés egyedüli alapja: új közjogi elméletek és aspiratiók önöket csak izolálhatják.

Kiváló tisztelettel
Gr. Appony Albert² mp.

[Traducere:]

Mult stimata domnule avocat!

Înainte de toate, primiți sincerele mele condoleanțe, cu prilejul grelei lovituri pe care a trebuit să o suportați din partea sorții; îmi pare rău într-adevăr, că fără să știu nimic, am scris ulti-

ma scrisoare într-un moment atât de nepotrivit și v-am tulburat durerea cu probleme politice.

În ce privește conținutul prețiosului dumneavoastră răspuns, trebuie să declar deschis că îmi mențin întru totul poziția de principiu, cuprinsă în scrisoarea mea din 2 februarie. Îmi pare foarte rău că această poziție de principiu reprezintă *pentru o parte* a compatrioților noștri români o piedică în calea apropierii, dorită în mod călduros și de mine, dar în acest caz pot vedea greșeala numai în faptul că această parte s-a situat pe o poziție de principiu contrară cu principiile fundamentale ale dreptului nostru public și cu dezvoltarea istorică a statului nostru. Aceasta se referă în special la acea teorie care consideră diferitele naționalități ce locuiesc în patria noastră drept persoane juridice, și nu se mulțumește cu temeiul pe care-l oferă dreptul individului și care, după părerea mea, este suficient pentru a satisface orice revendicare îndreptățită. Niciodată n-am negat faptul că cetățenii de aceeași limbă se pot asocia de bunăvoie în scopul împlinirii necesităților privitoare la folosirea limbii și cele de ordin cultural, căci și aceasta derivă din dreptul individului, deși consider periculos pentru stat și anormal, ca o asemenea asociere să constituie temeiul pentru formarea de partide de către cetățeni de aceeași limbă. Dar din acest drept la libera asociere nu reiese că totalitatea celor de o limbă formează ipso iure o unitate de drept public, sau persoană juridică. Cu această calitate ar putea să o înzestreze numai dreptul teoretic; dreptul nostru public nu recunoaște o asemenea lege, nici n-ar recunoaște-o. Mai departe, în ce privește problema dacă sînt fondate acele acuze, care nu sînt aduse nicidecum tuturor cetățenilor români, ci numai unei părți a intelectualității românești, de asemenea nu pot decît să repet ceea ce am scris în cealaltă scrisoare, și nici nu înțeleg ca acest lucru să prezinte obiect de discuție, cînd vorbesc de la sine unele fapte evidente, precum programul pasiviștilor ardeleni, comemorarea lui Horea și Cloșca, reproșurile zilnice ale *Tribunei*, precum și tonul folosit de *Romänische Revue*, fondată cu scopul declarat de împăciuire, dar care revistă, deja în primul număr, a acumulat toate reminiscentele amare din trecutul apropiat, derivate din neînțelegerile dintre cetățenii de limbă maghiară și română. Îmi pare rău că au [părăsit] domeniul în care s-au situat în timpul mișcărilor electorale: domeniul legii și al revizuirii abaterilor concrete de la lege. În acest domeniu opoziția își va îndeplini datoria în cazul fiecărei plîngerii justificate. Dar nu putem, de dragul nimănui, să ne abatem de la aceste principii fundamentale de drept public, care sînt rezultatul dezvoltării istorice a patriei noastre, condițiile consolidării statului, în cadrul cărora orice revendicare rezonabilă și rezolvabilă

își poate găsi satisfacerea; și nici nu putem să trecem cu vederea, *din punctul de vedere al partidului*, acele pericole pe care unele mișcări le reprezintă pentru patrie, cu atât mai puțin să pactăm cu asemenea mișcări.

Legea existentă, dreptul public existent, formează singurul fundament al unei apropieri: teorii de drept public și aspirații noi nu pot duce decît la izolarea dumneavoastră.

Cu deosebit respect,

Contele Apponyi Albert mp.

CXLVI

¹ Fabius Rezei, avocat în Lugoj. Publicăm scrisoarea deoarece ea este o copie trimisă de Rezei lui Vincențiu Babeș. Între anii 1884—1896 contele Apponyi a încercat de mai multe ori, prin intermediul lui Fabius Rezei, a trata chestiuni politice cu Alexandru Mocioni. Se pare că sub titlul declarat de a căuta o apropiere între români și maghiari contele Apponyi a încercat să folosească deosebirile de vederi din interiorul P.N.R. pentru a-l împinge pe Alexandru Mocioni la acțiuni menite să spargă solidaritatea Partidului Național Român. De pe poziții intransigente (aceasta reiese și din scrisoarea publicată de noi), el cere, între altele, abandonarea programului partidului fixat în 1881, ceea ce se lovește de refuzul net al lui Alexandru Mocioni, care pretinde guvernului ridicarea prealabilă a poporului român din condiția de inferioritate politică în care se afla (vezi I. Georgescu, *George Pop de Băsești*, Oradea, 1935, p. 322—327).

² Contele Apponyi Albert (1846—1933), președinte al Partidului Național Maghiar. În 1906 a adus o lege în scopul maghiarizării românilor, slovacilor și slavilor de sud.

MIRON ROMANUL

CXLVII

[Sibiu, 21 iulie 1878]

Magnifice Domnule!

Domnul ministru regio-ungaric de cult și instrucțiune publică cu emisul din 20 ianuarie a.c. nr. 1491 alăturat aici sub •/• în copie, mi-a comunicat spre dare de opinie reprezentatiunea Sfințeniei Sale Patriarhul și metropolitul din Carloviț, Procopiu Ivaciovici, din 2/14 ianuarie a.c. nr. 422: 1877, prin care Sfințenia Sa lăudatul patriarh a luat pe acest canal inițiativa spre acel scop ca pentru comunele conlocuite de serbi și români ortodoxi să se reguleze proce-

dura care după despărțirea ierarhică ar fi de urmat la eventuala trecere a credincioșilor români din parohia lor română la cea serbească și viceversa, a credincioșilor serbi din parohia lor serbească la cea română.

Consistoriul nostru metropolitan, căruia am supus acest obiect momentos spre judecare, punînd pond pe necesitatea accentuată în reprezentățiunea Sfințeniei Sale patriarhului din Carloviț, a aflat de bine a denumi o comisiune anche[ta]toare, care avînd în vedere și susținînd momentele grave ce au făcut necesară despărțirea ierarhică între serbi și români, acum după experiențele cîștigate de la acea despărțire încoace, să considere și acele speciale împrejurări, care ar recere și ar permite trecerea din partea română la cea serbească și viceversa; apoi după necesitatea constatată în acest mod, ea de sine, sau eventualminte în cointelegere cu o asemenea comisiune din partea metropoliei serbești, să elaboreze un proiect pentru / regularea trecerilor din cestiune, respectiv pentru o convențiune în acest obiect între ambele metropolii, care după aprobarea concernintelor congrese naționale-bisericești să se subștearnă la înaltul regim spre întărire.

Fiind Magnificența Ta denumit de membru în amintita comisiune, vin a te înștiința despre aceasta cu acel adaos că aceeași comisiune, ai cărei membrii afară de Magnificența Ta sunt: Filaret Musta, protosințel în Caransebeș, Meletie Dreghici, protopresbiter în Timișoara, Dr. Paul Vasici insp. școlar pens. în Timișoara și Ioan Lenger avocat în Brașov, e autorizată ca la recercare din partea serbească să se pună, fără ulterioară îndrumare de aicea, în cointelegere cu o asemenea comisiune, care la recercarea mea adresată Sfințeniei Sale patriarhului din Carloviț eventualminte se va esmite din partea surorii metropolii serbești; fiind Magnificența Ta ca totodată referent consistorial în acest obiect deosebit poftit a convoca fără amînare la un timp și loc oportun pe membrii comisiunii române, care despre aceasta sunt de aicea înștiințați, spre a se constitui și a-și împlini misiunea cit se poate mai curînd, ca așa, obiectul acesta pregătit bine să se poată prezenta la proxumul congres al nostru bisericesc, a căruia întrunire e pusă în vedere pe 1/13 octobre a.c., iar în celelalte avînd comisiunea noastră a [se] folosi de material[ul] și referata Magnificenței Tale acusă aici sub .//. care după folosire să se restituie aicea deodată cu raportul comisiunii¹.

Cunoscutul zel al membrilor comisiunii noastre [i]mi dă garanția că fieștecare dintre dînșii va primi și îndeplini cu promptitudine această însărcinare onorifică și pentru interesele noastre / naționale bisericești de o însemnătate deosebită.

Sibiu, 21 iulie 1878

Miron Romanul
metropolit /

[Destinatar:] Magnificenței Sale domnului Vinčențiu Babeș, asesor al consistoriului metropolitan, în Budapesta.

[Pa pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] N. B. Act metropolitan original cu referatul nr. 8 din 1878, relativ la trecerea, după despărțirea ierarhică, de la una comună la alta. Metropolitan nedelegat. N. B. Din inițiativa patriarhului serbesc prin guvern în cesțiunea trecerei locale de la o parohie rom. la alta serbă et viceversa. N. B. 1893 mai, de reprodus și deliberat în delegațiunea proximă.

CXLVIII

Sibiu, 8 iulie 881.

Preastimate, sincer iubite frate!

Grăbesc a răspunde la prețuita epistolă a ta din 5 a l. c. că consistoriul metropolitan va fi convocat pe termenul normal, 20 aug. iar congresul pe 1 octob. Pregătirile mă vor ocupa peste măsura puterilor mele, căci n-am aicea cine să-mi poată da ajutor folosibil. De ai putea veni tu cât mai curînd sau cel puțin cu cîteva săptămîni sau zile [i]nainte intrunirii consistoriului m-aș afla foarte ușurat, mai ales căci trebuie să proved în special și afacerile delegaționale.

În celea politice nu-ți pot scrie de astă dată mai mult decît ca să te rog să nu crezi că eu aș fi lucrat după instrucțiuni de la regim sau chiar din cercurile prea-[i]nalte. Tot ce am făcut a fost efluxul convingerii mele nepreocupate, al simțului meu curat național și al detorinței pozițiunii mele. / Sum conștiu faptelor mele, mi-am tras seama bine și am grăit cînd nu mai puteam tăcea.

Am prevăzut ce va urma și ce în adevăr a și urmat, numai cît în dimensiuni neașteptate. Voi fi în contrast cu vederile mai multor stimați amici ai mei, dar n-am ce să fac; condamnarea din partea lor mă doare, dar nu mă capacită. De n-ar fi între ei și de aceia, care în inima lor au două comori,(?) una în sus, alta în jos; ici aprobă, colo condamnă, et viceversa! Lătrăturile jurnalelor² nu mă alterează de fel; viitorul va justifica ori va condamna și acest pas al meu. Eu mi-am tras seama cu factori cunoscuți; tu îmi rămii dator cu deslușiri asupra foloaselor ce zici că ni le-ar fi adus sau ni le-ar putea aduce unitatea și solidaritatea în sensul conferinței. Eu în viața

politică nu-mi pot închipui solidaritate durabilă, dacă aceea nu e bazată pe unitatea convingerilor în cestiunile vitale. Altele altădată. /

Te rog a preda Prea Sfinției Sale, d-lui episcop salutările mele frățești și rugarea ca pentru timpul absenței sale să facă îngrijire la consistoriu: ca să mi se dea ajutor prompt în pregătirile spre congres, în care privință mă voi adresa în special către Prea Sfinția Sa.

Cu acestea încheind pentru astă dată, rămân sincer stimător al tău,

Miron Romanul./

[Pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] Miron dto. 8 iulie 1881. N. B. A se păstra cu biletul adaos, foarte semnificativ!

CXLIX

Sibiu, 6 febr. n. 893.

Stimate și iubite amice!

M-au ajuns greu urmările păcatului meu din vara trecută, că împins de pe o zi pe alta, nu mi-am căutat de sănătate. Toată toamna trecută o am petrecut foarte rău, atacat nu numai de boala veche — nervozitate, — ci și de altele dezvoltate mai în urmă. care-mi aduceau dese momente critice pînă la extrem. Cu toate aceste[a] nu m-am cruțat de strapătele lucrului, ci am lucrat ca totdeauna nu numai cele rezervate mie, ci și multe de ale altora, care nu știu sau nu vreau să lucre cum se cade.

Dar n-am putut să le fac toate și între aceste nefăcute au rămas anume obiectele de care tu mi-ai scris încă în octombrie, ca să nu mai vorbesc și de altele, ce le-am avut în raport cu guvernul, dintre cari unele și acum stau între restanțe spre mare[le] necaz al ministrului și al meu. După lunile în tot anul critice, novembre și decembrie, a urmat / ianuarie, cu nimic mai bun și abia acum cu intrarea în februarie mă simt în cîtva mai bine, mai sigur în puteri, deși ele sunt copleșite de lucruri grele și amărăcioase. Răgazul prim îl folosesc dar ca să te rog să nu fii supărat pentru că epistolele tale, trei sau patru, toate foarte prețuite, au rămas între grelele mele împrejurări fără răspuns, ceea ce [i]mi face muștrare și neliniște în suflet pe lângă alte fatalități.

Acum de congresul serbesc din toamna trecută nu mai am să vorbesc; cînd se va mai întruni acela, eu nu știu; ce am avea să facem noi

față de el, încă nu știu în toate specialitățile; te rog dar, ca fără a slăbi în zelul tău recunoscut și lăudat de toți, și fără a trage consecințe din fatalitatea lunilor trecute, să-mi spui clar: ce aș avea să fac eu în starea de azi a lucrurilor pentru regularea cestiunilor de care ne interesăm noi față cu serbii?

Încrederea mea în bunăvoința și simțul de dreptate al patriarhului și preste tot al serbilor a scăpătat foarte; cu toate a/ceste[a] te întreb ce crezi, nu cumva am nimeri-o bine, dacă d. e. tu, autorizat formalmente din partea mea ai interveni în persoană la Carloveț, pentru a informa cu grai viu pre cei de acolo despre vederile de care sîntem conduși noi în toate afacerile importante bisericesti și în special în cestiunea fundațiunei Trandafil³ și în cea a comunelor mixte? Apoi dacă da, care ar fi ocasiunea și timpul acomodat pentru o astfel de intervenire și, preste tot, ce formă ar trebui să i se dea?

Eu de altcum în ceea ce privește fundațiunea Trandafil am scris patriarhului pe la finea anului trecut, cerîndu-i informațiuni și susținînd dreptul nostru de a interveni cel puțin la statorirea literelor fundamentale, dacă n-am putea izbuti să ni se dea nouă în administrare partea ce compete românilor din această fundațiune. Răspuns încă nu am primit.

Ca să termin pentru astă dată, avînd masa încărcată cu afaceri urgente oficiale, te înștiințez cu privire la epistolele tale din urmă: că după părerea mea este declarat că noi avem să ne opunem intențiunilor guvernului actual, care merg spre a se introduce în legi căsătoria civilă și alte nebunii jidovești, iar opoziția noastră s-o dezvoltăm în corpul legislativ din care facem parte.⁴ O consultare prealabilă între noi poate avea loc chiar și în zilele din urmă, pentru că diferențe de principii între noi nu cred să fie iar în „modus procedendi“ ne vom înțelege prea ușor.

Actul tău referitor la modificările făcute fără noi în Statutul organic, l-am dat la protocol și va veni a se refera în ședința plenară a consistoriului metropolitan. N-rul protocolar care mi l-ai indicat în acel act este probabil al ministerului de culte; ar fi bine însă dacă am putea afla datul și n-rul de aici, sub care s-a făcut reprezentățiunea în numele congresului, ceea ce doară tu prin ai tăi ai putea afla la minister, sub discrețiunea cu care ni s-au dat informațiunile din actul tău, căci altfel noi aici nu putem da de urma și mai ales de textul celei reprezentățiuni interesante./

În fine-ți trimit aici 4 numere din *Telegr[aful] român* referitoare la afacerea celebră din Brașov⁵, din care vei afla că afacerea aceasta este finalizată, cu toate că ieri a intrat de la exprofesorul Popo o

apelațiune la consistoriul metropolitan, plină de insulte impertinente, carea însă cred că trebuie să fie respinsă de consistoriul metropolitan.

Salutare!
Al tău devotat.
Miron Romanul. /

[Sus. pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Pr. în 8 faur n. 1893 în B-pesta. Răsp. sub 2/14 febr. n.

CL

Sibiu, 12 febr. n. 894.

Iubite Babeș!

De influență încă tot n-am scăpat pe deplin; am încă să mă feresc de răceală, cu toate că și pe aici e un timp foarte plăcut, pot să zic de primăvară, cu căldură ca și azi de 24 graduri Fr.

În afacerea Bogdanovits am primit ieri de la tribunalul din Bechicherecu Mare o citațiune pe 28 a curentei și deloc am scris lui Szerb⁶ să-mi transpună actele procesuale, ca să mă pot îngriji de un reprezentant la tribunal.

De la minister încă n-am primit nimic în afacerea fundațiunei Trandafil; nu știu ce măsuri se vor fi luat după ascultarea patriarhului sîrbesc. Te rog a căuta, doar vom afla unde și cum stă afacerea.

Cit pentru proiectul de lege matrimonial, mi se pare că se încurcă ițele cu ținuta mai din urmă a lui Apponyi, care e în contra proiectului; eu înadevăr nu știu ce ar fi făcut din partea noastră pentru a ne manifesta aversiunea față de intențiunile legate de acel proiect. Pentru demonstrațiuni vane eu nu prea am înclinări; la rînd ar fi fost să se pronunțe sinoadele parohiale, dar n-am auzit să se fi făcut ceva din partea lor; doar se vor mișca sinoadele protopopești și fără impuls special din partea ierarhilor.

Un secret caută să ți-l descopăr: acela este că eu nu sunt mulțămît cu *Dreptatea* din Timișoara. Nu pricep pentru ce s-a pus și ea pe ortografia și limbajul *Tribunei* și nu știu de ce se pune pe atîtea simpatii cu *Tribuna*, pare că ar fi doi frați de cruce. Dar acest secret are să rămînă între noi, pînă cînd va fi să mă luminez mai bine, ca să nu poată zice nimene că sum doară preocupat.

Dacă te vei înlesni ca să-mi scrii de unele și de altele, mă voi simți foarte deobligat.

Acum trebuie să închei.

Al tău sincer stimător,
Miron Romanul. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Pr. în 1/13 și răsp. în 2/14 febr. 894.

CLI

Sibiu, 6/18 mai 896.

Iubite și preastimate amice!

Abia acum ajung la rînd ca să-ți pot răspunde la prețu-itele tale epistole din luna curentă, cu cari mi-ai făcut o surprindere plăcută, după tăcerea lungă aproape de un an.

Mărturisesc că nici după cea din urmă epistolă a ta nu pricep ce nu-ți convine din ținuta mea în afacerea tîmbălăului milenar?⁷ Ce ai fi așteptat de la mine să fac și n-am făcut sau rău am făcut și ce ai dori să știi din gîndurile mele care zboară pînă și în viitor?

Tu preastimate amice zici că e departe de tine să-mi faci vreo imputare pentru ținuta mea, dar de aici încolo întreg cuprinsul epistolelor tale respiră un fel de reprobă sub cuvîntul că am provocat oarecare criză, care poate să aducă daune mari bisericii întregi.

Eu te întreb: ce ai fi zis tu cu alții împreună, dacă și eu aș fi făcut bunăoară ca cei de la Blaj sau de la Arad dacă aș fi capitulat și aș fi suprimat în momentul cel mai decizător simțul de datorință, care mi l-am păstrat în toate alte cazuri de conflicte cu cei ce voiesc să ne piardă de pe fața pămîntului?/

Iubite amice, eu mi-am făcut seamă cu toate, dară numai cu perfidia altora nu; acum aflu că, părăsit de toți, am rămas singur espus odiului și persecuțiunilor; eu mi-am făcut seamă și cu extremele urmări, numai cu aceea una nu: ce va să fie cu mine, cînd mulți mă vor batjocori, cei puternici mă vor goni și toți vor zice tot cuvîntul rău în contra mea, mințind pentru sine.

Va să zică: eu cînd m-am rezolvit la cele făcute n-am ajuns să-mi pun întrebarea: ce va fi cu mine cînd voi fi despoiat de toate pentru temeritatea de a mă opune curentului blăstămat, cînd — cum o știi și tu — eu în loc de a-mi aduna averi, cum fac alții, m-am îngropat în datorii grele?

Chiar de nu ar veni de sus criza, care o prevezi și tu, ea este deja concepută din nou în gândurile mele; prima ocaziune ce mi se va da, o voi folosi pentru a ieși din legăturile oficiale în care am intrat cu multă speranță pentru un viitor mai bun al bisericii. Cu oameni fățarnici nu mai pot trage în jug.

În cele din urmă ți-o spun sincer, că eu prefer să avem o biserică cit de dripită, cum a fost ea în toți secolii trecuți, decît una care să se lase a fi desbrăcată de caracterul ei național, fie să-i rămînă oarecare organizare pe baze de autonomie. /

După aceste cred că acum sum eu la rînd, ca să te rog să-mi spui fără multe rezerve, clar și rezolut: cum crezi tu că ar trebui să ne regulăm noi înșine cele ce au rămas încă în miinile noastre?

Aștept răspuns, te salut rupt de ustăneli,

Al tău devotat,
Miron Romanul./

[Sus, pe prima pagină însemnarea lui V. Babeș:] Pr. în 7/19, răsp. în 8/20 mai 1896.

CXLVII

¹ Referire la comisiunea mixtă, formată din clerici și laici, însărcinată a se îngriji de rezolvarea afacerilor patrimoniale, ocazionate de despărțirea ierarhică a românilor de sîrbi.

CXLVIII

² Aluzie la aserțiunile din unele ziare (*Timpul* din București, *Budapesti Hirlap*, *Magyar Polgár*, *Hon*), conform cărora, prin circulara sa din 11/23 iunie 1881, Miron Romanul s-a desolidarizat de spiritul în care s-au desfășurat dezbaterile conferinței naționale românești din 12, 13 și 14 mai 1881, ținută la Sibiu. Redacția *Observatoriului* consideră aceste afirmații drept rătălmăciri ale textului circularii și le respinge (*Observatoriul*, IV, 1881, nr. 52 din 27 iunie/9 iulie).

CXLIX

³ Fundația mecenajilor Ioan și Maria Trandafil, din care mitropolia ortodoxă a Transilvaniei își revendica partea sa (fundația fusese întemeiată înainte de despărțirea ierarhică din 1864).

⁴ Impotrivirea față de legiferarea căsătoriei civile se explică, din partea românilor, prin aceea că scoaterea căsătoriilor de sub controlul ierarhiilor naționale însemna un pas în plus în înmulțirea mijloacelor de deznaționalizare.

⁵ Vezi numerele din 9/21, 12/24, 16/28 și 19/31 ianuarie 1893 în care, între altele, se publică raportul arhimandritului Ilarion Pușcariu în cazul profesorului Ghiță B. Pop de la liceul confesio-

nal ortodox din Braşov, acuzat de a fi făcut agitaţie politică printre tineri. Ca urmare consistoriul a hotărît destituirea acestuia.

CL

⁶ George Szerb, deputat guvernamental de Zorlenţ, comitatul Caraş-Severin, azi judeţul Caraş-Severin; la Budapesta era secretar al fundaţiei Gojdu.

CLI

⁷ Aluzie la atitudinea lui Miron Romanul în timpul serbărilor Mileniului din 1896, organizate de autorităţile de la Budapesta şi în legătură cu care Vincenţiu Babeş îi făcuse reproşuri. Totuşi *Telegraful Român* din 16/28 aprilie şi 18/30 aprilie 1896, susţine că în timp ce Miron Romanul a dat în legătură cu festivităţile pomenite o circulară recomandînd o participare cu caracter oficial de circumstanţă, mitropolitul Victor Mihali şi episcopul Ioan Meţianu de la Arad ar fi organizat manifestaţii mai susţinute.

IOAN G. SBIERA

CLII

[Cernăuţi, 20 decembrie 1889.]

Mult stimate şi iubite domnule Babeş!

Scrisorile D-tale dintr-a 15/27 noembrie a.c. m-au surprins foarte plăcut; le-am citit cu viu interes; am recunoscut de îndată pre vechiul apărător al cauzei naţionale luptîndu-se şi la bătrîneţe cu statornicie şi bărbăţie, cu însufleţire juvenilă, pentru realizarea idealurilor sale: zdrobirea duşmanului secular şi triumful cauzei naţionale! Mi-am zis: iată caracter antic şi de criţă pe carele nimic nu este în stare să-l abată din calea sa, de la aspiraţiunile sale.

Sintem de acord în simţăminte, idei şi aspiraţiuni. Dar vedem oare tot pre aceiaşi duşmani? Găsim oare că pericolul ne ameninţă cu peire numai dintr-o parte? Prezintă-ni-se oare starea lucrurilor de faţă în acelaşi mod? Iată întrebări asupra cărora am cugetat şi cuget neconţinut, de cînd am primit preţioasele D-tale scrisori. Nedumerirea ce am simţit-o în mine, pe lîngă alte piedici, m-a făcut să întîrzii cu răspunsul. Îmbulzit însă din nou prin carta de corespondenţă din 3/15 dec. a.c., iată că vin a-mi descoperi nedumeririle mele.

Eu văd o ură neîmpăcată între Francia şi Germania, şi o rivalitate nespusă; una se luptă spre a dobîndi ce a pierdut într-un moment de zăpăceală: poziţiunea diplomatică şi o parte din teritoriu,

iar cealaltă caută să-și apere ce a cîștigat într-un avînt de însuflețire națională: unitatea și preponderența politică. Cam egale în puterile de luptă, fiecare umblă după soți și sprijinitori. Una s-a aliat cu Austro-Ungaria și Italia, ca să se apere și să țină pacea, iar cealaltă a întins colosului rusesc mîna ca să rumpă pacea și să atace pe rivala sa.

Noi românii abia am pus temelia pentru un stat unitar național; acest grăunte încă n-a prins rădăcini puternice, nu s-a dezvoltat încă pînă la acea tărie și tenacitate ca să reziste cu succes vijeliilor ce s-ar ridica asupra lui, fie dinlăuntru, / fie din afară.

[.]

În fața acestei situațiuni foarte neîncurajatoare, ce să facem noi oare? Cum să ne purtăm? Cui să întindem mîna spre scăpare și mîntuire? Franțuzo-rusului? Germano-italianului? Sau să ne căutăm de treabă, să ne înțelegem și să ne consolidăm mai întîi noi între noi, să vedem de interesele noastre locale naționale, și apoi să intrăm în combinațiuni cu alții?

Și una s-o facem și alta să n-o negrijim ar fi poate cel mai nimerit răspuns, dacă am fi în stare să urmăm așa!

Dar îmi veți zice: ce au de a face toate aceste nedumeriri politice cu abonamentul la o biată foaie, care se oferă a ne apăra interesele în fața lumii cu un preț așa de mic, cu 50 de abonamente, și a contribui prin combinațiuni îndrăznețe la desputerirea unui dușman aprig și secular?¹

[.]

Pe lîngă aceste nedumeriri politico-naționale mai sînt și alte cauze cari îngreueie abonarea la o foaie franțuzească pe la noi. Publicul nostru cititor nu pricepe franțuzește. Cine mai învață cîte ceva sînt puținii boieri care ne-au mai rămas. Cu aceștia însă nu mă prea înțîlnesc în timpul de față, fiindcă nu aprob purtarea lor politică în dieta țării, căci nu este precum ar pretinde interesele noastre politice naționale, și fiindcă ei nici nu caută a se pune în coîntelegere cu noi. Mitropolitul nostru, deși cu intențiuni bune, nu poate lucra nimica, parte fiindcă se crede mai presus de orice sfat nedependent și parte fiindcă este înconjurat și sfătuit de oameni, care, din neiscușință sau din rea credință, îi paralizază acțiunea, sau îl împing pe căi cari îl compromit în fața guvernului și a publicului. După întoarcerea deputaților noștri de la Viena, pe timpul sărbătorilor, se proiectează niște consfătuiri. Vom vedea, ori de se vor realiza, și ce va mai ieși și din acestea!

Pe timpul zilirii delegațiunilor, cari de astă dată se vor întruni, mi se pare, la Pesta, vei face bine dacă ai căuta prilej să te întîlnești cu delegatul nostru și să / vă înțelegeți împreună la ceea ce va

fi de făcut. Te prevestesc însă că românii de aici sînt coînțeleși cu constelațiunea politică internațională de astăzi și că n-ar dori să fie schimbată în vreun sens care să aducă Rusiei folos și preponderență.

Cit despre mine, te împuternicesc ca să mă abonezi la acea foaie, deocamdată numai pe jumătate de an; prețul abonamentului ți-l voi trimete mai tîrziu. La redacțiunea *Revistei politice* am scris ca să trimeată la Paris regulat cite un număr, sperînd că și foaia pariziană îi va trimete în schimb cite un număr. Atîta pot face pentru acum.

Generalul petrece în pace și sănătate în Cernăuți. Îi poți scrie orișicînd fără altă indicare pe înveliș decît simplu numele lui oficial, scrisoarea i se va înmîna numaidecît, căci are locuință oficială cunoscută, casa imperială destinată anume pentru comandantul-general.

Salutîndu-te cordial și respectuos și dorindu-ți tot binele pentru prezent și viitor, și îndelungată viață rămîn

Al Domniei Tale devotat,

În Cernăuț, în 20 decembrie 1889. Dr. I. Sbiera². /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Dr. I. Sbiera în Cernăuți, 20 dec. 89. Primit 22, răsp. 23 dec.

CLII

¹ Se referă la politica claselor dominante din imperiu față de națiunile asuprite.

² Ioan G. Sbiera (1836—1916), profesor la liceul din Cernăuți între 1862—1870. În 1875 a fost numit profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Cernăuți. A fost membru al Academiei Române. A publicat: *Conceptul națiunii și însemnătaea graiului național*, *Povești populare românești*, *Urări de nunți*.

IOAN SLAVICI

CLIII

[Viena, 5/17 februarie 1874]

Stimate Domnule Redactor,

În numărul 8 al foi ce redacți, se publică: „*Cîteva reflexiuni chiarificatoare*“, un fel de corespondență din Arad, ca răspuns la două corespondențe¹, ce — una din Arad, alta din Caransebeș — ar fi fost trimise la ziarul german *Osten* din Viena și publicate de cătră acesta — nu știu cînd.

Petrecînd aici în Viena, bolnav de vreo două luni de zile, n-am avut nici ocaziune nici dispoziție a ceti ziarele și nu, mai ales, ziarul *Osten*, pe care de cîțiva ani nici nu țin minte să-l fi văzut. Astfel numai azi, după ce un binevoitor al meu dinadins mi-a prezentat nr-ul 8 al *Albinei*, am aflat de acele corespondențe. Cuprinsul lor nici azi nu îmi este însă cunoscut.

Cu toate aceste[a], pe semne din rea voință, unii corespondenți ai *Albinei*² nu se sfiesc a zice, că au „informațiuni pozitive“ cum că eu aș fi fost scriitorul chestionatelor corespondențe din *Osten*.

Fără ca să trec însumi peste marginile bunei cuviințe, trebuie să privesc această manieră a d-lor corespondenți ca mai mult decît contra bunei cuviințe — nu voiesc să zic — ca neonestă. Nu este destul, că d-lor zic, că au informațiuni „pozitive“, unde de fel nu au putut avea informațiuni, dar o zic totodată astfel, că eu nu pot răspunde la ace[ea] ce d-lor au binevoit a zice. Vă mulțumesc dar pentru politetia ce ați binevoit a observa față de mine, numindu-mă în notița de dedesubt. Deși această notiță de fel nu seamănă a avea de scop să mă flateze, ea îmi oferă dreptul ce într-o viață bine organizată fieștecare om îl are a răspunde la atacurile ce i s-au făcut în public.

Ar trebui însă să fiu întocmai atît de ambițios, pe cît cred a fi de mărginit în aspirațiile mele, întocmai atît de cutezător, pe cît doresc a fi de precaut, pentru ca, mai ales astăzi, să mă simțesc aplecat a răspunde la corespondența din *Albina* cu asprimea de care sum capabil și la care sum totodată îndreptățit. Pentru public este cu desăvîrșire indiferent, dacă eu am scris acele corespondențe ori ba. Este destul că ele au fost scrise și publicate. Și nu mai puțin indiferent este pentru mine, dacă cineva crede ori nu crede, că eu le-am scris. Pentru aceea ce eu sum și, cu atît mai puțin, pentru ce numai par — „strungă-n cer n-a fi!“ Aceia care mă cunosc, știu de ce sum și de ce nu sum capabil. Aceia care nu mă cunosc, o vor ști cînd va fi lipsă s-o știe. Iară dacă nicicînd nu va fi lipsă, este de prisos ca să li-o spun, ori dovedesc. De altmintrelea: „Lauda ticăloșilor este batjocura omului cinstit!“

Nici în drept, dar nici îndemnat nu mă simțesc a răspunde corespondențelor din *Albina*. Aflu, că deocamdată ziaristica noastră are lucrări mai folositoare, la care și eu sum gata a lua parte.

Și apoi . . . la urma urmelor — să mă scuze domnii corespondenți! — nu pot crede că D-lor sînt atît de naivi, încît să presupună, că eu chiar și cu D-lor sum capabil a mă lăsa în dispute ziaristice. Nicicînd nu-mi este permis a pierde din vedere respectul ce datorc cătră aceia ce sunt și par deopotrivă cu mine.

Ar trebui însă să fiu binișor naiv, pentru ca să pot crede că pe mine mă atacă corespondența din *Albina*. Ce, cine și cum eu sum ori par atât pentru domnii corespondenți, cât și pentru aceia, cari sunt amicii mei, este cu desăvîrșire indiferent. Aici eu sum menit a fi numai mediul, prin care domnii corespondenți se pun în drept a ataca o altă persoană de reputațiune și anume o persoană care prin mine defel nu poate fi atacată, deoarece între mine și acea persoană lipsește orice legătuință, care ar putea îndreptăți pe cineva la asemenea manieră.

Corespondența din *Albina* termină prin următoarele fraze: „Vezi, D-le Dessianu, aci apoi este cuibul spionajului malițios și infernal: A avea agenți în Viena, ca să fabrice calomnii și minciuni din Caransebeș și Arad!”

Din aceste fraze se vedește pe deplin cum că domnii corespondenți și-au îndreptat atacul numai contra Prea Sfinției Sale Părintelui Miron al Aradului, după supozițiile nesficioase ale domnilor corespondenți, inspiratorul acelor calomnii și minciuni.

Venerațiunea ce-mi inspiră Prea Sfinția Sa este cu mult mai sinceră decît ca vorbind la acest loc mai mult, să nu mă tem că voi vătăma devotamentul ce am cătră poziția Prea Sfinției Sale, este cu mult mai adînc decît ca să nu mă tem, că voi profanisa. Ce, cine, cum și unde Prea Sfinția sa este, face ca vorbele mele să fie, cel puțin de prisos.

Iubirea de adevăr îmi pune numai îndatorință, ca să declar la acest loc, *cum că între mine și Prea Sfinția Sa nu este nici o comunitate de interese, de lucrare, ba, cu știrea mea, chiar nici o comunitate de idei*. Singur devotamentul ce am avut, am și, precum sper, voi avea totdeauna cătră Prea Sfinția Sa, ca cap al bisericii noastre și bărbat ale cărui intențiuni nobile am fost norocos a le cunoaște, singur acest devotament, fie el oricît de adeseori și oricît de marcant manifestat, nu pune pe nime în drept a face pe Prea Sfinția Sa responsabil pentru ace[ea] ce eu am făcut, fac ori voi face. Și sperez că în viitor oamenii care voiesc a [fi] priviți ca onești, nici nu se vor pune în acest drept.

Nu mai puțin mă simțesc îndemnat a declara, *cum că nicicînd n-am fost, nu sum și, precum sperez, nu voi fi vrăjmaș al ideilor ce Albina pretinde a reprezenta și cu atât mai puțin contrar al acelor domni Mocionești pe care am avut ocaziune a-i cunoaște, în fruntea mișcărilor noastre naționale*. Am condamnat însă și voi condamna și, după putință, am combătut și voi combate modul în care „*Albina*” pretinde a realiza ideile, la care și eu aderez și nenorocitele maniere ale aderenților la acest mod; și nu mai puțin condamn

și combat abuzul ce — după supozițiile mele — se face de punga și reputațiunea distinsei familii Mocioniane.

Purcezînd din politeța ce ați arătat pînă acum cătră mine, nu mă pot îndoi, stimate Domnule Redactor, cum că și [de] astă dată veți binevoi a observa tot acea politeță, publicînd această adresă a mea în întregul cuprins al ei în foaia ce redactați³.

Primiți, vă rog, expresia deosebitei stime ce vă păstrez!

Al. D-voastre

Ioan Slavici. /

Viena, 5/17 februarie 1874.

CLIII

¹ Corespondențele respective acuză familia Mocioni că, deținînd bani cu împrumut din fondurile bisericești române, nu ar fi plătit la timp dobînzile după aceste sume și nici nu ar fi răspuns la somațiile de a le plăti. Articolul, semnat de funcționari ai Epitropiei fondurilor, dezmințe, dînd detalii despre împrumuturi (*Albina*, IX, 1874, nr. 8 din 31 ianuarie/12 februarie).

² Corespondenții sînt: Ioan Moldovan, contabilul Epitropiei, și Petru Petrovici, notarul Epitropiei fondurilor în cauză.

³ *Albina* din 1874 nu a publicat scrisoarea.

JOHANN STETTNER

CLIV

[Sighet, 27 ... 1869.]

Herr Babesch!

Es gehört viel Unverschämtheit dazu, den Minister wegen den Tófaluser¹ Angelegenheit zu interpelliren, wo es doch bewiesen ist wie dort durch die Umsturzpartei die Bauern aufgehezt wurden.

Wollen Sie die Siebenbürger Walachen zu so [...] räubenden Mordscenen wie im 48—49 [...] mit Ihrer Partei verleiten?

Das ganze Land verabscheut Sie und Ihre Partei, die nur der Revolution [...] Sie drohen-geben sie nur Acht dass Sie nicht in die Graben fallen, das Sie für andere graben.

Szigeth, 27 [...] 869.

Ioh[ann] Stettner. /

CLIV

¹ Este vorba de conflictul dintre țărani din Tofăleu (comitatul Mureș—Turda, azi județul Mureș) și baronul Apor Károly, care în toamna lui 1869, în urma unui proces, îi scoase pe săteni în drum, pentru a se instăpîni asupra terenului pe care era așezat satul.

[8 octombrie 1884]

Prea Onorate Domnule!

Trebuința înființării unei reuniuni agricole a fost și este la noi adînc simțită, agricultura fiind aproape singurul nostru izvor de bogăție. Mizeria generală, ce pe fiecare zi o vedem ocupînd nou teren în masa țăranilor noștri, este de natură a inspira grele temeri în viitorul cel mai de aproape. Înainte de toate suntem loviți de durerosul fapt, că țăranul român, departe de a fi știut să aplice și el, alătura cu alte popoare, număroasele descoperiri mai nouă, care înlocuiesc forța brațelor scumpe prin mașinile și uneltele ieftine, el continuă a lucra moșioara sa cu aceleași unelte primitive și nespornice, pe cari abia în țările barbare le mai vedem aplicate. În loc de a-și consolida forțele economice prin crearea unei clase număroase de proprietari mici și avuți, acest stilp al oricărui popor agricol, el continuă a dărăburi în nesfirșit moșiile și așa sfășiate, în loc de a se cugeta la calamitățile, cu cari vor avea a se lupta generațiile viitoare, el continuă a stîrpi una cîte una rămășițele pădurilor uriașe, moștenite de secolii. În loc de a căuta alte izvoare de cîștig, el continuă a rămînea sclavul unui petec de pămînt scăpătat, care adese[a] nu-i aduce nici chiar cu ce să întîmpine trebuințele neapărate de azi pe mîine. Pe scurt, în loc de a înavuți fondul bogăției naționale, el tinde a / slei cu desăvîrșire singurul izvor de bogăție ce i-a mai rămas: pămîntul strămoșesc.

Este timpul suprem a pune stavilă acestei tendințe periculoase și inteligența noastră are chemarea a premerge cu bun exemplu, întrevenind cu povețele și obolul său, dacă este să punem agricultura atît de înapoiată în condiții economice mai priincioase, dacă este să introducem succesiv reformele și ameliorările menite a îmbunătăți starea materială a poporului.

Nu poate a fi vorba a rupe dintr-odată cu număroasele și gravele scăderi, de cari pătimeste agricultura la noi. Este însă neapărat să facem cel dintii pas spre îndreptare și să deprindem pre țărani încetul cu încetul la o exploatare mai înțeleaptă și mai rentabilă a bogățiilor naturale, cari zac astăzi disprețuite și ascunse în sînul pămîntului nostru.

Iată. Prea Onorate Domnule, vederile și motivele ce au îndemnat pre foarte mulți din bărbații noștrii fruntași a se întruni în conferința ținută aici la 3 sept. 1881. Conferința a recunoscut unanim necesitatea înființării cît mai urgentă a Reuniunii agricole pentru românii din Transilvania și Ungaria. Redactarea definitivă și prove-

derea statutelor cu clausula de prezentare din partea Înaltului Minister și apoi convocarea adunării generale pentru constituirea definitivă s-a încredințat unui comitet de 15 membri, anume: Ștefan Pop, Nic[olae] Rusan, I. Florian, George Pop, Dr. Abs[olon] Todea¹, Vinc[ențiu] Babeș, Parten[ie] Cosma, Eugen Brote, Anan[ia] Trombițaș, Dr. Aurel Brote, Dr. D. P. Barcian², Vis[arion] Roman, I[oa]n Hannea, Ios[if] Sterca-Șuluțiu și Dem[etriu] Comșa³. /

În ședința din 24 iunie 1882 comitetul a procedat la constituire, alegînd pe Ios[if] Sterca-Șuluțiu de prezident, Vis[arion] Roman de viceprezident și Dem[etriu] Comșa de secretar. Statutele primite în textul alăturat sub A. s-au așternut la 1 mai 1883 Înaltului Minister care prin rescriptul dto 25 aug. 1883 nro 7026 a refuzat prevederea cu clausula necesară, sub cuvînt că activitatea reuniunii intenționate ar trebui *mărginită la teritoriul comitatului Sibiu* și aceasta din motive economice și administrative. Rescriptul indică totodată mai multe dispoziții ce ar fi să se inducă în textul statutelor.

În ședința din 24 sept. 1883 Comitetul a constatat neputința realizării scopului ce se urmărește, de cumva activitatea reuniunii s-ar mărgini conform îndrumărei ministeriale. Rezultatul a fost inducerea întocmai a dispozițiilor amintite și așternerea din nou a statutelor, însoțite de o reprezentațiune bine motivată, în care Înaltul Minister este rugat a permite estinderea activității asupra Transilvaniei și părților învecinate. Între altele s-a accentuat în reprezentațiune că de o activitate cu succes poate fi vorba numai prin o lucrare comună și că celelalte naționalități încă posedă reuniuni agricole, a căror activitate se estinde asupra Transilvaniei și chiar a Ungariei întregi, adăugînd că este drept și echitabil a se face și românii părtași de beneficiile acordate altor naționalități. Statutele modificate în sensul indicat dimpreună cu Reprezentațiunea s-au așternut Înaltului Minister reg[iu]-ung[ar] în 15 faur. 1884. De atunci și pînă astăzi au trecut peste 8 luni fără să fi primit rezoluția dorită. / Această trăgănare este de natură a inspira legitime nedumeriri și astfel în ședința din 9 c. Comitetul, precumpănind toate împrejurările, a hotărît a se adresa prea onoraților d. d-ni deputați români dietali cu rugarea să binevoiască a interveni în afacerea reuniunii.

Deosebitul și viul interes ce Prea onorat D-ta nutrești pentru binele public și propășirea economică a fraților de același sînge îndreptățește pe Comitet a pune toată încrederea în puternicul sprijin și protecția D-voastre.

Subscrisul Comitet își ia deci voie a vă ruga cu tot respectul să binevoiti a vă consulta cu ceilalți domni deputați români asupra pașilor de întreprins în scopul prevederii Statutelor des amintite cu clausula necesară, stăruiind apoi la Înaltul Minister pentru a se în-

cuviința estinderea activității asupra Transilvaniei și părților învecinate.

În speranța unui rezultat urgent și favorabil, reclamat de importanța cu totul oșebită a cauzei, Vă rugăm Prea on[orate] Domnule deputat, să primiți de mai [i]nainte profunda noastră mulțămită.

Din ședința Comitetului provizoric al Reuniunii române de agricultură, ținută la 8 octomvrie 1884.

Șuluțiu

Dem. Comșa
Secret. Comit. /

CLVI

[Sibiu, 9 decembrie 1886.]

Prea Onoratului Domn Vincențiu Babeș,
proprietar în Budapesta.

Cu apropierea unui nou period parlamentar, care [...] va fi de cinci ani subscrisii membri ai comitetului electoral al partidei naționale din locurile unde se află astăzi [...] ședința parțială ținută în 7 iulie a.c. că comitetul [...] a se convoca nesmintit o nouă conferință electorală pe anul viitor 1887, ca însă în o cestiune atît de importantă are să decidă numai comitetul plenar, conform conclusului său unanim luat în 6 iunie 1884 atît cu privire la timpul convocării cît și la elementele din care va fi a se compune noua conferință.

Pe lîngă cestiunea conferinței electorale au mai rămas ca să se ia în discuțiune încă și alte șase puncte, asupra cărora nu s-a putut decide nimic în ședințele din 26 și 27 iunie a.c. /

Așa subscrisii membri vă roagă pe D-voastră ca să binevoiți a os-teni la Sibiu pe joi în 23 decembre st. n. la ședința plenară ce se va deschide în aceeași zi seara la 5 ore.

Sibiu, 9 decembre st. n. 1886.

Cu toată stima,

G. Barițiu pr.
I. Popescu

Șuluțiu
Nicolae Cristea

[Jos, pe pagina a doua, însemnarea lui V. Babeș:] Primită în 12 dec. n. 1886. Răspuns sub 2/14 dec. 86 că slăbiciunile cu greu imi vor permite a călători; dar eu țin că cestiunile relative la convocarea adunării elect. gen. trebuie puse în discuție publică prin ziarele politice etc. /

Mult stimate domnule Babeș!

V-am primit epistola și am cetit-o cu mare plăcere. Nu vă puteți închipui ce plăcere-mi face cînd vorbesc sau cetesc de la veteranii noștri cite ceva. Parcă pe noi bătrînii secoli ne despart de generațiunea de azi, așa nu semănăm unii cu alții. La bătrîni din fiecare cuvînt transpiră îngrijirea și iubirea de neam. / D-voastră, care sunteți recunoscut de cătră toți românii adevărați, de unul din cei mai zeloși anteluptători naționali, și ca unul care posedeți acte și documente, corespondențe privitoare la *istoria noastră contimporană*, aveți o sfințită datorință cu posteritatea ca să le predați în mîini sigure, ca cel puțin după moartea d-voastre să lucre cineva din ele. Corespondențele ce le-a avut Barițiu, la stăruința mea au ajuns în mîinile canonicului Moldovan⁴. / Academia a publicat concurs, între altele, și pentru: *Nimicirea autonomiei Ardealului*. Mare și importantă întrebare, ceea ce numai după adunarea tuturor dovezilor se va putea face. Am și eu multe documente, mai ales un *Memorand* de la mitropolitul Șuluțiu, de a estraordinară gravitate⁵. [...]

La a. 1865—7 ar fi trebuit făcut pasivitate, ba chiar *opunere*: azi umblăm după potcoavele / cailor morți. Azi nu mai ai cu cine să faci nici pasivitate, nici activitate. Lume demoralizată. Pe noi, care am crescut cu mari și sfinte idealuri, ne cuprinde o adîncă jale văzînd că dacă moare unul dintre bătrîni, nu vedem pe altul care să-i suplinească locul.

Să ne facem deci datorința față cu posteritatea. Dacă nu altceva cel puțin istoria contimpurană să le-o lăsăm, să vază cine și cum și-a împlinit datorința, care a fost credincios și care „cu doi bani în trei pungi”, în timpuri / de grea cumpănă. Altcum ne vor învinovăți, precum au învinuit pe Hodoș, pe popa Balint și pe Iancu, de ce n-au lăsat barem scrisorile ce le-au avut, ca alții să lucre din ele. [...]

Vă rog, dacă aveți scrisori de interes istoric, mai ales referitoare la anii 1848—1870, adecă la istoria contimpurană, încredințați-le mie și puteți fi sigur că voi face din ele întreburi/întrebare întocmai precum veți dispune. Nici un frate al d-tale, ba nici fii D-tale nu ți-ar împlini dorința cu mai multă credință, de cum voi împlini-o eu însumi.

Treburile „Concordiei”⁶ stau destul de rău; sunt și eu angajat cu 1000 florini. [...]

Cu toate aceste[a] totul încă nu e pierdut.

Scrisori autografe de la Iancu avem mai multe. Portretul e bun, mai bun decît toate cite le avem.

Pe domnul Mocsonyi⁷ îl așteptăm / să vină în decursul acestei luni, să-și ocupe locul. Noi [î] vom face toate înlesnirile, ca să n-aibă nici o greutate.

Dorindu-vă să vă bucurați mulți ani de sănătate și să ne vedem la vara viitoare cu bine,

sunt al D-voastră devot,
Iosif Sterca-Șuluțiu. /

CLV

¹ Avocat; la Conferința Generală Electorală a alegătorilor români din 1—3 iunie 1884, a reprezentat cercul Trascăului, comitatul Turda-Arieș, (azi Rimetea, județul Alba), iar la cea din 27—28 octombrie 1890 cercul Ghernesig, comitatul Mureș-Turda, (azi Gornești, județul Mureș).

² Daniil Popovici Barcianu, din 1876 profesor la seminarul teologic din Sibiu. A fost o vreme director al școlii de fete a „Astrei”. Ca membru al Comitetului Național care a organizat acțiunea memorandistă, a fost condamnat în 1894 la doi ani și jumătate închisoare. În 1891 a redactat revista *Foaia ilustrată*, iar în 1897 *Foaia pedagogică*.

³ Dumitru Comșa (1846—1931), din 1874 profesor la teologia și școala normală din Sibiu. A condus redacția ziarului *Economul* (1893—1894). A fost membru al Comitetului Central al P.N.R.

CLVII

⁴ Ioan Micu Moldovan.

⁵ Probabil aluzie la memoriul din 1860 al mitropolitului Alexandru Sterca-Șuluțiu.

⁶ Societate comercială creată în 1896 la Sibiu de conducătorii băncii „Albina”.

⁷ Alexandru Mocioni.

CLVIII

Ciacova, [cca 6 februarie 1886.]¹

Tăvirat

[Telegramă:]

Primate najusrdniju zahvalu na govoru Koji držasti u Saboru u korist ravnopravnosti narodnosti u ime birače. Čakovački srba.

[Traducere:]

Primiți cea mai cordială laudă pentru cuvîntarea ce ați ținut-o în dietă în folosul egalei îndreptări a naționalităților. În numele alegătorilor, sîrbii din Ciacova.]

[Destinatar:] Nagyságos Babes Vincze képviselő úrnak, Budapest.

CLIX

Biserica Albă, [cca. 6 februarie 1886.]²

Távirat

[Telegramă:]

Hvalavam na držanom muškom govoru u zemskom saboru u obrani narodnoj ravnopravnosti. Živio istražan ičijan pobornik Vincentije Babeš! Srbi birči.

[Traducere:

Vă mulțumim pentru energicul discurs ținut în dieta țării în apărarea egalei îndreptări naționale. Trăiască perseverentul luptător al oricui. Vincentiu Babeș. Alegătorii sîrbi.]

[Destinatar:] V. Babeș képviselő, Budapest.

CLVIII

¹ Telegramă fără dată, trimisă probabil după 6 februarie 1886, cînd Vincentiu Babeș a ținut în dietă o cuvîntare în problema naționalităților.

CLIX

² Telegramă fără dată, trimisă probabil după 6 februarie 1886, cînd Vincentiu Babeș a ținut în dietă o cuvîntare în problema naționalităților.

IOAN TOMASICI

CLX

[Sasca, ianuarie 1869]

Magnifice Domnule Babeș!

Înțelegînd noi cumcă se fac pregătiri pentru alegerea deputaților la dieta viitoare din Pesta, grăbirăm de a ne sfătui mai mulți români din cercul Sascei¹ pentru alegerea deputatului nostru.

Văzînd însă cum că Magnificența Ta, ca și alesul nostru în toate dietele, ți-ai împlinit sfînta datorință către mult supărata și amărita noastră națiune română, și pricepînd noi cumcă cugetele și principiile naționale a[le] Magnificenții Tale purced dintr-o animă curat română, ca și a noastră, [i]ți mulțămim pentru pașii și neobosita-ți osteneală din trecut, iară pentru viitor [i]ți votăm de nou încrederea publică a noastră, cu atîta mai tare cu cît alții nechemați de a împlini datorința națională, încearcă sfișieri între noi, spre a-și ajunge întunecatul lor scop, nevăzînd că prin aceasta și mai tare ne consolidază către persoana mult meritată a Magnificenței Tale.

Deci dară am hotărit a te ruga iară pre Magnificența Ta, ca să binevoiești și cu ocaziunea aceasta a primi candidatura de deputat dietal în cercul Sascei, promițîndu-ți cumcă și de astă dată, tot sufletul român și de omenie va lucra din răspuțeri pentru realegerea Magnificenței Tale.

Așteptînd răspuns rămînem cu deosebită stimă ai Magnificenței Tale adevărați stimători,

Dată în Cercul Sascei, în ianuarie 1869.

Ioan Tomasici, paroh. /
[urmează 63 semnături]

CLX

¹ Comitatul Caraș-Severin (azi Sasca Montană, județul Caraș-Severin).

TORMA KÁROLY

CLXI

[Budapesta, 13 mai 1886.]

Tisztelt barátom!

Az egyetem tegnapi kari ülésén Román Sándortól¹ meglepetéssel arról értesültem, hogy Dacia amaz archaeologiai nagy térképét, a melyet kívánatodra Victor² által kezedhez küldöttem, az akademia Tocilescu³ úrnak adta ki a Romania területére eső rész kiegészítése végett. Tekintve azonban, hogy e térkép 30 évi fáradságos munkám, tehát egy egész tudományi élet törekvéseinek eredménye; tekintve, hogy mennyiben e térképet, mely egy készülöben levő

nagy arányú monographiám mellékletét képezi, még itt nem publicáltam; végül *jus quaesitumom* levén, hogy annak közreadásával magam legyek első — hisz én fáradoztam benne —: igen kérlek, sziveskedjél azt, visszakérvén, lehető leghamarább kezemhez visszaküldeni. Publi / catiójába egyáltalán nem egyezem bele. Ha Tocilescu úr, az akademia megbízása következtében, a romaniai területet felveszi és közli, nem csak hogy kifogásom nincs ellene, sőt avatottságánál fogva derék munkát várok tőle s örvideni fogok rajta. Protestem csupán *saját* munkám reproductiójára vonatkozik.

Láttad-e az új párt? Mi még eddig nem láttuk. Remélem, hogy jól vannak.

Önagysága kezét csokolom s szives üdvözlettel maradok

hived

Torma Károly⁴./

Bpest, 1886 maj. 13.

[Sus pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeş:] Răsp. sub 19 mai 1886, cerind un timp fix spre a-l grăi și a-i restitui cu mulțămită charta.

[Traducere:

Stimate prietene,

La ședința de ieri a corpului profesoral al Universității (Facultății) am aflat cu surprindere de la Alex. Roman că marea hartă arheologică pe care la dorința ta și-am trimis-o prin Victor, Academia a dat-o d-lui Tocilescu pentru completarea ei referitor la partea de pe teritoriul României.

Avind însă în vedere că această hartă este rezultatul unei munci obositoare de 30 de ani, adică a unei întregi vieți închinată științei, avind în vedere că harta care constituie anexa unei monografii de proporții mari aflată în pregătire, aici încă n-am publicat-o; în sfirșit avind *jus quaesitum*, ca la publicarea ei să fiu eu însumi primul — căci eu m-am lucrat cu ea —: te rog foarte mult fii amabil restitui-o înapoi, să mi-o trimiți cit se poate de repede. Nu sînt deloc de acord cu publicarea ei. Dacă dl. Tocilescu, fiind însărcinat de Academie. întocmește și publică (harta) teritoriului referitor la România, nu numai că n-am nimic împotrivă dar avind în vedere competența lui, mă aștept la o treabă bună de la el și mă voi bucura. Protestul meu are în vedere numai reproducerea *propriei mele* munci.

Ai văzut cumva noua pereche? Noi încă n-am văzut-o. Sperăm că sinteți bine.

Sărut mina doamnei și cu salutări cordiale rămin al D-tale
Budapesta, 13 mai 1886.

Torma Károly./

CLXI

¹ Alexandru Roman (1826—1897), pe atunci profesor la Universitatea din Budapesta.

² Victor Babeș, fiul lui Vincețiu Babeș.

³ Grigore Tocilescu (1850—1909), cunoscutul istoric și arheolog român, profesor la Universitatea din București și membru al Academiei Române.

⁴ Torma Károly (1829—1897) arheolog maghiar. Între anii 1876—1887 a fost profesor la Universitățile din Cluj și Budapesta. În 1881 a fost ales membru al Academiei Maghiare.

MIHAIL TRAPȘA

CLXII

[Viena, 15 ianuarie 1878]

Mult stimat și onorate Domnule!

Cu mare plăcere luai aminte de la il. Domnul G[eneral] D[oda] înștiințarea și provocarea despre înființarea unei foi naționale¹ care are să suplinească pe *Albina* și salutez întreprinderea patriotică cu speranța ca să se realizeze și să sporească spre binele public.

Și eu iau o acți[un]e și depun de alături 100 florini pentru dînsa.

De mi-ar fi iertat a face observare, apoi aş propune ca acțiunile să se facă fără nume personal pe ele, ca cum se fac / la orice altă întreprindere și acționarii să fie nenumiți în public.

Mă rog a nu-mi lua de rău încă o observare. Numele foi-mi pare prea bătător la ochi și după părerea mea și a d-lui Grigorovița² ar fi mai consult a da un nume mai indiferent. De exemplu: „Viitorul, Viața, Ziua, Dreptatea, Deșteptarea, Progresul etc.“

Domnul susnumit și dl. Nicolaevici mi-a promis a lua cîte o acți[un]e și se va [adresa]sigur către Domnia ta./

Cu ocaziunea aceasta, mult onorate Domnule, te asigur stimei mele distinse și exprim cu soția mea felicitările noastre cele mai bune pentru Domnia ta și pentru familia D-niei tale.

Al D-tale devotat

Trapșia³

V[ice] — c[olonel].

Landstrasse Hauptstrasse, nr. 67. /

Viena, 15 primar 1878.

CLXII

¹ Vezi supra, piesa XLV, nota 1.

² Fost redactor pentru limba română la *Foia Legilor* din Viena și mai târziu al ziarului *Albina*.

³ Mihail Trapșa (1838—1896), ofițer al armatei imperiale, originar din Banat.

ANANIA TROMBIȚAȘ

CLXIII

Cluj, 4/I 878

Prea stimate Domnule!

În privința elocării de acțiuni pentru intenționatul ziar parte am scris, parte am vorbit unde numai am presupus sprijinire. Durere însă că temerea mea exprimată încă în Sibiu că nu sper posibilitatea *înființării* unui ziar pe acțiuni la publicul nostru se pare a se adevăra. Promisiuni pozitive pînă acum nu mi-a venit de nicăieri; dar ca foarte caracteristic aclud aici un fragment din epistola unui amic din Dej (Dés).

De la Sibiu și în specie de la Dl. M.¹ nu așteptați mult; eu tocmai am primit știre pozitivă că camarila metropolitului a cîștigat pe Barrițiu pentru edarea unui ziar în Sibiu *Observatoarele*, / care se zice că va ieși cu 1^a ian[uarie] st. v. Programă nu o cunosc, dar cunosc oamenii ce stau în frunte și mă tem că se va alege mult unt.

Pentru elocarea acțiunilor ar ajuta mult cît de curînda emitere a unei programe formale, care vă rog a o face la tot cazul — fie ca să ne salvăm anima.

Susțin și aceea că după ce va fi ziarul înființat, se vor putea mai ușor eloca acțiunile.

Eu despre a mea parte aş face după cum doresc în anima mea, fiind însă încurcările mele private tocmai la punctul de culminaţiune [i]mi sunt legate mâinile; sper însă ca în decursul lunei curente vom rupe treaba ori într-o parte ori în alta şi atunci voi concurge cu toată posibila mea putere. De prezent neprimind din graţia lui Laday din moşia secvestrată / de un an întreg nice un cruceriu, eu însumi mă lupt pentru susţinerea mea şi a copilului şi mă voi vedea silit a capitula cu orice preţ.

Vă rog dară esmiteţi programa; eu nu voi înceta a lucra neconţenit pentru elocarea acţiunilor. Voi scrie mi[i]ne şi la Sibiu să aflu cum stăm acolo.

Primiţi asigurarea profunde mele stime,

A. Trombiţiaşiu./

CLXIV

Cluj, 9/I 878

Preastimate Domnule!

La preţuita scrisoare dato 6 a.c. mă grăbesc a vă răspunde că nu mai e nice o oră de p[i]erdut, ci trebuie [imediat] început cu ziarul plănut. [. .]

Nici de acea nu mă tem că ar face *Observatoarele* concurenţă foii D-voastre; *Albina* s-a susţinut la timpul său în contra tuturor concurenţelor şi domina la fine singură terenul pentru că s-a convins publicul din tenoarea şi realitatea ei că merită sprijinire. Eu şi acum tot aceasta o sperez. / Ce priveşte luarea a mină a *Telegrafului* eu mă îndoiesc despre posibilitatea acesteia.

Administraţia testamentară a tipografiei a[rhi]diecezane [i]şi arogă dreptul de a dispune şi asupra spiritului foii; arhiepiscopul e prea slab decît să poată sparge clica, iar aceasta va înlocui pe Christea² numai cu un om care va fi cu totul al lor, ce pentru un om cu conştiinţă şi onoare e mare tesă(?) [. .]

Din toate acestea rezultă ceea ce zisei la început **adecă** înfiinţarea foii, care eu mai bucuos aş numi-o iar *Albina* fiind numele acesta familiar şi la aceia a căror inteligenţă nu poate pătrunde mai afund.

Dacă veţi decide aceasta, vă rog nu întîrziati ca să fie publicul orientat şi ca să vă puteţi salva prenumeranţii de mai înainte. Două sau trei ziare pre puţini pot ţine şi: prior tempore.

Frații Mocionești venit-au la Pesta și unde țin cvartir? Vă rog prea frumos a-mi scrie ocazionalmente.

Primiți sincerele salutări a[le] devotului,

A. Trombițiașiu./

CLXV

Cluj, 27/I 879.

Preastimate Domnule!

Proiectul de lege despre introducerea limbei maghiare în școalele noastre confesionale⁹ a provocat una indignare și iritațiune generală.

Instinctualmente presimțesc mic și mare că prin aceasta s-a făcut primul pas decisiv spre totala nimicire a naționalității noastre. Toți simțim ca unul că a venit timpul, unde rumpînd tăcerea să constatăm că și indulgența noastră are culme; toți dorim a face ceva spre a împiedica promulgarea acestei legi, sau cel puțin a arăta lumii că ne apasă în gradul suprem măsura această tiranică a puternicilor zilei.

Noi ventilăram în zilele acestea / cestiunea și iată ce păreri se iscară:

1) Să meargă vrea 10—15 bărbați de frunte de ambe confesiunile la ambii metropoliți și să-i provoace serios ca să se pună (în cestiunea aceasta) în fruntea națiunii și să remonstreze la regim și la coronă în contra promulgărei, resp[ectiv] sancționărei acestei legi.

2) Capii eclesiastici să se provoace la aceasta prin concluze aduse în sinoadele (la gr. catolici conferințe) protopresbiterale, spre ținerea cărora ar fi de a se provoca protopresbiteri[i] de către consistoriile respective.

3) Să se convoace cit mai curînd un meeting sub careva pretest legal, care apoi să protesteze prin un pronunțiament în contra promulgărei legi[i].

Acestea sunt părerile amicilor / cu cari mă pusei în relațiune în sensul convorbirei noastre la Barițiu în Sibiu.

Eu cred că se înțelege de [la] sine că în cestiunea aceasta să fim solidari cu toții, fără de deschilinire provincială ori confesională.

Vă rugăm dară deliberați și D-voastră lucrul și aveți bunătate a ne împărtăși cit mai curînd vederile D-voastre.

Nu știm ce e cauza de Metropolitul nostru nu mișcă nemica în cestiunea deputațiunii congresuale. E aceasta cu consimț[ământ]ul D-lor Voastre? Nu e oportun timpul?

Au doară va fi zis dl. Trefort că cu ocaziunea deputațiunii sinodale „azonban elvárom hogy Nagyméltóságod (i.e. metropolitul) azon küldöségi szándok felhagyására fog működni“? Noi ținem că de astă dată / nu e numai inerția cauza trăgănărei, mai ales dacă cuge-tăm la faimoasa vorbire în delegațiunea regnicolară. Vă rog dați-ne oareșcare deslușiri și în privința aceasta.

Aș dori a vă consulta și în alte lucruri de mare importanță, ce nu le pot împărtăși în scris și dacă aș ști că vă voi afla în Pesta, m-aș rezezi în jumătatea primă a lunei venitoare la Pesta.

Primiți cele mai cordiale salutări din partea devotului amic,

A. Trombițiașiu./

CLXVI

Sibiu, 6/2 880.

Mult stimat Domnule!

Adunarea general[ă] de la „Albina“ e excrisă, și clica de la putere mișcă și fierbe ziua-noaptea, dar nu spre ameliorarea manipulațiunii, nice spre delăturarea anomalielor, ci spre consolidarea și întărirea sa. Lucră de acum într-acolo de a-și asigura majoritatea în adunare.

Ieri vorbirăm asupra lucrului cu dl. Ioan Popescu⁴ și constatarăm că clica se umflă pe zi ce merge ca boul ce mîncă trifoi și cum că mergînd lucrurile așa nu poate urma alta decît plesnirea, ce ar atinge și institutul. / A ajuns lucrul la atîta încît profesorul Dr. Sentz de la facultatea juridică de aici a adus pe catedra publică de model a relei și ușoarei manipulațiunii institutul „Albina“, care inacțiunează giranți, care nu există și n-au existat.

Orice satelit a[l] clicei sau amic al d-lui Roman duce în sfir-șit la institut tot ce voește și de aici vine că suma capitalurilor inacțiun-ate crește din an în an, iar execuțiunile a[u] devenit lucruri coti-diene.

Dară nu numai vis-à-vis de public ci și la alte institute de bani „Albina“ și-a pierdut tot nimbul. Aud că a venit la atîta lucru încît institute străine nu mai fac nici un negoț / cu „Alb[ina]“, dacă nu

subscrie Dunca⁵ actele, fiindcă toată lumea vede și cunoaște miserabilitatea clicii. Ședințele direcționale, care au numai ceva însemnătate se compun din Bologa, Hanea⁶, Barițiu, Gr. Matei, Popa și Cozma sau Măcelariu, care nu fac alta decât se silesc din toate puterile a trage un mur chinezesc în jurul său. Așa, se puseră în zilele trecute și delăturară pe Bratianu pentru defraudări comise încotinu de mai mult și descoperite de mai mult și puseră în locul lui de secretar pe Iosif Popescu, redactorul de la *Albina Carpaților* și ginere în spe al D-lui Bologa. Acum au de cuget a înființa filială / în Brașov, a trimite acolo pe Petrescu, iar în locul lui a pune casar pe Barițiu junior. Iară la proxima adunare generală nu vreau nici mai mult nici mai puțin decât a viri pe D-rul Moga (ginerile lui Bologa) și eventual și pe Ioan Bodilă în direcțiune. [...]

Cred însă că urmele acestor intențiuni le vei fi observat deja din *Observatoriul* D-lui Barițiu. Ce alt sens pot / avea tămiierile aduse în acel ziar pînă și unui Hodoș⁷ și Gregor Matei⁸?

Ne cugetarăm cu Popescu ce e de făcut? Văzurăm însă că clica cu majoritatea ce și-o compune după plac va paraliza orice acțiune publică. Una numai există, prin care le-am putea strînge friul și aceasta e de a viri alte elemente între ei — și mai înainte de toate a împiedica întregirea direcțiunii prin gineri și cumnați.

După cum stau însă lucrurile și după pregătirile ce le fac cei de la putere, pe cale constituțională nu vom putea ajunge la nimic. Trebuie să încercăm a-i îndupleca în mod indirect pe ei înșiși la rezon. Aici ne face de lipsă intrevenirea / de voci ponderoase și în privința aceasta vă asiguriez că singură familia Mocsonyi mai e, de care totuși mai au cîtva respect. Alexandru încă tot e leul nostru în jurul căruia ticăiții de șoareci umblă pe virful degetelor ca să nu-l trezească.

Te rugăm dar Mult stimatul nostru adu acestea la cunoștința lui Sandor, apoi [con]sacrați și D-voastră un moment cestiunei acesteia și ne împărtășiți vederile D. D-voastre. Noi credem că dacă Sandor, fie numai și într-o scrisoare privată către careva dintre ei și-ar exprima dorința sa categorică într-acolo ca direcțiunea să se întregească la proxima adunare gen[erală] în mod mai imparțial, cu oameni de valoare / morală, atunci ei înșiși ar umbla într-aceasta și de ar reuși, să virim numai 1—2 între ei, ar fi aceasta o sulă țea-pănă în coasta boului.

La tot cazul vă rugăm a nu uita cu totul de soarta „Albinei“ căci e lucru natural, ca neinteresîndu-se nime de ea, mărăcinele se sporesc și cresc și de nu, azi-mîine înneacă holda.

În alte privințe pe aici avem tot ticăloșiile vechi, nu poți merge la nimic cu oamenii aceștia. Vai de soarta și zilele bietului popor, pe care l-a bătut D-zeu cu o inteligență cum e cea din Sibiu.

Rugîndu-vă a-mi răspunde cît mai curînd în cestiunea / de mai sus, primește intîmele mele salutări,

A. Trombițiașiu. /

CLXVII

Nr. 5 Com. el. perm.

Sibiu, 17 iunie 1881.

Mult onoratului Domn Vicentiu Babeș,

Spre a putea corespunde gravei sale misiuni Comitetul electoral permanent al partidei naționale române a decis în ședința sa de la 15 iunie a.c. a împărți cercurile electorale din Ungaria proprie și Banat în trei regiuni și a încredința inițiativa întru afacerile electorale în ținuturile respective acelor domni membri ai comitetului permanent care locuiesc acolo sau cunosc mai de aproape relațiunile locale.

În sensul acesta se concred cercurile electorale din Banat și anume comitatele: Timiș, Severin și Torontal d-lui Vicențiu Babeș, celea din comitatul Bihorului și Aradului — d-lui Parteniu Cosma; celea din comitatul Sătmarului, Silvaniei (Sălajului) și Marmației d-lui George Pop.

Acești domni membri ai Comitetului vor avea:

1) A concentra și a angaja pe alegătorii români într-acolo, ca în cercurile electorale române să se aleagă de deputați dietali numai bărbați adicți cauzei naționale și cari se vor deobliga de a apăra, susține și sprijini programa hotărîtă de conferința generală electorală a partidei noastre.

2) A numi în co[n]ștelegere cu majoritatea alegătorilor cercurilor electorale pentru fiecare cerc cîte un candidat și a stărui pentru reușirea alegerii aceluia.

3) A comunica și respectiv a raporta despre toate întreprinderile sale plenului comitetului electoral permanent.

Comunicînd acestea tot D-tale spre știre și orientare te rugăm a dezvolta cea mai posibilă energie întru afacerile electorale, ca să

putem asigura de timpuriu reeșirea unui număr cit de mare de deputați români aparținători partidei noastre.

Comitetul perm[anent] electoral
prin
A. Trombițaș
secret[ar]. /

CLXVIII

Sibiu, 5 octombrie, n. [1884?]

Preastimate Domnule!

Abia în săptămîna trecută ni-a reușit a redacta astfel protocoalele conferinței din iunie a.c. ca să se poată publica. Fiind acum toate pregătite voim a le da la tipar și astfel în sensul ultimei D-voastre epistole Vă rog a-mi trimite un exemplar rectificat din vorbirea D-voastră.

Pe aici nimic nou. Aminarea congresului ni se pare foarte suspectă. [...] Nu ne vine să credem nici în / convocarea Consistoriului metrop[o]l[it]an cu toate că zilele trecute a umblat pe aici noul secretar în spe dl. Simonescu⁹. Faima că acesta e designat la acel post a atins pe publicul de aici neplăcut.

Se zice că numai Cimponeriu¹⁰ mai lipsește, ca să fie toți sfinții *Viitorului*¹¹ în fruntea bisericii noastre.

Statutele „Opincii”¹² odihnesc colo sus. Vom solicita rezolvirea. Pînă atunci facem opinci de lut și le introducem în toate saloanele. /

Gratulăm la sinodul extraordinar din Arad. Ioan¹³ „înainte mergătorul” spală multe din păcatele sale.

Primiți, intimele mele salutări,

Trombițaș. /

CLXIII

¹ Referire probabilă la Ilie Măcelariu, cu care Vinčențiu Babeș se înțelesese „verbal” în noiembrie 1877, în legătură cu scoaterea unui nou ziar românesc la Budapesta (vezi scrisoarea lui Ilie Măcelariu către George Bariț, Bibl. Acad. R.S.R., mss., rom., nr. 987, fila 107), susținut de acționari. Este posibil ca între timp Vinčențiu Babeș să fi împărtășit acest proiect și lui Anania Trombițaș.

CLXIV

² Nicolae Cristea (1834—1902), profesor de teologie în Sibiu. Din 1865 pînă în 1883 a fost redactor la *Telegraful Român*.

CLXV

³ Proiectul deveni lege prin votarea lui în 5 mai 1879 în camera deputaților și în 13 mai 1879 în camera magnaților.

CLXVI

⁴ Ioan Popescu (1832—1892), pedagog și profesor la seminarul Andreian din Sibiu, din 1860 pînă la moarte. Între 1881—1884 a fost unul din membrii de frunte ai conducerii P.N.R.

⁵ Jurist român din Sibiu.

⁶ Ioan Hannia era membru în consiliul de direcție al băncii „Albina”.

⁷ Se referă la Iosif Hodoș, căruia i se publică necrologul în 29 noiembrie/11 decembrie 1880 și i se descrie înmormîntarea în numărul din aceeași zi al *Observatoriului*. În 17/29 decembrie 1880 *Observatoriul* publică de asemenea poezia: *În memoria lui Iosif Hodoș*.

⁸ Aluzie la faptul că negustorului Grigore Matei, i se dedicase un articol omagial la 50 de ani de activitate comercială (*Observatoriul*, nr. din 23 ianuarie/4 februarie 1880).

CLXVIII

⁹ Probabil Leontin Simonescu, vicecomite de Lugoj, apoi secretar mitropolitan la Sibiu.

¹⁰ Atanasie Cimponeriu, intelectual din Banat, aderent al Partidului Moderat Român.

¹¹ *Viitorul*, ziarul de orientare moderată al lui Iosif Gall.

¹² Instituție de credit.

¹³ Episcopul din Arad, Ioan Meșianu.

IOAN TUDUCESCU

CLXIX

[Lipova, 12/24 septembrie 1883.]

Magnifice Domnule!

Astăzi primind prețuita-vă „carte poștală” ce ați binevoit a-mi adresa în Arad, vă rog să primiți profunda mea mulțumită, pentru viul interes ce aveți cătră cauză.

Mai vin a vă încredința că nu e tîrziu nici 10—14 zile de a negoția cu Prea Sfinția Sa¹.

La 30 aug./11 sept. am fost la Arad și am spus Prea Sfinției Sale categoric, că eu nu sum nici aplecat, nici în poziție de a strămuta *Abecedariul* după ortografia cipariană², avînd în vedere, deoparte dezavantajele aceleia pentru școală, precum și greutățile ce întîmpin la metoda de procedere. / Motivată-am cu exemple neajunsurile acelei ortografii, am accentuat că este o sumă mare de băieți români, care, durere, nu știu vorbi românește, apoi cum vor învăța ei și se vor îndrăgi de cartea românească cu o ortografie atît de grea. Și încă cite imputări avem chiar de la străinii care doresc a învăța românește, tot numai pentru neajunsurile ortografiei etimologice. Dar, toate în zadar, Prea Sfinția Sa nu concede, ba mi-a zis că va scoate ortografia academică și din institutul pedagogic-teologic și din școlile. [...]

Ce ironie e aceasta pentru o academie de științe și ce satiră / pentru o țară liberă și independentă, avută și de bani și de oameni învățați, care știu și vor a ușura și înlesni pe toate căile: lumina și cultura.

Noi piticii cei necăjiți și asupriți să desconsiderăm pe falanga românismului și să provocăm disharmonia!

În sfîrșit Prea Sfinția Sa ca de mîngîiere — tristă mîngîiere — mi-a zis să dau *Abecedarul* cum vreau, pe speșele și riscul meu — și-mi dă ajutor 100 fl. v.a. și desemnele ce-s deja sculptate.

În această doagă am ajuns eu, Magnifice, cu munca mea nevinovată și fatigioasă și nu e mirare, dacă cu așa pîrtinire și încurajare, învățătorii noștri stau ca butucii și școala, progresul, nu merge, ci stagnează. Trebuie deci să exclam: Doamne, om n-am etc. /

Mai însemn că după incidentul acesta am fost la tipografii străini, și ei sînt aplecați a eda *Abecedarul*, dar voesc profit mult, văzînd neputința noastră.

După calculul străinilor ar costa:

500 exemplare (à 18 tabele de părete exemplarul) cam 900 fl. v.a.
 3000 ex[em]pl[a]re, manual pentru școlari și 800 ex[em]pl[are]
 metod de procedere: 5—600 fl. v.a., cu totu[l]: 1500 fl.

Cele 500 ex[em]pl[are] (Ab[e]c[e]d[ar] de părete) s-ar putea vinde
 cu 3 fl. 60 cr. ex[em]plarul = 1800
 3000 ex[em]pl[are] manual a 20 cr. : 600
 800 —,, — metod numai : 100

Suma : 2500

Prin urmare și cu acest calcul ar fi cîștig și la ediția primă, care e așa scumpă din cauza desemnelor ce trebuiesc lucrate și procurate. /

Vrînd eu a întreprinde astfel — tipografia diecezană trebuie să doarmă, iar eu să devin exploatat de străini.

Mărturisesc, Magnifice, că nu știu unde să-mi plec capul și în poziție mai apăsătoare nu am fost.

Apelez deci la valorosul Magnificenței Voastre sprijin — să pășiți și să vă întrepuneți și să-mi dați tot posibilul ajutor. Vă rog mult pentru cauză, pentru cauza școlară, pentru micii băieți care doresc lumină și care nu pot suporta pe umere nici în cap sisteme nepractice, poveri îngreunătoare.

Cînd Magnificența Voastră ați fi aplecat a primi editura, / nu aș mai avea alta de dorit.

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitei mele stime.
Al Magnificenței voastre prea plecat,

Lipova, la 12/24 sept. 1883.

Ioan Tuducescu³
înv[ățător]. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Sub 1 oct. n. 83, scris că după cele esperiate încăpățînarea pare incurabilă; cu toate [acestea], de voi găsi bună dispunere, voi vorbi ptr. lămurire, *miercuri, în 3*, în trecerea prin Arad și doară să ne întîlnim aceeași zi după [a]miază în Radna, spre încercare la tipografia arhidiecezană din Sibiu.

CLXIX

¹ Ioan Mețianu.

² Ortografia lui Cipariu era de orientare etimologică.

³ Învățător în Lipova (comitatul Timiș, azi județul Arad), autor de manuale didactice.

VASILE ALEXANDRESCU URECHIA

CLXX

Principatele Unite Române

Ministerul Cultelor

și

Instrucțiunei Publice

Nr. 3339.

1866, mai 3/15.

Domnul meu!

Am primit cu multă plăcere epistola ce a-ți binevoit a-mi adresa în cestiunea foarei ce voiți a scoate la lumină, la care mă grăbesc a vă răspunde că, deocamdată, nu pot decît a abona Ministerul

la șase exemplare pe cite un an, pentru bibliotecile publice. Iar pentru subvenție se va avea în vedere după votarea bugetului, care va fi peste puține zile.

Totodată veți cunoaște, Domnul meu, că am intervenit la D-nul Ministru de Interne spre a vă face toate înlesnirile putincioase pentru transportul jurnalului și a orice scrieri venite de la frații noștri de peste Carpați.

Primiți, vă rog, Dl. meu, încredințarea prea distinsei mele considerațiuni.

p. Ministru
V. Al. Urechia¹

p. Capul diviziunii,
Gr. Bilciurescu

[Destinatar:] D-sale, Domnului V. Babeșiu, Buda. /

[Sus, pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] **Ministr. din București, la Albina, 1866.**

CLXXI

București, 1867 august 2.

România
Ministerul Instrucțiunii Publice
și al Cultelor
Nr. 7467

Domnul meu!

Primind scrisoarea Dv. prin care ne anunțați că prezența Dv. la *Societatea Literară* e imposibilă, subscrisul vă exprimă cea mai vie părere de rău, deplîngînd împrejurările care se opun la venirea Dv.

Primiți, Domnul meu, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

p. Ministru, Urechia
Capul Diviziei școalelor,
N. Nicoleanu.

[Destinatar:] D-lui V. Babeș, la Buda (Offen). /

[Sus, pe pagina a patra, însemnarea lui V. Babeș:] **Minist. instrucțiunii publ. din România din 1867, relat. la Societ. Academică.**

CLXXII

Academia Română
Nr. 5932

București, 22 ianuarie 1893.

Domnule coleg,

Conform dispozițiunii cuprinse în art. 7 al Statutelor Academiei, sesiunea generală din anul 1893, urmează a începe în ziua de 23 februarie (6 martie) a.c.

Aducându-vă aminte această dispozițiune a statutelor, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a vă prezenta în ziua numită, la ora 1 p.m. în localul Academiei — Calea Victoriei 135 — pentru a lua parte la lucrările sesiunii.

Binevoiți a primi, Domnule Coleg, încredințarea prea distinsei noastre considerațiuni.

p. Președintele
V.A. Urechia¹

Secretarul General,
D. Sturdza

[Destinatar:] Domniei-Sale, Domnului V. Babeșiu, membru al Academiei Române. /

CLXXII

¹ În calitate de președinte al secțiunii istorice, V. A. Urechia era și vicepreședinte al Academiei Române.

IOSIF VULCAN

CLXXIII

Oradea Mare, 1 iulie 1888.

Prea stimate d[omnu]le Babeș,

În urma scriorii Dv. din 24 iunie, am onoarea a vă răspunde că sînt deplin sănătos și voi fi în stare a conduce adunarea de la Lugoj a „Societății pentru fond de teatru român“¹. De cînd am

onoarea a conduce aceste adunări, mi-am dat toată silința să ridic prestigiul lor artistic și pot să constatez cu plăcere că acela din an în an s-a înălțat, adunările noastre pretutindeni au fost niște adevărate sărbători ale artelor române. Sunt convins că la Lugoj aceste sărbători vor fi mai strălucite; de aceea, cu cea mai mare plăcere le voi prezida. Am / să și scriu d-lui Bredicean², care [mai] an la strălucita adunare din Oravița ne-a invitat la Lugoj în numele lugojenilor, să convoace o conferință, care să fixeze termenul și să aleagă comitetul aranjator. Cu lugojenii dară, dv. comitetul din Pesta, n-aveți d-aface nimica, voi isprăvi cu toate.

În convocare să se pună espres, că adunarea aceasta se convoacă totodată și cu considerațiune la paragraful 21 §. Căci este vorba să fixăm un premiu de 300 fl. pentru cea mai bună piesă, ceace numai astfel va fi-n consonanță cu statutele noastre, dacă comitetul în raportul său va zice că fixarea premiului nu este încă înfiin / țarea teatrului, ci numai pregătire pentru înființare, căci dacă ar fi însăși înființarea atunci noi, conform aceluși §, ar trebui să ne desființăm Societatea *pentru fond* și să înființăm o Societatea anume *pentru* teatru.

În rapoartele noastre către adunările generale figurează totdeauna niște restanțe mari, ceace este foarte deprimător. Că aceste restanțe nu se mai micșorează, numai Comitetul e de vină, căci nu face nimic pentru încasarea lor. De cînd a murit fostul avocat al Societății. Ștefan Ioanovici, actualul avocat n-a lucrat nimic, ba doară nici n-a primit actele de 4—5 ani. În adunările trecute am dat de oameni / care mi-au spus că ei au plătit fostului avocat Ioanovici. Astfel avocatul V. Indre din Șomcuta Mare mi-a zis că el a plătit lui Ioanovici 100 fl. Plătit-au și alții, dar la comitet — din neglijența avocatului actual — n-a ajuns nimic. Afară de aceste[a], sînt și cîteva procese în curgere și acele[a] stau baltă. Toate aceste[a] ar trebui regulate.

Apoi sînt unii oameni ca Bonci³ în Arad, Pop George din Băsești și alții, care ar plăti sumele subscrise, dar nime nu i-a poftit.

Vă rog vorbiți cu dl. Hosszu despre acte și să poftiți pe avocatul nostru George Szerb⁴ să-și facă datoria, ori alegeți pe altul.

Eu stau acasă pînă la 14 iulie, apoi mă duc pe trei săptămîni la Stîna de Vale per Beiuș. De veți trimite ceva pentru foaie⁵, voi primi cu mulțămîntă.

Vă salut cu stimă,
Iosif Vulcan⁶

P.S. În locul lui Dragonescu vom alege în comitet pe Gherasim Ratz. Dar Marienescu⁷ de ce nu se face membru? Nu e corect a fi secretar, fără d-a fi membru. /

[Sus, pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:]

Răsp. din Căpălnaș sub 8/7 888.

CLXXIII

¹ A avut loc în 29 și 30 septembrie 1888 și a fost prezidată de Iosif Vulcan, care a vorbit despre importanța mișcărilor culturale ale românilor.

² Coriolan Brediceanu; (vezi supra, piesa X, nota 2). Adunarea de la Oravița a avut loc în 27 și 28 septembrie 1887.

³ Demetriu Bonciu, notar public român din Arad, partizan al lui Iosif Gall. A fost deputat în dieta din Budapesta, ales la Arad.

⁴ George Szerb; (vezi supra, piesa CL, nota 9).

⁵ Pentru *Familia*.

⁶ Iosif Vulcan (1841—1907), fondatorul și redactorul revistei *Familia*, membru al Academiei Române.

⁷ Vezi supra, piesa CXX, nota 6.

ALEXANDRU D. XENOPOL

CLXXIV

[ianuarie 1889.]

Domnule Babeș,

Vă trimit volumul I din *Istoria Românilor*¹ și vă rog cu toate ocupațiile Dv. să vă aruncați ochii pe el, căci este o carte care interesează istoria poporului nostru și Dv. ca bun patriot fără îndoială că veți avea curiozitatea de a vedea modul cum este dînsa tratată. Aduug că am prezentat-o la premiul Academiei și aș dori ca să veți recompensa după propria / Dv. convingere.

Vă rog a-mi comunica adresele D-lor Roman² și Marienescu³, că-rrora aș vrea să le trimit cîte un exemplar, sau a-mi spune dacă pot să vă trimit tot Dv. exemplarele cu rugămîntea a le da acelor domni.

Al Domn[iei] voastre devot,
A.D. Xenopol. /

[Sus. pe prima pagină, însemnarea lui V. Babeș:] Prim. și răspuns sub 12/24 ianuar 1889.

CLXXIV

¹ *Istoria Românilor* de A.D. Xenopol a apărut la Iași începând din 1888.

² Alexandru Roman.

³ Atanasie Marienescu, din 1881 membru al Academiei Române; (vezi și supra, piesa LXXI, nota 3).

RÉSUMÉS DES LETTRES.*

I. GEORGE ADRIAN.

Bucarest, septembre 1887. La création de nouveaux centres de distribution des bourses pour les élèves qui apprennent des métiers n'est pas possible. faute d'argent.

II.

Bucarest, le 9 avril 1888. Vincentiu Babeş est invité à désavouer ses assertions de *Luminătorul* conformément auxquelles la société „Transilvania“ aurait préféré d'accorder ses bourses aux Transylvains proprement dits.

III. ARTEMIU ALEXI

Năsăud, le 22 avril 1888. Vincentiu Babeş, et par son intermédiaire la famille Mocioni, sont priés d'aider à la fondation d'une société scientifique roumaine.

IV. AXENTE SEVER.

Braşov, le 21 mars 1900. Entretient Vincentiu Babeş du passé de certains anciens leaders du mouvement national roumain.

V. VICTOR BABEŞ.

Budapest, le 6 avril 1887. Fournit à son père des détails regardant le nécessaire en argent. exigé par la création d'un institut de bactériologie et de pathologie à Bucarest.

VI. ALIMPIU BARBOLOVICI.

Şimleul Silvaniei, le 27 février 1887. Remercie Vincentiu Babeş et la famille Mocioni de l'appui prêté à la fondation de la banque „Silvania“.

VII. IACOB BOLOGA.

Sibiu, le 8 juillet 1874. Informe Vincentiu Babeş sur l'administration intérieure de la banque „Albina“.

* Traduse în limba franceză de Enea Cipăianu

VIII.

Sibiu, le 8 avril 1880. Exprime à Vincențiu Babeș le regret de l'assemblée générale des actionnaires de la „Albina" d'avoir eu à accepter sa démission de la direction de la banque.

IX. DIMITRIE BRĂTIANU.

Bucarest, le 2 juin 1867. Vincențiu Babeș est invité à participer aux travaux de la „Société Littéraire Roumaine" qui allaient commencer le 1^{er} août.

X. CORIOLAN BREDICEANU.

Lugoj, le 9 septembre 1884. Refuse de se porter candidat pour un mandat dans le parlement de Budapest et demande l'avis de Vincențiu Babeș sur une issue possible.

XI.

Lugoj, 1888. Prie que l'échange de documents entre les avocats Eötvös et Hațieg, exigé par le procès de presse du général Traian Doda, soit opéré.

XII.

Lugoj, le 4 septembre 1888. Donne des détails sur la préparation de la défense, dans le procès de presse du général Traian Doda.

XIII.

Lugoj, le 5 septembre 1888. Les journaux *Alföld* et *Temesvarer Zeitung* l'ont injurié pour avoir défendu Ștefan Albu, rédacteur de la *Romänische Revue*, dans un procès de presse. Demande s'il faut riposter et comment.

XIV.

Lugoj, le 22 novembre 1889. Fournit des informations concernant la situation financière de la banque „Lugojana", les difficultés du journal *Luminătorul* et certains aspects de l'administration des „Fonds Communs".

XV.

Lugoj, le 12 février 1890. Voudrait savoir si Vincențiu Babeș trouve opportun qu'il se rende à Turda en vue d'une conférence destinée à parachever le texte du Mémoire et à établir la future conduite politique des Roumains.

XVI.

Lugoj, le 6 septembre 1890. Demande à Vincențiu Babeș s'il devrait participer à la séance du 11 septembre, en vue de laquelle il avait été invité par Ioan Rațiu.

XVII.

Lugoj, le 8 septembre 1890. Répète la demande adressée à *Vincentiu Babeş* s'il devrait ou non participer à la séance du 11 septembre de Cluj, où il avait été invité par *Ioan Raţiu*.

XVIII.

Lugoj, le 6 février 1892. Donne des informations sur la marche des affaires nationales. Il n'a pas été convoqué à *Sibiu*, pour l'assemblée qui aurait lieu le 16 ou le 18 février, mais il y va sans faute.

XIX.

Lugoj, le 6 décembre 1892. Fournit des informations sur la conduite des Roumains lors d'une assemblée départementale. Il ne croit pas que son cousin *Aurel C. Popovici* accepte la direction du journal nouvellement projeté, dont la parution lui semble pressante.

XX.

Lugoj, le 12 décembre 1892. Donne des détails concernant l'attitude des Roumains du *Banat* envers les colonisations (voir les notes 40a et 45).

XXI.

Lugoj, le 6 février 1894. Renseigne *Vincentiu Babeş* sur l'atmosphère du camp national, organisateur du *Mémorandum*, à la veille du procès intenté au *Comité Central* du *Parti National Roumain*.

XXII. H. BRESNITZ.

Vienne, le 5 avril 1878. Donne son avis sur l'attitude des hommes politiques de *Bucarest* envers la Hongrie et recommande la fondation d'un journal à Vienne, voué aux intérêts roumains.

XXIII.

Vienne, le 11 avril 1878. Revient sur les affaires politiques roumaines qui ont entraîné *Bratiano* à Vienne et Berlin; il faudrait bien que *Bratiano*, lors de son retour de Berlin, soit rencontré et qu'on lui parle avant qu'il arrive à *Budapest*.

XXIV.

Vienne, le 29 janvier 1889. Expose ses opinions sur la situation interne et externe de l'empire. Le dualisme doit être supprimé, ainsi que les tendances d'hégémonie de la Prusse.

XXV.

Vienne, le 17 février 1889. Les Roumains de l'empire devraient avoir une représentation nationale légale, qui défende leurs intérêts à chaque occasion

importante. Le dualisme doit être combattu partout et toujours, ainsi que la prépondérance politique de la Prusse. Si les Roumains, la nation la plus puissante et compacte entre les peuples opprimés par le dualisme, commencent la lutte, les résultats et les conséquences ne tarderaient pas de se montrer.

XXVI. EUGEN BROTE.

Sibiu, le 30 décembre 1888. Raconte son conflit avec George Barițiu et les raisons qui l'ont empêché de participer aux débats du Comité Central du P.N.R.

XXVII.

Sibiu, le 19 mars 1891. Une société d'actionnaires a été chargée du sort du journal *Albina*. Le P.N.R. va se servir de ses autres organes de presse.

XXVIII. AUGUSTIN BUNEA.

Blaj, le 24 avril 1901. Demande à Vinčențiu Babeș de lui envoyer un exemplaire du manuscrit multiplié de Petrus Bod sur les Roumains, dont il a besoin pour écrire l'histoire des Roumains transylvains entre 1750—1765.

XXIX. MIHAI BUNEI (et 155 autres signataires).

Sin-Miclăușul Mare, le 6 janvier 1872. Les Roumains du pays remercient Vinčențiu Babeș de son attitude récente dans le parlement hongrois.

XXX. LUDOVIC CIATO.

Blaj, le 1^{er} février 1891. Demande à Vinčențiu Babeș d'intervenir auprès des deux métropolitains roumains (gréco-catholique et orthodoxe) lors de leur séjour à Pest, afin que ceux-ci agissent de concert, dans l'intérêt du peuple.

XXXI. IULIU COROIANU.

Cluj, le 9 mars 1886. Détails d'ordre financier. Exprime la satisfaction des fondateurs de la banque „Arieșana“ d'avoir parmi ses actionnaires la famille Mocioni et Vinčențiu Babeș.

XXXII.

Cluj, le 12 janvier 1889. Une fois achevé le texte du Mémorandum, il voudrait le discuter avec Alexandru Mocioni et Vinčențiu Babeș, afin que son contenu exprime les doléances de tous les Roumains de Hongrie.

XXXIII.

Cluj, le 29 janvier 1889. Vasile Lucaciu et lui tiennent à rencontrer Vinčențiu Babeș à Budapest, le 9 février:

XXXIV.

Cluj, le 19 mars 1889. Il est d'accord qu'on achève le texte du Mémorandum et qu'on attende avec, jusqu'au moment le plus propice; le Comité Central doit être complété, mais Alexandru Mocioni et Vinčențiu Babeș refusent d'en être.

XXXV.

Cluj, le 13/25 janvier 1890. Demande à Vinčențiu Babeș de faire savoir si Alexandru Mocioni, Coriolan Brediceanu et lui même sont d'accord à entrer dans le Comité Central du Parti.

XXXVI.

Cluj, le 8 février 1890. Trouve absolument nécessaire de conférer avec Vinčențiu Babeș et Alexandru Mocioni, dans le but d'éviter ce qui pourrait nuire à la cause nationale.

XXXVII. PARTENIE COSMA.

Sibiu, le 8 octobre 1880. Vinčențiu Babeș est invité à une conférence intime des chefs du mouvement national roumain qui aura lieu à Sibiu, le 5/17 et le 6/18 octobre.

XXXVIII.

Sibiu, le 7 juin 1888. Informe sur la marche des affaires de la banque „Albina” et sur la position de celle-ci par rapport à d'autres banques.

XXXIX.

Sibiu, le 20 juin 1888. Donne des informations sur l'état de la banque „Albina” et sur les implications politiques que comporte son administration.

XL. CORNELIU DIACONOVICI.

Reșița, le 1^{er} décembre 1887. Informe Vinčențiu Babeș sur les essais d'établir une alliance politique antidualiste entre les Roumains et le parti des „Jeunes Tchèques”.

XLI.

Vienne, 1890. Informations regardant les dépenses exigées par différentes actions politico-nationales des Roumains.

XLII.

Sibiu, le 21 décembre 1891. Nouvelles concernant la préparation du Mémorandum, les efforts de fonder un nouveau journal roumain, d'autres affaires nationales.

XLIII.

Sibiu, le 10 février 1892. Informations regardant la situation du journal *Albina* et de l'„Institut Typographique“.

XLIV.

Sibiu, le 26 février 1892. Donne des informations sur la marche de certaines affaires nationales, impliquant Alexandru Mocioni et Vinčențiu Babeș.

XLV. TRAIAN DODA.

Caransebeș, le 29 décembre 1877. A réussi à faire acheter 10 actions pour le journal projeté. Le titre n'est pas agréé; propose d'autres noms.

XLVI.

Caransebeș, le 2 janvier 1878. Envoie 700 florins, le prix des 7 actions qu'il a vendues, dans le but de fonder leur nouveau journal.

XLVII.

Vienne, le 21 février 1878. Une question très importante lui a imposé d'ajourner son voyage à Pest.

XLVIII.

Caransebeș, le 26 mars 1878. Le public attend impatientement la parution de la gazette promise.

XLIX.

Caransebeș, le 6 avril 1878. Fait toujours des efforts pour procurer ce qui reste de nécessaire en argent, pour la parution du journal qu'il trouve pressante.

L.

Budapest, le 17 décembre 1878. Notifie à Vinčențiu Babeș la réception des 800 florins que le premier lui envoya après que le projet de fonder un journal roumain à Budapest a échoué.

LI.

Băile Herculane, le 21 septembre 1879. Informations concernant des projets de fonder de nouvelles écoles roumaines.

LII.

Caransebeș, le 20 juillet 1882. Répond à des questions d'ordre personnel.

LIII.

Sebeş, le 14 octobre 1883. Entre 22—27 octobre sera retenu pour l'assemblée générale des représentants des „Fonds Communs“.

LIV.

Caransebeş, le 20 février 1886. Le 23 février arrivera à Pest.

LV.

Caransebeş, le 13 novembre 1886. Contrairement à son intention, on lui a proposé de se porter candidat dans les élections locales.

LVI.

Caransebeş, le 18 mars 1887. Informations sur les „Fonds Communs“.

LVII.

Caransebeş, le 25 juin 1887. Cornel Babeş aura une bourse, accordée par l'administration des „Fonds Communs“.

LVIII.

Caransebeş, le 8 octobre 1890. Vincențiu Babeş est invité à se rendre à Orșova, dans une affaire scolaire.

LIX. PATRICIU DRAGALINA.

Caransebeş, le 1/13 novembre 1899. Expose les problèmes que lui posent ses préoccupations historiques. Remercie Vincențiu Babeş de l'avoir aidé.

LX. LEOPOLD FILEP.

Lugoj, le 23 mai 1849. Annonce que Vincențiu Babeş vient d'être chargé de la direction des écoles roumaines du comitat de Caraș.

LXI. ION GHICA.

Bucarest, le 3/15 mai 1866. Salue la parution du journal *Albina*, qu'il a recommandé au ministre de l'Instruction publique.

LXII. IOAN GOLDIȘ.

Arad, le 19 août 1882. S'excuse de ne pas avoir accepté de traduire le Mé-morandum.

LXIII. BOGDAN P. HAȘDEU

Bucarest, le 24 janvier 1881. L'Académie Roumaine charge Vincențiu Babeş de ramasser et de présenter, lors de la session suivante, des données biographiques et bibliographiques concernant Andrei Mocioni.

LXIV. VASILE HOSU.

Blaj, le 4 novembre 1892. Remercie Vincențiu Babeș de l'intérêt qu'il montre à certains droits d'autonomie interne de l'Eglise roumaine.

LXV. ȘTEFAN JEFTICI (suivi d'autres 25 noms).

Novi Sad, 1886. Remercie Vincențiu Babeș d'avoir pris dans le parlement le parti des Serbes.

LXVI. VASILE MANIU.

Bucarest, le 19/31 mars 1870. Prie Vincențiu Babeș de lui procurer des documents des archives de la Hongrie pour l'histoire du Banat qu'il s'est dé-cidé d'écrire.

LXVII.

Bucarest, le 28 novembre 1882. Mihail Kogălniceanu a ramassé 2000 francs, exigés par l'impression en français du Mémorandum de Sibiu.

LXVIII.

Bucarest, le 11/23 novembre 1883. Fournit des informations regardant la vie politique de Roumanie, ainsi que des détails d'intérêt privé, demandés par Vincențiu Babeș.

LXIX.

Bucarest, le 6/18 février 1885. Donne des renseignements regardant la vie interne de l'Académie Roumaine.

LXX.

Bucarest, le 8/20 septembre 1886. Les injustices subies par les Roumains de l'Autriche-Hongrie sont dues aux menées des chauvins, dont les actes vont nuire au peuple hongrois aussi.

LXXI. ATANASIE MARIENESCU.

Timișoara, le 26 mars 1880. Prie Vincențiu Babeș de l'aider à faire im-primer ses oeuvres: *Sărbătorile și datinele române vechi* et *Novăcești*.

LXXII. ILIE MĂCELARIU.

Sibiu, le 10 novembre 1886. Prie Vincențiu Babeș de faire circuler à Budapest une liste de souscription, afin de procurer de l'argent pour fêter le 50^{ème} anniversaire d'activité de George Barițiu.

LXXIII.

Sibiu, le 10 décembre 1886. Certifie la réception des 192 florins envoyés par Vincențiu Babeș. La date de la fête organisée pour George Barițiu est ajournée.

LXXIV. IOAN MEȚIANU.

Arad, le 7 janvier 1878. Renseigne Vincențiu Babeș sur les circonstances de la parution du journal *Observatoriul*.

LXXV.

Arad, le 18/30 janvier 1878. Des instituteurs roumains ont été surpris par les autorités employer dans les écoles certains livres défendus; une investigation judiciaire a été montée, et leur destitution a été demandée à l'évêque. Vincențiu Babeș est prié d'aider à y trouver une solution.

LXXVI.

Arad, le 21 décembre 1885. Demande à Vincențiu Babeș de ne pas interpellier dans le parlement le ministre Augustin Trefort dans la question des instituteurs, avant qu'il ne puisse lui faire personnellement part de nouveaux détails.

LXXVII.

Arad, le 10/22 octobre 1886. Dans les affaires de la séparation hiérarchique, les Roumains doivent se conduire dignement et attendre qu'ils soient invités à participer aux débats.

LXXVIII.

Arad, le 3 novembre 1889. Demande à Vincențiu Babeș une ébauche de mandat pour l'avocat Emile Babeș, chargé des affaires de la séparation hiérarchique dans les communes de Fenlac et de Sarafola.

LXXIX.

Arad, le 7 janvier 1892. Demande la collaboration de Alexandru Mocioni et de Vincențiu Babeș pour trouver une solution aux difficultés du gymnase orthodoxe de Brașov.

LXXX.

Arad, le 24 décembre 1894. Vincențiu Babeș est sollicité à choisir trois des cinq candidats proposés à former la commission roumaine pour la séparation hiérarchique dans les communes mixtes.

LXXXI.

Arad, le 3/15 février 1895. Annonce que Vincențiu Babeș a été désigné membre de la délégation roumaine qui mènera les négociations de la séparation hiérarchique.

LXXXII.

Arad, le 7 avril 1896. Fait savoir à Vincențiu Babeș, que les affaires de la séparation hiérarchique sont dans l'impasse.

LXXXIII.

Arad, le 1^{er} juin 1896. Justifie sa conduite dans la hiérarchie orthodoxe roumaine.

LXXXIV. TEODOR MIHALI.

Dej, le 8 juin 1892. Renseigne Vinčențiu Babeș sur la marche des affaires de la banque „Someșana“. Décrit les démarches de la délégation roumaine à Vienne et l'écho politique retentissant suscité par la présentation du *Mémorandum*.

LXXXV. IOAN MIHU.

Orăștie, le 19 juillet 1891. Fournit des informations regardant la vie politique interne du P.N.R., et souligne la nécessité de la solidarité nationale.

LXXXVI. ALEXANDRU MOCIONI.

Birchiș, le 11 juillet 1891. Recommande la prudence la plus réfléchie dans les décisions regardant le *Mémorandum*, et demande qu'on évite l'atteinte qu'un éventuel refus du monarque de recevoir la délégation et le *Mémorandum* des Roumains pourrait porter à la dignité nationale.

LXXXVII.

Birchiș, juillet 1891. Demande que la lettre concernant ses opinions sur le *Mémorandum* soit présentée par Vinčențiu Babeș au Comité Central du parti.

LXXXVIII.

Sibiu, le 22 janvier 1892. Sur le rassemblement d'un Comité Central homogène.

LXXXIX.

Birchiș, le 24 janvier 1892. Raconte ses démarches au cadre du Comité Central du parti, et la manière dont ses propositions regardant le *Mémorandum* ont été repoussées par la majorité.

XC.

Căpilnaș, le 23 mai 1893. Expose ses opinions concernant certaines affaires politiques en cours, et le problème de la fondation d'un nouveau journal roumain.

XCI.

Căpilnaș, le 29 juin 1893. Trouve opportun que Vinčențiu Babeș participe aussi à l'entretien qu'il aura bientôt avec Tache Ionescu.

XCII.

Birchiş, le 24 mars 1899. Référence à des préoccupations culturelles communes; l'idée de l'autonomie, de la situation particulière de l'Eglise des Roumains, en ressort.

XCIII.

Birchiş, le 5 février 1901. Recommande à Vinčențiu Babeş de se reposer, de ménager sa santé.

XCIV.

Birchiş, le 17 juillet 1901. La détresse que lui a apportée la mort d'Eugène Mocioni ne le quitte pas; il voudrait rencontrer Vinčențiu Babeş, après le retour de celui-ci de Bucarest.

XCV.

Birchiş, le 1^{er} avril 1902. Recommande à Vinčențiu Babeş de renoncer au voyage qu'il voulait faire à Bucarest, malgré l'amélioration de son état de santé.

XCVI. ANDREI MOCIONI.

Foeni, le 8 août 1867. Renseigne Vinčențiu Babeş sur quelques bourses d'études accordées par la famille Mocioni et sur les subsides réservés au journal *Albina*.

XCVII.

Foeni, le 17 mai 1868. Détails concernant les subventions accordées à des étudiants et au journal *Albina*.

XCVIII.

Timișoara, le 24 octobre 1868. Renseignements concernant les bourses et les subventions accordées au journal *Albina*.

XCIX.

Foeni, le 5 décembre 1868. Informations regardant le licenciement possible de Vinčențiu Babeş du poste qu'il détenait dans la justice.

C.

Foeni, le 15 décembre 1868. Revient sur le licenciement de Vinčențiu Babeş; exprime le désappointement que lui cause le déroulement des affaires politiques.

CI.

Foeni, le 23 mars 1869. Critique certaines exagérations de la conduite générale de Vinčențiu Babeş, qui lui auraient attiré bien des embarras.

CII.

Timișoara, le 30 mai 1869. Envoie l'argent constituant une partie des bourses qu'il accorde, mais il demande que le fait ne soit pas publié dans la presse.

CIII.

Foeni, le 14 septembre 1878. Il a été longuement malade; attend que Vincențiu Babeș lui rende visite.

CIV.

Timișoara, le 17 octobre 1878. Lettre de condoléance pour la mort d'un fils de Vincențiu Babeș.

CV.

Foeni, le 18 novembre 1878. Donne des détails d'ordre personnel.

CVI.

Foeni, le 3 décembre 1878. Considérations sur certains états de choses du Banat.

CVII.

Foeni, le 7 décembre 1878. Exprime son mécontentement à l'égard de l'instituteur local.

CVIII.

Foeni, le 18 janvier 1879. Une maladie prolongée l'a empêché d'écrire; il voudrait savoir la date du voyage de Vincențiu Babeș à Arad pour le rencontrer là.

CIX.

Foeni, le 27 janvier 1879. Il voudrait que Vincențiu Babeș lui rende visite, dans le but d'arranger certaines affaires.

CX.

....., le 23 février 1879. Considérations d'ordre politique.

CXI.

Mehadia, le 12 juin 1879. Sa maladie prolongée le détermine à essayer de se retirer de l'Académie Roumaine.

CXII.

Băile Herculane, le 26 juin 1879. Annonce qu'il restera à l'endroit jusqu'au 20 juillet.

CXIII.

Băile Herculane, le 30 juin 1879. Voudrait céder sa place de l'Académie Roumaine à son neveu Alexandru Mocioni, et prie Vincentiu Babeş de l'y aider.

CXIV. IOAN MICU MOLDOVAN.

Blaj, le 24 mars 1887. Exprime son accord avec la manière de parler que Vincentiu Babeş vient d'adopter dans le parlement.

CXV. AUREL MUREŞANU.

Braşov, le 21 avril 1902. Il lui serait utile de connaître l'opinion de Vincentiu Babeş sur la situation politique, passée et présente, ainsi que sur la voie dans laquelle *Gazeta Transilvaniei* s'est engagée.

CXVI. FILARET MUSTA.

Caransebeş, le 18/30 septembre 1890. Prie Vincentiu Babeş de se rendre à Orşova dans une affaire scolaire.

CXVII. F. NICOLICS

Budapest, le 1^{er} février 1893. Vincentiu Babeş peut le trouver chez lui pour discuter les problèmes de la séparation hiérarchique.

CXVIII. EMILE PICOT.

Vienne, le 8/20 janvier 1871. Remercie Vincentiu Babeş d'avoir (par l'intermédiaire du journal *Albina*) procuré de l'argent, en faveur des Français qui sont en détresse à la suite de la guerre.

CXIX.

Vienne, le 18 février 1871. Exprime sa gratitude envers Vincentiu Babeş, pour avoir écrit, dans le journal *Albina*, un article sur la situation de la France.

CXX.

Paris, le 3 avril 1874. Montre son intérêt pour la lutte politique du peuple roumain de l'empire; demande à Vincentiu Babeş des renseignements scientifiques et culturels.

CXXI. MIHAIL POLIT.

Novi Sad, le 16 juillet 1878. Communique l'intention des Serbes de collaborer avec les Roumains durant les élections; il serait bien qu'Alexandru Mocioni et Vincentiu Babeş se fassent à nouveau élire.

CXXII.

Novi Sad, le 29 juillet 1878. Détails sur la collaboration des Roumains et des Serbes dans les élections parlementaires.

CXXIII.

Novi Sad, le 24 février 1885. Echange de publications avec **Vincentiu Babeş**

CXXIV.

Novi Sad, le 7 février 1886. *Die Romänische Revue* est très bien rédigée et sera, pour le mouvement national roumain, d'une grande utilité à l'étranger.

CXXV.

Novi Sad, le 18 janvier 1891. Les Roumains ont donné l'exemple d'une digne lutte nationale; ce qui devrait, d'après lui, déterminer les autres nationalités opprimées (Saxons, Slovaques, Serbes) à organiser un congrès général.

CXXVI.

Novi Sad, le 30 mai 1893. Déploie les disputes religieuses du diocèse de Timișoara, compromettantes pour les Roumains et pour les Serbes.

CXXVII.

Novi Sad, le 13 décembre 1893. Croit que les nationalités opprimées doivent agir de concert, lors du congrès commun projeté.

CXXVIII. *GEORGE POP DE BĂSEȘTI.*

Băsești, le 19 décembre 1877. Le journal projeté lui semble très nécessaire; promet de vendre 10 actions parmi les gens de sa connaissance dans la région.

CXXIX.

Băsești, le 7 janvier 1891. Le Mémorandum représente l'action politique la plus importante du moment; le texte de Coroianu doit être révisé et rédigé en forme définitive, afin qu'il puisse être publié.

CXXX. *GEORGE POPA.*

Arad, le 11/23 mars 1887. Considérations regardant les modalités possibles de faire un livre qui serve à l'instruction des enfants; la traduction de *Cuore*, livre italien, ne servirait pas à grand-chose, car ce qu'il raconte n'est pas applicable à la vie du peuple roumain de l'empire.

CXXXI. *NICOLAE POPEA*

Sibiu, le 15/27 novembre 1879. Considérations d'histoire concernant l'union des Roumains de l'empire avec l'Eglise de Rome.

CXXXII.

Sibiu, le 4/16 juin 1881. Les opinions de Vinčențiu Babeș regardant le Mémorandum projeté, ont réuni l'accord des membres du Comité; la conférence politique des Roumains de 1881 a agacé visiblement les milieux gouvernementaux de Budapest.

CXXXIII.

Caransebeș, le 8/20 avril 1895. Il conviendrait que, avant les débats communs du 20 avril avec les Serbes la commission roumaine pour le séparation hiérarchique se rassemble afin de se concerter sur tous les points.

CXXXIV. GHENADIE GHEORGHE POPESCU.

Bucarest, le 8/20 décembre 1868. Donne des détails concernant la vie politique et culturelle de Bucarest; la conduite des députés Roumains dans la diète hongroise a suscité l'enthousiasme de l'opinion publique des Principautés Unies.

CXXXV. AUREL C. POPOVICI.

Graz, le 30 janvier 1892. Au nom des étudiants roumains, remercie Vinčențiu Babeș et la famille Mocioni de l'aide accordée à la „Réplique“.

CXXXVI. IRACLIE PORUMBESCU.

Stupca, le 8/17 novembre 1871. Exprime son mécontentement envers le projet d'instituer un archevêché de Bucovine et de Dalmatie.

CXXXVII. ILARION PUȘCARIU.

Sibiu, le 3 février 1898. Au nom des dirigeants de l'„Astra“ remercie Vinčențiu Babeș du don qu'il a fait à l'association (*Memoriul-manuscript al contelui Emeric Mikó despre români*).

CXXXVIII. IOAN PUȘCARIU.

Bran, le 30 juillet 1891. A la demande de Vinčențiu Babeș, il renseigne ce dernier sur les subventions obtenues par la hiérarchie orthodoxe roumaine de l'empire.

CXXXIX.

Bran, le 30 janvier 1898. Fait savoir que le manuscrit que Vinčențiu Babeș, vient de multiplier ne semble pas avoir été écrit par le comte Mikó; certains aspects de la langue indiquent un auteur de la première moitié du XVIIIe siècle.

CXL. IOAN RAȚIU.

Turda, le 11 janvier 1887. Vinčențiu Babeș, et par son intermédiaire la famille Mocioni, sont priés de souscrire des actions pour la fondation d'une banque à Turda.

CXLI.

Turda, le 2 février 1887. Informations sur l'administration de la banque „Arieșana“.

CXLII.

Cluj, le 20 février 1890. *Vincentiu Babeș* est informé qu'il a été élu membre du Comité Central du P.N.R.

CXLIII.

Turda, le 2 septembre 1890. *Vincentiu Babeș* est convoqué à une séance du Comité Central du P.N.R., pour la date de 11 septembre.

CXLIV.

Turda, le 15 octobre 1890. Dans le but de préparer la conférence générale des électeurs roumains, qui aura lieu le 27 et le 28 octobre, *Vincentiu Babeș* est invité à prendre part à la séance préalable du Comité Central.

CXLV.

Turda, le 14 juillet 1891. La réunion du Comité Central n'est pas opportune avant l'impression du texte du Mémoire.

CXLVI. REZEI FABIVS, signé Albert Apponyi.

Lugoj (1884—1886?) Le comte désire un rapprochement politique entre les Roumains et les Hongrois de l'empire, mais d'après lui, cela n'est possible que sur la base des lois en vigueur. Les partis politiques nationaux sont un danger pour l'intégrité de l'Etat.

CXLVII. MIRON ROMANUL.

Sibiu, le 21 juillet 1878. Considérations sur la séparation hiérarchique.

CXLVIII.

Sibiu, le 8 juillet 1881. Dément les assertions conformément auxquelles en matière politique il aurait agi d'une manière qui puisse contenter le gouvernement.

CXLIX.

Sibiu, le 6 février 1893. Informations concernant les négociations de séparation hiérarchique.

CL.

Sibiu, le 12 février 1894. Détails sur les affaires de la séparation hiérarchique et sur la presse roumaine.

CLI.

Sibiu, le 6/18 mai 1896. Les reproches de **Vincentiu Babeş**, visant la conduite du métropolitain lors des fêtes du „Millénaire“ ne sont pas justifiés.

CLII. IOAN G. SBIERA.

Cernăuţi, le 20 décembre 1889. Considérations détaillées de politique interne et internationale; la position et le rôle des Roumains dans l'empire et en Europe.

CLIII. IOAN SLAVICI

Vienne, le 5/17 février 1874. Il ne conteste pas la justesse des idées propagées par le journal *Albina*, seulement il entend servir la même cause d'une manière différente.

CLIV. JOHANN STETTNER.

Sighet, le 27... 1869. Pour avoir pris publiquement le parti des paysans de Tofalău, lors du conflit entre ceux-ci et le baron Apor, **Vincentiu Babeş** est accusé d'avoir agité le peuple.

CLV. IOSIF STERCA-ŞULUŢIU.

....., le 8 octobre 1884. Le comité dirigeant de la „Réunion Agricole“ du comitat de Sibiu prie **Vincentiu Babeş** d'aider à obtenir du Ministère le droit pour l'association de dépasser les confins du comitat.

CLVI.

Sibiu, le 9 décembre 1886. **Vincentiu Babeş** est invité, pour le 23 décembre, à participer à la conférence plénière du Comité Central du P.N.R.

CLVII.

Sibiu, le 15 octobre 1901. Prie **Vincentiu Babeş** de lui envoyer, s'il en détient, des lettres et des documents concernant le mouvement national roumain.

CLVIII. CITOYENS SERBES.

Ciacova, février 1886. Remercient **Vincentiu Babeş** d'avoir prononcé dans le parlement un discours demandant égalité en droits pour les nationalités opprimées de l'empire.

CLIX. CITOYENS SERBES.

Biserica Albă, février 1886. Remercient **Vincentiu Babeş** d'avoir prononcé dans le parlement un discours demandant égalité en droits pour les nationalités opprimées de l'empire.

CLX. IOAN TOMASICI (suivi d'autres 63 noms).

Sasca, janvier 1869. Prient Vincențiu Babeș de se porter à nouveau candidat à Sasca, dans les élections parlementaires.

CLXI. KAROLY TORMA.

Budapest, le 13 mai 1886. Demande qu'on lui restitue la carte archéologique prêtée à Vincențiu Babeș.

CLXII. MIHAIL TRAPȘA.

Vienne, le 15 janvier 1878. Envoie 100 florins, le prix d'une action pour la fondation d'un nouveau journal, qui remplace *Albina*.

CLXIII. ANANIA TRIMBIȚAȘU.

Cluj, le 4 janvier 1878. Croit que le plan de fonder un journal par souscription d'actions a peu de chances; il y aidera toutefois; il semble qu'à Sibiu George Barițiu va faire paraître *Observatoriul*.

CLXIV.

Cluj, le 9 janvier 1878. Considérations concernant certains journaux roumains et les rapports entre ceux qui les dirigeaient.

CLXV.

Cluj, le 27 janvier 1879. Le projet de loi pour l'introduction du hongrois dans les écoles confessionnelles a provoqué l'irritation générale; il faut protester auprès de l'empereur.

CLXVI.

Sibiu, le 6 février 1880. Renseignements sur la marche des affaires de la banque „Albina“.

CLXVII.

Sibiu, le 17 juin 1881. Le Comité Electoral permanent a chargé Vincențiu Babeș des affaires électorales des comitats: Timiș, Caraș-Severin et Torontal.

CLXVIII.

Sibiu, le 5 octobre 1884 (?). Prie Vincențiu Babeș de lui envoyer le texte de son discours, prononcé lors de la conférence de juin dernier, afin de le faire imprimer.

CLXIX. IOAN TUDUCESCU.

Lipova, le 12/24 septembre 1883. Fait appel au concours de Vincențiu Babeș, pour l'impression d'un abécédaire, rédigé en orthographe phonétique.

CLXX. VASILE A. URECHIA.

Bucarest, le 3/15 mai 1866. Le Ministère de l'Instruction est abonné au journal *Albina* (six exemplaires par an); des instances ont été faites auprès du ministre de l'intérieur pour faciliter le transport du journal à l'intérieur du pays.

CLXXI.

Bucarest, le 2 août 1867. Regrette que Vinčențiu Babeș ne peut pas participer aux travaux de la „Société Littéraire“.

CLXXII.

Bucarest, le 22 janvier 1893. Vinčențiu Babeș est invité à participer aux travaux de l'Académie Roumaine, le 23 février.

CLXXIII. IOSIF VULCAN.

Oradea, le 1er juillet 1888. Considérations concernant „Societatea pentru fond de teatru român“; accepte avec plaisir de présider la réunion de la société, qui aura lieu à Lugoj.

CLXXIV. ALEXANDRU D. XENOPOL.

....., janvier 1889. Prie Vinčențiu Babeș de présenter une appréciation de son livre *Istoria românilor* (1er volume), proposé d'être primé par l'Académie Roumaine.

INDICE DE NUME

A

- A. (neidentificat) 151
 Adrian, George 16, 27, 29, 30, 252
 Albin, Septimiu 69
 Albu, Ștefan 19, 46, 47, 55, 56, 89, 91, 99, 253
 Alexi, Artemiu P. 11, 31, 33, 33, 252
 Amalia (neidentificată) 152
 Andrassy, Gyula 206
 Andreevici Morariu, Silvestru 201, 201
 Angyalic 181
 Apor, István 205
 Apor, Károly 227, 268
 Apponyi, Albert 63, 66, 212, 214, 214, 219, 267
 Arsenie 123, 162
 Atanasie (mitropolit) 192
 Atanasievici, Alexandru 7
 Axente, Sever II, 11, 16, 20, 33, 35, 36, 252
 Axentea, Constantin I. 35

B

- Babeș, Aurel 37, 38, 153, 157
 Babeș, Cornel 107, 110, 258
 Babeș, Emil 134, 155, 156, 260
 Babeș, Iozefina 37
 Babeș, Sofia 6, 6, 171
 Babeș, Titus 148, 153, 156
 Babeș, Victor 6, 6, 7, 13, 22, 31, 36, 37, 38, 120, 124, 125, 234, 235, 236, 252
 Babeș, Vincențiu I, II, 5, 5, 6, 6, 7, 7, 8, 9, 9, 10, 11, 12, 13, 13, 14, 15, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 30, 31, 31, 33, 33, 38, 40,

- 43, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 65, 68, 69, 71, 71, 72, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 86, 89, 94, 97, 98, 99, 103, 105, 107, 108, 108, 109, 110, 112, 113, 113, 114, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 118, 118, 120, 121, 124, 127, 128, 129, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 146, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 170, 170, 172, 175, 180, 181, 182, 183, 185, 191, 192, 193, 194, 196, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 214, 216, 217, 219, 220, 221, 222, 222, 224, 227, 229, 230, 231, 233, 233, 235, 236, 242, 243, 246, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270
 Babeș-Mocioni (gruparea) 9, 19, 21, 57
 Bacaloglu, Emanoil 122, 125
 Balint, Simeon 36, 231
 Banciu, A. 8
 Bánffy, Dezső 145, 156
 Barbolovici, Alimpiu 38, 39, 252
 Barbu 111
 Bariț, George I, 7, 8, 9, 32, 34, 35, 35, 67, 68, 69, 79, 80, 120, 124, 127, 128, 129, 129, 130, 131, 139, 199, 205, 230, 231, 237, 239, 241, 243, 255, 259, 269
 Barit, Ieronim 68, 241
 Bartolomei 106
 Bălăceanu, Ioan 59, 60, 65
 Bărnuțiu, Simion 34
 Bernhardt, Alfred 121, 125
 Bethlen, András 83, 87
 Beu 202
 Bianu, Ioan 11, 11, 155
 Bilciurescu, Grigore 247
 Binder 97
 Bismarck, Otto von 18, 64, 175

Blidariu (preot) 104
Boçsan, Nicolae 5
Bod, Petrus 70, 70, 71, 205, 255
Bodilă, Ioan 241
Boerescu, Vasile 197, 199
Bogdan-Duică, Gheorghe 146
Bogdanovici (neidentificat) 219
Boia, Lucian 58, 69
Bologa, Iacob 16, 34, 39, 42, 43, 43,
84, 85, 241, 252
Bonciu, Demetriu 249, 250
Botezan, Liviu 145
Botiș, Teodor 7, 14
Boulanger, Georges 64, 66
Brancovici, George (patriarh) 135
Branîște, Valeriu 58
Branković, George (despot) 182, 183,
184
Brătianu 241
Brătianu, Dimitrie. 16, 44, 45, 253,
254
Brătianu, Ion C. 45, 59, 60, 65, 66,
103, 109, 120, 196, 197
Brediceanu, Coriolan 13, 14, 18, 22,
30, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54,
54, 55, 56, 57, 58, 77, 78, 79, 89, 148,
208, 249, 250, 253, 256
Bresnitz, H. 12, 19, 59, 60, 61, 65, 66,
254
Brincoveanu, Constantin 190, 191
Brote, Aurel 97, 100, 229
Brote, Eugen 9, 10, 11, 11, 16, 18, 54,
58, 67, 68, 69, 69, 70, 95, 100, 147,
150, 155, 209, 229, 255
Budincian, Vincentiu 108, 110, 158
Bulgaris 198
Bunea, Augustin 70, 71, 255
Bunei, Mihai 71, 72, 255

C

Carol I. 123, 178, 197
Catargiu, Lascăr 156
Cato, Uticensis 107
Cavour, Camillo 187
Cergedi, George 34
Cermena, Petru 7
Cernoievici, Arsenie 123, 183—184
Cernovici (familia) 122, 123
Chețan (primar) 104
Chindriș, Ion 199
Chinezul, Pavel 119 123

Ciato, Ludovic 72, 73, 255
Cimponeriu, Atanasie 243, 244
Cipariu, Timotei 7, 246
Cipăianu, Ana Maria 23
Cipăianu, Enca 252
Cipăianu, George III, 14, 15, 20, 108
Ciurcu, Alexandru 92, 99
Cîmpineanu, Ion 197, 199
Cloșca 212, 213
Comșa, Dumitru 229, 230, 232
Constantin (împărat) 190
Cordoș, Nicolae 9, 10, 19, 57, 58, 79,
86, 99, 144, 145, 155, 185, 211
Coroianu, Iuliu II, 10, 13, 18, 54, 68, 73,
74, 75, 76, 78, 79, 79, 92, 124, 185,
209, 210, 255, 265
Cosma, A. 10, 19, 58
Cosma, Partenie 16, 80, 85, 86, 86,
88, 89, 93, 96, 99, 150, 171, 229, 241,
242, 256
Crețescu, Alexandru 196, 199
Cristea, Nicolae 230, 238, 244
Croicu, M. 11
Croicu P. 11
Csáki, Albin 203, 204, 205
Cserna, Vincze 46, 55
Cuza, Alexandru Ioan 65, 99, 123

D

Dan, Mihail III, 12, 86, 109, 110, 177,
178
Dancia, Ștefan 101
Danilo (principe) 183
Davila, Carol 121, 125
Deák, Ferenc 8, 55
Densușianu, Nicolae 192, 193, 195
Desan 52
Desianu, I. 226
Diaconovici, Corneliu 13, 14, 18, 55,
58, 66, 88, 89, 91, 94, 96, 98, 98, 99,
256
Diamandi, Manole 208, 211
Dimitriević, Mihail 181, 183
Dimitrievici, N. (episcop) 135, 136,
194
Dinelli 199
Dobran, Ioan 7
Doda, Traian 13, 14, 19, 46, 55, 56,
88, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106,
107, 108, 109, 110, 111, 236, 253, 257
Dositei (episcop) 192
Dragomir, Silviu 35, 195

Dragonescu 250
Drăgălina, Patriciu 111, 112, 112, 258
Drăghici, Meletie 109, 156, 215
Droc, Ioan 96
Droz, Jacques 66
Duca, Alexandru 197, 199
Dumba, N. 196, 199
Dunca, Paul 43, 241
Dunca-Schiau, Constanța 128, 129, 129

E
Eötvös, Károly 46, 55, 151, 156, 253

F
Faur, Viorel 86
Felix, Iacob 121, 125
Feneșan, Costin 23
Filep, Leopold 112, 113, 258
Filip, Alexandru 96, 100
Filipescu, Aurelia 69
Fischl, Iacob 157
Florian, I. 229
Francisc Iosif 66, 195
Frîncu, Amos 54, 58

G
Gall, Iosif 136, 150, 194, 244, 250
Garibaldi, Giuseppe 187
Găletariu, Toma 48
Georgescu, I. 214
Ghica, Dimitrie 197, 199
Ghica, Grigore 199
Ghica, Ion II, 16, 60, 113, 114, 166, 169, 258
Goldiș, Ioan Iosif 114, 115, 115, 258
Gojdu, Emanoil 86, 204, 222
Golesecu, Alexandru G. 197, 199
Golesecu, Nicolae 199
Grégr, Eduard 88, 89, 98
Grégr, Julius 98
Grigorovița, Vasile 236
Groșianu, I. 5
Grozescu 85
Gusti, Dimitrie 196, 199

H
Habsburgi (dinastie) 7, 66, 123
Hacman, Eugeniu 22, 176, 178
Hamsean, Augustin 122, 126, 133, 140
Hania, Ioan 128, 129, 229, 241, 244
Hașdeu, Bogdan Petriceicu II, 16, 115, 116, 116, 122, 125, 258
Hațieg, Titu 46, 55, 253
Hențu, Traian 171
Hieronymi, Károly 52, 58
Hitchins, Keith 33
Hodoș, Enea 69, 111
Hodoș, Iosif 86, 112, 231, 241, 244
Hodoș, Nerva 21
Hohenwarth, Karl Siegmund 201, 201
Homorodeanu, Anderco 28
Horea 195, 212, 213
Hossu, Iosif 249
Hossu, Vasile 96, 100, 116, 117, 259
Hurmuzaki, George 60

I
Iancu, Avram 20, 20, 34, 35, 36, 231
Iancu de Hunedoara 119, 123
Indre, V. 249
Ioanide, Gheorghe 196
Ioanovici, Ștefan 249
Ionescu, Take 151, 156, 261
Iorga, Gh. 163, 168
Iuga, Constantin 35
Iustin (preot) 163
Ivacicovici, Procopiu 214

J
Jeftici, Ștefan 118, 259
Jelavich, Barbara 67
Jireček, Iosif 201, 201
Joandrea, Gh. 113
Jurcanovici (prelat) 201
Juvara, G. 8

K
Kalinderu, Nicolae 121, 125
Kálnoky, Gustav Siegmund 64, 67
Kemény, Gábor 184

Kemény, István 36
Kogălniceanu, Mihail 120, 122, 124,
197, 259
Krajčović, Milan 184

L

Laday, Augustin 238
Lahovari, Alexandru L. 92, 99
Laurian, August Treboniu 7, 29, 34
Lebu, Alexandru 95, 100
Lengher, Ioan 96, 100, 137, 215
Leopold I. 192
Lorant, A. 17
Lucaciu, Vasile 10, 18, 51, 54, 57, 68,
75, 76, 145, 146, 146, 150, 255
Lupașcu, Alexandru 27

M

Maier, Liviu 12, 124, 177, 178
Mairescu, Ioan 7, 34
Mairescu, Titu 8, 8, 121, 122, 124,
125
Mangra, Vasile 30, 130, 138, 139
Maniu, Aureliu 40
Maniu, Grigore 120
Maniu, Vasile 8, 12, 16, 118, 119, 120,
121, 122, 123, 123, 125, 126, 126, 166,
169, 197, 259
Marchescu, A. 56
Marian, Simeon Florea 178
Marienescu, Atanasie 13, 13, 14, 32,
126, 127, 127, 177, 178, 250, 251, 259
Matei, Grigore 241, 244
Matia, Corvinul 123
Maxim, Maria 23
Măcelariu, Ilie II. 11, 16, 34, 127, 128,
129, 129, 237, 241, 243, 259
Melchisedec (episcop) 122, 125
Mengotti 190
Mera (inginer) 28
Mețianu, Ioan 13, 14, 73, 89, 95, 103,
130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137,
138, 139, 140, 153, 165, 167, 182, 184,
195, 222, 243, 244, 246, 260
Micu Moldovan, Ioan II, 16, 169, 170,
170, 231, 232, 264
Mihai Viteazul 57
Mihali, Teodor 16, 54, 58, 89, 99, 142,
144, 144, 261

Mihali, Victor 58, 73, 222
Mihu, Ioan 95, 100, 145, 146, 146, 261
Mikó, Imre 202, 204, 205, 206, 266
Miletić, Zvetozar 118
Minghetti, Marco 190, 191
Mocioni, Alexandru II, 9, 10, 11, 13, 14,
15, 18, 19, 21, 32, 42, 43, 44, 54, 57,
60, 66, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 84,
85, 86, 89, 92, 96, 97, 98, 99, 100,
105, 108, 110, 117, 124, 133, 134, 135,
140, 141, 146, 148, 149, 150, 151, 152,
153, 154, 155, 155, 156, 157, 168, 171,
171, 178, 180, 181, 182, 183, 194,
214, 232, 232, 241, 255, 256, 257, 260,
261, 264
Mocioni, Andrei 7, 9, 13, 14, 15, 17,
21, 115, 116, 116, 124, 126, 141, 157,
158, 159, 160, 161, 162, 163, 164,
165, 166, 167, 168, 168, 169, 258,
262
Mocioni, Anton 156, 168
Mocioni, Eugen 154, 157, 167, 262
Mocioni, George G. 134, 141
Mocioni, Laura 122, 126
Mocioni, Petru 7
Mocioni, Zeno 151, 156
Mocioni (familia) 7, 13, 14, 22, 32, 33,
38, 39, 40, 55, 58, 66, 74, 86, 93, 94,
102, 104, 106, 110, 119, 126, 138, 139,
142, 156, 168, 179, 186, 191, 200, 207,
208, 226, 227, 227, 239, 241, 252, 255,
262, 266
Mocsáry, Lajos 63, 66
Moga 241
Moga, Vasile 34
Moldovan (student) 158
Moldovan, Dimitrie 33, 34, 35, 35
Moldovan, Hanny 33, 34, 35
Moldovan, Ioan 227
Moraru, Titus 199
Munteanu, Ioan 183
Mureșianu, Aurel II, 16, 17, 36, 170,
171, 171, 264
Mureșianu, Iacob 8, 171
Musta, Filaret 136, 171, 172, 172, 215,
264
Mustețiu 148, 155
Mutso, N. 148, 155

N

Nagyszeghi, Gábor 192, 193
Neamtu, Gelu 56

Nedelcoviți, Todor 135, 137
Negruțiu, Ioan 35
Netea, Vasile 10, 124, 129
Nica, T. 158, 168
Nicolaevici 236
Nicoleanu, N. 247
Nicolics, F. 172, 173, 264

O

Obradović, Dositei 187, 191
Odobescu, Alexandru 115, 116
Olinescu, Teofil 28
Oprîș, Petru 157
Orghidan, Rudolf (fiul) 196, 198, 199

P

Pap, Teodor 39, 40, 41, 43
Papiu-Ilarian, Alexandru 29, 30
Pascu, Maxim 112
Pascu, Ștefan III, 57, 124, 199
Pasteur, Louis 124, 125
Pavlović, Ștefan 178
Păcățian, Teodor V. 9, 10, 15, 72, 73, 184
Pencovici, Alexandru 196
Perianu 198
Pervain, Iosif 199
Petrescu (funcționar) 241
Petrino, Al. 201, 201
Petrovici, Petru 227
Petrovits 201
Picot, Emile II, 12, 12, 17, 18, 20, 173, 175, 176, 177, 178, 264
Pilot, Mihail II, 13, 15, 18, 21, 135, 137, 141, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 183, 264
Polverejan, Șerban 9, 10, 19, 57, 58, 79, 99, 144, 155, 185, 211
Pomuț, Constantin 7
Pop, Baziliu Ladislau 34, 42, 44
Pop de Băsești, George II, 10, 13, 15, 18, 54, 77, 184, 185, 214, 229, 242, 249, 265
Pop, Ghită B. 96, 218, 221
Pop, Ștefan 229
Popa 241
Popa, George 22, 52, 58, 119, 123, 132, 140, 186, 191, 191, 265

Popasu, Ioan 7, 101, 109, 110, 172
Popea, Nicolae 13, 15, 18, 35, 56, 122, 126, 136, 137, 172, 182, 184, 192, 193, 194, 195, 195, 265
Popescu, Ghenadie Gheorghe 16, 17, 196, 199, 199, 266
Popescu, Ioan 230, 240, 241, 244
Popescu, Iosif 241
Popescu, M. 7
Popescu, Nicolae 22, 157, 168
Popovici 198
Popovici, Aurel C. II, 16, 51, 57, 58, 92, 99, 199, 200, 200, 254, 266
Popovici Barcianu, Daniil 69, 229, 232
Popovici Barcianu, Sabin 69
Popovici, George 58, 172, 172
Popovici, Grigore 7
Popovici, Sava 7
Popowicz 60
Porcius, Florian 32
Porumbescu, Ciprian 201
Porumbescu, Iraclie 11, 23, 200, 201, 201, 266
Potocki, Alfred 201
Precup, D. 27, 29, 30
Preda, Bazil 96
Preda, Ioan 94, 95, 97, 100
Pușcariu, Ilarion 22, 202, 202, 204, 221, 266
Pușcariu, Ioan 13, 15, 202, 202, 204, 205, 266
Pyat, Félix 17

Q

Quintescu, Nicolae 122, 125

R

Raț, Gherasim 250
Rațiu, Ioan II, 10, 11, 13, 15, 18, 34, 49, 50, 52, 54, 58, 77, 97, 100, 182, 206, 207, 208, 209, 210, 253, 254, 266
Rădulea, Nicolae 106
Rădulescu, Constantin 56
Retegan, Simion 20
Rezei, Fabius 211, 214, 267
Roman, Alexandru 65, 234, 235, 236, 250, 251
Roman, N. 200

Roman, Visarion 43, 44, 104, 110, 229, 240
Romanul, Miron 73, 88, 96, 100, 135, 142, 182, 184, 195, 214, 215, 217, 219, 220, 221, 221, 222, 226, 267
Rosetti, C. A. 114
Rosetti, Teodor 89, 99
Rotariu, Pavel 21, 30, 48, 56, 109, 136, 156
Ruby (funcționar) 138
Rudolf (arhiduce) 66, 195
Rusan, Nicolae 229
Rusu, Octavian 95, 96, 100
Rugarac, Ilarion 182, 183

S

Sabovljević (deputat) 180
Sadi-Ionescu, Al. 21
Sbiera, Ioan II, 11, 222, 224, 224, 268
Schmerling, Anton 203, 205
Schusselka, František 171, 183
Schwarzenberg, Felix zu 205
Sciurea, G. B. 44
Seidl (librar) 102
Sennyei, Pál 66, 156
Senz (profesor) 240
Seracin, Teodor 103, 109
Silași, Grigore 75, 76, 77, 79
Simonescu, D. 45
Simonescu, Leontin 243, 244
Slavici, Ioan II, 9, 10, 11, 11, 16, 21, 37, 68, 85, 86, 88, 128, 170, 224, 227, 268
Smiles, Samuel 190, 191
Stefanovits 182
Sterca-Șuluțiu, Alexandru 34, 203, 231, 232
Sterca-Șuluțiu, Dionisie 207
Sterca-Șuluțiu, Iosif 13, 15, 20, 34, 35, 228, 229, 230, 232, 268
Stettner, Johann 11, 227, 268
Sturdza, Dimitrie Alexandru 60, 66, 69—70, 122, 197, 199, 248
Suciu, Aurel 54, 58
Suciu, I. D. 113
Szapáry, Gyula 87, 205
Szerb, George 219, 222, 249, 250
Szilágyi, Dezső 151, 156

Ș

Șaguna, Andrei 34, 35, 35, 140, 195, 203

Șergău (protopop) 95

T

Teclu, Nicolae 32
Thun, Leo 203, 205
Tisza 45, 55
Tisza, Kálmán 66, 81, 87, 156
Tocilescu, Grigore 234, 235, 236
Todea, Absolon 229
Todoran (tipograf) 95
Tomasici, Ioan 233, 234, 269
Tomić, Jaša 183
Torma, Károly II, 16, 38, 234, 235, 236, 236, 269
Trandafil, Ioan 221
Trandafil, Maria 221
Trașia, Mihail 101, 109, 236, 237, 237, 269
Trefort, Ágoston 133, 140, 204, 240, 260
Trifunac, Alexandru 160, 168
Tripon, Gavril 54, 58
Trimbițașu, Anania 13, 15, 229, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 243, 269
Truția, Petru 180, 183
Tuducescu, Ioan 22, 244, 246, 269

Ț

Țichindeal, Dimitrie 191

U

Udrea, Constantin 7
Ugron 83
Ujfalussy, N. 106
Ungurian, Emanoil 52, 58, 89, 99, 151
Urechia, Vasile Alexandrescu II, 116, 122, 125, 126, 196, 246, 247, 248, 248, 270
Urnă (preot) 96
Urs de Margine, David 43
Uzum, Ilie 109, 110

V

Vancea, Ioan 73
Vancia (neidentificat) 196
Vasici, Pavel 34, 126, 127, 127, 215
Vernescu, Gheorghe 57
Vetsera, Maria 66
Vetzel (arhivist) 111
Vițian 163
Vucovici-Vucevici (familia) 186
Vulcan, Iosif II, 16, 35, 86, 248, 249,
250, 270

W

Wekerle, Sándor 58, 87, 156, 205
Werbőczy, István 198

Z

Zichy, Ferdinánd 150, 156

X

Xenopol, Alexandru D. II, 16, 250,
251, 270

CUPRINS

| | |
|--------------------------------------|------------|
| <i>Prefață (Șt. Pascu)</i> | <i>1</i> |
| <i>Introducere</i> | <i>5</i> |
| <i>Notă asupra ediției</i> | <i>24</i> |
| <i>Scrisori</i> | <i>27</i> |
| <i>Résumés des lettres</i> | <i>252</i> |
| <i>Indice de nume</i> | <i>271</i> |

Redactor: S. POLVEREJAN
Tehnoredactor: C. RUSU

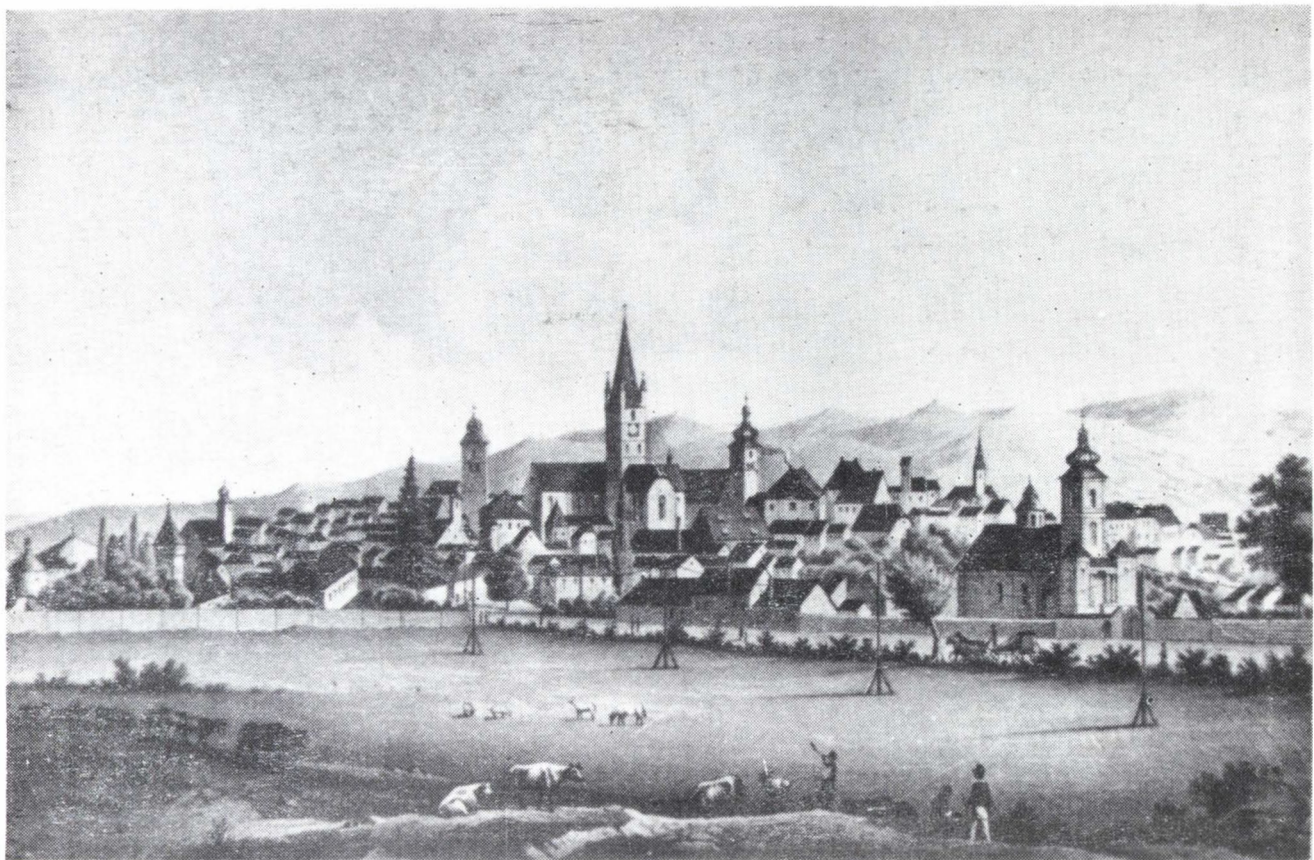
Apărut: 1976. Comanda nr.: 1090. Coli de tipar: 17,75+20 pa-
gini planșe. Bun de tipar: 08. 08. 76. Hirtia: Scris I.A. 63 g/m².
Format: 61X86/16. Tiraaj: 1800+60 broșate. C.Z. pentru biblio-
teci: 92.

Tiparul executat sub comanda nr. 346/1976
la Intreprinderea Poligrafică Cluj, Municipiul Cluj-Napoca
str. Brassai nr. 5-7.
Republica Socialistă România

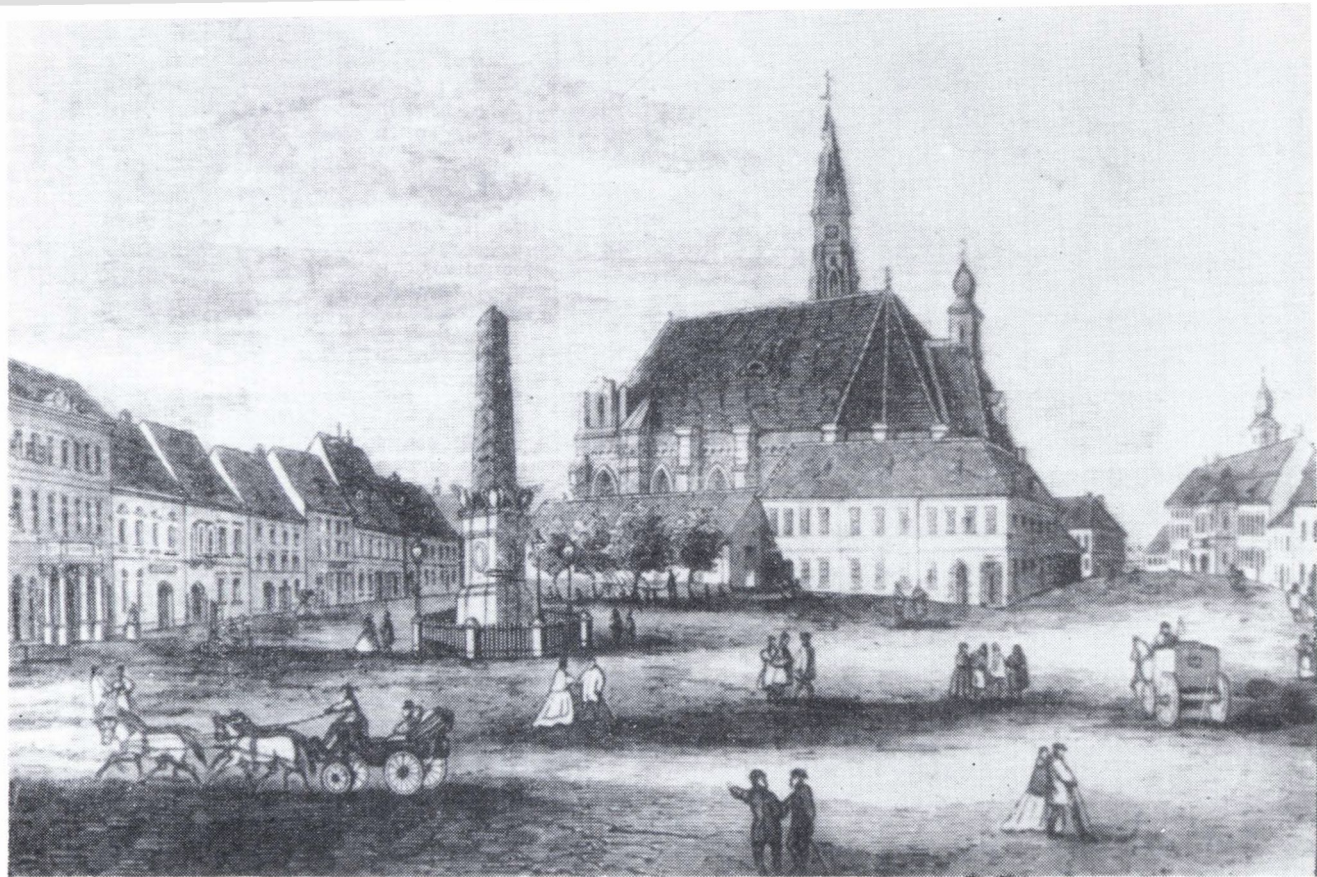




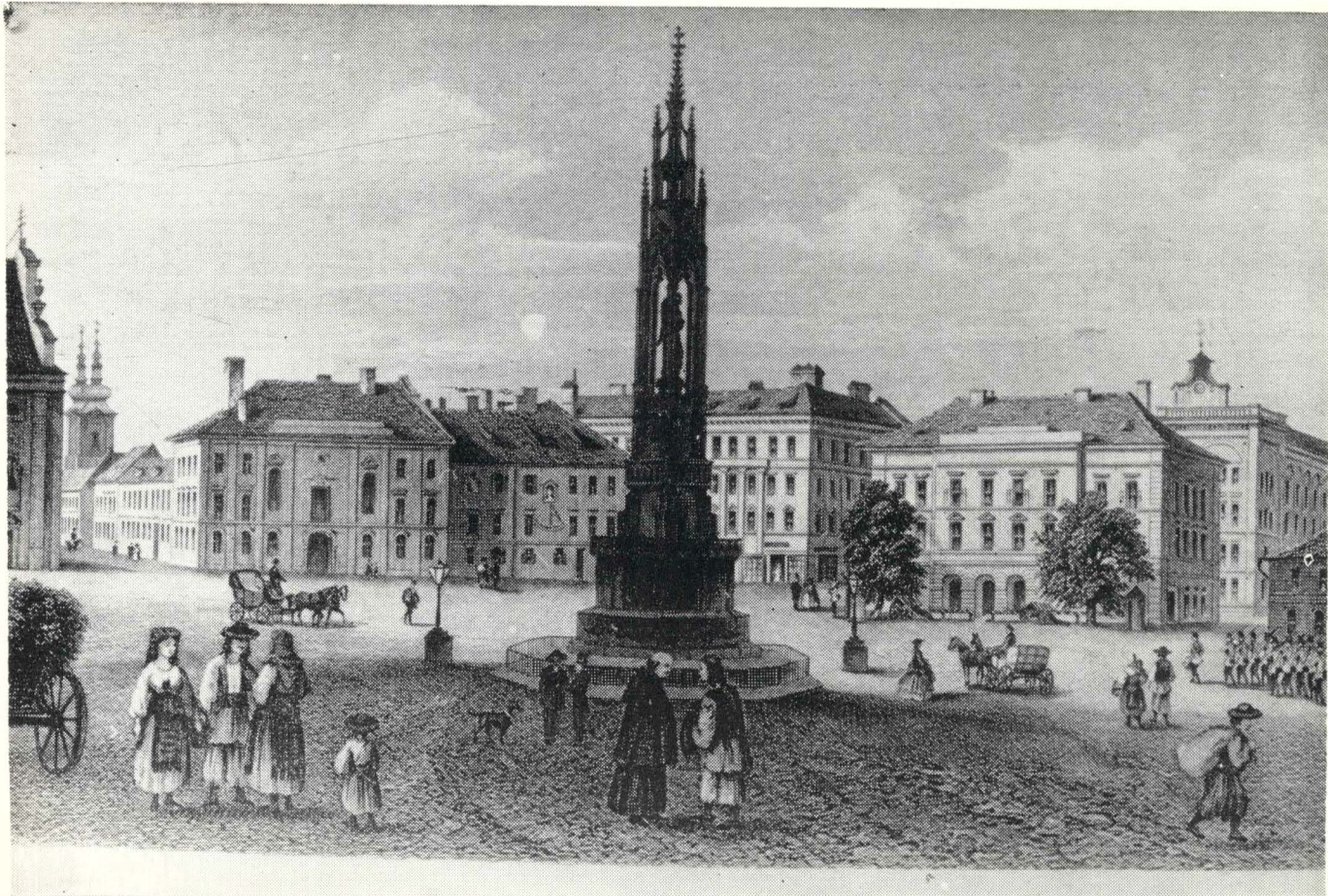
Biserica Albă la mijlocul secolului al XIX-lea; loc de întâlnire a lui Vinčențiu Babeș cu fruntașii politici ai sîrbilor din Imperiul habsburgic



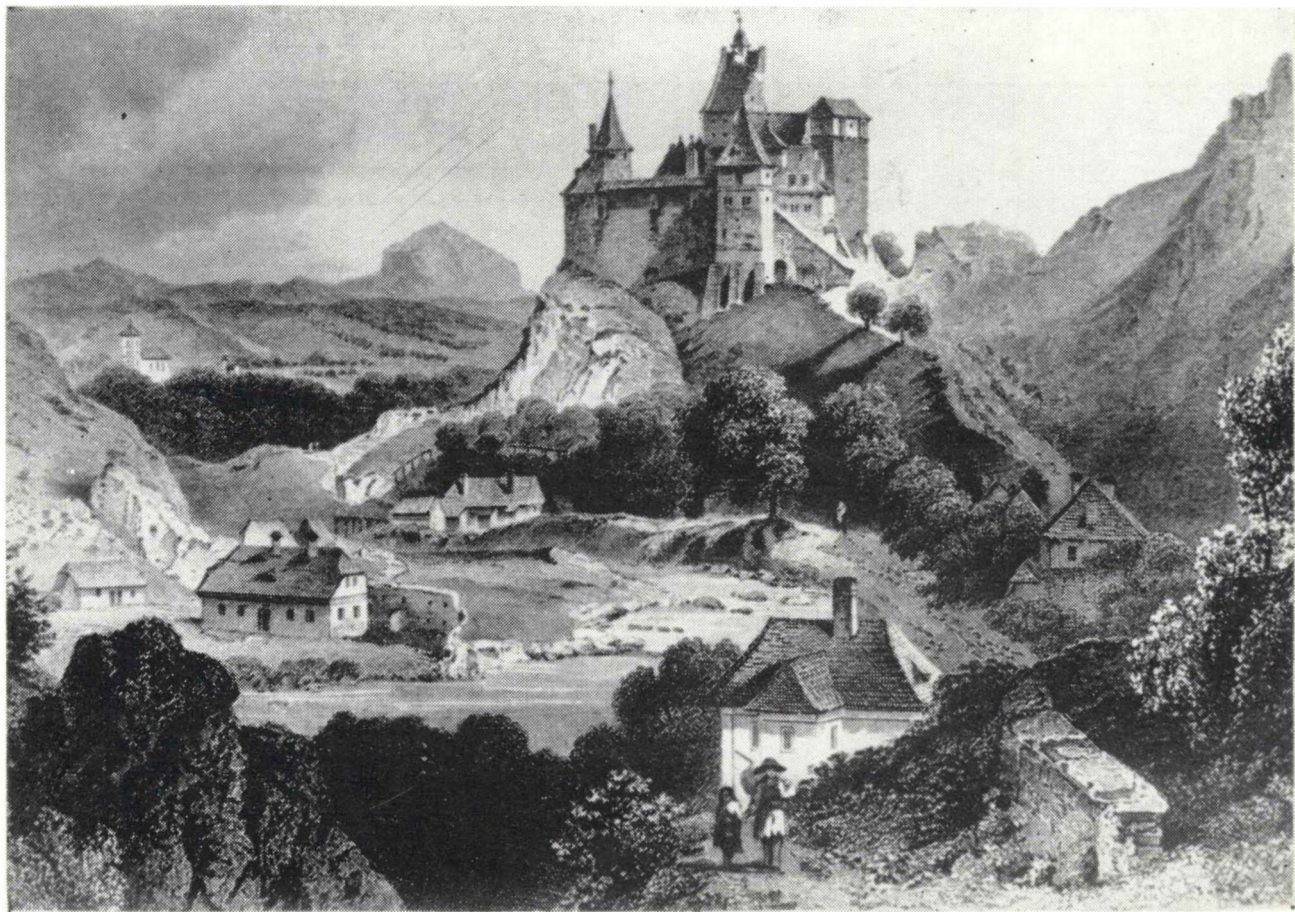
Sibiu, reședință a conducerii Partidului Național Român, printre ai cărei membri s-a numărat, mulți ani
Vincentiu Baboc



Cluj, locul unor frecvente întruniri ale conducătorilor politici români



Timișoara în secolul al XIX-lea



Castelul Bran care străjuia unul dintre drumurile către „țară“



Cernăuți, centrul „Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina“ în cadrul căreia
— artistul și Vincentiu Rebec



Stradă din Viena, oraș de care se leagă în bună măsură activitatea politică și publicistică a lui
Vincentiu Babeș



Budapesta în a doua jumătate a sec. al XIX-lea; Vincențiu Babeș și-a desfășurat aici activitatea parlamentară

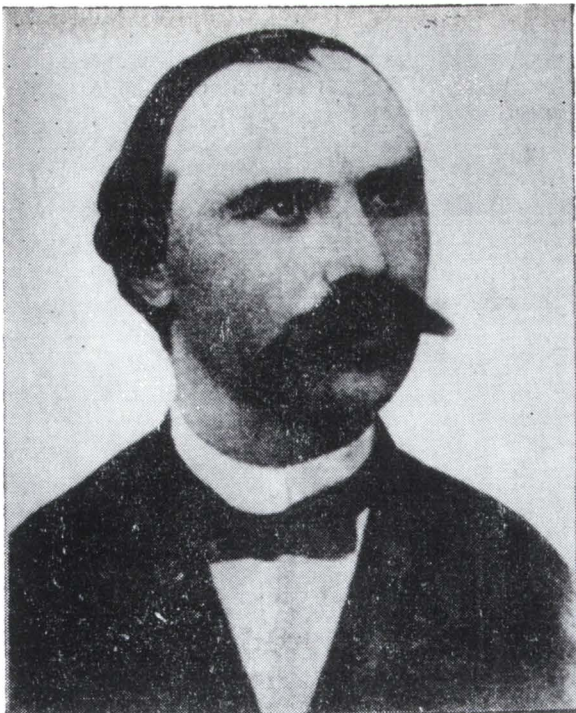
George Barițiu



Andrei Mocioni



Ioan Rațiu



Ioan Ghica

Ioan Pușcariu



Alexandru Mocioni

Ioan Micu Moldovan



Partenie Cosma





Țăran din împrejurimile Aradului la mijlocul secolului trecut



Cioban român din Banat (secolul XIX)



Țărani bucovineni (plecarea la oaste)

Magnifică Doamnă

În diuinăta primii lei, expres "o invitare la Cluj.
De Retin din Turva mi dăse, că oare a mesaje
în comitetul național, aule va fine aule garantie
memorialul se va stabili definitiv și se va disenti
asupra atitudinii noastre în viitor, care trebuie
se fie mai aspră față de atacurile crescante
a Contrariilor noștri.

Te rog să mi telegrafe = de mare ori me-
des de pe la ori în am 100 primii, o pane
la 11 - 1/2 de săptămâni de amănătin - can
de va fi lipsă de mare la 1/2 de ore trebuie
se plece per Soborului. -

Sunt - precum crev. Sclif. Sclif. a te
primii • aramonez invitare și de-te merge
până ve rog - face subscrisere -
o - mi notifica în Depesă comite.

Lugoj, 12/II 1890

D. J. Alahuratul raport, de pe
ele din Cluj, - are început
caut primii epistole din Turva
din Sibiu un am primii notă totală.

Prima
Meduz

32 Turda in 2/9 1890

frase Baboșii!

Coroianii în înțelegere
cu Boștea mia scriu din
Turda la finea lunii
treceute, se convocă Comi-
tetului electoral pe 11.
sept. a. c. s. n. la Cluj
ca' se ne vedem de
afacerile impuse noua
de către conferința na-
țională, și totu deată
se ne înțelegem asupra
meritorilor care ar trebui
se le luăm pentru ju-
ralității noastre, pe care

guvernului actual și
persecuta în vorbă ne
mei urtate pe a căm.
Din aceste motive și
în am eflor de lipa
a conștient combaterii și
aluce sunt cetera

Deci se vede se binevoia
a ne onora cu preșin
sca și a ne da marea
de ajutorie cu obatu
rile sale, ca' se chiz
zime o procedore
corectă și rătoare cu
situațiunea în care
ne aflăm și cu interes
le pe care vorim ale
ogami.

Salutare cordiale de la
alți trei prieteni din
Statu

Magnifici Domnului Babeșiu!
Me multu stimata!

Motive grave me rezienă dela traducere
rea memorandumului.

De trei ani nu am avut timp liber, nici
macar trei zile, și sunt marșon și oboșit,
incăleu mi cerui dela Ministeriu concediu pe
6 săptămâni spre a putea folosi vocea scalda.

Dela traducerea operei acestui, ce conține atâtea
adeveruri mari, chiar și când se schimbă
sau poate tăinui, ar deveni divulgată - ca și în
limbii române din Arad, carea de marșonism
multora îi o spinză în ochi, ar deveni pentru
sădecură sacrificată cu mine împreună.

Dei Te rog Magnifice, nu te superati pe
mine, căci căbiiu am dat-o în neconștință,
și din atinșele motive de transpune operatulu
cu totu respectulu, rugându-ve, că să binevoiti
aluconceite unui barbatu mai independente,
de cari multiamica ceriului, nu ducem lipsă.

Arad 19 Augustu 1882

Al Magnificenței Voștre

adineu stimatoru
I Goldiș

Magnifico Domine

! - va dăruirea ta pentru ca, oprim^o o invitare la Cluj.

De Retin în Turda în via, că ovesc a me dege
în omul național, aida va fine aida zornite
memorialul se va stabili definitiv și se va dăruie
amplora atitudinea noștră în via, căse trebue
se fie mai aspră față de alacinte crescante
a Contrariilor noștri.

Te rog să mi telegrafe = se merg ori ma =
dar depesa ori si cum se o primă depesa
la 11 - 1/2 il veșământ de amuză, și cani
de va fi lipsă se merg la 12 și ora hebue
se plece per Sabotini. -

Șirot - meam cro - diell. Săhă a-t
primă a amuză invitare și de-ti merge
mă ve rog - fere subniera -
a mi notifiă în depesa comta.

Singer 1.11.80

D. J. Ababratil raport, depe
140 din Cluj - are inceput
caut, într-o epistolă din Turda -
D. de a în am primă pe un tabel.

Anna
Medina

